

Volume III (2017)

Strabon, Geographika: XVII. Kitap

Strabon, *Geographica: Libri XVII*

Çeviren: Şenkal KİLECI

Libri: Kitap Tanımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi'nde bulunan içeriklerin tüm kullanıcılarla açık, serbestçe/ücretsiz "açık erişimli" bir dergidir. Kullanıcılar, yayından ve yazar(lar)dan izin almaksızın, dergideki kitap tanımlarını, eleştirileri ve çevirileri tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, dağıtabilir, çıktısını alabilir ve kaynak göstererek bağlantı verebilir.

Libri, uluslararası hakemli elektronik (online) bir dergi olup değerlendirme süreci biten kitap tanımları, eleştiriler ve çeviriler derginin web sitesinde (libridergi.org) yıl boyunca ilgili sayının içinde (Volume III: Ocak-Aralık 2017) yayımlanır. Aralık ayı sonunda ilgili yıla ait sayı tamamlanır.

Dergide yayımlanan eserlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Atıf Düzeni: Strabon, *Geographika: XVII. Kitap*. Çev. Ş. Kileci. *Libri* II (2017) 232-342.
DOI: 10.20480/lbr.2017025

Geliş Tarihi: 13.04.2017 | Kabul Tarihi: 14.08.2017
Elektronik Yayın Tarihi: 02.10.2017

Editörya: Phaselis Research Project
www.libridergi.org

ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ ΙΖ'**I**

[1]

έπει δέ την Ἀραβίαν ἐφοδεύοντες καὶ τοὺς κόλπους συμπεριελάβομεν τοὺς σφίγγοντας αὐτὴν καὶ ποιοῦντας χερρόνησον, τὸν Περσικὸν καὶ τὸν Ἀράβιον, τούτῳ δέ τινα συμπεριωδεύθη καὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Αἰθιοπίας, τὰ τῶν Τρωγλοδυτῶν καὶ τῶν ἔξης μέχρι τῶν ἐσχάτων τῆς κινναμωμοφόρου: τὰ λειπόμενα καὶ συνεχῇ τοῖς ἔθνεσι τούτοις, ταῦτα δ' ἐστὶ τὰ περὶ τὸν Νεῖλον, ἐκθετέον: μετὰ δὲ ταῦτα τὴν Λιβύην ἔπιμεν, ἥπερ ἐστὶ λοιπὴ τῆς συμπάσης γεωγραφίας, κάνταῦθα δ' Ἐρασθένους ἀποφάσεις προεκθετέον.

[2]

φησὶ δὴ τοῦ Ἀραβίου κόλπου πρὸς τὴν ἐσπέραν χλίους σταδίους διέχειν τὸν Νεῖλον, παραπλήσιον ὄντα [κατὰ τὸ στόμα] τῷ γράμματι τῷ Ν κειμένῳ ἀνάπαλιν. ρυεὶς γάρ, φησίν, ἀπὸ Μερόγης ἐπὶ τὰς ἄρκτους ὡς δισχιλίους καὶ ἐπτακοσίους σταδίους, πάλιν ἀναστρέφει πρὸς μεσημβρίαν καὶ τὴν χειμερινὴν δύσιν ὡς τρισχιλίους καὶ ἐπτακοσίους σταδίους, καὶ σχεδόν τι ἀντάρας τοῖς κατὰ Μερόγην τόποις καὶ εἰς τὴν Λιβύην πολὺ προπεσών καὶ τὴν ἑτέραν ἐπιστροφὴν ποιησάμενος πρὸς τὰς ἄρκτους φέρεται πεντακισχιλίους μὲν καὶ τριακοσίους σταδίους ἐπὶ τὸν μέγαν καταράκτην μικρὸν παρεπιστρέφων πρὸς τὴν ἕω, χλίους δὲ καὶ διακοσίους τοὺς ἐπὶ τὸν ἐλάττω τὸν κατὰ Συήνην, πεντακισχιλίους δὲ ἄλλους καὶ τριακοσίους ἐπὶ τὴν θάλατταν. ἐμβάλλουσι δ' εἰς αὐτὸν δύο ποταμοί, φερόμενοι μὲν ἐκ τινῶν λιμνῶν ἀπὸ τῆς ἕω, περιλαμβάνοντες δὲ νῆσον εὐμεγέθη τὴν Μερόγην: ὃν ὁ μὲν Ἀσταβόρας καλεῖται κατὰ τὸ πρὸς ἕω πλευρὸν ῥέων, ἄτερος δ' Ἀστάπους: οἱ δ' Ἀστασόβαν καλούσι, τὸν δ' Ἀστάπουν ἄλλον εἶναι, ῥέοντα ἐκ τινῶν λιμνῶν ἀπὸ μεσημβρίας καὶ σχεδόν τι τὸ κατ' εὐθεῖαν σῶμα τοῦ Νείλου τοῦτον ποιεῖν: τὴν δὲ πλήρωσιν αὐτοῦ τοὺς θερινοὺς ὅμιλους παρασκευάζειν.

STRABON'UN *GEOGRAPHIKA'SI*: XVII. KİTAP¹

Şenkal KİLECI*

|

[1]

(Biz) Arabistan'ı turlarken, onu bağlayan ve bir yarımadada haline getiren Persis ve Arabistan körfezlerini de (bu seyahatimize) ekledik; bunun içinde Mısır ve Etiyopya'nın bazı yerleri de dolaşıldı: Bunların bir kısmı, Troglodytes halkı ve ardından da Kinnamophoros'un (= Tarçın Yetişen Ülke/Yer) iç bölgelerine kadar uzanan yerlerdir. Arta kalanı, bu halklara komşu ve Nil civarında bulunan yerler de anlatılmalı: Bunların ardından da tüm coğrafyanın geri kalanı olan Libya'yı (= Afrika) ziyaret edeceğiz. Bu noktada Erathosthenes'in sözlerini aktarmak gereklidir:

[2]

Nil'in, Arabistan Körfezi'nden batıya doğru bin *stadia* uzaklığında olduğu ve [ağızdan bakılınca] ters duran bir N harfine benzediğini söyler. Zira (Nil), Meroe'den kuzey bölgelere doğru yaklaşık 2700 *stadia* aktıktan sonra güneye ve kış gün-batımına doğru geri dönerek yaklaşık 3700 *stadia* boyunca akar; yaklaşık olarak Meroe topraklarıyla aynı doğrultuya ulaştıktan sonra Libya içine yayılır ve kuzeye doğru ikinci bir yay çizerek 5300 *stadia* sonrasında doğuya doğru küçük bir kıvrım yaparak büyük çağlayana akar; (sonra) 1200 *stadia* boyunca Syene'deki daha küçük olan çağlayana, ayrıca 5300 *stadia* daha (giderek) denize doğru aktığını söyler. Doğudaki birkaç gölden beslenen iki nehir, Meroe'yi adeta bir ada şeklinde çevreledikten sonra Nil'e dökülür. Bunlardan doğu yakası boyunca akana Astaboras, ötekine ise Astapous adı verilir. Bazıları (ilkini) Astasobas olarak adlandırsa da diğerinin Astapous olduğunu ve bunun güneydeki bazı göllerden akarak tahminen Nil'in dümdüz akan gövdesini oluşturduğunu, hatta su ihtiyacını da yaz yağmurlarından karşıladığı

* PhD., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıklarы Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları ABD, Antalya. senkalkileci@gmail.com

ύπερ δὲ τὰς συμβολὰς τοῦ Ἀσταβόρα καὶ τοῦ Νείλου σταδίοις ἐπτακοσίοις Μερόην εἶναι πόλιν ὁμώνυμον τῇ νήσῳ: ἀλλην δ' εἶναι νῆσον ύπερ τῆς Μερόης, ἣν ἔχουσιν οἱ Αἴγυπτίων φυγάδες οἱ ἀποστάντες ἀπὸ Ψαμμιτίχου, καλοῦνται δὲ Σεμβρῖται, ὡς ἂν ἐπήλυδες; βασιλεύονται δὲ ὑπὸ γυναικός, ύπακούοντι δὲ τῶν ἐν Μερόῃ. τὰ δὲ κατωτέρω ἐκατέρωθεν Μερόης παρὰ μὲν τὸν Νείλον πρὸς τὴν Ἐρυθρὰν Μεγάβαροι καὶ Βλέμμινες, Αἰθιόπων ύπακούοντες, Αἴγυπτίοις δ' ὅμοιοι: παρὰ θάλατταν δὲ Τρωγλοδύται: διεστᾶσι δὲ εἰς δέκα ἥ δώδεκα ἡμερῶν ὄδὸν οἱ κατὰ τὴν Μερόην Τρωγλοδύται τοῦ Νείλου. ἐξ ἀριστερῶν δὲ τῆς ρύσεως τοῦ Νείλου Νοῦβαι κατοικοῦσιν ἐν τῇ Λιβύῃ, μέγα έθνος, ἀπὸ τῆς Μερόης ἀρξάμενοι μέχρι τῶν ἀγκῶνων, οὐχ ύποταττόμενοι τοῖς Αἰθίοψιν, ἀλλ' ἴδιᾳ κατὰ πλείους βασιλείας διειλημμένοι. τῆς δ' Αἴγυπτου τὸ παρὰ τὴν θάλατταν ἐστιν ἀπὸ τοῦ Πηλουσιακοῦ στόματος πρὸς τὸ Κανωβικὸν στάδιοι χίλιοι τριακόσιοι.

[3]

ἐρατοσθένης μὲν οὖν οὕτως. δεῖ δὲ ἐπὶ πλέον εἰπεῖν καὶ πρῶτον τὰ περὶ τὴν Αἴγυπτον, ὅπως ἀπὸ τῶν γνωριμωτέρων ἐπὶ τὰ ἔξης προΐωμεν. κοινὰ μὲν γάρ τινα καὶ ταύτη τῇ χώρᾳ καὶ τῇ συνεχεῖ καὶ ὑπὲρ αὐτὴν τῇ τῶν Αἰθιόπων ὁ Νείλος παρασκευάζει, ποτίζων τε αὐτὰς κατὰ τὰς ἀναβάσεις καὶ τοῦτ' οἰκήσιμον αὐτῶν τὸ μέρος ἀπολείπων μόνον τὸ καλυπτόμενον ἐν ταῖς πλημμαρίσι, τὸ δ' ύπερδέξιον καὶ μετεωρότερον τοῦ ρέυματος πᾶν ἀοίκητον διεξιῶν ἐκατέρωθεν καὶ ἔρημον διὰ τὴν αὐτὴν ἀνυδρίαν. ἀλλὰ τὴν μὲν Αἰθιοπίαν οὔτε πᾶσαν διέξεισιν ὁ Νείλος οὔτε μόνος οὕτ' ἐπ' εὐθείας οὕτ' οἰκουμένην καλῶς: τὴν δὲ Αἴγυπτον καὶ μόνος καὶ πᾶσαν καὶ ἐπ' εὐθείας ἀπὸ τοῦ μικροῦ καταράκτου ύπερ Συήνης καὶ Ἐλεφαντίνης ἀρξάμενος, οἵπερ εἰσὶν ὄροι τῆς Αἴγυπτου καὶ τῆς Αἰθιοπίας, ἔως τῶν ἐπὶ θάλατταν ἐκβολῶν. καὶ μὴν οἵ γε Αἰθιόπες τὸ πλέον νομαδικῶς ζῶσι καὶ ἀπόρως διά τε τὴν λυπρότητα τῆς χώρας καὶ τὴν τῶν ἀέρων ἀσυμμετρίαν καὶ τὸν ἀφ' ήμιῶν ἐκτοπισμόν, τοῖς δ' Αἴγυπτίοις ἄπαντα τάναντία συμβέβηκε: καὶ γὰρ πολιτικῶς καὶ ήμέρως ἐξ ἀρχῆς ζῶσι καὶ ἐν γνωρίμοις ἔδρυνται τόποις, ὥστε καὶ αἱ διατάξεις αὐτῶν μνημονεύονται: καὶ ἐπαινοῦνται γε δοκοῦντες ἀξίως χρήσασθαι τῇ τῆς χώρας εὐδαιμονίᾳ, μερίσαντές τε εὗ καὶ ἐπιμεληθέντες. βασιλέα γὰρ ἀποδεῖξαντες τριχῇ τὸ πλήθος διείλον καὶ τοὺς μὲν στρατιώτας ἐκάλεσαν τοὺς δὲ γεωργοὺς τοὺς δὲ ιερέας: καὶ τοὺς μὲν τῶν ιερῶν ἐπιμελητὰς τοὺς δ' ἄλλους τῶν περὶ τὸν ἄνθρωπον: καὶ τοὺς μὲν τὰ ἐν τῷ πολέμῳ τοὺς δ' ὅσα ἐν εἰρήνῃ,

söylerler. Astaboras ve Nil'in kesişme noktasından 700 *stadia* mesafede adaya-la aynı isme sahip olan Meroe kentinin bulunduğu belirtirler. Meroe'nin yukarısında Psammatikhos zamanında isyan eden Mısırlı kaçakların –ki on-lara göçmenler anlamına gelen Sembritai adı verilir– zapt ettiği başka bir ada bulunur. Bir kadın tarafından yönetilirler ama Meroe'dekilerin tebaasıdırular. Meroe'nin her iki yanında kalan aşağı kısımları, Nil boyunca Erythra'ya (= Kızıldeniz) kadar, Etiyopyalılara bağlı ve Mısırlılara sınır komşusu olan Megabaroi ve Blemmyes; deniz kıyısını ise Troglodytes halkı (iskân eder). Meroe boyunca (ikamet eden) Troglodytesliler Nil'den yaklaşık on ya da on iki gün-lük mesafededir. Nil'in akış yönünün sol yanıtılı, Meroe'den başlayarak (nehir) kıvrımına kadar Libya'yı, Etiyopyalılara tabi olmayan fakat kendi içlerinde pek çok krallığa bölünmüş büyük bir halk olan Noubialılar iskân e-derler. Mısır'ın deniz kiyisındaki uzunluğu ise Pelousion ağızından Kanobos ağzına kadar 1300 *stadia*'dır.

[3]

Böyle anlatır Eratosthenes. Öncelikle Mısır'daki yerleri, bilinen yerlerden ha-reketle sırasıyla ilerleyelim diye daha detaylı şekilde anlatmak gereklidir. Zira Nil; bu ülke, komşusu ve onun aşağısında uzanan Etiyopyalıların ülkesi için ortak bazı durumlar yaratır: bir taraftan bunları suyun yükselme zamanla-rında sular ve yalnızca taşkın zamanlarında (suyla) kaplanmış olan kısımlarını ikamet edilebilir kılarken; her iki tarafta da akıntıının dışında ve üstünde kalan kısımları ayırarak, susuzluk nedeniyle tamamen çorak ve iskânsız kılار. Ancak Nil, ne tek başına ne tek bir doğrultuda ne de elverişli bir şekilde tümüyle iskân edilmiş Etiyopya'dan geçer; fakat Mısır'dan, Etiyopya ile Mısır'ın sınırı olan Syene ve Elephantine'deki küçük çağlayanandan başlayarak denize döküldüğü yere kadar boyunca ve tek bir doğrultuda geçer. Etiyopyali-lar daha çok, ülkenin verimsizliği, hava koşullarının ayarsızlığı ve bizden uzak-ta olmaları nedeniyle fakir ve göçebe bir yaşam sürerler; (bu durum) Mısırlıların tam tersi şeklärindedir: Zira (Mısırlılar) en başından beri sivil ve kamusal bir hayat sürerler ve kuruluşları da hatırlansın diye inşa faaliyetlerini bilindik yerlerde yürütürler. Ülkenin bu talihinden uygun bir şekilde faydalananmayı amaçlayanlar, iyi bir şekilde (toprakları) parselleyenler ve (bu konuya) ilgi gösterenler övülürler. Zira (aralarından) bir kral seçerek toplumu üye ayıırlar ve bunları askerler, çiftçiler ve rahipler olarak adlandırırlar: (Rahipler) kutsal işlerin sorumlusu iken, diğerleri insanlara ilişkin işlerle alakadar olurlar: (bunlardan) bazıları savaş, bazıları ise barış zamanındaki işlerle, ayrıca toprak

γῆν τε καὶ τέχνας ἐργαζομένων: ἀφ' ὧνπερ καὶ αἱ πρόσοδοι συνήγοντο τῷ βασιλεῖ. οἱ δὲ ιερεῖς καὶ φιλοσοφίαν ἥσκουν καὶ ἀστρονομίαν, ὁμιληταὶ τε τῶν βασιλέων ἥσαν. ἡ δὲ χώρα τὴν μὲν πρώτην διαιρεσιν εἰς νομοὺς ἔσχε, δέκα μὲν ἡ Θηβαῖς, δέκα δ' ἡ ἐν τῷ Δέλτα, ἑκκαίδεκα δ' ἡ μεταξύ: ὡς δέ τινες, τοσοῦτοι ἥσαν οἱ σύμπαντες νομοὶ ὅσαι αἱ ἐν τῷ λαβυρίνθῳ αὐλαῖ: αὗται δ' ἐλάττους τῶν τριάκοντα καὶ ἔξ: πάλιν δ' οἱ νομοὶ τομὰς ἄλλας ἔσχον: εἰς γὰρ τοπαρχίας οἱ πλεῖστοι διήρηντο, καὶ αὗται δ' εἰς ἄλλας τομάς: ἐλάχισται δ' αἱ ἄρουραι μερίδες. ἐδέησε δὲ τῆς ἐπ' ἀκριβὲς καὶ κατὰ λεπτὸν διαιρέσεως διὰ τὰς συνεχεῖς τῶν ὄρων συγχύσεις ἃς ὁ Νεῖλος ἀπεργάζεται κατὰ τὰς αὐξήσεις, ἀφαιρῶν καὶ προστιθεὶς καὶ ἐναλλάττων τὰ σχήματα καὶ τάλλα σημεῖα ἀποκρύπτων οἵς διακρίνεται τό τε ἀλλότριον καὶ τὸ ἴδιον: ἀνάγκη δὴ ἀναμετρεῖσθαι πάλιν καὶ πάλιν. ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὴν γεωμετρίαν συστῆναι φασιν, ὡς τὴν λογιστικὴν καὶ ἀριθμητικὴν παρὰ Φοινίκων διὰ τὰς ἐμπορίας. τριχῇ δὲ διήρητο ὕσπερ τὸ σύμπαν καὶ τὸ ἐν ἑκάστῳ τῷ νομῷ πλῆθος, εἰς τρία ἵσα μερισθεῖσας τῆς χώρας. ἡ δὲ περὶ τὸν ποταμὸν πραγματεία διαφέρει τοσοῦτον ὅσον τῇ ἐπιμελείᾳ νικᾶν τὴν φύσιν. φύσει γὰρ πλείονα φέρει καρπὸν καὶ ποτισθεῖσα μᾶλλον φύσει δὲ καὶ ἡ μείζων ἀνάβασις τοῦ ποταμοῦ πλείω ποτίζει γῆν, ἀλλ' ἡ ἐπιμέλεια πολλάκις καὶ τῆς φύσεως ἔξισχυσεν ἐπιλιπούστης, ὥστε καὶ κατὰ τὰς ἐλάττους ἀναβάσεις τοσαύτην ποτισθῆναι γῆν ὅσην ἐν ταῖς μείζοις, διὰ τε τῶν διωρύγων καὶ τῶν παραχωμάτων: ἐπὶ γοῦν τῶν πρὸ Πετρωνίου χρόνων ἡ μεγίστη μὲν ἦν φορὰ καὶ ἀνάβασις, ἥνικα ἐπὶ τεσσαρεσκαίδεκα πήχεις ἀνέβαινεν ὁ Νεῖλος, ἥνικα δ' ἐπ' ὀκτώ, συνέβαινε λιμός: ἐπ' ἐκείνου δὲ ἀρξαντος τῆς χώρας καὶ δώδεκα μόνον πληρώσαντος πήχεις τοῦ Νείλου μέτρου, μεγίστη ἦν ἡ φορά, καὶ ὀκτώ ποτε μόνον πληρώσαντος λιμοῦ οὐδεὶς ἥσθετο. τοιαύτη μὲν ἡ διάταξις: τὰ δ' ἔξης λέγωμεν νυνί.

[4]

ἀπό γὰρ τῶν Αἰθιοπικῶν τερμάτων ῥεῖ ἐπ' εὐθείας ὁ Νεῖλος πρὸς ἄρκτους ἔως τοῦ καλουμένου χωρίου Δέλτα: εἴτε ἐπὶ κορυφὴν σχιζόμενος, ὡς φησιν ὁ Πλάτων, ὡς ἄν τριγώνου κορυφὴν ἀποτελεῖ τὸν τόπον τοῦτον: πλευρὰς δὲ τοῦ τριγώνου τὰ σχιζόμενα ἐφ' ἐκάτερα ῥεῖθρα καθήκοντα μέχρι τῆς θαλάττης, τὸ μὲν ἐν δεξιᾷ τῆς κατὰ Πηλούσιον, τὸ δὲ ἐν ἀριστερᾷ τῆς κατὰ Κάνωβον καὶ τὸ πλησίον Ἡράκλειον προσαγορευόμενον: βάσιν δὲ τὴν παραλίαν τὴν μεταξὺ τοῦ Πηλουσίου καὶ τοῦ Ἡρακλείου. γέγονε δὴ νῆσος ἔκ τε τῆς θαλάττης καὶ τῶν ῥευμάτων ἀμφοῖν τοῦ ποταμοῦ, καὶ καλεῖται Δέλτα διὰ τὴν ὄμοιότητα τοῦ σχήματος: τὸ δ' ἐπὶ τῇ κορυφῇ χωρίον ὄμωνύμως κέκληται διὰ τὸ ἀρχὴν εἶναι τοῦ λεχθέντος σχήματος, καὶ ἡ κώμη δὲ ἡ ἐπ' αὐτῷ καλεῖται Δέλτα.

ve zanaatla uğraşırlar; bunlardan da krala gelir sağlanırıdı. Rahipler, ayrıca felsefe ve astronomi ile meşgul olurlar ve kralın musahipleriydiler. Ülke ise ilk zamanlarda *nomos* (adı verilen) bölgelere ayrılrıdı: Thebais on, Delta'daki alan on, iç bölgeler ise on altı *nomos'a* (bölmünmüştü). Bazlarına göre, toplam *nomos* sayısı ne kadar çoksa labirentte de o kadar çok loca/oda vardır. Bunların sayısı otuz altıdan daha azdır. *Nomos'lar* da tekrardan (kendi içlerinde) başka bölgelere ayrılır. Zira (*nomos'ların*) pek çoğu *toparkhia'lara*; bunlar da diğer kısımlara ayrılırlar. En küçük birim ise *aroura'lardır*. Taşın zamanlarında Nil, sürükleyp yer değiştirerek ve arazi işaretlerini bozarak; diğer sınır işaretlerini de, kendisininki ile diğerininini ayırarak gizlediğinden dolayı oluşan sınır ihlalleri için hataya meyil vermemeğin adına oldukça küçük bir sınıfa ihtiyaç vardı. Bu nedenle tekrar tekrar ölçüm yapmak gerekiyordu. Geometrinin de buradan doğduğu söylenir, tipki hesaplama ve aritmetiğin Fenikelilerde ticaret dolayısıyla ortaya çıkarıldığı gibi. Ne kadar çok titizlikle doğanın üstesinden gelinirse, nehir kenarındaki işler de o kadar çeşitlilik gösterir. Zira (toprak) doğası gereği ve de sulandıkça bol ürün verir; hatta nehrin daha fazla taşması daha geniş alanı sular, ancak sık sık gösterilen ihtimam doğanın kurumasının üstesinden gelir ve böylelikle taşının az olduğu zamanlarda da, çok olduğu zamanlardaki kadar alan, kanal ve hendekler vasıtıyla sulanabilir: En azından Petronius'tan önceki zamanlarda bol ürün ve çok fazla taşın vardı, o zamanlar Nil yaklaşık 14 dirsek yükseldi; yaklaşık 8 dirsek yükseldiğinde ise kitlik meydana gelirdi. Ülke onun eliyle yönetildiği sırada Nilometre 12 dirsek gösterdiğinde son derece fazla ürün olurdu; 8 dirsek gösterdiğinde ise kimse kitlik hissetmezdi. Düzen böyledi. Şimdi sırasıyla diğer şeyleri anlatayım.

[4]

Nil, Etiyopya sınırlarından kuzeyle doğru Delta adı verilen bölgeye kadar dümdüz akar. Sonra, Platon'un dediğine göre, tepe noktasından ayrılarak, bu bölgeyi bir üçgenin tepe noktasını (*verteks*) yapacak şekilde sonlanır. Her iki yana ayrılan akıntı ise üçgenin kenarlarını (oluşturarak) biri denizin sağındaki Pelousion (ağzındaki), diğer ise sol tarafındaki Kanobos ve onun yakınında Herakleion olarak sözü edilen ağızdaki denize kadar ulaşır. (Üçgenin) tabanı ise Pelousion ile Herakleion (ağzları) arasındaki sahil şerididir. Denizden ve nehrin her iki akıntısından bir ada meydana gelir ve şeklinin (deltaya (Δ)) benzerliğinden ötürü Delta adı verilir. Tepe noktasındaki alan, söz konusu şeklin başlangıç noktası olması dolayısıyla aynı isimle² adlandırılır ve orada bulunan köyün adı da Delta'dır.

δύο μὲν οὖν ταῦτα τοῦ Νείλου στόματα, ὡν τὸ μὲν Πηλουσιακὸν καλεῖται, τὸ δὲ Κανωβικὸν καὶ Ἡρακλειωτικόν: μεταξὺ δὲ τούτων ἄλλαι πέντε εἰσὶν ἐκβολαὶ αἱ γε ἀξιόλογοι, λεπτότεραι δὲ πλείους: ἀπὸ γὰρ τῶν πρώτων μερῶν ἀπορρῶγες πολλαὶ καθ' ὅλην μερισθεῖσαι τὴν νῆσον πολλὰ καὶ ρεῖθρα καὶ νήσους ἐποίησαν, ὥσθ' ὅλην γενέσθαι πλωτὴν διωρύγων ἐπὶ διώρυξι τμηθεισῶν, αἱ κατὰ ῥαστώνην πλέονται τοσαύτην ὥστε καὶ ὀστράκινα ἐνίοις εἶναι πορθμεῖα: τὴν μὲν οὖν περίμετρον ὅσον τρισχιλίων σταδίων ἐστὶν ἡ σύμπασα νῆσος: καλούσι δ' αὐτὴν καὶ τὴν κάτω χώραν σὺν ταῖς ἀπαντικρὺ ποταμίαις τοῦ Δέλτα: ἐν δὲ ταῖς ἀναβάσεσι τοῦ Νείλου καλύπτεται πᾶσα καὶ πελαγίζει πλὴν τῶν οἰκήσεων: αὗται δ' ἐπὶ λόφων αὐτοφυῶν ἡ χωμάτων ἔδρυνται, πόλεις τε ἀξιόλογοι καὶ κῶμαι, νησίζουσαι κατὰ τὴν πόρρωθεν ὄψιν. πλείους δὲ τετταράκοντα ἡμέρας τοῦ θέρους διαμεῖναν τὸ ὕδωρ ἔπειθ' ὑπόβασιν λαμβάνει κατ' ὀλίγον, καθάπερ καὶ τὴν αὔξησιν ἔσχεν: ἐν ἔξήκοντα δὲ ἡμέραις τελέως γυμνοῦται καὶ ἀναψύχεται τὸ πεδίον: ὅσῳ δὲ θᾶττον ἡ ἀνάψυξις, τοσῷδε θᾶττον ὁ ἄροτος καὶ ὁ σπόρος: θᾶττον δέ, παρ' οἷς τὰ μείζω θάλπη. τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ ἐπάνω τοῦ Δέλτα ποτίζεται, πλὴν ὅτι ἐπ' εὐθείας ὅσον τετρακισχιλίοις σταδίοις δι' ἐνὸς ρείθρου τοῦ ποταμοῦ φερομένου, πλὴν εἴ πού τις ἐντρέχει νῆσος, ὡν ἀξιολογωτάτη ἡ τὸν Ἡρακλειωτικὸν νομὸν περιέχουσα, ἡ εἴ πού τις ἐκτροπὴ διώρυγι ἐπὶ πλέον εἰς λίμνην μεγάλην καὶ χώραν, ἦν ποτίζειν δύναται, καθάπερ ἐπὶ τῆς τὸν Ἀρσινοῦτην νομὸν ποτιζόυσης καὶ τὴν Μοίριδος λίμνην καὶ τῶν εἰς τὴν Μαρεώτιν ἀναχεομένων. συλλήβδην δ' εἰπεῖν, ἡ ποταμία μόνον ἐστὶν Αἴγυπτος ἡ ἐκατέρωθεν * ἐσχάτη τοῦ Νείλου, σπάνιον εἴ που τριακοσίων σταδίων ἐπέχουσα συνεχῶς πλάτος τὸ οἰκήσιμον ἀρξαμένη ἀπὸ τῶν ὅρων τῆς Αἰθιοπίας μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ Δέλτα. ἔοικεν οὖν κειρία * {τεταμένη³} ἐπὶ μῆκος, ὑπεξαιρουμένων τῶν ἐπὶ πλέον ἐκτροπῶν. ποιεῖ δὲ τὸ σχῆμα τοῦτο τῆς ποταμίας ἡς λέγω καὶ τῆς χώρας τὰ ὅρη τὰ ἐκατέρωθεν ἀπὸ τῶν περὶ Συήνην τόπων καταγόμενα μέχρι τοῦ Αἴγυπτίου πελάγους: ἐφ' ὅσον γὰρ ταῦτα παρατείνει καὶ διέστηκεν ἀπ' ἀλλήλων, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ ὁ ποταμὸς συνάγεται τε καὶ διαχεῖται καὶ διασχηματίζει τὴν χώραν διαφόρως τὴν οἰκήσιμον: ἡ δὲ ὑπὲρ τῶν ὅρων ἐπὶ συχνὸν ἀοικητός ἐστιν.

[5]

οἱ μὲν οὖν ἀρχαῖοι στοχασμῷ τὸ πλέον, οἱ δ' ὑστερον αὐτόπται γενηθέντες ἥσθιοντο ὑπὸ ὅμβρων θερινῶν πληρούμενον τὸν Νείλον, τῆς Αἰθιοπίας τῆς ἄνω κλυζομένης, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς ἐσχάτοις ὅρεσι, παυσαμένων δὲ τῶν ὅμβρων πανομένην κατ' ὀλίγον τὴν πλημμυρίδα: τοῦτο δ' ὑπῆρξε μάλιστα δῆλον τοῖς πλέουσι τὸν Ἀράβιον κόλπον μέχρι τῆς κινναμωμοφόρου

Bunlar Nil'in, Pelousion ve Kanobos ya da Herakleion ağzı olarak adlandırılan iki ağzıdır. Bunların arasında anılmaya değer beş ağız ve bunlardan biraz daha küçük pek çok ağız daha vardır. Zira ilk bölümünden itibaren pek çok nehir kolu, tüm adaya yayılarak birçok akıntı ve ada meydana getirir; böylece kanallar kanallarla kesilerek tüm havza gidiş gelişe elverişli hâl alır; bazı kişiler de top-raktan yapılmış salları olduğu için kolaylıkla seyrüsefer edebilirler. Bütün adanın çevresi yaklaşık 3000 *stadia*'dır. Delta'nın karşısındaki nehirlerin olduğu alanla birlikte bu adaya 'Aşağı Ülke' derler. Nil'in taşkın zamanlarında yerleşim yerleri hariç her yer (suyla) kaplanarak dolar. Bu yerleşimler ise doğal tepelikler ya da höyükler üzerinde kuruludurlar; önemli kentler ve köyler de uzaktan bakılınca ada şekline bürünürler. Su, yaz boyunca kırk günden fazla bir süre orada kalır, ardından da tipki yükseldiği gibi azar azar alçalmaya başlar. Altmış günün sonunda ova açığa çıkar ve kurur. Kuruma ne kadar hızlı olursa ekim ve hasat da o kadar hızlı yapılır. Sıcaklığın daha fazla olduğu yerlerde kuruma daha hızlı gerçekleşir. (Nehrin) yaklaşık 40.000 *stadia* boyunca düz bir hat halinde tek bir yataktan akması; bazı adaların kimi yerlerde araya girmesi -ki bu adalardan anılmaya son derece değer olanı *Herakleiotikon Nomosu*'nu içерendir- ya da (nehrin) tipki *Arsinoïte Nomos*'una ve Moiris Gölü'ne yapılan sulama, hatta Mareotis'e dökülenler gibi geniş çapta, bir kanalla büyük bir göle veya sulayabileceği bir ülkeye saptığı bazı yerler haricinde, Delta'nın yukarısı da benzer şekilde sulanır. Kısaca söylemek gerekirse Nil'in her iki yakasında da en uzak noktada bulunan Mısır, esasen bir nehir bölgesidir; olasılıkla, Etiyopya sınırlarından başlayarak Delta'nın tepe noktasına kadar aralıksız olarak yaklaşık 300 *stadia* genişliğinde oturulabilir dar bir alanı kapatır. Daha geniş çaptaki sapsızlar göz ardı edilirse bu haliyle uzunlamasına açılan bir kuşağı andırır. Syene topraklarından Mısır Denizi'ne kadar inen her iki taraftaki dağlar bahsettiğim ırmağın ve ülkenin şeklini oluşturur. Zira bu dağlar ne kadar genişler ve birbirlerinden ayrılsa, nehir o kadar daralır ve kollara ayrılır; ve ülkeyi kusursuzca yerleşime uygun olarak şekillendirir. Dağların karşısındaki ülke ise geniş ölçekte ikamete elverişli değildir.

[5]

Eskiler çoğu şeyi tahmin ederek, sonrakiler ise birer görgü tanığı olarak, yukarı Etiyopya'yı, bilhassa da ötedeki dağların (eteklerini) su bastığı zaman Nil'in yaz yağmurlarıyla dolduğunu ve yağmurlar durduğunda da su taşkının yavaş yavaş sonlandığını öğrendiler. Bu durum, bilhassa, Kinnamophoros'a

καὶ τοῖς ἐκπεμπομένοις ἐπὶ τὴν τῶν ἐλεφάντων θήραν, καὶ εἴ τινες ἄλλαι χρεῖαι παρώξυνον ἔκεισε ἄνδρας προχειρίζεσθαι τοὺς τῆς Αἰγύπτου βασιλέας τοὺς Πτολεμαϊκούς. οὗτοι γὰρ ἐφρόντισαν τῶν τοιούτων, διαφερόντως δ' ὁ Φιλάδελφος ἐπικληθείς, φιλιστορῶν καὶ διὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ σώματος διαγωγὰς ἀεὶ τίνας καὶ τέρψεις ζητῶν καινοτέρας, οἱ πάλαι δὲ βασιλεῖς οὐ πάνυ ἐφρόντισαν τῶν τοιούτων: καίπερ οἰκεῖοι σοφίας γεγονότες καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ ιερεῖς, μεθ' ἣν αὐτοῖς ὁ πλειόνων βίος: ὥστε καὶ θαυμάζειν ἄξιον καὶ διὰ τοῦτο καὶ διότι Σέσωστρις τὴν Αἰθιοπίαν ἐπῆλθεν ἄπασαν μέχρι τῆς κινναμωμοφόρου, καὶ ὑπομνήματα τῆς στρατείας αὐτοῦ καὶ νῦν ἔτι δείκνυται στήλαι καὶ ἐπιγραφαί. Καμβύσης τε τὴν Αἴγυπτον κατασχών προήλθε καὶ μέχρι τῆς Μερόης μετὰ τῶν Αἴγυπτίων: καὶ δὴ καὶ τοῦνομα τῇ τε νήσῳ καὶ τῇ πόλει τοῦτο παρ' ἐκείνου τεθῆναι φασιν, ἐκεῖ τῆς ἀδελφῆς ἀποθανούσης αὐτῷ Μερόης: οἱ δὲ γυναικά φασι: τὴν ἐπωνυμίαν οὖν ἔχαρισατο αὐτῇ τιμῶν τὴν ἀνθρωπον, θαυμαστὸν οὖν πῶς ἐκ τῶν τοιούτων ἀφορμῶν οὐ τελέως ἐναργῆς ἣν ἡ περὶ τῶν ὅμβρων ιστορία τοῖς τότε, καὶ ταῦτα τῶν ιερέων φιλοπραγμονέστερον ἀναφερόντων εἰς τὰ ιερὰ γράμματα καὶ ἀποτιθεμένων, ὅσα μάθησιν περιττήν ἐπιφαίνει. εἰ γὰρ ἄρα, τοῦτ' ἔχρην ζητεῖν ὅπερ καὶ νῦν ἔτι ζητεῖται, τί δὴ ποτε θέρους, χειμῶνος δὲ οὐ, καὶ ἐν τοῖς νοτιωτάτοις, ἐν δὲ τῇ Θηβαΐδι καὶ τῇ περὶ Συήνην οὐ συμπίπτουσιν ὅμβροι: τὸ δ' ὅτι ἐξ ὅμβρων αἱ ἀναβάσεις μὴ ζητεῖν, μηδὲ τοιούτων δεῖσθαι μαρτύρων οίους Ποσειδώνιος εἴρηκε. φησὶ γὰρ Καλλισθένη λέγειν τὴν ἐκ τῶν ὅμβρων αἰτίαν τῶν θερινῶν παρὰ Ἀριστοτέλους λαβόντα, ἐκείνον δὲ παρὰ Θρασυάλκου τοῦ Θασίου (τῶν ἀρχαίων δὲ φυσικῶν εἰς οὗτος) ἐκείνον δὲ παρ' ἄλλου, τὸν δὲ παρ' Όμήρου διπετέα φάσκοντος τὸν Νεῖλον ‘ἄψ δ' εἰς Αἰγύπτοι διπετέος ποταμοῖο.’ ἀλλ' ἐώ ταῦτα πολλῶν εἰρηκότων ὡν ἀρκέσει δύο μηνύσαι τοὺς ποιήσαντας καθ' ἡμᾶς τὸ περὶ τοῦ Νείλου βιβλίον, Εὔδωρόν τε καὶ Ἀρίστωνα τὸν ἐκ τῶν περιπάτων: πλὴν γὰρ τῆς τάξεως τὰ γε ἄλλα καὶ τῇ φράσει καὶ τῇ ἐπιχειρήσει ταῦτά ἐστι κείμενα παρ' ἀμφοτέροις. ἐγὼ γοῦν ἀπορούμενος ἀντιγράφων εἰς τὴν ἀντιβολὴν ἐκ θατέρου θάτερον ἀντέβαλον: πότερος δ' ἣν ὁ τὰλλότρια ὑποβαλλόμενος, ἐν Ἀμμωνος εὗροι τις ἄν. Εὔδωρος δ' ἤτιάτο τὸν Ἀρίστωνα: ή μέντοι φράσις Ἀριστώνειος μᾶλλον ἐστιν.

kadar Arabistan Körfezi'ne yelken açanlarca ve fil avına gönderilenlerce; başka ihtiyaçlar olması halinde de Mısır kralları Ptolemaios'lar tarafından oraya gönderilen adamlarca bilinmeye başlandı. Zira onlar (Ptolemaios'lar) bu işleri dikkate aldılar, özellikle *philadelphos* diye hitap edilen (Ptolemaios) araştırma yapmayı severdi ve bedeninin güçsüzlüğünden ötürü daima bazı oyalanacak şeyler ve yepyeni eğlenceler peşindeydi. Eski krallar ise öğrenme heveslisi olmalarına, hatta onlar ve rahipler beraber daha uzun bir hayat sürmelerine rağmen bunlarla pek de alakadar olmadılar. Hem bu nedenle hem de Sesostris'in tüm Etiyopya'yı Kinnamophoros'a kadar aşmasından ve onun seferine ilişkin anımsatan şeyler olarak steller ve yazıtlar hâlâ görülebileceği için epeyce şaşırabiliriz. Kambyses de Mısır'ı işgal ettiğten sonra Mısırlılarla beraber Meroe'ye kadar ilerledi; hatta bu adı, hem adaya hem de kente, kız kardeşi Meroe orada öldükten sonra, onun (Kambyses) tarafından konduğu söylenir. Bazıları ise karısı olduğunu söyler. Her halükârdâ bu adı, bu kadını onurlandırmak için ona bahsetti; rahiplerin son derece itinayla bunları o kadar önemli bilgiyi açığa çikaran kutsal metinlere kaydedip saklamasına rağmen, bu gibi kaynaklardan en nihayetinde yağmurların anlatısının o zamankilerce nasıl bilinmediği şaşırtıcıdır. Şu anda araştırılan neyse (o zaman) araştırmak gereklidi: acaba, yağmurlar neden kışın değil de yazın; Thebai ve Syene civarında değil de en güney bölgelere düşüyordu? Dolayısıyla taşkınların yağmurlardan (geldiğini) araştırmamalı, veyahut Poseidonios'un bahsettiği şu tâniklıklara da başvurmamalıyız: Zira (Poseidonios) Kallisthenes'in, Aristoteles'ten alıntı yaparak, Nil'in kabarmasına yaz yağmurlarının neden olduğunu söylediğini; onun da (eski fizik yazarlarından biri olan) Thasolu Thrasylakes'ten, onun ise bir diğerinden, ve onun da Zeus'tan düşme Nil (Nehri'ne) diye bahseden Homeros'un Nil'in Zeus'tan geldiğini "Zeus'tan gelme Aigyptos Nehri'ne"⁴ diyerek ileri süren Homeros'tan aldığı söyler; fakat ben bunları, pek çok kişi anlatmış olduğu için bir kenara bırakıyorum, bunlardan ikisini belirtmek yeterli olacaktır: bizim zamanımızda Nil üzerine kitap hazırlayan Eudorus ve de Peripathetiklerden Ariston. Zira nizamları haricinde diğer şeyler her ikisinde de üslup ve diyalektik bakımından aynıdır. Hiç değilse ben kopyalardan mahrum olduğum için birini diğeryle karşılaştırdım. İkisinden hangisinin diğerine ait şeyleri kendine mal ettiği, Ammon Tapınağı'nda bulunabilir. (Bu konuda) Eudorus, Ariston'u suçladı; ayrıca üslubu da son derece Aristonvarıdır.

οἱ μὲν οὖν ἀρχαῖοι τὸ οἰκούμενον αὐτὸν καὶ ποτιζόμενον ὑπὸ τοῦ Νείλου μόνον Αἴγυπτον ἐκάλουν ἀπὸ τῶν περὶ Συήνην τόπων ἀρξάμενοι μέχρι τῆς θαλάττης, οἱ δ' ὕστερον μέχρι νῦν προσέλαβον ἐκ μὲν τῶν πρὸς ἔω μερῶν τὰ μεταξὺ τοῦ Ἀραβίου κόλπου καὶ τοῦ Νείλου σχεδόν τι πάντα (οἱ δ' Αἰθίοπες οὐ πάνυ χρῶνται τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάττῃ), ἐκ δὲ τῶν ἐσπερίων τὰ μέχρι τῶν αὐάσεων καὶ ἐν τῇ παραλίᾳ τὰ ἀπὸ τοῦ Κανωβικοῦ στόματος μέχρι Καταβαθμοῦ καὶ τῆς Κυρηναίων ἐπικρατείας. οἵ τε γὰρ ἀπὸ τοῦ Πτολεμαίου βασιλεῖς ἴσχυσαν τοσοῦτον, οἵ γε καὶ τὴν Κυρηναίαν αὐτὴν κατέσχον καὶ διενείμαντο πρὸς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Κύπρον, Ρώμαιοί τε οἱ διαδεξάμενοι τὴν ἐκείνων ἐπαρχίαν κρίναντες τὴν Αἴγυπτον ἐν τοῖς αὐτοῖς ὅροις διεφύλαξαν. αὐάσεις δ' οἱ Αἰγύπτιοι καλοῦσι τὰς οἰκουμένας χώρας περιεχομένας κύκλῳ μεγάλαις ἐρημίαις ὡς ἄν νήσους πελαγίας: πολὺ δὲ τοῦτ' ἔστι κατὰ τὴν Λιβύην, τρεῖς δ' εἰσὶν αἱ πρόσχωροι τῇ Αἰγύπτῳ καὶ ὑπὲρ αὐτῆς τεταγμέναι.

[6]

τὰ μὲν οὖν καθ' ὅλουν καὶ ἀνωτάτῳ περὶ τῆς Αἰγύπτου ταῦτα λέγομεν, τὰ καθ' ἔκαστα δὲ καὶ τὰς ἀρετὰς αὐτῆς νῦν διέξιμεν. ἐπεὶ δὲ τὸ πλεῖστον τοῦ ἔργου τούτου καὶ τὸ κυριώτατον ἡ Ἀλεξάνδρεια ἔστι καὶ τὰ περὶ αὐτήν, ἐντεῦθεν ἀρκτέον. ἔστι τοίνυν ἡ ἀπὸ Πηλουσίου παραλίᾳ πρὸς τὴν ἐσπέραν πλέουσι μέχρι μὲν τοῦ Κανωβικοῦ στόματος χιλίων που καὶ τριακοσίων σταδίων, ὁ δὴ καὶ βάσιν τοῦ Δέλτα ἔφαμεν: ἐντεῦθεν δ' ἐπὶ Φάρον τὴν νῆσον ἄλλοι στάδιοι πεντήκοντα πρὸς τοῖς ἑκατόν. ἡ δὲ Φάρος νησίον ἔστι παράμηκες, προσεχέστατον τῇ ἡπείρῳ, λιμένα πρὸς αὐτὴν ποιοῦν ἀμφίστομον. ἡών γάρ ἔστι κολπώδης, ἄκρας εἰς τὸ πέλαγος προβεβλημένη δύο: τούτων δὲ μεταξὺ ἡ νῆσος ἴδρυται κλείουσα τὸν κόλπον, παραβέβληται γάρ αὐτῷ κατὰ μῆκος: τῶν δ' ἄκρων τῆς Φάρου τὸ μὲν ἔφον μᾶλλον ἔστι προσεχές τῇ ἡπείρῳ καὶ τῇ κατ' αὐτὴν ἄκρᾳ (καλεῖται δ' ἄκρα Λοχιάς), καὶ ποιεῖ τὸν λιμένα ἀρτίστομον: πρὸς δὲ τῇ στενότητι τοῦ μεταξὺ πόρου καὶ πέτραι εἰσὶν αἱ μὲν ὑφαλοὶ αἱ δὲ καὶ ἔξεχουσαι, τραχύνουσαι πᾶσαν ὥραν τὸ προσπῖπτον ἐκ τοῦ πελάγους κλυδώνιον. ἔστι δὲ καὶ αὐτὸν τὸ τῆς νησίδος ἄκρον πέτρα περικλυστος, ἔχουσα πύργον θαυμαστῶς κατεσκευασμένον λευκού λίθου πολυώροφον, ὄμώνυμον τῇ νήσῳ: τοῦτον δ' ἀνέθηκε Σώστρατος Κνίδιος, φίλος τῶν βασιλέων, τῆς τῶν πλοιζομένων σωτηρίας χάριν, ὡς φησιν ἡ ἐπιγραφή: [Σώστρατος Κνίδιος Δεξιφάνους θεοῖς σωτῆρισιν ὑπὲρ τῶν πλωιζομένων]. ἀλιψένου γάρ οὕσης καὶ ταπεινῆς τῆς ἑκατέρωθεν παραλίας, ἔχούσης δὲ καὶ χοιράδας καὶ βράχη τινά, ἔδει σημείου τινὸς ὑψηλοῦ καὶ λαμπτροῦ τοῖς ἀπὸ τοῦ πελάγους προσπλέουσιν ὥστ' εὐστοχεῖν τῆς εἰσβολῆς τοῦ λιμένος. καὶ τὸ ἐσπέριον δὲ στόμα οὐκ εὐείσβολόν ἔστιν, οὐ μὴν τοσαύτης γε δεῖται προνοίας: ποιεῖ δὲ καὶ τοῦτο ἄλλον λιμένα τὸν τοῦ Εὐνόστου καλούμενον:

Eskiler Syene topraklarından başlayarak denize kadar ve sadece Nil tarafından sulanan iskân edilmiş alana Mısır adını verirlerken, sonrakiler, bu zaman'a kadar, doğudaki bölgelerden Arabistan Körfezi ile Nil arasındaki pek çok yere (Etiyopyalılar Erythraia Denizi (adını) pek kullanmazlar), batıdaki bölgelerden ise vahalara kadarki yerlere ve deniz kıyısında Kanobos ağzından Kata-bathmos ve Kyrenelilerin bölgесine kadarki yerleri eklediler. Zira Ptolemai-os'tan⁵ sonraki krallar o kadar güçlendiler ki Kyrene'yi işgal ettiler, hatta Kibrı'sı Mısır yönetimine kattılar; Romalılar onların mülkiyetini ele geçirdikten sonra Mısır'ı ayırdılar ve kendi sınırlarında muhafaza ettiler. Mısırlılar, típkı denizin adaları çevrelediği gibi etrafı büyük çöllerle çevrili ikamet edilen topraklara vaha derler. Libya'nın aşağısında bunlardan çok vardır, Mısır tarafından düzenlenen üç vaha kendisinin yakın komşusudur.

[6]

Mısır hakkında genel olarak ana hatlarıyla bunları anlatabiliyoruz, şimdi ise ayrı ayrı bölgelerine ve Mısır'ın faziletine göz atacağız. Bu işin en büyük kısmını son derece önem arden İskenderiye ve civarındaki yerler oluşturduğu için buradan başlanmalı. Sahil şeridi Pelousion'dan batıya doğru yelken açılarak Kanobos ağzına kadar, bahsettiğimiz Delta'nın tabanı, yaklaşık 1300 *stadia*'dır. Buradan Pharos Adası'na 150 *stadia* daha vardır. Pharos karaya son derece yakın, iki ağızlı bir liman oluşturan uzun bir adaciktir. Zira deniz kıyısı kavislidir ve önünde denize uzanan iki burun bulunur. Bunların ortasında koyu kapatır şekilde ada yer alır ve ankaraya uzunlamasına konumlanır. Pharos'un burunlarından doğuda olanı anakara ile aşağıdaki (Lokhias denilen) buruna daha yakındır ve limanın ağzını açık bırakır. Geçit arasındaki darlığı ek olarak suyun altında kayalar bulunur, bunlardan bir kısmı görünür bir kısmı da (suyun üstünde) sürekli denizden kabaran dalgalarla çalkalanır. Adanın aynı burnu da her yanı suyla dövülen kayalardan oluşur ve adıyla aynı ismi taşıyan, beyaz taştan inşa edilmiş harikulade çok katlı bir kuleye sahiptir. Bunu, kralların dostu olan Knidoslu Sostratos denize açılanların selameti vesilesiyle inşa etti, típkı yazitta yazdığı gibi: [Deksiphanes oğlu Knidoslu Sostratos, denize açılanlar için kurtarıcı tanrılarla]. Zira deniz kıyısının her iki yanı alçak ve limansız, ayrıca da resif ve sıçrıldığından denizden gelenler için liman girişini kestirebilse de yüksek ve göze çarpan bir işaretre gereksinim vardır; batıdaki ağız ise, aslında böylesi bir bilgiye ihtiyaç olmamasına karşın (yne de) kolay bir giriş sunmaz. Bu da Eunostos denilen bir diğer limanı oluşturur;

πρόκειται δ' ούτος τοῦ ὄρυκτοῦ καὶ κλειστοῦ λιμένος: ὁ μὲν γὰρ ἐκ τοῦ λεχθέντος πύργου τῆς Φάρου τὸν εἰσπλουν ἔχων ὁ μέγας ἐστὶ λιμήν: οὗτοι δὲ συνεχεῖς ἐν βάθει ἐκείνῳ, τῷ ἐπτασταδίῳ καλουμένῳ χώματι διειργόμενοι ἀπ' αὐτοῦ παράκεινται: τὸ δὲ χῶμα ἐστιν ἀπὸ τῆς ἡπείρου γέφυρα ἐπὶ τὴν νῆσον κατὰ τὸ ἑσπέριον αὐτῆς μέρος ἐκτεταμένη, δύο διάπλους ἀπολείπουσα μόνον εἰς τὸν Εὔνόστου λιμένα καὶ αὐτοὺς γεγεφυρωμένους: ἦν δ' οὐ γέφυρα μόνον ἐπὶ τὴν νῆσον τὸ ἔργον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὑδραγώγιον, ὅτε γε φέκτο: νῦν δ' ἡρήμωσεν αὐτὴν ὁ θεὸς Καίσαρ ἐν τῷ πρὸς Ἀλεξανδρέας πολέμῳ τεταγμένην μετὰ τῶν βασιλέων: ὀλίγοι δ' οἰκοῦσι πρὸς τῷ πύργῳ ναυτικοὶ ἄνδρες. ὁ γοῦν μέγας λιμὴν πρὸς τῷ κεκλείσθαι καλῶς τῷ τε χώματι καὶ τῇ φύσει ἀγχιβαθής τέ ἐστιν ὥστε τὴν μεγίστην ναῦν ἐπὶ κλίμακος ὄρμεῖν, καὶ εἰς πλείους σχίζεται λιμένας. οἱ μὲν οὖν πρότεροι τῶν Αἰγαπτίων βασιλεῖς ἀγαπῶντες οἵς εἶχον καὶ οὐ πάνυ ἐπεισάκτων δεόμενοι, διαβεβλημένοι πρὸς ἄπαντας τοὺς πλέοντας καὶ μάλιστα τοὺς Ἑλληνας (πορθηταὶ γὰρ ἦσαν καὶ ἐπιθυμηταὶ τῆς ἀλλοτρίας κατὰ σπάνιν γῆς), ἐπέστησαν φυλακὴν τῷ τόπῳ τούτῳ κελεύσαντες ἀπείργειν τοὺς προσιόντας: κατοικίαν δ' αὐτοῖς ἔδισαν τὴν προσαγορευομένην Ρακῶτιν, ἥ νῦν μὲν τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως ἐστι μέρος τὸ ὑπερκείμενον τῶν νεωρίων, τότε δὲ κώμη ὑπῆρχε: τὰ δὲ κύκλῳ τῆς κώμης βουκόλοις παρέδοσαν δυναμένοις καὶ αὐτοῖς κωλύειν τοὺς ἔξωθεν ἐπιόντας. ἐπελθὼν δὲ Ἀλεξανδρος, ἵδων τὴν εὐκαιρίαν ἔγων τειχίζειν ἐπὶ τῷ λιμένι τὴν πόλιν: τῆς δ' ὑστερον ἐπηκολουθηκούσας εὐδαιμονίας τῇ πόλει μνημονεύουσί τι σημεῖον κατὰ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ κτίσματος συμβάν: τῶν γὰρ ἀρχιτεκτόνων γῆ λευκῆ διασημαίνομένων τὴν τοῦ περιβόλου γραμμήν, ἐπιλιπούσης τῆς γῆς καὶ τοῦ βασιλέως ἐπιόντος, οἱ διοικηταὶ τῶν ἀλφίτων μέρος τῶν παρεσκευασμένων τοῖς ἐργάταις παρέσχον, δι' ὧν καὶ αἱ ὄδοι κατετμήθησαν εἰς πλείους: τοῦτ' οὖν οἰωνίσθαι λέγονται πρὸς ἀγαθού γεγονός.

[7]

ἡ δ' εὐκαιρία πολύτροπος: ἀμφίκλυστόν τε γάρ ἐστι τὸ χωρίον δυσὶ πελάγεσι, τῷ μὲν ἀπὸ τῶν ἄρκτων τῷ Αἰγαπτίῳ λεγομένῳ τῷ δ' ἀπὸ μεσημβρίας τῷ τῆς λίμνης τῆς Μαρείας ἥ καὶ Μαρεώτις λέγεται: πληροὶ δὲ ταύτην πολλαῖς διώρυξιν ὁ Νείλος ἄνωθέν τε καὶ ἐκ πλαγίων, δι' ὧν τὰ εἰσκομιζόμενα πολλῷ πλείω τῶν ἀπὸ θαλάττης ἐστὶν ὥσθ' ὁ λιμὴν ὁ λιμναῖος ὑπῆρχε πλουσιώτερος τοῦ θαλαττίου: ταύτη δὲ καὶ τὰ ἐκκομιζόμενα ἐξ Ἀλεξανδρείας πλείω τῶν εἰσκομιζομένων ἐστί:

kazılı ve kapanabilir olan limanın önünde uzanır. Zira (bu), girişini Pharos (Adası'ndaki) sözü edilen kuleden alan büyük bir limandır. Bunlar derin yerde limana bitişiktir ve *Heptastadion* denilen bir setle ayrılarak limanın aşağısında uzanır: bu set anakaradan adanın ortasına doğru doğu yönünde uzanan bir köprüdür; bu ikisi karşılıklı geçiş için sadece Eunostos limanına doğru ayrılarak burayı köprü haline getirir. Bu yapı, (Pharos) iskân edildiği zamanlarda, sadece adaya (uzanan) bir köprü değil, aynı zamanda bir su-kemeriydi. İskenderiyelilere karşı olan savaşta kralların safında yer alan adayı Divus Caesar yerle bir etmiştir. Gemicilikle uğraşan birkaç adam kale yakınında yaşamaktadır. Büyük liman, bir setle güzelce kapatılmasının yanı sıra, doğası gereği sahil kenarında derindir, öyle ki büyük bir gemi merdiven üzerine demir atabilir; ayrıca liman da pek çok barınağa ayrılmıştır. Sahip oldukları şeylerden yetinen ve dışarıdan getirilen şeylere pek ihtiyaç duymayıp, tüm yelken açanlara, bilhassa da Hellenlere karşı şüpheyle yaklaşan (zira onlar yağmacıdırlar ve kıtlık nedeniyle başkalarının toprağını arzularlar) Mısırlıların önceki kralları bu bölgeye, gelenleri uzak tutmasını emrettikleri bir muhafiz yerleştirdiler. Rhakotis diye bahsedilen şimdî ise İskenderiyelilerin kentinin bir parçası olarak tersanelerin yukarısında uzanan ve o zamanlar bir köy olan yerleşkeyi onlara verdiler. Köyün çevresindeki yerleri kendilerine saldıran yabancılardan koruyabilecek sığirtmaçlara teslim ettiler. İskender buraya geldiğinde, bu yerin uygunluğunu görünce limanın yanında duvarla çevrili bir kent tahkim etmeye karar verdi. Zenginliğin kenti takip etmesinden, kuruluş planına istinaden meydana gelen bir alamet olarak bahsederler: Zira mimarlar beyaz toprakla sur çizgisini çizerlerken toprak tükendi ve kral buraya geldikten sonra yöneticiler ırgatlar için hazırlanmış olan arpa unundan bir kısım getirdiler; bunun vasıtıyla da yollar daha fazla yollara ayrıldı; bunun kuş faklından bakılarak iyi bir alamet olduğunu söylerler.

[7]

(Kentin) çok çeşitli avantajları vardır: zira bölge her iki yandan, biri kuzeyde Aigyptios denilen, diğer ise güneyde Mareia Gölü ya da Mareotis adı verilen iki denizin dalgalarıyla yanılır. Nil pek çok kanalla bu (gölü) hem yukarıdan hem de kenarlarından doldurur. Kanallar vasıtıyla yapılan ithalat denizden yapılna oranla çok daha fazladır, öyle ki göldeki liman denizdekinden daha zengindir. Ayrıca burada İskenderiye'den yapılan ihracat ithalattan daha fazladır.

γνοίη δ' ἂν τις ἔν τε τῇ Ἀλεξανδρείᾳ καὶ τῇ Δικαιαρχείᾳ γενόμενος, ὄρῶν τὰς ὄλκάδας ἔν τε τῷ κατάπλῳ καὶ ἐν ταῖς ἀναγωγαῖς ὅσον βαρύτεραί τε καὶ κουφότεραι δεῦρο κάκεῖσε πλέοιεν. πρὸς δὲ τῷ πλούτῳ τῶν καταγομένων ἑκατέρωσε εἴς τε τὸν κατὰ θάλατταν λιμένα καὶ εἰς τὸν λιμναῖον καὶ τὸ εὐάερον ἄξιον σημειώσεως ἔστιν, ὃ καὶ αὐτὸ συμβαίνει διὰ τὸ ἀμφίκλυστον καὶ τὸ εὔκαιρον τῆς ἀναβάσεως τοῦ Νείλου. αἱ μὲν γὰρ ἄλλαι πόλεις αἱ ἐπὶ λιμνῶν ἰδρυμέναι βαρεῖς καὶ πνιγώδεις ἔχουσι τοὺς ἀέρας ἐν τοῖς καύμασι τοῦ θέρους: ἐπὶ γὰρ τοῖς χείλεσιν αἱ λίμναι τελματοῦνται διὰ τὴν ἐκ τῶν ἡλίων ἀναθυμίασιν: βορβορώδους οὖν ἀναφερομένης τοσαύτης ἴκμάδος, νοσώδης ὁ ἀήρ ἔλκεται καὶ λοιμικῶν κατάρχει παθῶν. ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ τοῦ θέρους ἀρχομένου πληρούμενος ὁ Νεῖλος πληροὶ καὶ τὴν λίμνην καὶ οὐδὲν ἔῃ τελματῶδες τὸ τὴν ἀναφορὰν ποιησον μοχθηράν: τότε δὲ καὶ οἱ ἐτησίαι πνέουσιν ἐκ τῶν βορείων καὶ τοῦ τοσούτου πελάγους, ὥστε κάλλιστα τοῦ θέρους Ἀλεξανδρεῖς διάγουσιν.

[8]

ἔστι δὲ χλαμυδοειδὲς τὸ σχῆμα τοῦ ἐδάφους τῆς πόλεως, οὐ τὰ μὲν ἐπὶ μῆκος πλευρά ἔστι τὰ ἀμφίκλυστα ὅσον τριάκοντα σταδίων ἔχοντα διάμετρον, τὰ δὲ ἐπὶ πλάτος οἱ ἴσθμοι, ἐπτὰ ἡ ὀκτὼ σταδίων ἐκάτερος, σφιγγόμενος τῇ μὲν ὑπὸ θαλάττης τῇ δ' ὑπὸ τῆς λίμνης. ἄπασα μὲν οὖν ὁδοῖς κατατέμηται ἵππηλάτοις καὶ ἀρματηλάτοις, δυσὶ δὲ πλατυτάταις ἐπὶ πλέον ἡ πλέθρον ἀναπεπταμέναις, αἱ δὴ δίχα καὶ πρὸς ὄρθας τέμνουσιν ἀλλήλας. ἔχει δ' ἡ πόλις τεμένη τε κοινὰ κάλλιστα καὶ τὰ βασίλεια, τέταρτον ἡ καὶ τρίτον τοῦ παντὸς περιβόλου μέρος: τῶν γὰρ βασιλέων ἕκαστος ὥσπερ τοῖς κοινοῖς ἀναθήμασι προσεφιλοκάλει τινὰ κόσμον, οὕτω καὶ οἰκησιν ἰδιᾳ περιεβάλλετο πρὸς ταῖς ὑπαρχούσαις, ὥστε νῦν τὸ τοῦ ποιητοῦ ἐξ ἐτέρων ἔτερον ἔστιν: ἄπαντα μέντοι συναφῇ καὶ ἀλλήλοις καὶ τῷ λιμένι καὶ ὅσα ἔξω αὐτοῦ. τῶν δὲ βασιλείων μέρος ἔστι καὶ τὸ Μουσεῖον, ἔχον περίπατον καὶ ἔξεδραν καὶ οἴκον μέγαν ἐν ᾧ τὸ συσσίτιον τῶν μετεχόντων τοῦ Μουσείου φιλολόγων ἀνδρῶν. ἔστι δὲ τῇ συνόδῳ ταύτῃ καὶ χρήματα κοινὰ καὶ ἱερεὺς ὁ ἐπὶ τῷ Μουσείῳ τεταγμένος τότε μὲν ὑπὸ τῶν βασιλέων νῦν δ' ὑπὸ Καισαρος. μέρος δὲ τῶν βασιλείων ἔστι καὶ τὸ καλούμενον Σῆμα, ὃ περιβολος ἦν ἐν ᾧ αἱ τῶν βασιλέων ταφαὶ καὶ ἡ Ἀλεξάνδρου: ἔφθη γὰρ τὸ σῶμα ἀφελόμενος Περδίκκαν ὁ τοῦ Λάγου Πτολεμαῖος κατακομίζοντα ἐκ τῆς Βαψυλῶνος καὶ ἐκτρεπόμενον ταύτῃ κατὰ πλεονεξίαν καὶ ἔξιδιασμὸν τῆς Αἰγύπτου: καὶ δὴ καὶ ἀπώλετο διαφθαρεῖς ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, ἐπελθόντος τοῦ Πτολεμαίου καὶ κατακλείσαντος αὐτὸν ἐν νήσῳ ἐρήμῃ: ἐκεῖνος μὲν οὖν ἀπέθανεν ἐμπεριπαρεὶς ταῖς σαρίσσαις ἐπελθόντων ἐπ' αὐτὸν τῶν στρατιωτῶν: σὺν αὐτῷ δὲ ... καὶ οἱ βασιλεῖς Ἀριδαῖός τε καὶ τὰ παιδία τὰ Ἀλεξάνδρου καὶ ἡ γυνὴ Ρωξάνη ἀπῆραν εἰς Μακεδονίαν:

İskenderiye ve Dikaiarkheia'da bulunan biri, (bunu), ticaret gemileri nehir aşağı ve yukarı seyrederken ne denli ağır ve hafif şekilde oraya buraya yüzüklerini görünce anlayabilir. Her iki şekilde hem denizdeki hem de göldeki limana indirilen zenginliğin yanı sıra her iki yandan dalgalarla yılanması ve Nil'in sezonluk taşkınları nedeniyle oluşan temiz havası dikkate değerdir. Zira göl kıyısında inşa edilmiş olan diğer kentlerin havası yaz sıcaklarında basık ve boğucudur; çünkü göl kıyıları Güneş ışınlarına bağlı buharlaşma nedeniyle bataklık haline gelir. Böylece bu kirli nem yükseldiğinde sağıksız hava solunur ve ölümcül durumlar baş göstermeye başlar. İskenderiye'de yazın başlangıcında Nil dolduktan sonra gölü de doldurur ve ciddi bir yükseliş yapacak hiçbir batak alan bırakmaz. İşte o zaman kuzeyden ve bu denizden etezyen rüzgârları eser, böylece İskenderiyeliler yazın hoşça vakit geçirirler.

[8]

Kentin arazi şekli *khamrys*⁶ gibidir; uzun kenarları 30 *stadia* çapında ve iki yanından sularla çevriliyken geniş kenarları her iki yanda 7 veya 8 *stadia* uzunluğunda, bir yanda denizle diğer yanda gölle bağlanmış (birer) geçit barındırır. Tüm (kent) at-binişleri ve savaş arabalarına uygun yollarla bölünmüştür, ikisi son derece geniş ve bir *plethron*'dan daha uzun açılıkta olup birbirlerini dik açıyla ikiye böler. Kentin son derece güzel kamu alanları ve kraliyet sarayları vardır, (bu alan) tüm bölgenin dört ya da üçe birini kapsar. Zira kralların her biri, kamusal yapılara birkaç süslemeyle ihtişam eklerken, bu şekilde kendi harcamasından halihazırda var olanlara bir konut daha ekler; tipki şairin (sözü) gibi, "*diğerlerinden daha farklı*"⁷. Hepsи birbirleriyle, liman ve limanın dışındaki yerlerle birleşti. Kraliyet saraylarının bir kısmını Mouseion⁸ oluşturur; bir yürüyüş yolu, oturma alanı bulunur ve içinde Mouseion'a iştirak eden bilim adamlarına ait bir yemekhane bulunan büyük bir ev yer alır. Bu toplulukta mallar ortaktır ve o zamanlar krallar tarafından şimdı ise imparator tarafından Mouseion'a tayin edilen bir rahip bulunur. Kraliyet saraylarının bir kısmını da 'sema' denilen yer oluşturur; burası içinde kralların ve İskender'in mezarlarını barındıran bölümdür. Zira Lagos oğlu Ptolemaios, Perdikkas'ın naaşı Babil'den buraya saparak, Mısır'ın dostluğunu kazanmak için hırsla taşımamasına elinden alarak engel oldu. Daha-sı, Ptolemaios bir taarruzun ardından onu (Perdikkas) issız bir adaya hapse-dince askerleri tarafından katledilerek öldürdü. O, kendisine saldıran asker-lerinin *sarissa*'larıyla süngeLENerek hayatını kaybetti. Onunla birlikte... krallar, Ari-daios, İskender'in çocukları ve karısı Rhoksane Makedonya'ya doğru yola çıktılar.

τὸ δὲ σῶμα τοῦ Ἀλεξάνδρου κομίσας ὁ Πτολεμαῖος ἐκήδευσεν ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ ὅπου νῦν ἔτι κεῖται, οὐ μὴν ἐν τῇ αὐτῇ πυέλῳ: ύαλίνη γὰρ αὕτῃ, ἐκεῖνος δὲ ἐν χρυσῇ κατέθηκεν: ἐσύλησε δὲ αὐτὴν ὁ Κόκκης καὶ Παρείσακτος ἐπικληθεὶς Πτολεμαῖος, ἐκ τῆς Συρίας ἐπελθὼν καὶ ἐκπεσὼν εἰνθύς, ὥστε ἀνόνητα αὐτῷ τὰ σῦλα γενέσθαι.

[9]

ἔστι δὲ τῷ μεγάλῳ λιμένι κατὰ μὲν τὸν εἰσπλοὺν ἐν δεξιᾷ ἡ νῆσος καὶ ὁ πύργος ὁ Φάρος, κατὰ δὲ τὴν ἑτέραν χείρα αἱ τε χοιράδες καὶ ἡ Λοχιάς ἄκρα ἔχουσα βασίλειον. εἰσπλεύσαντι δὲ ἐν ἀριστερᾷ ἔστι συνεχῆ τοῖς ἐν τῇ Λοχιάδι τὰ ἐνδοτέρω βασίλεια, πολλὰς καὶ ποικίλας ἔχοντα διαίτας καὶ ἄλση: τούτοις δὲ ὑπόκειται ὁ τε ὄρυκτὸς λιμὴν καὶ κλειστός, ἵδιος τῶν βασιλέων, καὶ ἡ Ἀντίρροδος νησίον προκείμενον τοῦ ὄρυκτοῦ λιμένος, βασίλειον ἄμα καὶ λιμένιον ἔχον: ἐκάλεσαν δὲ οὕτως ὡς ἄν τῇ Ρόδῳ ἐνάμιλλον. ὑπέρκειται δὲ τούτου τὸ θέατρον: εἴτα τὸ Ποσείδιον, ἀγκών τις ἀπὸ τοῦ ἐμπορίου καλούμενου προπεπτωκώς, ἔχων ιέρὸν Ποσειδῶνος: φῶτης θεὶς χῶμα Ἀντώνιος ἔτι μᾶλλον προνεῦνον εἰς μέσον τὸν λιμένα ἐπὶ τῷ ἄκρῳ κατεσκεύασε διαίταν βασιλικὴν ἥν Τιμώνιον προστηγόρευσε. τοῦτο δὲ ἐπράξε τὸ τελεταῖον, ἡνίκα προλειφθεὶς ὑπὸ τῶν φίλων ἀπῆρεν εἰς Ἀλεξανδρειαν μετὰ τὴν ἐν Ἀκτίῳ κακοπραγίαν, Τιμώνειον αὐτῷ κρίνας τὸν λοιπὸν βίον, ὃν διάξειν ἔμελλεν ἔρημος τῶν τοσούτων φίλων. εἴτα τὸ Καισάρειον καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ ἀποστάσεις, καὶ μετὰ ταῦτα τὰ νεώρια μέχρι τοῦ ἐπτασταδίου. ταῦτα μὲν τὰ περὶ τὸν μέγαν λιμένα.

[10]

ἔξῆς δὲ Εύνόστου λιμὴν μετὰ τὸ ἐπταστάδιον, καὶ ὑπὲρ τούτου ὁ ὄρυκτὸς ὃν καὶ Κιβωτὸν καλοῦσιν, ἔχων καὶ αὐτὸς νεώρια. ἐνδοτέρω δὲ τούτου διώρυξ πλωτὴ μέχρι τῆς λίμνης τεταμένη τῆς Μαρεώτιδος: ἔξω μὲν οὖν τῆς διώρυγος μικρὸν ἔτι λείπεται τῆς πόλεως: εἰθὲ ἡ Νεκρόπολις τὸ προάστειον, ἐν φῆται τε πολλοὶ καὶ ταφαὶ καὶ καταγωγαὶ πρὸς τὰς ταριχείας τῶν νεκρῶν ἐπιτήδειαι. ἐντὸς δὲ τῆς διώρυγος τὸ τε Σαράπειον καὶ ἄλλα τεμένη ἀρχαῖα ἐκλειειμμένα πως διὰ τὴν τῶν νέων κατασκευὴν τῶν ἐν Νικοπόλει: καὶ γὰρ ἀμφιθέατρον καὶ στάδιον καὶ οἱ πεντετηρικοὶ ἀγῶνες ἔκει συντελοῦνται: τὰ δὲ παλαιὰ ὡλιγώρηται. συλλήβδην δὲ εἰπεῖν ἡ πόλις μεστή ἐστιν ἀναθημάτων καὶ ιερῶν: κάλλιστον δὲ τὸ γυμνάσιον μείζους ἢ σταδιαίας ἔχον τὰς στοάς:

Ptolemaios, İskender'in naaşını ganimet olarak aldıktan sonra İskenderiye'de, şu an hâlâ yerinde olan ama artık aynı lahit içinde bulunmadığı yere defnetti. Zira bu (lahit) kristaldendir ama Ptolemaios (onu) altından lahde gömdü; bunu ise, Suriye'den gelip hemen sürgün edilen 'Kokke' ve 'Pareisaktos' sıfatlı Ptolemaios yağmaladı; ama ganimeti onun için kazanç sağlamadı.

[9]

Büyük limanın girişinde sağda bir ada ve Pharos Kulesi yer alırken diğer yanda resif taş yığınları ve kraliyet sarayını da içeren Lokhias Burnu yer alır. (Limanın) içine seyrederken sol tarafta, Lokhias doğrultusu üzerinde devam eden iç saraylar, pek çok rengârenk konut ve koruluk bulunur. Bunların aşağısında kralların özel mülkü olan kazılmış ve kapatılabilir bir liman yer alır; hemen önünde ise bir saray ve küçük bir limanı olan Antirrhodos adacığı bulunur. Rhodos'un dengi olsun diye böyle adlandırdılar. Bunun yukarıısında ise tiyatrosun bulunur. Sonra Poseidion (gelir), *emporion* denilen yerden bir dirsek şeklinde uzanır ve (burada) Poseidon Tapınağı yer alır. Antonius, bu dirseğe limanın ortasına doğru uzanan bir rıhtım eklettikten sonra ucuna Timonian adını verdiği, kraliyet konutu inşa etti. Bu tamamladığı son iştı; Actium'daki talihsizliğinin ardından, arkadaşları tarafından terk edilince, İskenderiye'ye yelken açtı; onca arkadaşından yoksun yaşamaya niyetlenerek geri kalan Timonvari hayatını kendine ayırdı. Ardından Kaisareion, *emporion* ve ambarlar gelir, bunların ardından ise, Heptastadion'a kadar, tersaneler yer alır. İşte bunlar büyük limanın çevresinde olan şeylerdir.

[10]

Heptastadion'un ardından, sırasıyla, Eunostos Limanı; bunun yukarıısında ise Kibotos (= Sandık) dedikleri tersaneleri olan yapay bir liman (bulunur). Bunun içerisinde Mareotis Gölü'ne kadar uzanan seyredilebilir bir kanal (vardır). Kanal dışında, kentin küçük bir kısmı hâlâ devam eder. Sonra içinde pek çok bahçe, mezar ve ölülerin mumyalanmasına uygun muhafaza yerleri bulunan Nekropolis banliyösü [gelir]. Kanalın içinde ise hem Sarapeion hem de Nikopolis'teki tapınakların inşası nedeniyle neredeyse terk edilmiş diğer eski kutsal araziler [yer alır]. Zira (orada) bir amfitiyatro ve stadyum (bulunur) ayrıca beş yılda bir düzenlenen yarışmalar da burada düzenlenir; eski şeýler ise oldukça az önemsenir. Kısaca denebilir ki kent, bina ve tapınaklarla doludur. En muhteşemi ise bir *stadion*'dan daha uzun *stoà*'ları olan *gymnasion*'dur.

ἐν μέσῳ δὲ τό τε δικαστήριον καὶ τὰ ἄλση. ἔστι δὲ καὶ Πάνειον, ὃντις τι χειροποίητον στροβιλοειδὲς ἐμφερὲς ὅχθῳ πετρώδει διὰ κοχλίου τὴν ἀνάβασιν ἔχον: ἀπὸ δὲ τῆς κορυφῆς ἔστιν ἀπιδεῖν ὅλην τὴν πόλιν ὑποκειμένην αὐτῷ πανταχόθεν. ἀπὸ δὲ τῆς Νεκροπόλεως ἡ ἐπὶ τὸ μῆκος πλατεῖα διατείνει παρὰ τὸ γυμνάσιον μέχρι τῆς πύλης τῆς Κανωβικῆς: εἴθ' ἵπποδρομος καλούμενός ἔστι καὶ αἱ παρακείμεναι ἄλλαι μέχρι τῆς διώρυγος τῆς Κανωβικῆς. διὰ δὲ τοῦ ἵπποδρόμου διελθόντι ἡ Νικόπολις ἔστιν, ἔχουσα κατοικίαν ἐπὶ θαλάττῃ πόλεως οὐκ ἐλάττω: τριάκοντα δέ εἰσιν ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας στάδιοι. τοῦτον δὲ ἐτίμησεν ὁ Σεβαστὸς Καίσαρ τὸν τόπον, ὅτι ἐνταῦθα ἐνίκα τῇ μάχῃ τοὺς ἐπεξιόντας ἐπ' αὐτὸν μετὰ Ἀντωνίου, καὶ λαβὼν ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν ἡνάγκασε τὸν μὲν Ἀντώνιον ἐαυτὸν διαχειρίσασθαι, τὴν δὲ Κλεοπάτραν ζῶσιν ἐλθεῖν εἰς τὴν ἔξουσίαν: μικρὸν δ' ὑστερον κάκείνη ἐαυτὴν ἐν τῇ φρουρᾷ διεχειρίσατο λάθρᾳ δῆγματι ἀσπίδος ἢ φαρμάκῳ ἐπιχρίστῳ (λέγεται γὰρ ἀμφοτέρως), καὶ συνέβη καταλυθῆναι τὴν τῶν Λαγιδῶν ἀρχὴν πολλὰ συμμείνασαν ἔτη.

[11]

πτολεμαῖος γὰρ ὁ Λάγον διεδέξατο Ἀλεξανδρον, ἐκεῖνον δὲ ὁ Φιλάδελφος, τοῦτον δὲ ὁ Εὐεργέτης, εἴθ' ὁ Φιλοπάτωρ ὁ τῆς Ἀγαθοκλείας, εἴθ' ὁ Ἐπιφανῆς, εἴθ' ὁ Φιλομήτωρ, παῖς παρὰ πατρὸς αἱρεῖ διαδεχόμενος: τοῦτον δ' ἀδελφὸς διεδέξατο ὁ δεύτερος Εὐεργέτης ὃν καὶ Φύσκωνα προσαγορεύουσι, τοῦτον δ' ὁ Λάθουρος ἐπικληθεὶς Πτολεμαῖος, τοῦτον δ' ὁ Αὐλητῆς ὁ καθ' ἡμᾶς, ὥσπερ ἦν τῆς Κλεοπάτρας πατήρ. ἄπαντες μὲν οὖν οἱ μετὰ τὸν τρίτον Πτολεμαῖον ὑπὸ τρυφῆς διεφθαρμένοι χεῖρον ἐπολιτεύσαντο, χείριστα δ' ὁ τέταρτος καὶ ὁ ἔβδομος καὶ ὁ ὑστάτος ὁ Αὐλητῆς, ὃς χωρὶς τῆς ἄλλης ἀσελγείας χοραυλεῖν ἤσκησε, καὶ ἐπ' αὐτῷ γε ἐσεμνύνετο τοσοῦτον ὥστ' οὐκ ὕκνει συντελεῖν ἀγῶνας ἐν τοῖς βασιλείοις, εἰς οὓς παρήιει διαμιλησόμενος τοῖς ἀνταγωνισταῖς. τοῦτον μὲν οὖν οἱ Ἀλεξανδρεῖς ἔξέβαλον, τριῶν δ' αὐτῷ θυγατέρων οὔσῶν, ὃν μία γνησία ἡ πρεσβυτάτη, ταύτην ἀνέδειξαν βασιλισσαν: οἱ νίοι δ' αὐτοῦ δύο νήπιοι τῆς τότε χρείας ἔξεπιπτον τελέως. τῇ δὲ κατασταθείσῃ μετεπέμψαντο ἄνδρα ἐκ τῆς Συρίας κυβιοσάκτην τινά, προσποιησάμενον τοῦ γένους εἶναι τῶν Συριακῶν βασιλέων: τοῦτον μὲν οὖν ὀλίγων ἡμερῶν ἀπεστραγγάλισεν ἡ βασίλισσα οὐ φέρουσα τὸ βάναυσον καὶ τὸ ἀνελεύθερον.

Ortada ise bir adliye binası ve koruluklar (yer alır). Aynı zamanda bir de Pantheon bulunur, (burası) koni şeklinde kayadan bir tepeyi andıran insan eliyle yapılmış ve sarmal bir çıkış yoluna sahip bir yükseltidir. Zirvesinden (bakan biri) aşağıdakilerin tüm kenti dört bir yandan görebilir. Nekropolis'ten *gymnasion* boyunca Kanobos (ağzına) kadar boylu boyunca geniş (bir cadde) uzanır. Sonra Hippodromos denilen yer ve Kanobos kanalına kadar uzanan diğer (caddeler) bulunur. Hippodromos'u geçtikten sonra deniz kıyısında bir kentten daha küçük olmayan bir yerleşim yerine sahip olan Nikopolis yer alır. (Burası) İskenderiye'den otuz *stadia* mesafede yer alır. Augustus Caesar bu yeri, Antonius ile birlikte ona karşı duranları burada (gerçekleşen) savaşta yendiği için onurlandırdı; kenti saldırısı sonucu aldıktan sonra Antonius'un kendisini öldürmeye, Kleopatra'yı ise canlı olarak teslim olmaya zorladı. Kısa süre sonra o da göz hapsindeyken, gizlice bir engerek (Mısır kobrası) ısırıği ya da üzerine sürtüğü zehirli bir merhemle (zira ikisi de söylenen) kendini öldürdü; (bu), uzun yillardır devam eden Lagos soyunun yönetiminin ortadan kalkmasıyla sonuçlandı.

[11]

Nitekim İskender'in yerine Lagos oğlu Ptolemaios geçti, onun yerine de Philadelphos, onun yerine ise Euergetes; sonra Agathoklea'nın oğlu Philopator, sonra Epiphanes, ardından Philometor; (yönetimi) daima oğul babadan devraldı. Onun yerine ise Physkon da denilen erkek kardeşi ikinci Euergetes, onun yerine Lathonros denilen Ptolemaios, onun yerine de Kleopatra'nın babası, bizim zamanımızda (yaşayan) Auletes (geçti). Üçüncü Ptolemaios'tan sonraki tüm krallar lüks yüzünden yozlaşarak daha kötü şekilde yönettiler, en kötüleri ise dördüncü, yedinci ve sonuncusu Auletes'tir, ki o diğer ahlaksızlıklarının haricinde flüt çalmak için pratikler yaptı; hatta rakipleriyle aşık atmak amacıyla katıldığı kraliyet yarışmalarını kutlama hususunda tereddüt etmediği için kendiyle gurur duydu. Ancak İskenderiyeliler onu (Mısır'dan) sürdülerse de üç kız kardeşi olduğu için yasal olan kardeşlerden en yaşısını Kraliçe seçtiler. Ancak (Auletes'in) henüz bebek olan iki oğlu kesin bir şekilde bu verasetten çıkarıldı. Tahta çıktığında Suriye'den, Suriyeli kralların soyundanmış gibi davranışları Kybiosaktes⁹ (lakaplı) bir adamı gönderdiler. Kraliçe birkaç gün içinde bu adamı kabaklısı ve görgüsüzlüğünden ötürü boğarak öldürdü.

ἥκε δ' ἀντ' ἐκείνου προσποιησάμενος καὶ αὐτὸς εἶναι Μιθριδάτου νίὸς τοῦ Εὐπάτορος Ἀρχέλαος, δις ἦν μὲν Ἀρχελάου νίὸς τοῦ πρὸς Σύλλαν διαπολεμήσαντος καὶ μετὰ ταῦτα τιμηθέντος ὑπὸ Ρωμαίων, πάππος δὲ τοῦ βασιλεύσαντος Καππαδόκων ὑστάτου καθ' ἡμᾶς, ἵερεὺς δὲ τῶν ἐν Πόντῳ Κομάνων. Γαβινίψ δὲ τότε συνδιέτριψεν ὡς συστρατεύσων ἐπὶ Παρθυαίους, λαθὼν δὲ τοῦτον κομίζεται διά τινων εἰς τὴν βασιλισσαν καὶ ἀναδείκνυται βασιλεύς. ἐν τούτῳ τὸν Αὐλητὴν ἀφικόμενον εἰς Ρώμην δεξάμενος Πομπήιος Μάγνος συνίστησι τῇ συγκλήτῳ καὶ διαπράττεται κάθοδον μὲν τούτῳ, τῶν δὲ πρέσβεων τῶν πλείστων, ἐκατὸν ὅντων, ὥλεθρον τῶν καταπρεσβευσάντων αὐτοῦ: τούτων δ' ἦν καὶ Δίων ὁ Ἀκαδημαϊκὸς ἀρχιπρεσβευτής γεγονώς, καταχθεὶς οὖν ὑπὸ Γαβινίου Πτολεμαῖος τόν τε Ἀρχέλαον ἀναφρεῖ καὶ τὴν θυγατέρα, χρόνον δ' οὐ πολὺν τῇ βασιλείᾳ προσθεὶς τελευτῇ νόσῳ, καταλιπὼν δύο μὲν υἱεῖς δύο δὲ θυγατέρας, πρεσβυτάτην δὲ Κλεοπάτραν. οἱ μὲν οὖν Ἀλεξανδρεῖς ἀπέδειξαν βασιλέας τόν τε πρεσβύτερον τῶν παιδῶν καὶ τὴν Κλεοπάτραν, οἱ δὲ συνόντες τῷ παιδὶ καταστασίασαντες ἔξέβαλον τὴν Κλεοπάτραν, καὶ ἀπῆρε μετὰ τῆς ἀδελφῆς εἰς τὴν Συρίαν. ἐν τούτῳ Πομπήιος Μάγνος ἥκε φεύγων ἐκ Παλαιφαρσάλου πρὸς τὸ Πηλούσιον καὶ τὸ Κάσιον ὅρος: τοῦτον μὲν οὖν δολοφονοῦσιν οἱ μετὰ τοῦ βασιλέως: ἐπελθὼν δὲ Καίσαρ τόν τε μειρακίσκον διαφθείρει καὶ καθίστησι τῆς Αἰγύπτου βασιλισσαν τὴν Κλεοπάτραν μεταπεμψάμενος ἐκ τῆς φυγῆς: συμβασιλεύειν δ' ἀπέδειξε τὸν λοιπὸν ἀδελφὸν αὐτῇ νέον παντελῶς ὄντα. μετὰ δὲ τὴν Καίσαρος τελευτὴν καὶ τὰ ἐν Φιλίπποις διαβάς Ἀντώνιος εἰς τὴν Ασίαν ἔξετίμησεν ἐπὶ πλέον τὴν Κλεοπάτραν ὥστε καὶ γυνάκια ἔκρινε καὶ ἐτεκνοποιήσατο ἔξ αὐτῆς, τόν τε Ἀκτιακὸν πόλεμον συνήρατο ἐκείνη καὶ συνέφυγε: καὶ μετὰ ταῦτα ἐπακολούθησας ὁ Σεβαστὸς Καίσαρ ἀμφοτέρους κατέλυσε καὶ τὴν Αἴγυπτον ἔπαυσε παροινούμενην.

[12]

ἐπαρχία δὲ νῦν ἔστι, φόρους μὲν τελοῦσα ἀξιολόγους, ὑπὸ σωφρόνων δὲ ἀνδρῶν διοικουμένη τῶν πεμπομένων ἐπάρχων ἀεί. ὁ μὲν οὖν πεμφθεὶς τὴν τοῦ βασιλέως ἔχει τάξιν, ὑπ' αὐτῷ δ' ἔστιν ὁ δικαιοδότης ὁ τῶν πολλῶν κρίσεων κύριος: ἄλλος δ' ἔστιν ὁ προσαγορευόμενος ἴδιολογος, δις τῶν ἀδεσπότων καὶ τῶν εἰς Καίσαρα πίπτειν ὀφειλόντων ἔξεταστής ἔστι: παρέπονται δὲ τούτοις ἀπελεύθεροι Καίσαρος καὶ οίκονόμοι, μείω καὶ ἐλάττω πεπιστευμένοι πράγματα. ἔστι δὲ καὶ στρατιωτικοῦ τρία τάγματα, ὃν τὸ ἐν κατὰ τὴν πόλιν ἰδρυται τάλλα δ' ἐν τῇ χώρᾳ:

Onun yerine ise Mithradates Eupator'un oğluymuş gibi davranışan Arkhelaos'un oğlu Arkhelaos geldi. Ancak (bu), Sulla'ya karşı savaşı sürdürmiş ve ardından da Romalılar nezdinde onurlandırılmış olan bizim zamanımızdaki Kapadokyalıların son kralının büyük babası ve de Pontos Komanası'nın rahihibidir. O zaman Parthlar üzerine sefere katılmak için Gabinius ile zaman geçiri-yordu, ondan bihaber şekilde bazı kişiler aracılığıyla kraliçeye götürüldü ve kral ilan edilir. Bu arada Pompeius Magnus, Roma'ya ulaşan Auletes'i ağırladıktan sonra senatoya takdim eder; onun geri dönüşünü ve kendisine karşı geldikleri için yüz elçinin tümünün ölümlerini müzakere eder. Bunlar arasında baş-elçi olan akademisyen Dion davardı. Gabinius tarafından geri getirilen Ptolemaios, Arkhelaos ve kız kardeşini öldürür, krallığında uzun süre kalamadan, ardından iki oğlan ve en yaşlısı Kleopatra olan iki kız çocuk bırakarak hastalıktan ölürl. İskenderiyeliler çocukların en yaşlı olanı ve Kleopatra'yı kral ve kraliçeleri olarak seçtiler. Çocuğun tarafını tutanlar ayaklanarak Kleopatra'yı sürgün ettiler ve Kleopatra da kız kardeşiyle beraber Suriye'ye doğru yola koyuldu. Bu arada Pompeius Magnus, Palaipharsalos'tan kaçarak Pelou-sion'a ve Kasios Dağı'na geldi. Kral yandaşları da onu öldürdü. Caesar geldiğiinde delikanlığını (= kralı) öldürür ve Mısır kraliçesi Kleopatra'yı sürgünden çağırarak tahta oturtur. Hayatta kalan ve son derece küçük olan erkek kardeşini de onunla yönetmesi için görevlendirir. Caesar'ın ölümünün ve Philippus Savaşı'nın ardından Antonius Asia'ya geçti ve Kleopatra'yı özel bir şekilde onurlandırdı, öyle ki onu eşi olarak belledi ve ondan çocuk sahibi oldu; Actium Savaşı'na onunla birlikte girdi ve (savaştan) onunla birlikte kaçtı. Bunların ardından Augustus Caesar ikisini de takip ederek öldürdü ve Mısır'ın sarhoş kafayla yönetilmesine son verdi.

[12]

Sık sık gönderilen bilge adamlar, *eparkhos*'lar, tarafından yönetilen (Mısır) şimdilerde önemli vergiler ödeyen bir eyalettir. Gönderilen kişi kral rütbesine sahiptir; bütün kararların yetkilisi olan yargıç onun emri altındadır. Bir diğer (yetkili) ise *idiologos* olarak nitelendirilen, sahipsiz ve imparatora düşmesi gereken (mallardan) sorumlu kişidir. İmparatorun daha büyük ve daha küçük işlerini üstlenen azatlıları ve kâhyaları bunları yakından takip eder. Ayrıca üç adet askerî birlik vardır; bunlardan biri kentte konuşlanır, diğerleri ise sayfiyede.

χωρίς δὲ τούτων ἐννέα μὲν εἰσὶ σπεῖραι Ρωμαίων, τρεῖς μὲν ἐν τῇ πόλει τρεῖς δ' ἐπὶ τῶν ὄρων τῆς Αἰθιοπίας ἐν Συήνῃ, φρουρὰ τοῖς τόποις, τρεῖς δὲ κατὰ τὴν ἄλλην χώραν. εἰσὶ δὲ καὶ ἵππαρχίαι τρεῖς ὁμοίως διατεταγμέναι κατὰ τοὺς ἐπικαιρίους τόπους, τῶν δ' ἐπιχώριων ἀρχόντων κατὰ πόλιν μὲν ὅ τε ἔξηγητής ἐστι, πορφύραν ἀμπεχόμενος καὶ ἔχων πατρίους τιμὰς καὶ ἐπιμέλειαν τῶν τῇ πόλει χρησίμων, καὶ ὁ ὑπομνηματογράφος καὶ ὁ ἀρχιδικαστής, τέταρτος δὲ ὁ νυκτερινὸς στρατηγός. Ἱσαν μὲν οὖν καὶ ἐπὶ τῶν βασιλέων αὐταὶ αἱ ἀρχαὶ, κακῶς δὲ πολιτευομένων τῶν βασιλέων ἥφαντί τετο καὶ ἡ τῆς πόλεως εὐκαιρία διὰ τὴν ἀνομίαν. ὁ γοῦν Πολύβιος γεγονὼς ἐν τῇ πόλει βδελύττεται τὴν τότε κατάστασιν καὶ φησι τρία γένη τὴν πόλιν οἰκεῖν, τὸ τε Αἴγυπτιον καὶ ἐπιχώριον φύλον ὅξν καὶ * πολιτικόν, καὶ τὸ μισθοφορικὸν βαρὺν καὶ πολὺν καὶ ἀνάγωγον: ἔξ θέους γὰρ παλαιοῦ ἔνους ἔτρεφον τοὺς τὰ ὄπλα ἔχοντας, ἀρχεῖν μᾶλλον ἢ ἀρχεσθαι δεδιδαγμένους διὰ τὴν τῶν βασιλέων οὐδένειαν: τρίτον δ' ἦν γένος τὸ τῶν Ἀλεξανδρέων οὐδ' αὐτὸ εὐκρινῶς πολιτικὸν διὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας, κρείττον δ' ἐκείνων ὅμως: καὶ γὰρ εἰ μιγάδες, Ἐλληνες ὅμως ἀνέκαθεν Ἱσαν καὶ ἐμέμνηντο τοῦ κοινοῦ τῶν Ἑλλήνων έθους: ἥφανισμένου δὲ καὶ τούτου τοῦ πλήθους μάλιστα ὑπὸ τοῦ Εὐεργέτου τοῦ Φύσκωνος, καθ' ὃν ἦκεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὁ Πολύβιος (καταστασιάζόμενος γὰρ ὁ Φύσκων πλεονάκις τοῖς στρατιώταις ἐφίει τὰ πλήθη καὶ διέφθειρε), τοιούτων δή, φησίν, ὄντων τῶν ἐν τῇ πόλει λοιπὸν ἦν τῷ ὄντι τὸ τοῦ ποιητοῦ 'Αἴγυπτόνδ' ἴεναι δολιχὴν ὁδὸν ἀργαλέην τε.'

[13]

τοιαῦτα δ' ἦν, εὶ μὴ χείρω, καὶ τὰ τῶν ὑστερον βασιλέων. Ρωμαῖοι δ' εἰς δύναμιν, ὡς εἰπεῖν, ἐπηγνώρθωσαν τὰ πολλά, τὴν μὲν πόλιν διατάξαντες ὡς εἶπον, κατὰ δὲ τὴν χώραν ἐπιστρατήγους τινὰς καὶ νομάρχας καὶ ἐθνάρχας καλουμένους ἀποδείξαντες, πραγμάτων οὐ μεγάλων ἐπιστατεῖν ἥξιωμένους. τῆς δ' εὐκαιρίας τῆς κατὰ τὴν πόλιν τὸ μέγιστόν ἐστιν ὅτι τῆς Αἴγυπτου πάσης μόνος ἐστὶν οὗτος ὁ τόπος πρὸς ἅμφω πεφυκὼς εὖ, τά τε ἐκ θαλάττης διὰ τὸ εὐλίμενον, καὶ τὰ ἐκ τῆς χώρας ὅτι πάντα εὐμαρῶς ὁ ποταμὸς πορθμεύει συνάγει τε εἰς τοιοῦτον χωρίον ὅπερ μέγιστον ἐμπόριον τῆς οἰκουμένης ἐστί. τῆς μὲν οὖν πόλεως ταύτας ἄν τις λέγοι τὰς ἀρετάς: τῆς Αἴγυπτου δὲ τὰς προσόδους ἐν τινὶ λόγῳ Κικέρων φράζει φήσας κατ' ἐνιαυτὸν τῷ τῆς Κλεοπάτρας πατρὶ τῷ Αὐλητῇ προσφέρεσθαι φόρον ταλάντων μυρίων δισχιλίων πεντακοσίων.

Bunlar haricinde ise; Romalılara ait üçü kent içinde, üçü Syene'deki Etiyopya sınırlarında bölge-muhafizi olarak, üçü de diğer sayfiye alanlarında konuşlanmış (toplama) dokuz *speira* bulunur. Hayati önem taşıyan topraklar boyunca eşit şekilde konuşlandırılmış üç atlı sınıfı vardır. Kentteki yerli yöneticilerden biri *eksegetes*'tir ve mor renkte giyinir, hem geleneksel sunguları alır hem de kentin yararına olan işlerle ilgilenir; ayrıca bir hatırlı/tarih yazmanı ve bir de baş-yargıcı bulunur, dördüncüsü ise gece komutanıdır. Bu yöneticiler kralların zamanında da vardı, (ancak) krallar kötü bir şekilde yönetiklerinden kentin refahı kanunsuzluk nedeniyle yok oldu. Kentte bulunmuş olan Polybios o zamanki durumdan iğrenir ve kentte üç sınıf oturduğunu söyler: Göz kamaştıran ve * medeni olan Mısırlı ve yerli sınıf; ağır silahla donatılmış, kalabalık ve edepsiz paralı asker sınıfı. Zira eski gelenekler uyarınca, ağır silah taşıyan yabancı askerler kralların hâkirliği yüzünden yönetilmekten daha çok yönetmeyi öğrendikleri için destekleniyordu. Üçüncü sınıfın ise benzer sebeplerden ötürü düzenli bir şekilde sivil yaşama dahil olmayan, ancak onlardan daha güçlü olan İskenderiyelilerin sınıfıdır. Karma bir soy olmalarına karşın başından beri Hellenlere benziyorlardı ve ortak Hellen geleneklerini hatırlarlardı. Bu (sınıfın) büyük bir çoğunluğu bilhassa Euergetes Physkon tarafından ortadan kaldırıldı. Polybios da onun zamanında İskenderİYE'ye geldi (zira Physkon birkaç defa ayaklanma çıkartarak askerlerin üzerine bir güruh gönderdi ve (onları) ortadan kaldırıldı), kentte hal böyleyken, geriye şairin şu sözü kaldı, der (Polybios): "Mısır'a giden yol uzun ve sıkıntılıdır¹⁰".

[13]

Kötü değilse de sonraki kralların işleri bunlardı. Romalılar, demek gerekirse, güçleri kadlarıyla pek çok şeyi yenilediler; kenti anlattığım gibi düzenlediler¹¹, ülkeye, büyük işlerle alakadar olmadıkları düşünülen bazı *epistrategos*'ları, *nomarkhes*'leri (= *nomos* yöneticisi) ve *ethnarkhes*'leri (= sınıf yöneticisi) atadılar. Kentteki zenginliklerin en büyüğü şudur: Bu yer tüm Mısır'da şu iki açıdan da doğal olarak iyi bir şekilde konumlanmış yegâne yerdir; hem gönençli limanı nedeniyle denizden yana işler hem de karadan yana işler açısından, çünkü nehir her şeyi kolay bir şekilde bu bölgeye taşıyıp topları, burası iskân edilmiş dünyanın en büyük *emporion*'udur. Kentin şu güzelliklerinden bahsedilebilir: Cicero bir söylevinde Mısır'ın gelirini anlatırken, Kleopatra'nın babası Auletes'e yıllık 12.500 *talanta* vergi verildiğine dikkat çeker.

ὅπου οὖν ὁ κάκιστα καὶ ράθυμότατα τὴν βασιλείαν διοικῶν τοσαῦτα προσωδεύετο, τί χρὴ νομίσαι τὰ νῦν διὰ τοσαύτης ἐπιψελείας οἰκονομούμενα καὶ τῶν Ἰνδικῶν ἐμποριῶν καὶ τῶν Τρωγλοδυτικῶν ἐπηυξημένων ἐπὶ τοσοῦτον; πρότερον μέν γε οὐδὲν εἴκοσι πλοῖα ἐθάρφει τὸν Ἀράβιον κόλπον διαπερᾶν ὥστε ἔξω τῶν στενῶν ὑπερκύπτειν, νῦν δὲ καὶ στόλοι μεγάλοι στέλλονται μέχρι τῆς Ἰνδικῆς καὶ τῶν ἄκρων τῶν Αἰθιοπικῶν, ἔξω ὡν ὁ πολυτιμότατος κομιζέται φόρτος εἰς τὴν Αἴγυπτον, κἀντεῦθεν πάλιν εἰς τοὺς ἄλλους ἐκπέμπεται τόπους, ὥστε τὰ τέλη διπλάσια συνάγεται τὰ μὲν εἰσαγωγικὰ τὰ δὲ ἔξαγωγικά: τῶν δὲ βαρυτίμων βαρέα καὶ τὰ τέλη, καὶ γὰρ δὴ καὶ μονοπωλίας ἔχει: μόνη γὰρ ἡ Ἀλεξάνδρεια τῶν τοιούτων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ὑποδοχείόν ἔστι καὶ χορηγεῖ τοῖς ἑκτός. ἔτι δὲ μᾶλλον κατιδεῖν ἔστι τὴν εὐφυίαν ταύτην περιοδεύοντι τὴν χώραν, καὶ πρῶτον τὴν παραλίαν ἀρξαμένην ἀπὸ τοῦ Καταβαθμοῦ: μέχρι δεῦρο γάρ ἔστιν ἡ Αἴγυπτος, ἡ δὲ ἔξῆς ἔστι Κυρηναία καὶ οἱ περιοικοῦντες βάρβαροι Μαρμαρίδαι.

[14]

ἀπὸ μὲν οὖν Καταβαθμοῦ εἰς Παραιτόνιον εὐθυπλοοῦντι σταδίων ἔστιν ἐνακοσίων ὁ δρόμος: πόλις δὲ ἔστι καὶ λιμήν μέγας τετταράκοντά που σταδίων: καλοῦσι δὲ οἱ μὲν Παραιτόνιον τὴν πόλιν οἱ δὲ Ἀμμιωνίαν. μεταξὺ δὲ ἡ τε Αἴγυπτίων κώμη καὶ ἡ Αἰνησίσφυρα ἄκρα, καὶ Τυνδάρειοι σκόπελοι, νησίδια τέτταρα ἔχοντα λιμένα: εἰθὲ ἔξῆς ἄκρα Δρέπανον καὶ νῆσος Αἰνησίπεια ἔχουσα λιμένα καὶ κώμη Ἀπις, ἀφ' ἣς εἰς μὲν Παραιτόνιον στάδιοι ἑκατὸν εἰς δὲ Ἀμμιωνός ὁδὸς ἡμερῶν πέντε: ἀπὸ δὲ τοῦ Παραιτονίου εἰς Ἀλεξάνδρειαν χίλιοι που καὶ τριακόσιοι στάδιοι, μεταξὺ δὲ πρῶτον μὲν ἄκρα λευκόγειος, Λευκὴ ἄκτῃ καλούμενη: ἔπειτα Φοινικοῦς λιμήν καὶ Πνιγεὺς κώμη: εἴτα νῆσος Σιδωνία λιμένα ἔχουσα: εἴτ' Ἀντίφραι μικρὸν ἀπωτέρω τῆς θαλάττης: ἀπασα μὲν ἡ χώρα αὕτη οὐκ εὔοινος, πλείω δεχομένου τοῦ κεράμου θάλατταν ἡ οἰνον ὃν δὴ καλοῦσι Λιβυκόν, φὸ δὴ καὶ τῷ ζύθῳ τὸ πολὺ φῦλον χρῆται τῶν Ἀλεξανδρέων: σκώπτονται δὲ μάλιστα αἱ Ἀντίφραι. εἰθὲ ὁ Δέρρις λιμήν καλούμενος οὕτως διὰ τὴν πλησίον πέτραν μέλαιναν δέρρει ἐοικυῖαν: ὀνομάζουσι δὲ καὶ Ζεφύριον τὸν πλησίον τόπον: εἴτ' ἄλλος λιμήν Λεύκασπις καὶ ἄλλοι πλείους: εἴτα Κυνὸς σῆμα: εἴτα Ταπόσειρις οὐκ ἐπὶ θαλάττῃ, πανήγυριν δεχομένη μεγάλην: καὶ ἄλλη δὲ ἔστι Ταπόσειρις ἐπέκεινα τῆς πόλεως ἵκανῶς:

O, krallığı son derece kötü ve fütursuzca yönetirken bu kadar gelir elde etmişse şimdi bu kadar özen gösterilen ekonomik idare hususunda-hem de Hindistan ve Troglodytes ticaretleri önem arz eden bir artış gösterirken- ne düşünülmeli dir? Daha önceden yirmi gemi bile dar boğazların dışını gözetleyebilecek kadar Arabistan Körfezi'ni aşmayı göze alamazdı; şimdi ise büyük donanma lar Hindistan'a ve Etiyopya'nın en uzak noktalarına kadar gönderiliyor ve buralardan yüksek maliyetli kargolar Mısır'a taşınıyor, yine buradan diğer bölgelere gönderiliyor; böylece biri ithalat diğeri ihracat niteliğinde çifte vergi elde ediliyor. Ücreti yüksek olan malların vergisi de yüksektir. Ayrıca tekeller de bulunmaktadır. Zira İskenderiye bunlar arasında neredeyse tek ambardır ve dışarıdan gelen mallara hizmet eder. Bu ülkeyi dolaşan bir kişi şeklinin elverişliliğini fazlaıyla gözlemleyebilir, öncelikle de Katabath mos'tan başlayan sahili. Zira buraya kadar Mısır'dır, ardından Kyrenia ve ci varındaki barbar Marmarides (halk) gelir.

[14]

Katabathmos'tan dosdoğru Paraitonion'a seyreden kişi 900 *stadia*'lık bir rota izler. (Burada) bir kent ve yaklaşık kırk *stadia*'lık büyük bir liman bulunur. Kimileri kenti Paraitonion kimileri ise Ammonia olarak adlandırır. Arasında ise Mısrılırlara ait bir köy, Ainesisphyra Burnu ile dört adet küçük adası ve limanı olan Tyndareios kayaklıları yer alır. Ardından sırasıyla Drapanon Burnu, bir limanı olan Ainesippeia Adası ve Apis köyü gelir ki buradan Paraitonion'a 100 *stadi*'dır; Ammon (Tapınağı'na) ise seyahat beş gün sürer. Paraitonion'dan İskenderiye'ye yaklaşık 1300 *stadia*'dır. Aralarında ilkin, Leuke Akte denilen beyaz topraklı burun yer alır. Ardından Phoinikous Limanı ve Phigeus köyü; sonra bir limanı bulunan Sidonia Adası; devamında da denizden biraz içerde (yer alan) Antiphrai gelir. Şarap çömlekleri şaraptan daha çok deniz suyu barındırıldığı için bu ülkenin tümünde kaliteli şarap yoktur, bu şaraba da Libya şarabı derler, hatta İskenderiyelilerin sınıfı bunu *zythos*¹² ile beraber çokça kullanır. (Bu yüzden) Antiphrai oldukça gülünç duruma düşer. Sonra, yakınında siyah renkli deriye benzeyen taşlar bulunduğu için Derrhis (= deri) adı verilen liman gelir. Yakınlar daki toprakları ise Zephyrion olarak adlandırırlar. Sonra diğer bir liman olan Leukaspis ve diğer pek çoğu gelir. Ardından Kynos Sema (gelir). Sonra deniz kıyısında bulunmayan (ve) büyük *panegyri*se ev sahipliği yapan Taposeiris gelir. Kentin (İskenderiye) öteki tarafında, epeyce uzağında başka bir Taposeiris daha vardır.

αὐτῆς δὲ πλησίον πετρώδες ἐπὶ τῇ θαλάττῃ χωρίον καὶ αὐτὸ δεχόμενον πολλοὺς τοὺς κωμάζοντας ἄπασαν ὥραν ἔτους: εἰθ' ἡ Πλινθίνη καὶ Νικίου κώμη καὶ Χερόνησος φρούριον, πλησίον ἥδη τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Νεκροπόλεως ἐν ἑβδομήκοντα σταδίοις. ἡ δὲ Μάρεια λίμνη παρατείνουσα μέχρι καὶ δεῦρο πλάτος μὲν ἔχει πλειόνων ἥ πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν σταδίων, μῆκος δὲ ἐλαττόνων ἥ τριακοσίων. ἔχει δὲ ὀκτὼ νήσους καὶ τὰ κύκλω πάντ' οἰκούμενα καλῶς: εύοινία τέ ἐστι περὶ τοὺς τόπους ὅστε καὶ διαχεῖσθαι πρὸς παλαιώσιν τὸν Μαρεώτην οἶνον.

[15]

φύεται δὲ ἐν τοῖς Αἰγυπτιακοῖς ἔλεσι καὶ ταῖς λίμναις ἥ τε βύβλος καὶ ὁ Αἰγύπτιος κύαμος ἔξ οὐ τὸ κιβώριον, σχεδόν τι ἰσοῦψεις ράβδοι ὅσον δεκάποδες. ἀλλ' ἡ μὲν βύβλος ψιλὴ ράβδος ἐστὶν ἐπ' ἄκρῳ χαίτην ἔχουσα, ὁ δὲ κύαμος κατὰ πολλὰ μέρη φύλλα καὶ ἄνθη ἐκφέρει καὶ καρπὸν ὅμοιον τῷ παρ' ἡμῖν κυάμῳ, μεγέθει μόνον καὶ γεύσει διαλλάττοντα. οἱ οὖν κυαμῶνες ἡδεῖαν ὅψιν παρέχουσι καὶ τέρψιν τοῖς ἐνευωχεῖσθαι βουλομένοις: εὐωχοῦνται δὲ ἐν σκάφαις θαλαμηγοῖς, ἐνδύνοντες εἰς τὸ πύκνωμα τῶν κυάμων καὶ σκιαζόμενοι τοῖς φύλλοις: ἐστι γάρ σφόδρα μεγάλα ὅστε καὶ ἀντὶ ποτηρίων καὶ τρυβλίων χρῆσθαι: ἔχει γάρ τινα καὶ κοιλότητα ἐπιτηδείαν πρὸς τοῦτο: καὶ δὴ καὶ ἡ Ἀλεξανδρεία μεστὴ τούτων ἐστὶ κατὰ τὰ ἐργαστήρια ὡς σκεύεσι χρωμένων: καὶ οἱ ἀγροὶ μίαν τινὰ τῶν προσόδων καὶ ταύτην ἔχουσι τὴν ἀπὸ τῶν φύλλων. ὁ μὲν δὴ κύαμος τοιοῦτος, ἡ δὲ βύβλος ἐνταῦθα μὲν οὐ πολλὴ φύεται (οὐ γάρ ἀσκεῖται), ἐν δὲ τοῖς κάτω μέρεσι τοῦ Δέλτα πολλή, ἡ μὲν χείρων, ἡ δὲ βελτίων ἡ ἱερατική: κάνταῦθα δέ τινες τῶν τὰς προσόδους ἐπεκτείνειν βουλομένων μετήνεγκαν τὴν Ἰουδαϊκὴν ἐντρέχειαν, ἦν ἐκεῖνοι παρεῦρον ἐπὶ τοῦ φοίνικος καὶ μάλιστα τοῦ καρυωτοῦ, καὶ τοῦ βαλσάμου: οὐ γάρ ἐώσι πολλαχοῦ φύεσθαι, τῇ δὲ σπάνει τιμὴν ἐπιτιθέντες τὴν πρόσοδον οὕτως αὔξουσι, τὴν δὲ κοινὴν χρείαν διαλυμαίνονται.

[16]

ἐν δεξιᾷ δὲ τῆς Κανωβικῆς πύλης ἔξιόντι ἡ διῶρυξ ἐστιν ἡ ἐπὶ Κάνωβον συνάπτουσα τῇ λίμνῃ: ταύτη δὲ καὶ ἐπὶ Σχεδίαν ὁ πλοῦς ἐπὶ τὸν μέγαν ποταμὸν καὶ ἐπὶ τὸν Κάνωβον, πρῶτον δὲ ἐπὶ τὴν Ἐλευσῖνα: ἐστι δὲ ἀυτῇ κατοικία πλησίον τῆς τε Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Νικοπόλεως ἐπ' αὐτῇ τῇ Κανωβικῇ διώρυγι κειμένη, διαίτας ἔχουσα καὶ ἀπόψεις τοῖς κατυρίζειν βουλομένοις καὶ ἀνδράσι καὶ γυναιξίν, ἀρχή τις Κανωβισμοῦ καὶ τῆς ἐκεῖ λαμψρίας. ἀπὸ δὲ τῆς Ἐλευσίνος προελθοῦσι μικρὸν ἐν δεξιᾷ ἐστιν ἡ διῶρυξ ἀνάγουσα ἐπὶ τὴν Σχεδίαν:

Bunun yakınında ise deniz kıyısında bulunan taşlık bir bölge vardır, burası yılın her bahar mevsimi süresince *komos*¹³ (törenini) kutlayan pek çok insana ev sahipliği yapar. Sonra Plinthine, Nikias Köyü ve Kherrhonesos hisarı (gelir), İskenderiye ve Nekropolis yakınlarında yetmiş *stadia* mesafededir. Buraya kadar uzanan Mareia Gölü genişliği 150 *stadi*'dan uzun ve boyu ise 300 *stadi*'dan kısadır. Sekiz adası bulunmakta ve hepsinin çevresi düzenli bir şekilde iskân edilmiştir; ayrıca bu topraklarda kaliteli şarap bulunmaktadır, çünkü Mareotis şarabı yıllanması için çökeltilir.

[15]

Mısır bataklıklarında ve göllerinde papirüs bitkisi ve kendisinden *kiborion* elde edilen Mısır fasulyesi yetişir, (bu bitkinin) sapları eşit yükseklikte ve yaklaşık on ayak (= yak. 3 metre) uzunluğundadır. Fakat papirüs bitkisi tepesinde perçemi olan yapraksız bir saptır, fasulye ise her yerinde yaprak barındırır, ayrıca çiçekler ve bizim fasulyemize benzer meyveler üretir; sadece tatları ve uzunlukları farklıdır. Bu yüzden fasulye tarlaları iç acıcı bir görüntü sağlar ve ziyafet çekmek isteyenlere neşe verir. Ziyafetleri kamaralı teknelerde verirler; fasulyelerin en sık ekildiği yere girerler ve yapraklarıyla gölgelenirler. Zira (yaprakları) içme kabı ve kâse yerine kullanılabilecek kadar genişir. Bunun için elverişli bir çukur barındırırlar. Ayrıca işliklerde kap olarak kullanıldıkları için İskenderiye bunlarla doludur. Hatta çiftlikler gelirlerinin bir bölümünü bu yapraklardan sağlar. İşte fasulye böyledir; papirüs bitkisi ise burada çok sık yetişmez (zira ekilmez), aksine Delta'nın aşağıdaki bölgelerde boldur; bazıları kalitesizdir, bazıları da yüksek kalitededir ki bu hieratiktir. Burada gelirini artırmak isteyenlerden bazıları Yahudiye'lilere özgü bir beceriyi kullanır, onlar da bunu hurma ağaçları, bilhassa karyotik hurma ve belsem-ağacı için icat ettiler. Zira her yerde yetiştirilmesine izin vermezler, kıtlık zamanında ücret ekleyerek gelirlerini artırırlar, fakat kamusal faydaya zarar verdiler.

[16]

Kanobos girişinden çıkışınca sağda bir kanal yer alır, (bu kanal) Kanobos kenarında bir gölle birleşir. Deniz yolculuğu buradan Skhedia'ya, büyük nehre ve Kanobos'a yapılır; ilkin Eleusis gelir. Bu koloni, İskenderiye ve Nikopolis'e yakın konumda Kanobos kanalı kıyısında yer alır, konaklama yerleri, eğlenmek isteyen kadınlar ve erkekler için seyirlik yerleri vardır, bu da Kanobizm¹⁴ ve arsızlığın bir başlangıcıdır. Eleusis'ten biraz ilerlenince sağ tarafta Skhedia'ya akan bir kanal yer alır.

διέχει δὲ τετράσχοινον τῆς Ἀλεξανδρείας ή Σχεδία, κατοικία πόλεως, ἐν ᾧ τὸ ναύσταθμον τῶν θαλαμηγῶν πλοίων, ἐφ' οἷς οἱ ἡγεμόνες εἰς τὴν ἄνω χώραν ἀναπλέουσιν: ἐνταῦθα δὲ καὶ τὸ τελώνιον τῶν ἄνωθεν καταγομένων καὶ ἀναγομένων: οὐ χάριν καὶ σχεδία ἔζευκται ἐπὶ τῷ ποταμῷ, ἀφ' ἡς καὶ τούνομα τῷ τόπῳ. μετὰ δὲ τὴν διώρυγα τὴν ἐπὶ Σχεδίαν ἄγουσαν ὁ ἔξῆς ἐπὶ τὸν Κάνωβον πλοῦς ἐστὶ παράλληλος τῇ παραλίᾳ τῇ ἀπὸ Φάρου μέχρι τοῦ Κανωβικοῦ στόματος: στενὴ γάρ τις ταινία μεταξὺ διήκει τοῦ τε πελάγους καὶ τῆς διώρυγος, ἐν ᾧ ἔστιν ἡ τε μικρὰ Ταπόσειρις μετὰ τὴν Νικόπολιν καὶ τὸ Ζεφύριον, ἄκρα ναῦσκον ἔχουσα Αρσινόης Ἀφροδίτης: τὸ δὲ παλαιὸν καὶ Θῶνίν τινα πόλιν ἐνταῦθα φασιν, ἐπώνυμον τοῦ βασιλέως τοῦ δεξαμένου Μενέλαον τε καὶ Ἐλένην ξενίᾳ. περὶ οὖν τῶν τῆς Ἐλένης φαρμάκων φησὶν οὕτως ὁ ποιητής ἐσθλά, τὰ οἱ Πολύδαμνα πόρεν Θῶνος παράκοιτις.'

[17]

Κάνωβος δ' ἐστὶ πόλις ἐν εἴκοσι καὶ ἑκατὸν σταδίοις ἀπὸ Ἀλεξανδρείας πεζῇ ιοῦσιν, ἐπώνυμος Κανώβου τοῦ Μενελάου κυβερνήτου ἀποθανόντος αὐτόθι, ἔχουσα τὸ τοῦ Σαράπιδος ἴερὸν πολλῆ ἀγιστειαὶ τιμῷμενον καὶ θεραπείας ἐκφέρον, ὥστε καὶ τοὺς ἐλλογιμωτάτους ἄνδρας πιστεύειν καὶ ἐγκοιμᾶσθαι αὐτοὺς ὑπὲρ ἑαυτῶν ἥ ἐτέρους. συγγράφουσι δέ τινες καὶ τὰς θεραπείας, ἄλλοι δὲ ἀρετὰς τῶν ἐνταῦθα λογίων. ἀντὶ πάντων δ' ἔστιν ὁ τῶν πανηγυριστῶν ὄχλος τῶν ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας κατιόντων τῇ διώρυγι: πᾶσα γὰρ ἡμέρα καὶ πᾶσα νῦξ πληθύει τῶν ἐν τοῖς πλοιαρίοις καταυλουμένων καὶ κατορχουμένων ἀνέδην μετὰ τῆς ἐσχάτης ἀκολασίας καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, τῶν δ' ἐν αὐτῷ τῷ Κανώβῳ καταγωγὰς ἔχόντων ἐπικειμένας τῇ διώρυγι εὐφυεῖς πρὸς τὴν τοιαύτην ἄνεσιν καὶ εὐωχίαν.

[18]

μετὰ δὲ τὸν Κάνωβον ἔστι τὸ Ἡράκλειον Ἡρακλέους ἔχον ίερόν: εἴτα τὸ Κανωβικὸν στόμα καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ Δέλτα. τὰ δ' ἐν δεξιᾷ τῆς Κανωβικῆς διώρυγος ὁ Μενελαῖτης ἔστι νομὸς ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πρώτου Πτολεμαίου καλούμενος, οὐ μὰ Δία ἀπὸ τοῦ ἥρωος, ὃς ἔνιοι φασιν ὡν καὶ Ἀρτεμίδωρος. μετὰ δὲ τὸ Κανωβικὸν στόμα ἔστι τὸ Βολβιτικόν, εἴτα τὸ Σεβεννυτικόν καὶ τὸ Φατνιτικόν, τρίτον ὑπάρχον τῷ μεγέθει παρὰ τὰ πρῶτα δύο, οἷς ὥρισται τὸ Δέλτα: καὶ γὰρ οὐ πόρρω τῆς κορυφῆς σχίζεται εἰς τὸ ἐντὸς τοῦ Δέλτα. τῷ δὲ Φατνιτικῷ συνάπτει τὸ Μενδήσιον, εἴτα τὸ Τανιτικὸν καὶ τελευταῖον τὸ Πηλουσιακόν. ἔστι δὲ καὶ ἄλλα τούτων μεταξὺ ὡς ἀν ψευδοστόματα ἀσημότερα.

Skhedia İskenderiye'den dört *skhoinos* uzaklıktadır ve kente ait bir yerleşimdir; içinde yöneticilerin yukarı ülkeye yelken açtıkları kamaralı tekneler için bir barınak yer alır. Ayrıca burada, (nehir) yukarı ve aşağı taşıma yapıldığı için gümrük vergisi [alanır]. Bunun için nehir üzerinde bir *skhedia* (= sal) bağlanır ve bu yer de adını bu saldan alır. Skhedia'ya akan kanalın ardından Kanobos'a yapılan sonraki seyir Pharos'tan Kanobos ağzına kadar deniz kıyısına paraleldir. Zira deniz ile kanal arasında dar bir şerit uzanır, burada Nikopolis'ten sonra Taposeiris Mikra ve (üzerinde) Aphrodite Arsione'nin küçük bir tapınağı yer alan Zephyrion Burnu yer alır. Eski zamanlarda burada Thonis adında bir kentin (bulunduğunu) söylerler, adını Menelaus ve Helen'i misafirperverlikle karşılayan kraldan alır. Şair, Helen'in (içtiği) ilaçlar hakkında şöyle söyler: "etkili (ilaçları), *Polydamna verdi*, *Thanon'un karısı*¹⁵".

[17]

Kanobos kenti İskenderiye'den yürüyerek gidildiği zaman 120 *stadia*'dır; adını orada ölen Menelaos'un dümencisi Kanobos'tan (alır). (Burada) büyük kutsal ibadetlerle onurlandırılan ve tedavi bahşeden Sarapis Tapınağı yer alır, öyle ki son derece saygı değer insanlarca güvenilir ve burada ya kendileri için ya da diğerleri adına uyurlar. Kimileri bu tedavileri kaydeder, kimileri ise buradaki kehanetlerin doğruluğunu. Tüm bunlar için İskenderiye'den kanal vasıtıyla gelen *panegyristes* kalabalığı vardır. Zira tekneler gece-gündüz hem flüt çalan hem de aşırıya kaçan taşkınlıklarıyla özgürce dans eden kadın ve erkeklerle; hatta bizzat Kabonos'taki kanal kıyısında bu tarz eğlence ve kutlamalar için elverişli hanlara sahip kişilerle dolup taşar.

[18]

Kanobos'tan sonra Herakles Tapınağı'nın bulunduğu Herakleion gelir. Sonra Kanobos ağzı ve Delta'nın başlangıcı. Kanobos kanalının sağında birinci Ptolemaios'un erkek kardeşi olduğu söylenen (Menelaos'tan adını alan), kesinlikle kahraman olandan değil, Menelaïtes *nomos*'u yer alır, bazıları ise kendi aralarında Artemidoros derler. Kanobos ağzının ardından sırasıyla Bolbitine, Sebennytikon ağızları ve ilk ikisinin yanında büyülükte üçüncü olan Phatnitikon ağzı (gelir); Delta'nın sınırlarını bu ağızlar belirler. Zira tepe noktasının az ilerisinde Delta'nın içlerine doğru (kollara) ayrılır. Mendesion (ağzı) Phatnitikon ağzı ile yakındır, sonra Tanitikon ve son olarak da Pelusiakon ağızları gelir. Bunların arasında göze çarpmayan sahte/yan ağızlar da vardır.

ἔχει μὲν οὖν εἰσαγωγὰς τὰ στόματα, ἀλλ᾽ οὐκ εὐφυεῖς οὐδὲ μεγάλοις πλοίοις ἀλλ᾽ ὑπηρετικοῖς διὰ τὸ βραχέα εἶναι καὶ ἐλώδη. μάλιστα μέντοι τῷ Κανωβικῷ στόματι ἔχρωντο ὡς ἐμπορίῳ, τῶν κατ' Ἀλεξάνδρειαν λιμένων ἀποκεκλειμένων, ὡς προειπομεν. μετὰ δὲ τὸ Βολβίτινον στόμα ἐπὶ πλέον ἔκκειται ταπεινὴ καὶ ἀμμώδης ἄκρα: καλεῖται δὲ Ἀγνοῦ κέρας: εἴθ' ἡ Περσέως σκοπή καὶ τὸ Μιλησίων τεῖχος; πλεύσαντες γὰρ ἐπὶ Ψαμμιτίχου τριάκοντα ναυσὶ Μιλήσιοι (κατὰ Κυαξάρη δ' οὗτος ἦν τὸν Μῆδον) κατέσχον εἰς τὸ στόμα τὸ Βολβίτινον, εἴτ' ἐκβάντες ἐτείχισαν τὸ λεχθὲν κτίσμα: χρόνῳ δ' ἀναπλεύσαντες εἰς τὸν Σαϊτικὸν νομὸν καταναυμαχήσαντες Ἰνάρων πόλιν ἔκτισαν Ναύκρατιν οὐ πολὺ τῆς Σχεδίας ὑπερθεν. μετὰ δὲ τὸ τῶν Μιλησίων τεῖχος ἐπὶ τὸ Σεβεννυτικὸν προϊόντι στόμα λίμναι εἰσίν, ὃν ἡ ἐτέρα Βουτικὴ καλεῖται ἀπὸ Βούτου πόλεως, καὶ ἡ Σεβεννυτικὴ δὲ πόλις καὶ ἡ Σάις, μητρόπολις τῆς κάτω χώρας, ἐν ἡ τιμῶσι τὴν Ἀθηνᾶν: ἐν δὲ τῷ ιερῷ αὐτῆς ἡ θήκη κεῖται τοῦ Ψαμμιτίχου: περὶ δὲ τὴν Βούτον καὶ Ἐρμοῦ πόλις ἐν νήσῳ κειμένη: ἐν δὲ τῇ Βούτῳ Λητοῦς ἔστι μαντεῖον.

[19]

ἐν δὲ τῇ μεσογείῳ τῇ ὑπὲρ τοῦ Σεβεννυτικοῦ καὶ Φατνιτικοῦ στόματος Ξόις ἔστι καὶ νῆσος καὶ πόλις ἐν τῷ Σεβεννυτικῷ νομῷ. ἔστι δὲ καὶ Ἐρμοῦ πόλις καὶ Λύκου πόλις καὶ Μένδης, ὅπου τὸν Πᾶνα τιμῶσι καὶ τῶν ζώων τράγον: ὡς δὲ Πίνδαρός φησιν, οἱ τράγοι ἐνταῦθα γυναιξὶ μίγνυνται. [Μένδητα παρὰ κρημνὸν θαλάσσης ἔσκατον Νείλου κέρας, αἰγίβατοι ὅθι τράγοι γυναιξὶ μίσγονται.] πλησίον δὲ Μένδητος καὶ Διὸς πόλις καὶ αἱ περὶ αὐτῆν λίμναι καὶ Λεοντόπολις: εἴτ' ἀπωτέρω ἡ Βουσίρις πόλις ἐν τῷ Βουσιρίτῃ νομῷ καὶ Κυνὸς πόλις. φησὶ δ' Ἐρατοσθένης κοινὸν μὲν εἶναι τοῖς βαρβάροις πᾶσιν ἔθος τὴν ξενιτασίαν, τοὺς δ' Αἴγυπτίους ἐλέγχεσθαι διὰ τῶν περὶ τὸν Βουσιρίν μεμυθευμένων ἐν τῷ Βουσιρίτῃ νομῷ, διαβάλλειν τὴν ἀξενίαν βουλομένων τοῦ τόπου τούτου τῶν ὕστερον, οὐ βασιλέως μὰ Δία οὐδὲ τυράννου γενομένου τινὸς Βουσιρίδος: προσεπιφημισθῆναι δὲ καὶ τὸ 'Αἴγυπτόνδ' ἔναι δολιχήν ὁδὸν ἀργαλέην τε, προσλαμβάνοντος πρὸς τούτο πάμπολυν καὶ τοῦ ἀλιμένου καὶ τοῦ μηδὲ τὸν ὄντα λιμένα ἀνεῖσθαι τὸν πρὸς τῇ Φάρω, φρουρεῖσθαι δ' ὑπὸ βουκόλων ληστῶν ἐπιτιθέμενων τοῖς προσορμίζομένοις, Καρχηδονίους δὲ καταποντοῦν εἴ τις τῶν ξένων εἰς Σαρδὼ παραπλεύσειεν ἥ ἐπὶ στήλας: διὰ δὲ ταῦτ' ἀπιστεῖσθαι τὰ πολλὰ τῶν ἐσπερίων: καὶ τοὺς Πέρσας δὲ κακῶς ἤγεισθαι τοῖς πρέσβεσι τὰς ὁδοὺς κύκλων καὶ διὰ δυσκόλων.

Bu ağızların girişleri olmasına karşın büyük gemiler için hiçbir şekilde elverişli değildir, aksine batak ve sıçr olduğundan sandallar için uygundur. Bilhassa Kanobos ağızı, daha önce de belirttiğimiz gibi, İskenderiye'deki limanlar kapalı tutulduğu için bir *emporion* olarak kullanılırdı. Bolbitine ağızından sonra tamamen alçak ve kumul bir buruna (gelinir). Buna Agnou Keras (= Hayit Dalı) adı verilir. Sonra Perseus seyirliği ve Miletos duvarı (bulunur). Zira (Med Kyakasares'in döneminde yaşayan) Psammatikhos zamanında otuz gemiyle yelken açan Miletoslular Bolbitine ağızına yanaştılar, karaya ayak bastıktan sonra sözü edilen kurmayı surlarıyla inşa ettiler. Zamanla Saitikos *nomos*'una doğru nehir yukarı yelken açarak Inaros kentini fethettikten sonra Skhedia'nın az yukarısına Naukratis (kentini) kurdular. Miletos duvarından sonra Sebennytikon ağızına doğru devam edilince göller gelir; bunlardan birine, adını Boutos kentinden aldığı için Boutike denir; (ardından) Sebennytike kenti ve aşağı ülkede bir metro-pol olan ve Athena tapınımının yapıldığı Sais yer alır. Psammatikos'un mezarı Athena Tapınağı içerisinde bulunur. Boutos yakınında ise bir adada konumlanan Hermopolis kenti yer alır. Boutos'ta ise Leto'nun bir kehanet merkezi yer alır.

[19]

Sebennytikon ve Phatnitikon ağızlarının ötesinde, iç bölgelerde Sebennytikos *nomos*'u içinde hem bir ada hem de bir kent olan Ksois bulunur. Hermopolis, Lykopolis ve Mendes kentleri de burada yer alır; bu kentlerde Pan ve hayvanlardan tekeye tapınım vardır. Pindaros'un dediğine göre, burada tekeler kadınlarla ilişkiye girerler: [Tekelerin kadınlarla ilişkiye girdiği yerdeki keçiler, Nil boyunuzun (= lagününün) en ucunda deniz kıyısında konumlanan Mendes'i iskân tutarlar]. Mendes yakınında Diospolis (= Zeus kenti) ve onun çevresinde göller ile Leontopolis (= Aslankent) (yer alır). Sonra ilerde Bousirites *nomos*'u içinde Bousiris¹⁶ ve Kynopolis (= köpek) kentleri yer alır. Eratosthenes, yabancıları kovmanın tüm barbarlara özgü ortak bir adet olduğunu, Mısırlıların da Bousirites *nomos*'unda Bousiris hakkında konuşulanlardan ötürü utandıklarını, sonrakilerin ise bu yerin konuk-sevmezliğini anlatmak isterken Bousiris adında ne bir kralın ne de bir tiranın gerçekten var olduğunu söylerler. Çokunlukla da şuna istinaden '*Mısır'a giden yol uzun ve sıkıntılıdır*' diye sitem edilir: (Mısır) az sayıda liman işletmekte ve Pharos kıyısındaki liman da girişe kapalıdır; yakına gelip demir atanlara saldırın korsan çobanlar tarafından korunmaktadır; ayrıca Kartacalılar, yabancılarından biri Sardinya ya da sütunlara yelken açsa (onu) batırmaktadırlar. Bunlar yüzünden batıdaki pek çok şeye itimat edilmez. Ayrıca Persler de elçilerini zorlu ve dolambaçlı yollara sokarak haince yol gösterirler.

[20]

συνάπτει δὲ καὶ ὁ Ἀθριβίτης νομὸς καὶ Ἀθριβῖς πόλις καὶ ἔτι ὁ Προσωπίτης νομὸς, ἐνῷ Ἀφροδίτης πόλις, ὑπὲρ δὲ τὸ Μενδήσιον στόμα καὶ τὸ Τανιτικὸν λίμνη μεγάλῃ καὶ ὁ Μενδήσιος ἔστι νομὸς καὶ ὁ Λεοντοπολίτης καὶ πόλις Ἀφροδίτης καὶ ὁ Φαρβητίτης νομὸς; εἴτα τὸ Τανιτικὸν στόμα ὅ τινες Σαϊτικὸν λέγουσι, καὶ ὁ Τανίτης νομὸς καὶ πόλις ἐν αὐτῷ μεγάλῃ Τάνις.

[21]

μεταξὺ δὲ τοῦ Τανιτικοῦ καὶ τοῦ Πηλουσιακοῦ λίμναι καὶ ἔλη μεγάλα καὶ συνεχῆ κώμας πολλὰς ἔχοντα: καὶ αὐτὸ δὲ τὸ Πηλούσιον κύκλῳ περικείμενα ἔχει ἔλη, ᾧ τινες βάραθρα καλοῦσι, καὶ τέλματα: ὡκισται δ' ἀπὸ θαλάττης ἐν πλείσιν ἥ εἴκοσι σταδίοις, τὸν δὲ κύκλον ἔχει τοῦ τείχους σταδίων εἴκοσιν: ὧνόμασται δ' ἀπὸ τοῦ πηλοῦ καὶ τῶν τελμάτων. ταύτη δὲ καὶ δυσείσβολός ἔστιν ἡ Αἴγυπτος ἐκ τῶν ἐωθινῶν τόπων τῶν κατὰ Φοινίκην καὶ τὴν Ἰουδαίαν: καὶ ἐκ τῆς Ἀραβίας δὲ τῆς Ναβαταίων ἥπερ ἔστι προσεχής, διὰ τούτων ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον ἡ ὁδός. ἡ δὲ μεταξὺ τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Ἀραβίου κόλπου Ἀραβίᾳ μέν ἔστι, καὶ ἐπὶ γε τῶν ἄκρων αὐτῆς ὕδρυται τὸ Πηλούσιον: ἀλλ' ἔρημος ἀπασά ἔστι καὶ ἄβατος στρατοπέδῳ. ὁ δὲ μεταξὺ ἰσθμὸς Πηλουσίου καὶ τοῦ μυχοῦ τοῦ καθ' Ἡρώων πόλιν χλίων μέν ἔστι σταδίων, ὡς δὲ Ποσειδώνιός φησιν ἐλαττόνων ἥ χλίων καὶ πεντακοσίων: πρὸς δὲ τῷ ἄνυδρος εἶναι καὶ ἀμμώδης ἐρπετῶν πλῆθος ἔχει τῶν ἀμμοδυτῶν.

[22]

ἀπὸ δὲ Σχεδίας ἀναπλέουσιν ἐπὶ Μέμφιν ἐν δεξιᾷ μέν εἰσι πάμπολαι κῶμαι μέχρι τῆς Μαρείας λίμνης, ὡν ἔστι καὶ ἡ Χαβρίου κώμη καλουμένη: ἐπὶ δὲ τῷ ποταμῷ Ἐρμοῦ πόλις ἔστιν: εἴτα Γυναικῶν πόλις καὶ νομὸς Γυναικοπολίτης: ἐφεξῆς δὲ Μώμεμφις καὶ Μώμεμφίτης νομός: μεταξὺ δὲ διώρυγες πλείους εἰς τὴν Μαρεῶτιν. οἱ δὲ Μώμεμφῖται τὴν Ἀφροδίτην τιμῶσι, καὶ τρέφεται θήλεια βοῦς ιερά, καθάπερ ἐν Μέμφει ὁ Ἀπις, ἐν Ἡλίου δὲ πόλει ὁ Μνεῦις: οὗτοι μὲν οὖν θεοὶ νομίζονται, οἱ δὲ παρὰ τοῖς ἄλλοις, παρὰ πολλοῖς γὰρ δὴ ἐν τε τῷ Δέλτα καὶ ἔξω αὐτοῦ τοῖς μὲν ἄρρητν τοῖς δὲ θήλεια τρέφεται, οὗτοι δὲ θεοὶ μὲν οὐ νομίζονται ιεροὶ δέ.

[20]

Athribites *nomos*'u, Athribis kenti ve içinde Aphrodite kentinin de yer aldığı Prosopites *nomos*'u komşudur. Mendesion ve Tanitikon ağızlarının ötesinde büyük bir göl ve Mendesios ile Leontopolites *nomos*'ları, Aphrodite kenti ve Pharbetites *nomos*'u (yer alır). Ardından kimilerinin Saïtikon dediği Tanitikon ağızı ve içinde büyük bir kent olan Tanis'in bulunduğu Tanites *nomos*'u gelir.

[21]

Tanitikon ve Pelousiakon arasında göller ve büyük bataklıklar, devamında pek çok köy yer alır. Bu Pelousion da bizzat etrafını çepeçevre saran bataklıklara sahiptir, kimileri bunlara çukur ve gölek adını verir. Denizden yirmi *stadia*'dan daha fazla bir mesafede konumlanır. Kent duvarının çapı ise yirmi *stadia*'dır. Adını *pelos* (= balık) ve gölektten alır. Burada ise Fenike ve Yahudiye boyunca yer alan doğu topraklarından Mısır'a ulaşım zordur. Hatta sını�daş olan Arabistan Nabatilerinden de (Mısır'a ulaşım zordur), yol Mısır'a bunlar vasıtasiyla (gider). Nil ve Arabistan Körfezi arasında Arabistan yer alır ve bunun uçlarında ise Pelousion bulunur. Fakat tamamen çöl ve bir ordu için geçilemezdir. Pelousion ile Heroonpolis (= Kahramanlar kenti) boyunca uzanan bölge arasındaki boğaz bin *stadia*'dır, Poseidonios'a göre 1500 *stadia*'dan daha azdır; susuz ve kumul olmasının yanı sıra bir sürü *ammodytes* yılancı (= Sahra kum engereği) bulunur.

[22]

Skhedia'dan Memphis'e nehir yukarı seyreden bir kişinin sağ tarafında Mareia Gölü'ne kadar pek çok köy yer alır ve bunlardan birine Khabrias köyü adı verilir. Nehir kıyısında ise Hermopolis (= Hermes'in kenti) bulunur. Ardından Gynaikonpolis (= Kadınların kenti) ve Gynaikopolites *nomos*'u gelir. Hemen ardından ise Momemphis ve Momemphites *nomos*'u. Aralarında Mareotis'e (dökülen) pek çok kanal (bulunur). Momemphisliler Aphrodite'ye tapınırlar ve kutsal bir inek beslerler tipki Memphis'teki Apis, Heliopolis'teki Mneüs gibi. Bunlar tanrı olarak kabul edilirler; zira diğer yerlerde yaşayanlar Delta ve ötesinde çok daha fazla boğa ve inek beslerler; ama bunlar tanrı olarak kabul görmeseler de kutsaldırlar.

[23]

ύπερ δὲ Μωμέμφεώς εἰσι δύο νιτρίαι πλεῖστον νίτρον ἔχουσαι καὶ νομὸς Νιτριώτης. τιμᾶται δ' ἐνταῦθα ὁ Σάραπις καὶ παρὰ μόνοις τούτοις θύεται ἐν Αἴγυπτῳ πρόβατον: πλησίον δὲ καὶ ἐνταῦθα πόλις Μενέλαος, ἐν ἀριστερᾷ δὲ ἐν τῷ Δέλτα ἐπὶ μὲν τῷ ποταμῷ Ναύκρατις, ἀπὸ δὲ τοῦ ποταμοῦ δίσχοινον διέχουσα ἡ Σάις καὶ μικρὸν ταύτης ὑπερθε τὸ τοῦ Όσιριδος ἄσυλον, ἐν φέτοις τὸν Όσιριν φασιν. ἀμφισβητοῦσι δὲ τούτου πολλοί, καὶ μάλιστα οἱ τὰς Φιλὰς οἰκοῦντες τὰς ὑπὲρ Συήνης καὶ τῆς Ἐλεφαντίνης, μυθεύουσι γὰρ δὴ διότι Ἡ Ἰσις κατὰ πολλοὺς τόπους κατὰ γῆς θείη σοροὺς τοῦ Όσιριδος (μία δὲ τούτων ἥντις οὐδὲν τὸν Όσιριν ἀφανῆς πᾶσι), τοῦτο δὲ πράξει λαθεῖν βουλομένη τὸν Τυφῶνα, μὴ ἐπελθὼν ἐκρίψει τὸ σῶμα τῆς θήκης.

[24]

ἀπὸ μὲν δὴ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπὶ τὴν τοῦ Δέλτα κορυφὴν αὔτη ἡ περιήγησις. φησὶ δ' ὁ Ἀρτεμίδωρος σχοίνων ὀκτὼ καὶ εἴκοσι τὸν ἀνάπλουν, τοῦτο δ' εἶναι σταδίους ὀκτακοσίους τετταφάκοντα, λογιζόμενος τριακονταστάδιον τὴν σχοίνον: ἡμῖν μέντοι πλέουσιν ἄλλοτ' ἄλλω μέτρῳ χρώμενοι τῶν σχοίνων ἀπεδίδοσαν τὰ διαστήματα, ὥστε καὶ τετταφακοντασταδίους καὶ ἔτι μείζους κατὰ τόπους ὁμολογεῖσθαι παρ' αὐτῶν. καὶ διότι παρὰ τοῖς Αἴγυπτίοις ἀστατόν ἐστι τὸ τῆς σχοίνου μέτρον, αὐτὸς ὁ Ἀρτεμίδωρος ἐν τοῖς ἔξης δηλοῖ. ἀπὸ μὲν γὰρ Μέμφεως μέχρι Θηβαΐδος τὴν σχοίνον ἐκάστην φησὶν εἶναι σταδίων ἑκατὸν εἴκοσιν, ἀπὸ δὲ τῆς Θηβαΐδος μέχρι Συήνης ἔξηκοντα, ἀπὸ δὲ Πηλουσίου πρὸς τὴν αὐτὴν ἀναπλέουσι κορυφὴν σχοίνους μὲν πέντε καὶ εἴκοσί φησι σταδίους δὲ ἐπτακοσίους πεντήκοντα, τῷ αὐτῷ μέτρῳ χρησάμενος. πρώτην δ' ἐκ τοῦ Πηλουσίου προελθοῦσιν εἶναι διώρυγα τὴν πληροῦσαν τὰς κατὰ τὰ ἔλη καλούμένας λίμνας, αἱ δύο μὲν εἰσιν, ἐν ἀριστερᾷ δὲ κείνται τοῦ μεγάλου ποταμοῦ ὑπὲρ τὸ Πηλουσίον ἐν τῇ Ἀραβίᾳ: καὶ ἄλλας δὲ λέγει λίμνας καὶ διώρυγας ἐν τοῖς αὐτοῖς μέρεσιν ἔξω τοῦ Δέλτα. ἐστι δὲ καὶ νομὸς Σεθρωίτης παρὰ τὴν ἐτέραν λίμνην: ἔνα δὲ τῶν δέκα τῶν ἐν τῷ Δέλτα διαριθμεῖται καὶ τοῦτον: εἰς δὲ τὰς αὐτὰς λίμνας συμβάλλουσι καὶ ἄλλαι δύο διώρυγες.

[25]

ἄλλη δ' ἐστὶν ἐκδιδοῦσα εἰς τὴν Ἐρυθρὰν καὶ τὸν Ἀράβιον κόλπον κατὰ πόλιν Ἀρσινόην ἥν ἔνιοι Κλεοπατρίδα καλοῦσι.

[23]

Momemphis'in yukarısında kaliteli natron (= sodyum karbonat) barındıran iki natron rezervi ve Nitriotes *nomos*'u yer alır. Burada Sarapis'e tapınılır ve sadece bunlar tarafından Mısır'da koyun kurban edilir. Buranın yakınılarında Menelaopolis (= Menelaos'un kenti), Delta içinde sol yanda nehir kıyısında Naukratis (yer alır), Sais ise nehirden iki *skhoinos* (= 60 stadia) uzaklıktadır ve bunun biraz yukarısında, içinde Osiris'in gömülü olduğunu söyledikleri Osiris *asylum*'u (yer alır). Pek çokları bunun üzerinde hak iddia eder, bilhassa Syene ve Elephantine yukarıındaki Philai'da iskân edenler. Çünkü mitosa göre, Isis yerin altında pek çok yere Osiris'e ait tabut koymuştur (bunlardan Osiris'in (bedenini) içereni kimse görmemiştir); bunu Typhon'dan¹⁷, gelip mezarından bedeni çıkarmasın diye, saklamak istediği için yapmıştır.

[24]

İskenderiye'den Delta'nın tepe noktasına olan yeryüzü tasviri şöyledir: Artemidoros nehir yukarı seyrin 28 *skhoinos*, bunun da, bir *skhoinos*'u 30 *stadia* uzunluğunda hesap ederek, 840 *stadia* olduğunu söyler. Ancak bize, seyir halindeyken, mesafeyi farklı zamanlarda *skhoinos*'tan farklı bir ölçü kullanarak verdiler, öyle ki bizim tarafımızdan (bir *skhoinos*) karaya göre 40 *stadia* hatta daha fazlası olarak kabul görmüştür. Çünkü Mısırlılar arasında *skhoinos* ölçüsü değişkendir, bizzat Artemidoros aşağıdaki şekilde açıklar. Memphis'ten Thebaïs'e kadar her bir *skhoinos*'un 120 *stadia* ettiğini söyler, Thebaïs'ten Syene'ye 60; Pelousion'dan aynı tepe noktaya doğru nehir yukarı seyreden biri için 25 *skhoinos*, (bunun) aynı ölçüyü kullanarak ise 75 *stadia* ettiğini söyler. Pelousion'dan devam edince ilk kanal bataklıkların yanındaki şeklinde anılan gölleri doldurandır ki, bunlar iki adettir ve büyük nehrin sol tarafında Arabistan'da Pelousion'un yukarısında yer alır. Hatta diğer göllerin ve kanalların Delta dışında aynı bölgede olduğunu söyler. İkinci gölün yanında Sethroïtes *nomos*'u yer alır; bunu Delta'daki on (*nomos*'tan) biri olarak sayar. Diğer iki kanal da aynı göllere dökülür.

[25]

Erythra'ya (= Kızıl Deniz) ve kimilerinin Kleopatris adını verdikleri Arsinoe kenti yakınından Arabistan Körfezi'ne dökülen başka bir kanal daha vardır.

διαρρεῖ δὲ καὶ διὰ τῶν πικρῶν καλουμένων λιμνῶν, αἱ πρότερον μὲν ἥσαν πικραί, τμηθείσης δὲ τῆς διώρυγος τῆς λεχθείσης μετεβάλοντο τῇ κράσει τοῦ ποταμοῦ, καὶ νῦν εἰσιν εὔοψοι, μεσταὶ δὲ καὶ τῶν λιμναίων ὄρνέων. ἐτιμήθη δὲ ἡ διώρυξ κατ’ ἀρχὰς μὲν ὑπὸ Σεσώστριος πρὸ τῶν Τρωικῶν, οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ Ψαμμιτίχου παιδός, ἀρξαμένου μόνον, εἴτ’ ἐκλιπόντος τὸν βίον, ὕστερον δὲ ὑπὸ Δαρείου τοῦ πρώτου, διαδεξαμένου τὸ ἔξης ἔργον. καὶ οὗτος δὲ δόξῃ ψευδεῖ πεισθεὶς ἀφῆκε τὸ ἔργον περὶ συντέλειαν ἦδη: ἐπείσθη γάρ μετεωροτέραν εἶναι τὴν Ἐρυθρὰν θάλατταν τῆς Αἴγυπτου καὶ εἰ διακοπείη πᾶς ὁ μεταξὺ ισθμός, ἐπικλυσθήσεσθαι τῇ θαλάττῃ τὴν Αἴγυπτον: οἱ μέντοι Πτολεμαῖκοι βασιλεῖς διακόψαντες κλειστὸν ἐποίησαν τὸν εὕριπον ὥστε ὅτε βούλοιντο ἐκπλεῖν ἀκωλύτως εἰς τὴν ἔξω θάλατταν καὶ εἰσπλεῖν πάλιν. εἰρηται δὲ καὶ περὶ τῆς τῶν ὑδάτων ἐπιφανείας καὶ ἐν τοῖς πρώτοις ὑπομνήμασι.

[26]

πλησίον δὲ τῆς Ἀρσινόης καὶ ἡ τῶν Ἡρώων ἐστὶ πόλις καὶ ἡ Κλεοπατρίς ἐν τῷ μυχῷ τοῦ Ἀραβίου κόλπου τῷ πρὸς Αἴγυπτον καὶ λιμένες καὶ κατοικία διώρυγές τε πλείους καὶ λίμναι πλησιάζουσαι τούτοις: ἐνταῦθα δ’ ἐστὶ καὶ ὁ Φαγρωριοπολίτης νομὸς καὶ πόλις Φαγρωριόπολις. ή δὲ ἀρχὴ τῆς διώρυγος τῆς ἐκδιδούσης εἰς τὴν Ἐρυθρὰν ἀπὸ κώμης ἄρχεται Φακούστης, ἡ συνεχής ἐστι καὶ ἡ Φίλωνος κώμη: πλάτος δ’ ἔχει πηχῶν ἑκατὸν ἡ διώρυξ, βάθος δ’ ὅσον ἀρκεῖν μυριοφόρῳ νηὶ: οὗτοι δ’ οἱ τόποι πλησιάζουσι τῇ κορυφῇ τοῦ Δέλτα.

[27]

αὐτοῦ δὲ καὶ ἡ Βούβαστος πόλις καὶ ὁ Βουβαστίτης νομὸς καὶ ὑπὲρ αὐτὸν ὁ Ἡλιοπολίτης νομός. ἐνταῦθα δ’ ἐστὶν ἡ τοῦ Ἡλίου πόλις ἐπὶ χώματος ἀξιολόγου κειμένη, τὸ ιερὸν ἔχουσα τοῦ Ἡλίου καὶ τὸν βοῦν τὸν Μνεῦν τὸ σηκῷ τινι τρεφόμενον, ὃς παρ’ αὐτοῖς νενόμισται θεός, ὥσπερ καὶ ἐν Μέμφει ὁ Ἀπις. πρόκεινται δὲ τοῦ χώματος λίμναι τὴν ἀνάχυσιν ἐκ τῆς πλησίον διώρυγος ἔχουσαι. νῦν μὲν οὖν ἐστι πανέρημος ἡ πόλις, τὸ ιερὸν ἔχουσα τῷ Αἴγυπτῳ τρόπῳ κατεσκευασμένον ἀρχαῖον, ἔχον πολλὰ τεκμήρια τῆς Καμβύσου μανίας καὶ ιεροσυλίας, ὃς τὰ μὲν πυρὶ τὰ δὲ σιδήρῳ διελωβάτο τῶν ιερῶν, ἀκρωτηριάζων καὶ περικαίων, καθάπερ καὶ τοὺς ὄβελίσκους, ὡν δύο καὶ εἰς Ρώμην ἐκομίσθησαν οἱ μὴ κεκακωμένοι τελέως, ἄλλοι δ’ εἰσὶ κάκει καὶ ἐν Θήβαις, τῇ νῦν Διοσπόλει, οἱ μὲν ἐστῶτες ἀκμὴν πυριβρωτοὶ οἱ δὲ καὶ κείμενοι.

Önceden acı oldukları için Pikrai (= acı) olarak adlandırılan göller arasından akar; sözü edilen kanal kesildiği için nehirle karıştı ve şimdi bol balık ve göl kuşlarıyla doludur. Kanal en başında Sesostris tarafından Troya Savaşı öncesinde kesildi, bazıları ise Psammatikhos'un oğlu¹⁸ tarafından başlandığını sonra hayatını kaybettiğini, daha sonra ise birinci Dareios tarafından işin devam ettirildiğini (söyler). (Dareios) yanlış bir fikre kaptırılarak tamamlanmak üzere olan işi bıraktı: Zira Erythra Denizi'nin Mısır'dan daha yüksekte olduğuna ve şayet aralarına uzun bir boğaz kazılırsa Mısır'ı denizden su basaçına inandırıldı. Lakin Ptolemaios (isimli) krallar (bir boğaz) kazarak, istedikleri zaman açık denize engellenmeden çıkip tekrar girebilecekleri kapabilir bir hendek yaptılar. Su seviyesi hususu ilk notlarımда anlatılır.

[26]

Arsinoe yakınında Heroonpolis ve Arabistan Körfezi'nin Mısır yönündeki girintisinde ise Kleopatris, limanlar, yerleşkeler, pek çok kanal ve bunlara yakın göller bulunur. Burada Phagrrioropolites *nomos*'u ve Phagrrioropolis kenti yer alır. Erythra'ya dökülen kanalın doğusu Phakouse köyünden başlamaktadır, ayrıca Philon köyü ile de komşudur. Kanal 100 dirsek genişliğinde ve ağır tonajlı bir yük gemisine yetecek kadar derindir. Bu topraklar Delta'nın tepe noktasına yakındırlar.

[27]

Tam burada Boubastos kenti ve Boubastites *nomos*'u, bunun yukarısında da Heliopolites *nomos*'u yer alır. Kayda değer bir tepe üzerinde konumlanan Heliopolis de buradadır ve Helios'a ait tapınak ile bir mabet içinde beslenen ve onlar nezdinde tıpkı Memphis'teki Apis gibi bir tanrı olarak düşünülen öküz Mneüs (bu kenttedir). Yakındaki kanaldan oluşan taşkınlığı toplayan göller tepenin önünde yer alırlar. Mısır tarzında inşa edilmiş eski bir tapınak barındıran kent artık tamamen terk edilmiştir. (Tapınak ise) Cambyses'in delliliğinin ve tapınak hırsızlığının pek çok izini taşırlar; tapınakların bir kısmına ateşle bir kısmına da demirle zarar vererek tahrip etti ve ateşe verdi, tıpkı obelisklere zarar verdiği gibi. Bunlardan iki tanesi tamamen mahvedilmeden Roma'ya götürüldü; diğerleri ise orada, şimdi Diospolis olan Thebai'da, bazıları hâlâ dikili, yanmış ve yerde uzanmaktadır.

[28]

τῆς δὲ κατασκευῆς τῶν ιερῶν ἡ διάθεσις τοιαύτη: κατὰ τὴν εἰσβολὴν τὴν εἰς τὸ τέμενος λιθόστρωτόν ἐστιν ἔδαφος, πλάτος μὲν ὅσον πλεθριαῖον ἡ καὶ ἔλαττον, μῆκος δὲ καὶ τριπλάσιον καὶ τετραπλάσιον, ἐστιν ὅπου καὶ μεῖζον: καλεῖται δὲ τοῦτο δρόμος, καθάπερ Καλλίμαχος εἴρηκεν 'ο δρόμος ιερὸς οὐτος Ἀνούβιδος.' διὰ δὲ τοῦ μήκους παντὸς ἔξης ἐφ' ἑκάτερα τοῦ πλάτους σφίγγες ἴδρυνται λίθιναι, πήχεις εἴκοσιν ἡ μικρῷ πλείους ἀπ' ἀλλήλων διέχουσαι, ὥσθ' ἔνα μὲν ἐκ δεξιῶν εἶναι στίχον τῶν σφιγγῶν ἔνα δ' ἔξ εὐωνύμων: μετὰ δὲ τὰς σφίγγας πρόπυλον μέγα, εἰτ' ἄλλο προελθόντι πρόπυλον, εἰτ' ἄλλο: οὐκ ἔστι δὲ διωρισμένος ἀριθμὸς οὕτε τῶν προπύλων οὕτε τῶν σφιγγῶν: ἄλλα δ' ἐν ἄλλοις ιεροῖς, ὥσπερ καὶ τὰ μῆκη καὶ τὰ πλάτη τῶν δρόμων. μετὰ δὲ τὰ προπύλαια ὁ νεώς πρόναον ἔχων μέγα καὶ ἀξιόλογον, τὸν δὲ σηκὸν σύμμετρον, ξόανον δ' οὐδέν, ἡ οὐκ ἀνθρωπόμορφον, ἄλλα τῶν ἀλόγων ζῷων τινός: τοῦ δὲ προνάου παρ' ἑκάτερον πρόκειται τὰ λεγόμενα πτερά: ἔστι δὲ ταῦτα ισούψῃ τῷ νεῷ τείχη δύο, κατ' ἀρχὰς μὲν ἀφεστῶτα ἀπ' ἀλλήλων μικρὸν πλέον ἡ τὸ πλάτος ἔστι τῆς κρηπῖδος τοῦ νεώ, ἔπειτ' εἰς τὸ πρόσθεν προϊόντι κατ' ἐπινευούσας γραμμὰς μέχρι πηχῶν πεντήκοντα ἡ ἔξηκοντα: ἀναγλυφὰς δ' ἔχουσιν οἱ τοῖχοι οὐτοὶ μεγάλων εἰδώλων, όμοιών τοῖς Τυρρηνικοῖς καὶ τοῖς ἀρχαίοις σφόδρα τῶν παρὰ τοῖς Ἑλλησι δημιουργημάτων. ἔστι δέ τις καὶ πολύστυλος οἶκος, καθάπερ ἐν Μέμφει, βαρβαρικὴν ἔχων τὴν κατασκευήν: πλὴν γὰρ τοῦ * μεγάλων εἶναι καὶ πολλῶν καὶ πολυστίχων τῶν στύλων οὐδέν ἔχει χαρίεν οὐδὲ γραφικόν, ἄλλὰ ματαιοπονίαν ἔμφαίνει μᾶλλον.

[29]

ἐν δὲ τῇ Ἡλίου πόλει καὶ οἴκους εἴδομεν μεγάλους ἐν οἷς διέτριβον οἱ ιερεῖς: μάλιστα γὰρ δὴ ταύτην κατοικίαν ιερέων γεγονέναι φασὶ τὸ παλαιὸν φιλοσόφων ἀνδρῶν καὶ ἀστρονομικῶν: ἐκλέλοιπε δὲ καὶ τοῦτο νυνὶ τὸ σύστημα καὶ ἡ ἀσκησις. ἐκεῖ μὲν οὖν οὐδεῖς ήμίν ἐδείκνυτο τῆς τοιαύτης ἀσκήσεως προεστώς, ἀλλ' οἱ ιεροποιοὶ μόνον καὶ ἔξηγηταὶ τοῖς ξένοις τῶν περὶ τὰ ιερά. Παρηκολούθει δέ τις ἔξ Ἀλεξανδρείας ἀναπλέοντι εἰς τὴν Αἴγυπτον Αἰλίῳ Γάλλῳ τῷ ἡγεμόνι Χαιρήμων τοῦνομα, προσποιούμενος τοιαύτην τινὰ ἐπιστήμην, γελώμενος δὲ τὸ πλέον ώς ἀλαζών καὶ ἰδιώτης: ἐκεῖ δ' οὖν ἐδείκνυντο οἵ τε τῶν ιερέων οἶκοι καὶ Πλάτωνος καὶ Εύδόξου διατριβαῖ. συνανέβη γὰρ δὴ τῷ Πλάτωνι ὁ Εὔδοξος δευτρο-, καὶ συνδιέτριψαν τοῖς ιερεῦσιν ἐνταῦθα ἐκεῖνοι τρισκαίδεκα ἔτη, ὡς εἴρηται τισι:

[28]

Tapınak binalarının düzeni şöyledir: Kutsal bölüme girişte zemin taş döşelidir, genişliği bir *plethron* ya da daha az, uzunluğu ise üç dört katı, kimi yerlerde ise daha fazladır. Buna *dromos* denir, tipki Kallimakhos'un bahsettiği gibi: "Bu kutsal dromos Anubis'e aittir". Boylu boyunca her iki yanda sırayla birbirlerinden 20 dirsek ya da biraz daha fazla uzaklıktı (bulunan) taştan sfenksler dikilidir; öyle ki sfenkslerin bir sırası sağ yanda bir sırası da sol yandadır. Sfenkslerden sonra büyük bir *propylon* gelir, bunu geçince başka bir *propylon* ve sonra bir tane daha. Ne sfenkslerin ne de *propylon*'ların sayısı belirlidir. Zira diğer tapınaklarda (bu durum farklıdır), tipki *dromos*'ların uzunlukları ve genişlikleri gibi. *Propylon*'lardan sonra büyük ve gösterişli bir *pronaos*'a sahip olan *naos* gelir; hiç büst veya insan-heykeli barındırmayan, sadece ne idüğü belirsiz bazı canlıları barındıran simetrik bir *sekos*'u vardır. *Pronaos*'un her iki yanında kanat denilen (*pteron*'lar) uzanır. Bunlar *naos* ile eş yükseltili iki duvardır; başlangıçta birbirlerinden olan uzaklıklar *naos*'un *krepis*'inden biraz daha fazladır. Buradan itibaren 50 ya da 60 dirseğe kadar alçalan duvar boyunca ilerlenir. Bu duvarlarda Etrusk ve Hellen sanat eserlerinden son derece eski olanlara benzer büyük kabartma resimler vardır. Tipki Memphis'teki gibi, barbar stilli inşa edilmiş çok sütunlu bir de yapı vardır. Büyük, fazla ve çok sıralı sütunları olmasının dışında yazılmaya değer bir güzelliği yoktur, daha çok beyhude bir iş olarak görünür.

[29]

Heliopolis'te rahiplerin yaşadığı büyük evler gördük. Özellikle rahiplere ait bu yapıların eskiden felsefe ve astronomiyle uğraşan adamların evleri oldukları söylenir. Şimdilerde bu sistem ve meşgale terk edilmiştir. Bu meşgalelerle uğraşan hiç kimse, kutsal ritüel sorumluları ve yabancılara bu ritüelleri açıklayanlar hariç, (bunları) bize yerinde göstermedi. İskenderiye'den Mısır'a nehir yukarı yelken açan *praefectus Aelius Gallus'a*¹⁹ Khairemon adında birisi eşlik ediyordu ve bu tür bazı yeteneklerini sunmayı denedi, fakat sahtekâr ve beceriksiz olduğu için oldukça gülünç duruma düştü. Orada (bize) rahiplerin evleri, Platon'un ve Eudoksos'un okulları gösterildi. Zira Eudoksos, Platon ile buraya geldi ve burada rahiplerle birlikte, söylendiğine göre, on üç yıl yaşadılar. (Bu rahipler) gök cisimleri konusunda üstün olmalarına karşın gizemli ve ketumdular;

περιττοὺς γὰρ ὅντας κατὰ τὴν ἐπιστήμην τῶν οὐρανίων, μυστικοὺς δὲ καὶ δυσμεταδότους, τῷ χρόνῳ καὶ ταῖς θεραπείαις ἔξελιπάρησαν ὥστε τινὰ τῶν θεωρημάτων ίστορῆσαι: τὰ πολλὰ δὲ ἀπεκρύψαντο οἱ βάρβαροι. οὗτοι δὲ τὰ ἐπιτρέχοντα τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς μόρια ταῖς τριακοσίαις ἔξηκοντα πέντε ἡμέραις εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἐνιαυσίου χρόνου παρέδοσαν: ἀλλ' ἡγνοεῖτο τέως ὁ ἐνιαυτὸς παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ὡς καὶ ἄλλα πλείω, ἔως οἱ νεώτεροι ἀστρολόγοι παρέλαβον παρὰ τῶν μεθερμηνευσάντων εἰς τὸ Ἑλληνικὸν τὰ τῶν ἱερέων ὑπομνήματα: καὶ ἔτι νῦν παραλαμβάνουσι τὰ ἀπ' ἐκείνων, ὄμοιώς καὶ τὰ τῶν Χαλδαίων.

[30]

ἐντεῦθεν δὴ ὁ Νεῖλός ἐστιν ὁ ὑπὲρ τοῦ Δέλτα: τούτου δὴ τὰ μὲν δεξιὰ καλοῦσι Λιβύην ἀναπλέοντι, ὥσπερ καὶ τὰ περὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὴν Μαρεώτιν, τὰ δ' ἐν ἀριστερᾷ Ἀραβίᾳν. ή μὲν οὖν Ἡλίου πόλις ἐν τῇ Ἀραβίᾳ ἐστίν, ἐν δὲ τῇ Λιβύῃ Κερκέσουρα πόλις κατὰ τὰς Εὐδόξου κειμένη σκοπάς: δείκνυται γὰρ σκοπή τις πρὸ τῆς Ἡλίου πόλεως, καθάπερ καὶ πρὸ τῆς Κνίδου, πρὸς ἣν ἐσημειοῦτο ἐκεῖνος τῶν οὐρανίων τινὰς κινήσεις: ὁ δὲ νομὸς Λητοπολίτης οὗτος. ἀναπλεύσαντι δ' ἐστὶ Βαβυλών, φρούριον ἐρυμνόν, ἀποστάντων ἐνταῦθα Βαβυλωνίων τινῶν, εἴτα διαπραξαμένων ἐνταῦθα κατοικίαν παρὰ τῶν βασιλέων: νυνὶ δ' ἐστὶ στρατόπεδον ἐνὸς τῶν τριῶν ταγμάτων τῶν φρουρούντων τὴν Αἴγυπτον: ράχις δ' ἐστὶν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου καὶ μέχρι Νείλου καθήκουσα, δι' ἡς ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τροχοὶ καὶ κοχλίαι τὸ ὅδωρ ἀνάγουσιν, ἀνδρῶν ἐκατὸν πεντήκοντα ἐργαζομένων δεσμίων: ἀφορῶνται δ' ἐνθένδε τηλαυγῶς αἱ πυραμίδες ἐν τῇ περαίᾳ ἐν Μέμφει καὶ εἰσὶ πλησίον.

[31]

ἐγγὺς δὲ καὶ ἡ Μέμφις αὐτῇ τὸ βασίλειον τῶν Αἰγυπτίων: ἔστι γὰρ ἀπὸ τοῦ Δέλτα τρίσχοινον εἰς αὐτήν: ἔχει δὲ ιερά, τό τε τοῦ Ἀπιδος ὃς ἐστιν ὁ αὐτὸς καὶ Ὁσιρις, ὅπου ὁ βοῦς ὁ Ἀπις ἐν σηκῷ τινι τρέφεται, θεὸς ὡς ἔφην νομιζόμενος, διάλευκος τὸ μέτωπον καὶ ἄλλα τινὰ μικρὰ τοῦ σώματος, τᾶλλα δὲ μέλας: οἵς σημείοις ἀεὶ κρίνουσι τὸν ἐπιτήδειον εἰς τὴν διαδοχήν, ἀπογενομένου τοῦ τὴν τιμὴν ἔχοντος, ἔστι δ' αὐλὴ προκειμένη τοῦ σηκοῦ, ἐν ἣ καὶ ἄλλος σηκὸς τῆς μητρὸς τοῦ βούς: εἰς ταύτην δὲ τὴν αὐλὴν ἔξαφιαστὶ τὸν Ἀπιν καθ' ὥραν τινὰ καὶ μάλιστα πρὸς ἐπίδειξιν τοῖς ξένοις: ὄρῶσι μὲν γὰρ καὶ διὰ θυρίδος ἐν τῷ σηκῷ, βούλονται δὲ καὶ ἔξω: ἀποσκιρτήσαντα δ' ἐν αὐτῇ μικρὰ ἀναλαμβάνουσι πάλιν εἰς τὴν οἰκείαν στάσιν. τό τε δὴ τοῦ Ἀπιδός ἐστιν ιερὸν παρακείμενον τῷ Ἡφαιστείῳ καὶ αὐτὸ τὸ Ἡφαίστειον πολυτελῶς κατεσκευασμένον ναοῦ τε μεγέθει καὶ τοῖς ἄλλοις.

nihayet (onların), teorilerinden bazılarını anlattırbilecek kadar dikkatlerini çektiler; barbarlar ise pek çok şeyi kendileri için sakladı. Bunlar bir yılı tamamlamak için gece ve gündüzün birbiri ardı giden bölmelerini 365 günlük zaman dilimine eklediler. Ama Hellenler nezdinde yıl, diğer pek çok şey gibi, o zamanlarda bilinmiyordu, ta ki yeniyetme astrologlar rahiplerin kayıtlarını Hellenceye çevirenlerden öğreninceye kadar. Hatta hâlâ daha onlardan ve benzer şekilde Khaldaialılardan öğrenmeye devam ediyorlar.

[30]

Buradan (Heliopolis) sonra Delta'nın yukarısındaki Nil'e gelinir. Yukarı doğru yelken açan biri için sağ taraf, İskenderiye ve Maiotis (Gölü) civarı gibi, Libya; sol taraf ise Arabistan olarak adlandırılır. Heliopolis kenti Arabistan'da; Kerkesoura kenti ise Eudoksos gözlemevinin karşısında Libya'da yer almaktadır. Heliopolis önlerinde bir gözlemevi daha yer alır, típkı Knidos önlerindeki gibi; Eudoksos burada gök cisimlerinin hareketlerini incelerdi. Burası Letopolites *nomos'*udur. Yukarı doğru seyrettikçe tahkim edilmiş bir kale olan Babil gelir, burada Babillilerden bazıları ayaklanmış sonra kralın izniyle buraya yerleşmişlerdir. Simdilerde Mısır'ın muhafizliğini yapan üç birlikten birinin karargâhıdır. Bu karargâhtan Nil'e kadar uzanan bir dağ sırtı bulunur; bu sırt boyunca çarklar ve sarmallar nehirden suyu devir daim ettirir; (bu işte) prangali yüz elli adam çalıştırılır; ayrıca buradan diğer taraftaki Memphis'te yer alan piramitler belirgin bir şekilde görülebilmekte ve yakın durmaktadır.

[31]

Mısırlıların sarayı olan bu Memphis de yakındadır. Zira Delta'dan oraya üç *skhoinos'*tur²⁰. (Orada) tapınaklar bulunur; biri Osiris ile aynı olan Apis'e aittir. Boğa Apis burada bir sekos içinde beslenir, dedigim gibi tanrı olarak görülür; gözlerinin arası ve bedeninin bazı ufak yerleri beyaz, fakat diğer yerleri siyahır. Daima bu işaretlere uygun olan (boğayı), bu onura nail olan öldüğü zaman, halef olarak seçerler. Sekos'un önünde bir avlu yer alır, içinde boğanın annesine ait başka bir sekos daha bulunur. Bu avluya Apis'i, bilhassa yabancılara göstermek için, belirli saatlerde salarlar. Zira (onu) sekosun penceresinden görebilirlerken dışında da görmek isterler. Avluda biraz gezindikten sonra yeniden özel bölmesine alırlar. Apis Tapınağı Hephaistaion'un yanında yer alır; bu Hephaistaion *naos'*ının büyülüğu ve diğer özellikleri açısından son derece pahalı bir inşadır.

πρόκειται δ' ἐν τῷ δρόμῳ καὶ μονόλιθος κολοσσός: ἔθος δ' ἐστίν ἐν τῷ δρόμῳ τούτῳ ταύρων ἀγῶνας συντελεῖσθαι πρὸς ἄλλήλους, οὓς ἐπίτηδες τρέφουσι τινες, ὥσπερ οἱ ἵπποτρόφοι: συμβάλλουσι γὰρ εἰς μάχην ἀφέντες, οἱ δὲ κρείττων νομισθεὶς ἄθλου τυγχάνει. ἔστι δ' ἐν Μέμφει καὶ Ἀφροδίτης ἱερόν, θεᾶς Ἑλληνίδος νομιζομένης: τινὲς δὲ Σελήνης ἱερὸν εἶναι φασιν.

[32]

ἔστι δὲ καὶ Σαράπειον ἐν ἀμμῷ δει τόπῳ σφόδρα ὥσθ' ὑπ' ἀνέμων θίνας ἀμμῶν σωρεύεσθαι, ὑφ' ᾧν αἱ σφίγγες αἱ μὲν καὶ μέχρι κεφαλῆς ἐωρῶντο ὑφ' ἡμῶν κατακεχωσμέναι αἱ δ' ἡμιφανεῖς: ἔξ ᾧν εἰκάζειν παρῆν τὸν κίνδυνον, εἰ τῷ βαδίζοντι πρὸς τὸ ἱερὸν λαῖλαψ ἐπιπέσοι. πόλις δ' ἐστὶ μεγάλη τε καὶ εὐανδρος, δευτέρᾳ μετὰ Ἀλεξάνδρειαν, μιγάδων ἀνδρῶν, καθάπερ καὶ τῶν ἐκεῖ συνωκισμένων: πρόκεινται δὲ καὶ λίμναι τῆς πόλεως καὶ τῶν βασιλείων, ἀ νῦν μὲν κατέσπασται καὶ ἐστιν ἔρημα: ἴδρυται δ' ἐφ' ὕψους καθήκοντα μέχρι τοῦ κάτω τῆς πόλεως ἐδάφους: συνάπτει δ' ἄλσος αὐτῷ καὶ λίμνη.

[33]

τετταράκοντα δ' ἀπὸ τῆς πόλεως σταδίους προελθόντι ὁρεινή τις ὄφρύς ἐστιν, ἐφ' ἣ πολλαὶ μὲν εἰσι πυραμίδες, τάφοι τῶν βασιλέων, τρεῖς δ' ἀξιόλογοι: τὰς δὲ δύο τούτων καὶ ἐν τοῖς ἐπτά θεάμασι καταριθμοῦνται: εἰσὶ γὰρ σταδιαῖαι τὸ ὕψος, τετράγωνοι τῷ σχήματι, τῆς πλευρᾶς ἑκάστης μικρῷ μείζον τὸ ὕψος ἔχουσαι: μικρῷ δὲ καὶ ἡ ἐτέρα τῆς ἐτέρας ἐστὶ μείζων: ἔχει δ' ἐν ὕψει μέσως πως μιᾶς τῶν πλευρῶν λίθον ἔξαιρέσιμον: ἀρθέντος δὲ σύριγξ ἐστὶ σκολιὰ μέχρι τῆς θήκης: αὗται μὲν οὖν ἐγγὺς ἄλλήλων ἐπὶ τῷ αὐτῷ ἐπιπέδῳ, ἀπωτέρω δ' ἐστὶν ἐν ὕψει μείζονι τῆς ὁρεινῆς ἡ τρίτη πολὺ ἐλάττων τῶν δυεῖν, πολὺ δὲ μείζονος δαπάνης κατεσκευασμένη: ἀπὸ γὰρ θεμελίων μέχρι μέσου σχεδόν τι μέλανος λίθου ἐστίν, ἔξ οὐ καὶ τὰς θυῖας κατασκευάζουσι, κομίζοντες πόρρωθεν: ἀπὸ γὰρ τῶν τῆς Αιθιοπίας ὄρῶν: καὶ τῷ σκληρὸς εἶναι καὶ δυσκατέργαστος πολυτελῆ τὴν πραγματείαν παρέσχε: λέγεται δὲ τῆς ἑταίρας τάφος γεγονὼς ὑπὸ τῶν ἐραστῶν, ἦν Σαπφὼ μὲν ἡ τῶν μελῶν ποιήτρια καλεῖ Δωρίχαν, ἐρωμένην τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς Χαράξου γεγονοῦσαν, οἵνον κατάγοντος εἰς Ναύκρατιν Λέσβιον κατ' ἐμπορίαν, ἄλλοι δ' ὀνομάζουσι Ροδῶπιν: μνηθεύουσι δ' ὅτι λουομένης αὐτῆς ἐν τῶν ὑποδημάτων αὐτῆς ἀρπάσας αετὸς παρὰ τῆς θεραπαίνης κομίσειν εἰς Μέμφιν καὶ τοῦ βασιλέως δικαιοδοτοῦντος ὑπαιθρίου, γενόμενος κατὰ κορυφὴν αὐτοῦ ρίψει τὸ ὑπόδημα εἰς τὸν κόλπον:

Dromos içinde, girişte, taştan yapılmış yekpare kolossos bulunur. Bu *dromos* içinde boğa güreşi düzenlemek bir gelenektir ki, bunları bazı kimseler bu amaçla beslerler, tıpkı at besleyenler gibi. Boğalar salındığında dövüse katılırlar ve daha güçlü olarak addedilen ödül alır. Memphis'te bir de Hellen tanrıçası olarak bilinen Aphrodite Tapınağı vardır. Bazıları ise bunun Selene Tapınağı olduğunu söyler.

[32]

Sarapeion ise rüzgârlar nedeniyle kum tepeleri meydana gelen son derece kumlu bir yerde bulunur; bu kum tepeleri yüzünden kimisi başlarına kimisi ise yarısına kadar gömülü sfenksler gördük. Tapınağa giden biri kum fırtınasıyla karşılaşıp karşılaşmayacağı tehlikesini bunlardan tahmin edilebilir. (Memphis) kenti büyük ve dürüst insanlarla doludur, İskenderiye'den sonra ikinci sıradadır; tıpkı İskenderiye'de oturanlar gibi farklı ırklardan insanlar barındırır. Kentin ve sarayların önünde göller yer alır; saraylar şimdi yıkık ve issızdır, tepelik bir yerde kuruludurlar ve kentin aşağı kısımlarına degen uzanırlar. Sarayların hemen yanında bir göl ve koruluk yer alır.

[33]

Kentten 40 *stadia* ilerleyince bir dağlık bir yamacă gelinir. Üstünde pek çok piramit ve üç tanesi önemli olan kral mezarlari bulunur. Bunların ikisi yedi harikalarda arasında sayılır. Bir *stadia* yüksekliğinde, dörtgen yapılı ve yükseklikleri her bir kenarından biraz daha uzundur. İkisinden biri (Keops) ise diğerinden (Kefren) biraz daha büyütür. Tepede, kenarların birinin yaklaşık olarak ortasında sökülebilir bir taş bulunur. Bu kaldırıldığı zaman mezar odasına kadar (uzanan) eğimli bir kanal yer alır. Bu (piramitler) birbirine yakın ve aynı zemin üzerindedirler. Ötede ise dağlık yamacın yüksekçe bir tepesinde diğer ikisinden daha küçük olan, lakin çok daha büyük bir masrafla inşa edilen üçüncü bir piramit bulunur. Temelinden itibaren yaklaşık yarısına kadar siyah taştandır; uzaklardan getirdikleri bu taştan, sunaklar inşa ederler. Nitekim bunlar Etiyopya dağılarındanandır. Sert ve şekil vermesi zor olduğu için işçiliği pahalıya mál olmuştur. Âşıkları tarafından yapılmış olduğundan buna kurtizan mezarı denir. Lirik şair Sappho adının Dorkha olduğunu söyle ki, erkek kardeşi Kharakhos, Naukratis'teki *emporiona* Lesbos şarabı satmaya gittiğinde ona âşık olmuştur. Başkaları ise ona Rhodopis derler. Hikâyesini şöyle anlatırlar: Yikanırken, bir kartal sandaletlerinden tekini hizmetkârının yanından alarak kaçar ve Memphis'e götürür. Kral açık alan da yargılık yaptığı sırada kartal başının üzerine varır ve sandaleti kucağına atar.

ό δέ καὶ τῷ ρύθμῳ τοῦ ὑποδήματος καὶ τῷ παραδόξῳ κινηθεὶς περιπέμψειν εἰς τὴν χώραν κατὰ ζήτησιν τῆς φορούσης ἀνθρώπου τοῦτο, εὐρεθεῖσα δ' ἐν τῇ πόλει τῶν Ναυκρατίων ἀναχθείη καὶ γένοιτο γυνὴ τοῦ βασιλέως, τελευτήσασα δὲ τοῦ λεχθέντος τύχοι τάφου.

[34]

ἔν δέ τι τῶν ὄραθέντων ὑφ' ἡμῶν ἐν ταῖς πυραμίσι παραδόξων οὐκ ἄξιον παραλιπεῖν. ἐκ γὰρ τῆς λατύπης σωροί τινες πρὸ τῶν πυραμίδων κείνται: ἐν τούτοις δ' εὑρίσκεται ψήγματα καὶ τύπων καὶ μεγέθει φακοειδῆ: ἐνίοις δὲ καὶ ὡς ἀν πτίσμα οἷον ἡμιλεπίστων ὑποτρέχει: φασὶ δ' ἀπολιθωθῆναι λειψανα τῆς τῶν ἔργαζομένων τροφῆς: οὐκ ἀπέοικε δέ: καὶ γὰρ οἴκοι παρ' ἡμῖν λόφοις ἐστὶν ἐν πεδίῳ παραμήκης, οὗτος δ' ἐστὶ μεστὸς ψήφων φακοειδῶν λίθου πωρείας: καὶ αἱ θαλάτται δὲ καὶ αἱ ποτάμιαι ψῆφοι σχεδόν τι τὴν αὐτὴν ἀπορίαν ὑπογράφουσιν: ἀλλ' αὗται μὲν ἐν τῇ κινήσει τῇ διὰ τοῦ ῥεύματος εὑρεσιλογίαν τινὰ ἔχουσιν, ἐκεῖ δ' ἀπορωτέρα ἡ σκέψις. εἴρηται δ' ἐν ἄλλοις καὶ διότι περὶ τὸ μέταλλον τῶν λίθων, ἐξ ὧν αἱ πυραμίδες γεγόνασιν, ἐν ὅψει ταῖς πυραμίσιν ὃν πέραν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ, Τρωικόν τι καλεῖται πετρῶδες ίκανῶς ὄρος καὶ σπήλαια ὑπ' αὐτῷ καὶ κώμη πλησίον καὶ τούτοις καὶ τῷ ποταμῷ, Τροία καλουμένη, κατοικία παλαιὰ τῶν Μενελάῳ συγκατακολουθησάντων αἰχμαλώτων Τρώων, καταμεινάντων δ' αὐτόθι.

[35]

μετὰ δὲ Μέμφιν Ἀκανθίος πόλις ὄμοιώς ἐν τῇ Λιβύῃ καὶ τὸ τοῦ Ὀσίριδος ἱερὸν καὶ τὸ τῆς ἀκάνθης ἄλσος τῆς Θηβαϊκῆς ἐξ ἦς τὸ κόμψι. εἰθ' ὁ Ἀφροδιτοπολίτης νομὸς καὶ ἡ ὄμιωνυμος πόλις ἐν τῇ Ἀραβίᾳ, ἐν ἣ λευκὴ βοῦς ἱερὰ τρέφεται. εἰθ' ὁ Ἡρακλεώτης νομὸς ἐν νήσῳ μεγάλῃ, καθ' ἣν ἡ διώρυξ ἐστιν ἐν δεξιᾷ εἰς τὴν Λιβύην ἐπὶ τὸν Ἀρσινοῖτην νομόν, ὥστε καὶ δίστομον εἶναι τὴν διώρυγα, μεταξὺ μέρους τινὸς τῆς νήσου παρεμπίπτοντος, ἐστι δ' ὁ νομὸς οὗτος ἀξιολογώτατος τῶν ἀπάντων κατά τε τὴν ὅψιν καὶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν κατασκευήν: ἐλαίοφυτός τε γὰρ μόνος ἐστὶ μεγάλοις καὶ τελείοις δένδρεσι καὶ καλλικάρποις, εἰ δὲ συγκομίζοι καλῶς τις, καὶ εὐέλαιος: ὀλιγωροῦντες δὲ τούτου πολὺ μὲν ποιοῦσιν ἐλαιον, μοχθηρὸν δὲ κατὰ τὴν ὁδοῦν: ἡ δ' ἄλλη Αἴγυπτος ἀνέλαιος ἐστι πλὴν τῶν κατ' Ἀλεξάνδρειαν κήπων, οἵ μέχρι τοῦ ἐλαίαν χορηγεῖν ίκανοι εἰσιν, ἐλαιον δ' οὐχ ὑπουργοῦσιν: οἰνόν τε οὐκ ὀλίγον ἐκφέρει σῖτόν τε καὶ ὅσπρια καὶ τὰ ἄλλα σπέρματα πάμπολλα. θαυμαστὴν δὲ καὶ τὴν λίμνην ἔχει τὴν Μοίριδος καλουμένην, πελαγίαν τῷ μεγέθει καὶ τῇ χρόᾳ θαλαττοειδῆ:

Sandaletin tarzı ve olayın garipliğiyle harekete geçen kral, bu sandaleti giyen kadını aramaları için ülkenin her yerine (adamlar) gönderir. (Kadın) Naukratislilerin kentinde bulunduktan sonra Memphis'e getirilir, kralın karısı olur; öldükten sonra ise sözü edilen mezar yaptırılır.

[34]

Piramitlerde gördüğümüz harika bir şey daha var ki göz ardı edilmemelidir. Piramitlerin önünde yontulmuş taşlardan arda kalan küçük taş yığınları vardır. Bunlar arasında mercimek boyutunda ve şeklinde taneler bulunur, hatta bazlarının altında ayıklanmış ve yarı ayıklanmış tahıl taneleri vardır. İşçilerin yemek artıklarının taşlaştığını söylerler. Bu mantıksız durum değildir. Zira bizim evlerimiz²¹ bir ovada uzun bir dağ sırtındadır, burası mercimek şekilli tuf taşından çakıllarla doludur. Hatta deniz ve nehirlerdeki çakıl taşları yaklaşık olarak aynı tartışmayı ortaya çıkartır. Fakat bunlar için akıntı nedeniyle oluşan hareketlerle açıklanırken orada (böyle) bir gözlem yapılamaz. Diğer (eserlerimde) bu anlatılır, Arabistan tarafında piramitleri gören yerde, piramitlerin yapıldığı taşların taş ocağı yakınında oldukça kayalık bir dağ vardır. Buna Troya adı verilir ve bu dağın eteklerinde mağaralar, bunların ve Troya adı verilen nehrin yakınında bir köy bulunur. Burası Menelaos'u takip eden Troya tutsaklarının kaldıkları eski bir yerleşimdir.

[35]

Memphis'ten sonra Libya'dakine benzeyen Akanthos kenti, Osiris Tapınağı ve sakız elde edilen Thebai *akanthos*'u (= kenger) koruluğu gelir. Ardından Aphroditopolites *nomos*'u ve içinde kutsal beyaz bir boğa beslenen, Arabistan'dakiyle aynı isme sahip kent gelir. Ardından büyük bir adada yer alan Herakleotes *nomos*'u gelir. Bunu baştan sona, sağ tarafından Libya'ya doğru (akarak) Arsinoëte *nomosu* kıyısına (dökülen) bir kanal vardır. Öyle ki bu kanal iki ağızlıdır ve adanın bir kısmını arasına alır. Bu *nomos* görünüşü, verimliliği ve inşa faaliyetleri açısından hepsi içinde son derece kayda değerdir. Zira kendi başına büyük, olgunlaşmış ve bol mahsullü zeytin ağaçları vardır; şayet özenle toplanırlarsa kaliteli zeytinyağı elde edilebilir. Az ilgi göstermelerine rağmen fazla yağ elde ederler, ancak yağın kötü bir kokusu vardır. Zeytin elde etmeye yeterli olan ancak zeytinyağı çıkartılamayan İskenderiye'deki bahçeler haricinde Mısır'ın diğer yerlerinde zeytin yetişmez. Bol miktarda şarap, tahıl, bakliyat ve çok çeşitli tohumlu ürünler yetiştirmektedir. Moiris denilen inanılmaz güzellikte gölü vardır ki, açık deniz kadar büyük ve rengi de deniz gibidir.

καὶ τοὺς αἰγιαλοὺς δὲ ἔστιν ὄρᾶν ἐοικότας τοῖς θαλαττίοις, ὡς ὑπονοεῖν τὰ αὐτὰ περὶ τῶν κατὰ Ἀμμωνα τόπων καὶ τούτων (καὶ γὰρ οὐδὲ πάμπολυ ἀφεστᾶσιν ἀλλήλων καὶ τοῦ Παραιτονίου) μὴ ὥσπερ τὸ ιερὸν ἐκεῖνο εἰκάζειν ἔστι πρότερον ἐπὶ τῇ θαλάττῃ ἰδρῦσθαι διὰ τὸ πλῆθος τῶν τεκμηρίων, καὶ ταῦθ' ὁμοίως τὰ χωρία πρότερον ἐπὶ τῇ θαλάττῃ ὑπῆρχεν, ἡ δὲ κάτω Αἴγυπτος καὶ τὰ μέχρι τῆς λίμνης τῆς Σιρβωνίτιδος πέλαγος ἦν, σύρρουν τυχὸν ἵσως τῇ Ἐρυθρᾷ τῇ κατὰ Ἡρώων πόλιν καὶ τὸν Αἰλανίτην μυχόν.

[36]

εἴρηται δὲ περὶ τούτων διὰ πλειόνων ἐν τῷ πρώτῳ ὑπομνήματι τῆς γεωγραφίας, καὶ νῦν δ' ἐπὶ τοσοῦτον ὑπομνηστέον τὸ τῆς φύσεως ἄμα καὶ τὸ τῆς προνοίας ἔργον εἰς ἓν συμφέροντας: τὸ μὲν τῆς φύσεως, ὅτι τῶν πάντων ὑφ' ἓν συννεύοντων τὸ τοῦ ὄλου μέσον καὶ σφαιρουμένων περὶ τούτο, τὸ μὲν πυκνότατον καὶ μεσαίτατόν ἔστιν ἡ γῆ, τὸ δ' ἡττον τοιοῦτον καὶ ἐφεξῆς τὸ ὕδωρ, ἐκάτερον δὲ σφαῖρα, ἡ μὲν στερεά, ἡ δὲ κοιλὴ ἐντὸς ἔχουσα τὴν γῆν: τὸ δὲ τῆς προνοίας, ὅτι βεβούληται καὶ αὐτὴ ποικιλτριά τις οὖσα καὶ μυρίων ἔργων δημιουργὸς ἐν τοῖς πρώτοις ζῷα γεννᾶν ὡς πολὺ διαφέροντα τῶν ἄλλων καὶ τούτων τὰ κράτιστα θεούς τε καὶ ἀνθρώπους, ὃν ἔνεκεν καὶ τὰ ἄλλα συνέστηκε. τοῖς μὲν οὖν θεοῖς ἀπέδειξε τὸν οὐρανὸν τοῖς δ' ἀνθρώποις τὴν γῆν, τὰ ἄκρα τῶν τοῦ κόσμου μερῶν: ἄκρα δὲ τῆς σφαιρίας τὸ μέσον καὶ τὸ ἔξωτάτω. ἀλλ' ἐπειδὴ τῇ γῇ περίκειται τὸ ὕδωρ, οὐκ ἔστι δ' ἔνυδρον ζῷον ὁ ἀνθρώπος, ἀλλὰ χερσαῖον καὶ ἐναέριον καὶ πολλοῦ κοινωνικὸν φωτός, ἐποίησεν ἔξοχὰς ἐν τῇ γῇ πολλὰς καὶ εἰσοχάς, ὥστ' ἐν αἷς μὲν ἀπολαμβάνεσθαι τὸ σύμπαν ἦ καὶ τὸ πλέον ὕδωρ ἀποκρύπτον τὴν ὑπ' αὐτῷ γῆν, ἐν αἷς δ' ἔξέχειν τὴν γῆν ἀποκρύπτουσαν ὑφ' ἔαυτῇ τὸ ὕδωρ, πλὴν ὅσον χρήσιμον τῷ ἀνθρωπείῳ γένει καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ζῷοις καὶ φυτοῖς, ἐπεὶ δ' ἐν κινήσει συνεχεῖ τὰ σύμπαντα καὶ μεταβολαῖς μεγάλαις (οὐ γὰρ οἶόν τε ἄλλως τὰ τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα ἐν τῷ κόσμῳ διοικεῖσθαι), ὑποληπτέον μήτε τὴν γῆν ἀεὶ συμμένειν οὕτως ὥστ' ἀεὶ τηλικαῦτην εῖναι μηδὲν προστιθεῖσαν ἔαυτῇ μηδ' ἀφαιροῦσαν, μήτε τὸ ὕδωρ, μηδὲ τὴν ἔδραν ἔχειν τὴν αὐτὴν ἐκάτερον, καὶ ταῦτα εἰς ἄλληλα φυσικωτάτης οὖστις καὶ ἔγγυτάτω τῆς μεταπτώσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς γῆς πολλὴν εἰς ὕδωρ μεταβάλλειν, καὶ τῶν ὑδάτων πολλὰ χερσοῦσθαι τὸν αὐτὸν τρόπον ὄνπερ καὶ ἐν τῇ γῇ, καθ' ἣν αὐτὴν τοσαῦται διαφοραί: ἡ μὲν γὰρ εὐθρυπτος ἡ δὲ στερεὰ καὶ πετρώδης καὶ σιδηρίτις καὶ οὕτως ἐπὶ τῶν ἄλλων. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς υγρᾶς οὐσίας, ἡ μὲν ἀλμυρὶς ἡ δὲ γλυκεῖα καὶ πότιμος, ἡ δὲ φαρμακώδης καὶ σωτήριος καὶ ὀλέθριος καὶ ψυχρὰ καὶ θερμή.

Denizlerinkini andıran sahilleri görülebilir, öyle ki Ammon Tapınağı çevresindeki topraklar hakkında da aynı şeyler düşünülebilir (zira birbirlerinden ve Paraitonion'dan çok da uzak değildir), tıpkı kanıtların fazlalığı nedeniyle bu tapınağın önceden deniz kenarında inşa edildiği düşünüldüğü gibi, aynı şekilde bu bölge de önceleri deniz kenarında konumlanıyordu. Aşağı Mısır ve bölgeleri Sirbonis Gölü'ne debyn denizdi ve belki de Heronpolis ve Ailanites Koyu boyunca Erythra (=Kızıl) Denizi ile birleşiyordu.

[36]

Coğrafya (eserimin) ilk kayıtlarında bu konudan uzunca bahsedildi. Burada doğanın ve aynı zamanda ilahî işleyişin tek bir sonuç doğurduğunu hatırlatalım: Doğanın işleyisi şöyledir: Her şey tek bir noktada, bütünü merkezinde birleşir ve onun etrafında küre şeklini alır. En yoğun ve en merkezde olan şey toprak iken daha az (yoğun) olan diğer şey de sudur. Her biri bir küredir. Birisi katıken diğeri toprağı tutan içi boş bir küredir. İlahî işleyiş ise diler ve nakşeder; sayısız işin sanatkâridir, en başta diğer şeylerden farklı olacak şekilde canlıları, bunlar arasından da kudretli tanrıları ve insanları yaratmış ve bunlar vasıtasyyla da diğer şeylerin tanzim etmiştir. Tanırlara gökyüzünü, insanlara ise dünyanın en uzak noktaları olan yeryüzünü tahsis etmiştir. Kürenin uç noktalarından biri son derece uzakta diğeri ise merkezdedir. Mademki su, toprağı çeveçevre sarmakta ve insan da suda yaşayan bir varlık değil, ayrıca kara ve havadaki canlılar da ışıkta ortak pay almaktır; (o zaman ilahî işleyiş) yeryüzünde, suyun hepsinin ya da büyük bir kısmının toplanabileceği yükselti ve alçaltılar yapmıştır. (Böylece) su, toprağı altına gizler ve toprak da suyu; (su) insanırkı, hayvanlar ve bitkiler için gerekli olanlar haricindeki kısmı kendi altında gizleyerek dışarı çıkar. Bunların hepsi deveran ettiği ve büyük değişimler geçirdiği için (zira dünyada bunların böyle veya başka şekilde, böylesi büyülükte ve ölçüde tanzim edilmesi mümkün değildir) toprağın daima bu büyülükte sabit kalmadığı ve kendine bir şeyler ekleyip çıkartmadığı düşünülmelidir; ayrıca su da böyledir ve her ikisi de aynı yerde durmaz. Bunlar fiziksel olarak birbirleriyle yakın bir değişim içindedirler, fakat toprağın büyük bir kısmı suya dönüşebilir ve suların büyük bir çoğunluğu da aynı şekilde kuruyabilir, tıpkı yeryüzünde oluşan değişiklikler gibi. Zira (toprağın bir türü) kolay uflatır, (bir türü) serttir, (bir türü ise) taşlı, demirlidir ya da bu gibi şeyler barındırır. Bu durum sıvida da benzerdir: (bir türü) tuzlu, (bir türü) tatlı ve (bir türü) içilebilir, (bir türü) zehirli, (bir türü) sağlıklı, (bir türü) ölümcül, (bir türü) sıcak ve ya soğuktur. Bu nedenle hangisi şaşılasıdır;

τί οὖν θαυμαστὸν εἴ τινα μέρη τῆς γῆς ἂν νῦν οἰκεῖται θαλάττῃ πρότερον κατείχετο, τὰ δὲ νῦν πελάγη πρότερον φέρετο; καθάπερ καὶ πηγὰς τὰς πρότερον ἐκλιπεῖν συνέβη, τὰς δ' ἀνεῖσθαι, καὶ ποταμοὺς καὶ λίμνας, οὕτω δὲ καὶ ὅρη καὶ πεδία εἰς ἄλληλα μεταπίπτειν: περὶ ὧν καὶ πρότερον εἰρήκαμεν πολλὰ καὶ νῦν εἰρήσθω.

[37]

ἡ δ' οὖν Μοίριδος λίμνη διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ βάθος ἵκανή ἔστι κατὰ τὰς ἀναβάσεις τὴν πλημμυρίδα φέρειν καὶ μὴ ὑπερπολάζειν εἰς τὰ οἰκούμενα καὶ πεφυτευμένα, εἴτα ἐν τῇ ἀποβάσει τὸ πλεονάζον ἀποδοῦσα τῇ αὐτῇ διώρυγι κατὰ θάτερον τῶν στομάτων ἔχειν ὑπολειπόμενον τὸ χρήσιμον πρὸς τὰς ἐποχετείας καὶ αὐτῇ καὶ ἡ διώρυξ, ταῦτα μὲν φυσικά, ἐπίκειται δὲ τοῖς στόμασιν ἀμφοτέροις τῆς διώρυγος κλείθρα οἵς ταμεύουσιν οἱ ἀρχιτέκτονες τό τε εἰσρέον ὕδωρ καὶ τὸ ἐκρέον. πρὸς δὲ τούτοις ἡ τοῦ λαβύρινθου κατασκευὴ πάριστον ταῖς πυραμίσιν ἔστιν ἔργον καὶ ὁ παρακείμενος τάφος τοῦ κατασκευάσαντος βασιλέως τὸν λαβύρινθον. ἔστι δὲ κατὰ τὸν πρῶτον εἰσπλουν τὸν εἰς τὴν διώρυγα προελθόντι ὅσον τριάκοντα ἡ τετταφάκοντα σταδίους ἐπίπεδόν τι τραπεζῶδες χωρίον, ἔχον κώμην τε καὶ βασιλειον μέγα ἐκ πολλῶν βασιλείων, ὅσοι πρότερον ἥσαν νομοί: τοσαῦται γάρ εἰσιν αὐλὰὶ περίστυλοι συνεχεῖς ἄλλήλαις ἐφ' ἔνα στίχον πᾶσαι καὶ ἐφ' ἐνὸς τοίχου ώς ἃν τείχους μακροῦ προκειμένας ἔχοντος τὰς αὐλὰς: αἱ δ' εἰς αὐτὰς ὁδοὶ καταντικρὺ τοῦ τείχους εἰσί: πρόκεινται δὲ τῶν εἰσόδων κρυπταὶ τινες μακραὶ καὶ πολλαὶ, δι' ἄλλήλων ἔχουσαι σκολιὰς τὰς ὁδοὺς ὥστε χωρὶς ἡγεμόνος μηδενὶ τῶν ξένων εἶναι δυνατὴν τὴν εἰς ἑκάστην αὐλὴν πάροδόν τε καὶ ἔξοδον. τὸ δὲ θαυμαστόν, ὅτι αἱ στέγαι τῶν οἴκων ἑκάστου μονόλιθοι, καὶ τῶν κρυπτῶν τὰ πλάτη μονολίθοις ώσαύτως ἐστέγασται πλαξὶν ὑπερβαλλούσαις τὸ μέγεθος, ξύλων οὐδαμοῦ καταμεμιγμένων οὐδ' ἄλλης ύλης οὐδεμιᾶς: ἀναβάντα τε ἐπὶ τὸ στέγος οὐ μεγάλῳ ὑψει ἄτε μονοστέγῳ ἔστιν ιδεῖν πεδίον λίθινον ἐκ τηλικούτων λίθων, ἐντεῦθεν δὲ πάλιν εἰς τὰς αὐλὰς ἐκπίπτοντα ἔξῆς ὄρᾶν κειμένας ὑπὸ μονολίθων κιόνων ὑπηρεισμένας ἐπτὰ καὶ εἴκοσι: καὶ οἱ τοῖχοι δὲ οὐκ ἔξ εἰσπλαττόνων τῷ μεγέθει λίθων σύγκεινται. ἐπὶ τέλει δὲ τῆς οἰκοδομίας ταύτης πλέον ἡ στάδιον ἐπεχούσης ὁ τάφος ἔστι, πυραμὶς τετράγωνος, ἑκάστην τετράπλεθρον πως ἔχουσα τὴν πλευρὰν καὶ τὸ ἴσον ὑψος: Ἰμάνδης δ' ὄνομα ὁ ταφείς. Πεποιησθαι δέ φασι τὰς αὐλὰς τοσαύτας, ὅτι τοὺς νομοὺς ἔθος ἦν ἐκεῖσε συνέρχεσθαι πάντας ἀριστίνδην μετὰ τῶν οἰκείων ἱερέων καὶ ἱερειῶν, θυσίας τε [καὶ θεοδοσίας] καὶ δικαιοδοσίας περὶ τῶν μεγίστων χάριν: κατήγετο δὲ τῶν νομῶν ἔκαστος εἰς τὴν ἀποδειχθεῖσαν αὐλὴν αὐτῷ.

dünyanın şu an iskân edilen yerlerinin önceden sularla kaplı olması mı (yoksa) şimdiki denizlerin önceden iskân edilmiş olması mı? Tıpkı önceki şelalelerin yok olup, nehir ve göllerin fişkirması, hatta dağların ve ovaların birbirleyle bu şekilde yer değiştirmesi gibi. Zaten biz bunlar hakkında önceden uzun uzadıya bahsettik, şimdilik bu kadarı yeterli.

[37]

Moiris Gölü büyülüğu ve derinliği bakımından, taşkın zamanlarında su taşkınlıklarını hazırlamak, suları iskân edilmiş ve tarım yapılan yerlere taşırmaması açısından elverişlidir. Nehir suyunun çekilme döneminde ise fazlalığı her iki ağızında bulunan aynı kanalla boşaltır. Hem göl hem de kanal sulama yapılması için geriye kalan su fazlalığını da saklar. Bu doğal bir durumken, mühendisler suyun kanala girip çıkışını kontrol etmek için her iki kanal ağızına bariyerler koymuştur. Bunların yakınında bir de piramitlere eş değerde bir icraat olan labirent inşası ve yakınında labirenti inşa ettiren kralın mezarı yer alır. İlk kanala girildikten sonra yaklaşık 30 ya da 40 *stadia* ilerleyince bir köy ve her biri önceden bir *nomos*²² olan pek çok saray kompleksinin olduğu büyük bir saray barındıran dört-kenarlı düz bir alan gelir. Birbirlерine yakın sütunlarla çevrili o kadar çok avlu vardır ki, sanki avluların önünde uzanan uzun bir duvar varmış gibi hepsi tek sıra halinde ve bir duvar kenarında yer alır. Avlulara giden yollar duvarın tam karşısındadır. Girişlerin önünde pek çok geniş tünel ve birbirlerine bağlanan dönel yollar bulunur. Böylece hiçbir yabancı yanında bir rehber olmadan ne avluya giden yolu ne de çıkışını bulabilir. Şaşırtıcı olan bir durum da şudur ki her bir odańın tavanı tek bir taştan oluşmakta; tünellerin eni de aynı şekilde boyutunu aşan levhalarla kaplı olup, hiçbir yerde kereste ve başka ahşap bir malzeme kullanılmamıştır. Çok yüksek olmayan çatıya doğru çıkışırken büyük taşlardan oluşan bir taş tarlası tek bir çatı halinde görülebilir. Oradan geriye, avlulara doğru inilirken de avluların tek sıra halinde 27 adet yekpare sütunla desteklendiği görülebilir. Duvarlar da daha küçük boyutta olmayan taşlardan meydana gelmektedir. Bir *stadi'a*dan uzun olan bu yapının sonunda bir mezar yer alır, dört köşeli bir piramit olan bu mezarin her bir kenarı yaklaşık dört *plethron* genişliğindedir ve yüksekliği de ona eşittir. Gömülü olan kişinin adı Imandes'tir. Tüm *nomos'*ların orada, sınıflarına göre rahipleri ve rahibeleriyle beraber hem adaklar adaması [hem sunular sunması] ve son derece büyük öneme sahip olan adalet işleri hususunda bir araya gelmeleri gelenek olduğu için bu kadar çok avlunun yapıldığı söylenir. *Nomos'*ların her biri bu işler için belirlenen avluya getirilir.

[38]

παραπλεύσαντι δὲ ταῦτα ἐφ' ἑκατὸν σταδίους πόλις ἔστιν Ἀρσινόη: κροκοδείλων δὲ πόλις ἐκαλεῖτο πρότερον, σφόδρα γάρ ἐν τῷ νομῷ τούτῳ τιμᾶσι τὸν κροκόδειλον, καὶ ἔστιν Ἱερὸς παρ' αὐτοῖς ἐν λίμνῃ καθ' αὐτὸν τρεφόμενος, χειροήθης τοῖς Ἱερεῦσι: καλεῖται δὲ Σοῦχος: τρέφεται δὲ σιτίοις καὶ κρέασι καὶ οἶνῳ, προσφερόντων ἀεὶ τῶν ξένων τῶν ἐπὶ τὴν θέαν ἀφικνουμένων. ὁ γοῦν ἡμέτερος ξένος, ἀνὴρ τῶν ἐντίμων, αὐτόθι μυσταγωγῶν ἡμᾶς, συνῆλθεν ἐπὶ τὴν λίμνην, κομίζων ἀπὸ τοῦ δείπνου πλακουντάριον τι καὶ κρέας ὀπτὸν καὶ προχοιδίον τι μελικράτου: εὗρομεν δὲ ἐπὶ τῷ χείλει κείμενον τὸ θηρίον: προσιόντες δὲ οἱ Ἱερεῖς οἱ μὲν διέστησαν αὐτοῦ τὸ στόμα, οἱ δὲ ἐνέθηκε τὸ πέμψια καὶ πάλιν τὸ κρέας, εἴτα τὸ μελικράτον κατήρασε: καθαλόμενος δὲ εἰς τὴν λίμνην διῆξεν εἰς τὸ πέραν: ἐπελθόντος δὲ καὶ ἄλλου τῶν ξένων κομίζοντος ὄμοιώς ἀπαρχήν, λαβόντες περιῆλθον δρόμῳ καὶ καταλαβόντες προσήνεγκαν ὄμοιώς τὰ προσενεχθέντα.

[39]

μετὰ δὲ τὸν Ἀρσινοῖτην καὶ τὸν Ἡρακλεωτικὸν νομὸν Ἡρακλέους πόλις, ἐν ᾧ ὁ ἰχνεύμων τιμᾶται ὑπεναντίως τοῖς Ἀρσινοῖταις: οἱ μὲν γάρ τοὺς κροκοδείλους τιμῶσι, καὶ διὰ τοῦτο ἡ τε διώρυξ αὐτῶν ἔστι μεστὴ τῶν κροκοδείλων καὶ ἡ τοῦ Μοίριδος λίμνη: σέβονται γάρ καὶ ἀπέχονται αὐτῶν: οἱ δὲ τοὺς ἰχνεύμονας τοὺς ὀλεθριωτάτους τοῖς κροκοδείλοις, καθάπερ καὶ ταῖς ἀσπίσι: καὶ γάρ τὰ ὠὰ διαφθείρουσιν αὐτῶν καὶ αὐτὰ τὰ θηρία, τῷ πηλῷ θωρακισθέντες: κυλισθέντες γάρ ἐν αὐτῷ ξηραίνονται πρὸς τὸν ἥλιον, εἴτα τὰς ἀσπίδας μὲν ἡ τῆς κεφαλῆς ἡ τῆς οὐρᾶς λαβόμενοι κατασπῶσιν εἰς τὸν ποταμὸν καὶ διαφθείρουσι: τοὺς δὲ κροκοδείλους ἐνεδρεύσαντες, ἥνικ' ἂν ἡλιάζωνται κεχινότες, ἐμπίπτουσιν εἰς τὰ χάσματα καὶ διαφαγόντες τὰ σπλάγχνα καὶ τὰς γαστέρας ἐκδύνουσιν ἐκ νεκρῶν τῶν σωμάτων.

[40]

ἔξῆς δ' ἔστιν ὁ Κυνοπολίτης νομὸς καὶ Κυνῶν πόλις, ἐν ᾧ ὁ Ἄνουσβις τιμᾶται καὶ τοῖς κυσὶ τιμὴ καὶ σίτισις τέτακται τις Ἱερά. ἐν δὲ τῇ περαίᾳ Ὁξύρυγχος πόλις καὶ νομὸς ὄμώνυμος: τιμᾶσι δὲ τὸν ὥξυρυγχον καὶ ἔστιν αὐτοῖς Ἱερὸν ὥξυρυγχον, καίτοι καὶ τῶν ἄλλων Αἰγυπτίων κοινῇ τιμῶντων τὸν ὥξυρυγχον. τινὰ μὲν γάρ τῶν ζῷων ἄπαντες κοινῇ τιμῶσιν Αἰγύπτιοι,

[38]

Buranın çevresinde yaklaşık 100 *stadia* yelken açıldığı zaman Arsinoe kenti gelir. Buna önceden Krokodeilopolis (= Krokodil kenti) adı verilirdi; zira bu *nomos*'ta çoğunlukla krokodil tapınımı vardır; gölün içinde buradakilerce beslenen ve rahibe karşı uysal olan kutsal bir krokodil vardır. Adı Saukhos'tur. Onu görmeye giden yabancıların yanlarında götürdükleri tahıl, et ve şarapla beslenir. Her nasılsa, bizim misafirimiz, bize oradaki dini gizemleri açıklayan devlet yetkililerinden biriydi, akşam yemeğinden sonra yanına bir kek, kızarmış et ve bir şarap kabı dolusu *melikreton*²³ aldıktan sonra bizimle birlikte göle geldi. Hayvanı gölün kıyısında uzanırken bulduk. Rahipler yanına gelerek ağızını açtılar ve o da tatlıyı ve ardından eti koydu, sonra da *melikretonu* (ağzına) döktü. (Krokodil ise) göle dalarak karşı tarafa geçti. Ardından misafirlerden bir başkası aynı şekilde sunusıyla beraber geldi, (rahipler bu sunuyu) aldıktan sonra bir koşu karşı tarafa dolaştılar ve yakaladıktan sonra getirilenleri aynı şekilde sundular.

[39]

Arsinoite ve Herakleotikos *nomos*'undan sonra Herakles kenti gelir, burada Arsinoitelilerin aksine *ikhneumon*²⁴ tapınımı vardır. Zira bazıları krokodile tapınırlar ve bu nedenle kanalları ile Moiris Gölü krokodillerle doludur. Onlara hem huşu duyarlar hem de onlardan uzak dururlar²⁵. Bazıları ise típkı kobralara karşı olduğu gibi krokodillere karşı da son derece zararlı olan *ikhneumonlara* (tapınım gösterirler). Zira kendilerini çamurla kapladıktan sonra onların yumurtalarını ve bizzat yavrularını yok ederler. Çamurda yuvarlandıktan sonra kendilerini güneşte kuruturlar, ardından kobraları ya kafasından ya da kuyruğundan yakalayarak nehre batırırlar ve öldürürler. Krokodiller ise yatarak beklerler. Krokodiller esneyerek güneşlendikleri sırada açık ağızlarından içeri dalarlar ve iç organları ile midelerini yedikten sonra ölü bedenlerinden dışarı çıkarlar.

[40]

Ardından Kynopolites *nomos*'u ve Kynopolis (= Köpek) kenti gelir. Burada Anubis'e tapınırlar, köpeklere saygı gösterilir ve kutsal besinlerle beslenir. (Nehrin) karşı tarafında *Oksyrhynkhos* kenti ve aynı adı taşıyan bir *nomos* vardır. *Oksyrhynkhos'a*²⁶ tapınım gösterirler ve bir *oksyrhynkhos* tapınakları vardır, aslında tüm Mısırlılar ortak bir şekilde *oksyrhynkhos'a* tapınırlar. Zira bütün Mısırlılar hayvanlardan bazlarına ortak tapınım gösterirler;

καθάπερ τῶν μὲν πεζῶν τρία, βοῦν κύνα αἴλουρον, τῶν δὲ πτηγῶν δύο, ἵέρακα καὶ ἵβιν, τῶν δ' ἐνύδρων δύο, λεπιδωτὸν ἰχθὺν καὶ ὀξύρυγχον: ἄλλα δ' ἐστὶν ἡ τιμῶσι καθ' ἑαυτοὺς ἔκαστοι, καθάπερ Σαῖται πρόβατον καὶ Θηβαῖται, λάτον δὲ τῶν ἐν τῷ Νείλῳ τινὰ ἰχθὺν Λατοπολῖται, λύκον τε Λυκοπολῖται, κυνοκέφαλον δὲ Ἐρμοπολῖται, κῆρον δὲ Βαβυλώνιοι οἱ κατὰ Μέμφιν: ἔστι δ' ὁ κῆρος τὸ μὲν πρόσωπον ἐοικώς σατύρῳ, τάλλα δὲ κυνὸς καὶ ἄρκτου μεταξύ, γεννᾶται δ' ἐν Αἰθιοπίᾳ: ἀετὸν δὲ Θηβαῖοι, λέοντα δὲ Λεοντοπολῖται, αἴγα δὲ καὶ τράγον Μενδήσιοι, μυγαλῆν δὲ Ἀθριβῖται, ἄλλοι δ' ἄλλο τι: τὰς δ' αἰτίας οὐχ ὁμολογουμένας λέγουσιν.

[41]

ἔξῆς δ' ἐστὶν Ἐρμοπολιτικὴ φυλακή, τελώνιόν τι τῶν ἐκ τῆς Θηβαΐδος καταφερομένων: ἐντεῦθεν ἀρχὴ τῶν ἔξηκοντασταδίων σχοίνων ἔως Συήνης καὶ Ἐλεφαντίνης: εἴτα ἡ Θηβαϊκὴ φυλακὴ καὶ διῶρυξ φέρουσα ἐπὶ Τάνιν: εἴτα Λύκων πόλις καὶ Ἀφροδίτης καὶ Πανῶν πόλις, λινουργῶν καὶ λιθουργῶν κατοικία παλαιά.

[42]

ἔπειτα Πτολεμαϊκὴ πόλις, μεγίστη τῶν ἐν τῇ Θηβαΐδι καὶ οὐκ ἐλάττων Μέμφεως, ἔχουσα καὶ σύστημα πολιτικὸν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ τρόπῳ. ὑπὲρ δὲ ταύτης ἡ Ἀβύδος, ἐν ᾧ τὸ Μεμνόνιον βασίλειον θαυμαστῶς κατεσκευασμένον ὀλόλιθον τῇ αὐτῇ κατασκευῇ ἥπερ τὸν λαβύρινθον ἔφαμεν, οὐ πολλαπλοῦν δέ: καὶ κρήνη ἐν βάθει κειμένη ὥστε καταβαίνειν εἰς αὐτὴν * κατακαμφθεισῶν ψαλίδων διὰ μονολίθων ὑπερβαλλόντων τῷ μεγέθει καὶ τῇ κατασκευῇ. ἔστι δὲ διῶρυξ ἄγουσα ἐπὶ τὸν τόπον ἀπὸ τοῦ μεγάλου ποταμοῦ. περὶ δὲ τὴν διώρυγα ἀκανθῶν τῶν Αἰγυπτίων ἄλσος ἔστιν ιερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος. οὐκε δὲ ὑπάρξαι ποτὲ ἡ Ἀβύδος πόλις μεγάλη, δευτερεύουσα μετὰ τὰς Θήβας, νυνὶ δ' ἔστι κατοικία μικρά: εἰ δ' ὡς φασιν ὁ Μέμνων ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων Ἰσμάνδης λέγεται, καὶ ὁ λαβύρινθος Μεμνόνιον ἄν εἴη καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔργον οὕπερ καὶ τὰ ἐν Ἀβύδῳ καὶ τὰ ἐν Θήβαις: καὶ γὰρ ἐκεῖ λέγεται τίνα Μεμνόνια. κατὰ δὲ τὴν Ἀβύδον ἔστιν ἡ πρώτη αὖσις ἐκ τῶν λεχθεισῶν τριῶν ἐν τῇ Λιβύῃ, διέχουσα ὁδὸν ἡμερῶν ἐπτὰ ἐνθένδε δι' ἐρημίας, εὔνδρός τε κατοικία καὶ εὔοινος καὶ τοῖς ἄλλοις ίκανή, δευτέρα δ' ἡ κατὰ τὴν Μοίριδος λίμνην, τρίτη δὲ ἡ κατὰ τὸ μαντεῖον τὸ ἐν Ἀμμωνι: καὶ αὕται δὲ κατοικίαι εἰσὶν ἀξιόλογοι.

örneğin kara hayvanlarından şu üçüne: boğa, köpek ve kediye; kanatlılardan şu ikisine: şahin ve ibis'e; succullardan ikisine: *lepidotos* balığı ve *oksyrhynkhos'a*. Kendi içlerinde her bir (*nomos'un*) tapınım gösterdiği başka hayvanlar da mevcuttur; örneğin Saitai ve Thebaitai koyuna, Latopolitai Nil'de yaşayan *latos* (= Nil levreği) balığına, Lykopolitai *nomos'u lykos'a* (= kurt), Hermopolitai *kynokephalos'a*, Memphis yakınında yaşayan Babilliler *kebos'a*. *Kebos'un* Satiros'a benzer bir yüzü vardır, diğerlerine göreyse köpek ile ayı arasında bir hayvandır ve Etiyopya'da ürerler. Thebaililar kartala, Leontopolitai *leon'a* (= aslan), Mendesliler keçi ve tekeye, Athribitai tarla faresine ve diğerleri de başka hayvanlara. (Bunun) nedeni konusunda ise hemfikir olunamadığını söylerler.

[41]

Ardından Hermopolite hisarı gelir, Thebais'tan getirilen malların gümrük dairesidir. Buradan başlayarak Syene ve Elephantin'e kadar altmış *skhoinos*-tur. Ardından Thebai hisarı ve (akıntıyi) Tanis'e götüren bir kanal gelir. Sonra Lykopolis (= Kurt kenti), Aphrodite kenti ve keten ile taş işçilerinin eski yerleşimi olan Pan kenti gelir.

[42]

Ardından Memphis'ten çok da küçük olmayan ve Thebais'taki en büyük kent olan Ptolemais kenti gelir, burada Hellen tarzı bir politik düzen hakimdir. Bu kentin üstünde Abydos yer alır. Burada, bahsettiğimiz labirentle aynı yapıda, çok katlı olmamakla birlikte, masif taştan muhteşem bir şekilde inşa edilmiş Memnonion sarayı yer alır. Burada içine inilebilir derinlikte bulunan, büyük-lük ve işçilik açısından mükemmel monolit taşlardan yapılmış tonozlarla kaplanmış * bir kuyu vardır. Bu bölgeye büyük nehirden akan bir de kanal bulunur. Bu kanal kıyısında Apollon'a adanmış bir Mısır *akanthos* (= kenger) koruluğu yer alır. Görünüşe göre, Abydos bir zamanlar Thebais'tan sonra ikinci büyük kentti, artık küçük bir yerleşimdir. Denildiğine göre Memnon, Mısırlılar tarafından Ismandes olarak adlandırılıyorsa o zaman hem labirent bir Memnonion hem de Abydos ile Thebai'daki işler ona ait olabilir. Zira oralarda da bir Memnonion olduğu söylenir. Libya'daki sözü edilen üç vahadan ilki Abydos'un karşısında yer alır. Buradan çöl üzerinden yedi günlük yoldur; kaliteli şarap ve suyun yanında yeterli derecedeki başka şeylerin de bulunduğu bir yerleşkedir. İkinci vaha Moiris Gölü, üçüncüsü ise Ammon kehanet merkezi yakınındadır. Bunlar kayda değer yerleşkelerdir.

[43]

πολλὰ δ' εἰρηκότες περὶ τοῦ Ἀμμιωνος τοσοῦτον εἰπεῖν βουλόμεθα ὅτι τοῖς ἀρχαίοις μᾶλλον ἦν ἐν τιμῇ καὶ ἡ μαντικὴ καθόλου καὶ τὰ χρηστήρια, νυνὶ δ' ὀλιγωρία κατέχει πολλή, τῶν Ρωμαίων ἀρκουμένων τοῖς Σιβύλλης χρησμοῖς καὶ τοῖς Τυρρηνικοῖς θεοπροπίοις διά τε σπλάγχνων καὶ ὄρνιθειας καὶ διοσημιῶν. διόπερ καὶ τὸ ἐν Ἀμμωνι σχεδόν τι ἐκλέειπται χρηστήριον, πρότερον δὲ ἐτετίμητο. δηλοῦσι δὲ μάλιστα τοῦτο οἱ τὰς Ἀλεξανδρου πράξεις ἀναγράψαντες, προστιθέντες μὲν πολὺ καὶ τὸ τῆς κολακείας εἶδος ἐμφαίνοντες δέ τι καὶ πίστεως ἄξιον. ὁ γοῦν Καλλισθένης φησὶ τὸν Ἀλέξανδρον φιλοδοξῆσαι μάλιστα ἀνελθεῖν ἐπὶ τὸ χρηστήριον, ἐπειδὴ καὶ Περσέα ἥκουσε πρότερον ἀναβῆναι καὶ Ἡρακλέα: ὅρμήσαντα δ' ἐκ Παραιτονίου καίπερ νότων ἐπιπεσόντων βιάσασθαι, πλανώμενον δ' ὑπὸ τοῦ κονιορτοῦ σωθῆναι γενομένων ὅμβρων καὶ δυεῖν κοράκων ἡγησαμένων τὴν ὄδόν, ἥδη τούτων κολακευτικῶς λεγομένων: τοιαῦτα δὲ καὶ τὰ ἔξῆς: μόνῳ γάρ δὴ τῷ βασιλεῖ τὸν ιερέα ἐπιτρέψαι παρελθεῖν εἰς τὸν νεώ μετὰ τῆς συνήθους στολῆς, τοὺς δ' ἄλλους μιτενδῦναι τὴν ἐσθῆτα, ἔξωθέν τε τῆς θεμιστείας ἀκροάσασθαι πάντας πλὴν Ἀλεξανδρου, τοῦτον δ' ἔνδοθεν. εἶναι δ' οὐχ ὕσπερ ἐν Δελφοῖς καὶ Βραγχίδαις τὰς ἀποθεσπίσεις διὰ λόγων, ἀλλὰ νεύμασι καὶ συμβόλοις τὸ πλέον, ὡς καὶ παρ' Ὁμήρῳ ἥ καὶ κυανέησιν ἐπ' ὄφρύσι νεῦσε Κρονίων,¹ τοῦ προφήτου τὸν Δία ὑποκριναμένου: τοῦτο μέντοι ῥήτως εἰπεῖν τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν βασιλέα ὅτι εἴη Διὸς υἱός, προστραγῳδεῖ δὲ τούτοις ὁ Καλλισθένης, ὅτι τοῦ Ἀπόλλωνος τὸ ἐν Βραγχίδαις μαντεῖον ἐκλελοιπότος, ἔξ ὅτου τὸ ιερὸν ὑπὸ τῶν Βραγχιδῶν σεσύλητο ἐπὶ Ξέρξου περσισάντων, ἐκλελοιπυίας δὲ καὶ τῆς κρήνης, τότε ἥ τε κρήνη ἀνάσχοι καὶ μαντεία πολλὰ οἱ Μιλησίων πρέσβεις κομίσαιεν εἰς Μέμφιν περὶ τῆς ἐκ Διὸς γενέσεως τοῦ Ἀλεξανδρου καὶ τῆς ἐσομένης περὶ Ἀρβηλα νίκης καὶ τοῦ Δαρείου θανάτου καὶ τῶν ἐν Λακεδαίμονι νεωτερισμῶν: περὶ δὲ τῆς εὐγενείας καὶ τὴν Ἐρυθραίαν Ἀθηναΐδα φησὶν ἀνειπεῖν: καὶ γάρ ταύτην ὄμοιαν γενέσθαι τῇ παλαιᾷ Σιβύλλῃ τῇ Ἐρυθραίᾳ. τὰ μὲν δὴ τῶν συγγραφέων τοιαῦτα.

[44]

ἐν δὲ τῇ Ἀβύδῳ τιμῶσι τὸν Ὀσιριν: ἐν δὲ τῷ ιερῷ τοῦ Ὀσίριδος οὐκ ἔξεστιν οὕτε ὡδὸν οὕτε αὐλιητὴν οὕτε ψάλτην ἀπάρχεσθαι τῷ θεῷ, καθάπερ τοῖς ἄλλοις θεοῖς ἔθος. μετὰ δὲ τὴν Ἀβύδον Διὸς πόλις ἡ μικρά, εἴτα Τέντυρα πόλις: ἐνταῦθα δὲ διαφερόντως παρὰ τοὺς ἄλλους Αἰγυπτίους ὁ κροκόδειλος ἡτίμωται καὶ ἔχθιστος τῶν ἀπάντων θηρίων

[43]

Ammon hakkında o kadar çok şey anlattık ki, sadece şunu eklemek istiyoruz; genel olarak eski insanlarca kehanet ve vahiy işlerine daha çok saygı duyulurdu, şimdi ise çok daha az ilgi görürler, çünkü Romalılar arasında Sibylla kehanetleri ve iç organlardan, kuş uçuşundan ve gökyüzündeki işaretlerden verilen Etrüsk kehanetleri rağbet görür. Bu sebeple önceden saygı duyulan Ammon kehanetleri neredeyse terk edildi. Bunlar hakkında en çok şeyi, yağcılığın görünüşü de dâhil olmak üzere, (çalışmalarına) pek çok şey ekleseler de, yine de güvenmeye değer birkaç şeyi görünür kılarak İskender'in yaptıklarını kaydedenler gösterirler. Ancak Kallisthenes, İskender'in, önceden Perseus ve Herakles'in oraya geldiğini bildiği için, bilhassa kehanet merkezine gitme arzusunu anlatır. Rüzgârların esmesine rağmen Paraitonion'dan yola koyulmaya ısrar ettiğini, hatta kum fırtınası nedeniyle gezinirken (onu) yağmurların kurtardığını ve iki kuzgun tarafından yol gösterildiğini anlatır ki, bu söylenenler tamamen yağcılıktan ibarettir; şunlar da öyledir: Rahipler sadece gündelik kıyafetleriyle tapınağa giren krala güvenmişler, diğerleri ise kıyafetlerini değiştirmişlerdir. Kehanetin verilişini İskender hariç herkes dışarıdan duymuştur, o ise içinde işitmıştır. Zira burada kehanet, Delphoi ve Brankhidai'daki gibi sözlü değil, çoğunlukla işaretler ve belirtilerle (verilir), tíkpi Homeros'ta kâhinin Zeus'u taklit ederek (dediği) gibi "*Kronosoğlu kapkara kaşlarıyla onayladı*"²⁷. Adamı krala, onun Zeus'un oğlu olduğunu açıkça söyledi. Kallisthenes bu durumu abartır: Apollon, Brankhidai'daki kehanet merkezini terk ettikten sonra tapınak Kserkses zamanında Perslerden yana olan Brankhidailarca soyuldu. Kurmuş olan kaynak o zaman (İskender'in gelişiyile) çoğalmış ve Miletoslu rahipler İskender'in Zeus'tan doğduğuna, Arbel'a'da kazanacağı zafere, Dareios'un ölümüne ve Lakedaimonia'daki devrimlere dair pek çok kehaneti Memphis'e ulaştırmış. Aynı zamanda Erythraialı Athenaïs'in (İskender'in) asıl bir soydan geldiğini ilan ettiğini anlatır. Zira bu (kadının) eski Erythraia Sibylla'sına eş değer olduğunu (söyler). Tarihçilerin anlattıkları işte böyledir.

[44]

Abydos'ta Osiris'e tapınım gösterilir. Osiris Tapınağı'nda tanrı adına ne şarkıcının ne flüt çalgıcısının ne de harp çalgıcısının (ritüele) başlamasına müsaade edilir, tíkpi diğer tanrıllara yönelik olan gelenek gibi. Abydos'tan sonra Mikra Diospolis gelir, ardından Tentyra kenti. Burada, diğer Misirlilardan farklı olarak, krokodil hor görülür ve tüm hayvanlar arasında son derece düşman olarak kabul edilir.

νενόμισται. οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι καίπερ εἰδότες τὴν κακίαν τοῦ ζῷου καὶ ὡς ὀλέθριον τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει, σέβονται ὅμως καὶ ἀπέχονται: οὗτοι δὲ πάντα τρόπον ἀνιχνεύουσι καὶ ἐκφθείρουσιν αὐτούς: ἔνιοι δ' ὥσπερ τοὺς Ψύλλους φασὶ τοὺς πρὸς τῇ Κυρηναίᾳ φυσικήν τινα ἀντιπάθειαν ἔχειν πρὸς τὰ ἑρπετά, οὕτω καὶ τοὺς Τεντυρίτας πρὸς τοὺς κροκοδείλους, ὥστε μηδὲν ὑπ' αὐτῶν πάσχειν ἄλλὰ καὶ κολυμβᾶν ἀδεῶς καὶ διαπερᾶν, μηδενὸς ἄλλου θαρροῦντος: εἰς τε τὴν Ρώμην κομισθεῖσι τοῖς κροκοδείλοις ἐπιδείξεως χάριν συνηκολούθουν οἱ Τεντυρίται: γενομένης τε δεξαμενῆς καὶ πήγματός τινος ὑπὲρ μιᾶς τῶν πλευρῶν, ὥστε τοῖς θηρίοις ἐκβᾶσι τοῦ ὕδατος ἡλιαστήριον εἶναι, ἐκεῖνοι ἡσαν οἱ τοτὲ μὲν ἐξέλκοντες δικτύῳ πρὸς τὸ ἡλιαστήριον, ὡς καὶ ὑπὸ τῶν θεατῶν ὀραθῆναι, ἐμβαίνοντες ἄμα εἰς τὸ ὕδωρ, τοτὲ δὲ πάλιν εἰς τὴν δεξαμενὴν κατασπῶντες. τιμῶσι δὲ Ἀφροδίτην: ὅπισθεν δὲ τοῦ νεώ τῆς Ἀφροδίτης Ἰσιδος ἔστιν ιερόν: εἴτα τὰ Τυφώνια καλούμενα καὶ ἡ εἰς Κοπτὸν διῶρυξ, πόλιν κοινὴν Αἴγυπτίων τε καὶ Ἀράβων.

[45]

ἐντεῦθέν ἔστιν ίσθμὸς εἰς τὴν Ἐρυθρὰν κατὰ πόλιν Βερενίκην, ἀλίμενον μὲν τῇ δ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ίσθμοῦ καταγωγὰς ἐπιτιθείους ἔχουσαν. λέγεται δ' ὁ Φιλάδελφος πρῶτος στρατοπέδῳ τεμεῖν τὴν ὁδὸν ταύτην ἄνυδρον οὖσαν, καὶ κατασκευάσαι σταθμούς [ὥσπερ τοῖς ἐμπορίοις ὁδεύμασι καὶ διὰ τῶν καμῆλων], τοῦτο δὲ πρᾶξαι διὰ τὸ τὴν Ἐρυθρὰν δύσπλουν εἶναι καὶ μάλιστα τοῖς ἐκ τοῦ μυχοῦ πλοϊζομένοις. ἐφάνη δὴ τῇ πείρᾳ πολὺ τὸ χρήσιμον, καὶ νῦν ὁ Ἰνδικὸς φόρτος ἄπας καὶ ὁ Ἀράβιος καὶ τοῦ Αἰθιοπικοῦ ὁ τῷ Ἀραβίῳ κόλπῳ κατακομιζόμενος εἰς Κοπτὸν φέρεται, καὶ τοῦτ' ἔστιν ἐμπόριον τῶν τοιούτων φορτίων. οὐκ ἄπωθεν δὲ τῆς Βερενίκης ἔστι Μυὸς ὄρμος, πόλις ἔχουσα τὸ ναΐσταθμον τῶν πλοϊζομένων, καὶ τῆς Κοπτοῦ οὐ πολὺ ἀφέστηκεν ἡ καλουμένη Ἀπόλλωνος πόλις, ὥστε καὶ αἱ διορίζουσαι τὸν ίσθμὸν δύο πόλεις ἐκατέρωθέν εἰσιν. ἀλλὰ νῦν ἡ Κοπτὸς καὶ ὁ Μυὸς ὄρμος εὐδοκιμεῖ, καὶ χρῶνται τοῖς τόποις τούτοις. πρότερον μὲν οὖν ἐνυκτοπόρουν πρὸς τὰ ἄστρα βλέποντες οἱ καμηλέμποροι καὶ καθάπερ οἱ πλέοντες ὥδευνον κομίζοντες καὶ ὕδωρ, νυνὶ δὲ καὶ ὑδρεῖα κατεσκευάκασιν, ὀρύξαντες πολὺ βάθος, καὶ ἐκ τῶν οὐρανίων καίπερ ὄντων σπανίων ὅμως δεξαμενὰς πεποίηνται: ἡ δ' ὁδὸς ἔστιν ἔξ ή ἐπτὰ ἡμερῶν. ἐπὶ δὲ τῷ ίσθμῷ τούτῳ καὶ τὰ τῆς σμαράγδου μέταλλά ἔστι, τῶν Ἀράβων ὄρυττόντων βαθεῖς τινας ὑπονόμους, καὶ ἄλλων λίθων πολυτελῶν.

Zira diğerleri bu hayvanın kötülüğünü ve insan ırkına ne derece zararlı olduğunu bilir, fakat yine de huşu gösterip uzak dururlar. Bunlar (Tentyralılar) da her şekilde peşlerine düşüp onları öldürürler. Bazıları ise Kyrenaia yakınındaki Psylliaların da sürüngenlere karşı bu tarz doğal bir antipatileri olduğunu söyler; onlardan bir zarar görmeseler de Tentyralılar da krokodillere karşı böyledir, fakat diğerleri kadar atılgan olmasalar da korkusuzca nehre dalıp karşıya geçerler. Krokodiller sergilenmek üzere Roma'ya getirildiğinde Tentyralılar da eşlik ettiler. Bir hazne ve (haznenin) kenarlarının birinin üstünde hayvanların sudan çıkış güneşlenebilecekleri bir alan vardır. Bu (adamlar) ise onları, izleyiciler tarafından görülebilisinler diye, aynı anda suya girerek bir ağ yardımıyla güneşlenme yerine çıkarırlardı ve sonrasında suya geri indirirlerdi. Bu insanlar Aphrodite'ye tapınırlar. Aphrodite'nin tapınağıının arkasında ise Isis Tapınağı yer alır. Ardından Typhonia denilen yer ve Koptos'a yönelen bir kanal gelir. (Koptos) Mısırlılar ve Arapların ortak bir kentidir.

[45]

Buradan Berenike kenti yanındaki Erythra'ya (= Kızıl Deniz) giden bir boğaz vardır. Bu kentin bir limanı yoktur fakat boğazın elverişliliği vesilesiyle uygun yanaşma yerleri barındırır. Philadelphos'un ordusu için su barındırmayan bir yol kazdırın ve [tüccarlar ve develerle seyahat edenler için] istasyonlar inşa ettiren ilk kişi olduğu söylenir. Bunu Erythra'ya yelken açmanın zor olduğu ve bilhassa iç bölgeden yelken açanlar için yaptırdığını (söylerler). Bu girişimin çok kullanışlı olduğu görülüyor ki şimdi tüm Hindistan, Arabistan ve Etiyopya malları Arabistan Körfezi üzerinden Koptos'a getiriliyor; (Koptos) bu tarz mallar için bir ticaret limanıdır. Myos Hormos, Berenike'den uzakta değildir, bu kentin denizcilere ait bir limanı vardır. Apollonopolis (= Apollo'un kenti) denilen kent Koptos'tan çok uzakta değildir. Böylelikle iki kent iki yandan da boğazın sınırlarını belirler. Fakat şimdi Koptos ve Myos Hormos'un büyük bir namı vardır ve bu topraklardan faydalananır. Önceden deve ile seyahat edenler tipki denizciler gibi, yanlarında su taşıyarak ve yıldızlara bakarak geceleyin seyahat ederlerdi; şimdi ise çok derine kazarak su içme kuyuları, çok nadir olsa da yağmur suları için de benzer şekilde sarnıçlar inşa ettiler. Yol altı ya da yedi gün sürer. Bu boğaz üzerinde Arapların derin yer altı tüneleri kazdığı zümrüt madenleri ve diğer pahalı taşlara ait madenler bulunur.

[46]

μετὰ δὲ τὴν Ἀπόλλωνος πόλιν αἱ Θῆβαι (καλεῖται δὲ νῦν Διὸς πόλις) ‘αἴθ’ ἐκατόμπυλοι εἰσὶ, διηκόσιοι δ’ ἀν’ ἐκάστην ἀνέρες ἔξοιχνεῦσι σὺν ἵπποισιν καὶ ὅχεσφιν.’ Ὅμηρος μὲν οὕτω: λέγει δὲ καὶ τὸν πλοῦτον ὄνδρ’ ὅσα Θήβαις Αἰγυπτίας, ὅθι πλειστα δόμοις ἐνὶ κτήματα κεῖται.’ καὶ ἄλλοι δὲ τοιαῦτα λέγουσι, μητρόπολιν τιθέντες τῆς Αἰγύπτου ταύτην: καὶ νῦν δ’ ἵχνη δείκνυται τοῦ μεγέθους αὐτῆς ἐπὶ ὁγδοήκοντα σταδίους τὸ μῆκος: ἔστι δ’ ἴερά τὰ πλειώ. καὶ τούτων δὲ τὰ πολλὰ ἡκρωτηρίασε Καμψύσης: νῦν δὲ κωμηδὸν συνοικεῖται, μέρος μὲν τι ἐν τῇ Ἀραβίᾳ ἐν ἥπερ ἡ πόλις, μέρος δέ τι καὶ ἐν τῇ περαίᾳ ὅπου τὸ Μεμνόνιον: ἐνταῦθα δὲ δυεῖν κολοσσῶν ὄντων μονολίθων ἀλλήλων πλησίον, ὃ μὲν σώζεται, τοῦ δ’ ἔτερου τὰ ἄνω μέρη τὰ ἀπὸ τῆς καθέδρας πέπτωκε σεισμοῦ γενηθέντος, ὡς φασι. πεπίστευται δ’ ὅτι ἄπαξ καθ’ ἡμέραν ἐκάστην ψόφος ὡς ἄν πληγῆς οὐ μεγάλης ἀποτελεῖται ἀπὸ τοῦ μένοντος ἐν τῷ θρόνῳ καὶ τῇ βάσει μέρους: κάγὼ δὲ παρῶν ἐπὶ τῶν τόπων μετὰ Γάλλου Αἰλίου καὶ τοῦ πλήθους τῶν συνόντων αὐτῷ φίλων τε καὶ στρατιωτῶν περὶ ὧραν πρώτην ἡκουσα τοῦ ψόφου: εἴτε δὲ ἀπὸ τῆς βάσεως εἴτε ἀπὸ τοῦ κολοσσοῦ εἴτ’ ἐπίτηδες τῶν κύκλων καὶ περὶ τὴν βάσιν ἰδρυμένων τινὸς ποιήσαντος τὸν ψόφον, οὐκ ἔχω διυχρίσασθαι: διὰ γὰρ τὸ ἀδηλον τῆς αἰτίας πᾶν μᾶλλον ἐπέρχεται πιστεύειν ἡ τὸ ἐκ τῶν λίθων οὕτω τεταγμένων ἐκπέμπεσθαι τὸν ἥχον. ὑπὲρ δὲ τοῦ Μεμνονίου θῆκαι βασιλέων ἐν σπηλαίοις λατομηταὶ περὶ τετταράκοντα, θαυμαστῶς κατεσκευασμέναι καὶ θέας ἄξιαι: ἐν δὲ ταῖς Θῆβαις ἐπί τινων ὀβελίσκων ἀναγραφαὶ δηλοῦσαι τὸν πλοῦτον τῶν τότε βασιλέων καὶ τὴν ἐπικράτειαν, ὡς μέχρι Σκυθῶν καὶ Βακτρίων καὶ Ἰνδῶν καὶ τῆς νῦν Ιωνίας διατείνασαν, καὶ φόρων πλῆθος καὶ στρατιᾶς περὶ ἑκατὸν μυριάδας. λέγονται δὲ καὶ ἀστρονόμοι καὶ φιλόσοφοι μάλιστα οἱ ἐνταῦθα ἱερεῖς: τούτων δ’ ἔστι καὶ τὸ τὰς ἡμέρας μὴ κατὰ σελήνην ἄγειν ἀλλὰ κατὰ ἥλιον, τοῖς τριακονθημέροις δώδεκα μησὶν ἐπαγόντων πέντε ἡμέρας κατ’ ἐνιαυτὸν ἔκαστον: εἰς δὲ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ, ἐπιτρέχοντος μορίου τινὸς τῆς ἡμέρας, περίοδόν τινα συντιθέασιν ἐξ ὅλων ἡμερῶν καὶ ὅλων ἐνιαυτῶν τοσούτων ὅσα μόρια τὰ ἐπιτρέχοντα συνελθόντα ποιεῖ ἡμέραν. ἀνατιθέασι δὲ τῷ Ἐρμῇ πᾶσαν τὴν τοιαύτην μάλιστα σοφίαν: τῷ δὲ Διὶ ὃν μάλιστα τιμῶσιν, εὐειδεστάτῃ καὶ γένους λαμπροτάτου παρθένος ἱερᾶται, ἀς καλοῦσιν οἱ Ἕλληνες παλλάδας: αὕτη δὲ καὶ παλλακεύει καὶ σύνεστιν οἵς βούλεται μέχρι ἄν ἡ φυσικὴ γένηται κάθαρσις τοῦ σώματος: μετὰ δὲ τὴν κάθαρσιν δίδοται πρὸς ἄνδρα, πρὶν δὲ δοθῆναι πένθος αὐτῆς ἄγεται μετὰ τὸν τῆς παλλακείας καιρόν.

[46]

Apollonopolis'ten sonra (şimdi Diospolis adı verilen) Thebai gelir; "her kapısından atı ve arabasıyla iki yüz erin girip çıkabildiği yüz kapılı (kent)". Homeros böyle der. Zenginliğini ise şöyle anlatır: "evlerinde pek çok servet bulunan Mısır'ın Thebai (kentini verse)²⁸". Diğerleri de bu kenti Mısır'ın bir metropolisi sayarak şu tarz şeyler anlatırlar: Şimdilerde de metropolis büyülüğünde, yaklaşık seksen stadia uzunlığında kalıntılar gösterilir. Burada pek çok da tapınak bulunur. Bunların çoğunu Kambyses tahrif etmiştir. Fakat artık burası köy yerleşimlerinden oluşmaktadır; bir kısmı bir kent barındıran Arabistan'da bir kısmı da Memnonion'un olduğu öteki kiyida. Burada birbirlerine yakın konumda yer alan monolit iki kolossos vardır. Birisi korunmuş, diğerinin ise üst kısımları, denildiğine göre, oturma yerinden itibaren deprem nedeniyle devrilmiştir. Tahtta ve kaidede kalan kısımlardan günde bir kez, típkı çok sert olmayan bir esinti gibi, bir sesin geldiğine inanılır. Ben de, Gallus Aelius ve yanındaki arkadaşı ve askerlerinden oluşan kalabalıkla birlikteyken bu topraklarda bulduğum sırada sesi (günün) ilk saatlerinde işittim. Kaide mi yoksa kolossos'tan mı geliyordu ses ya da kaide etrafında dikilenler arasından biri kasten mi yaptı bilemiyorum. Zira bunun nedeninin belirsizliğinden ötürü, hepsinden daha ziyade ekonun taşlardan yansığına inanırım. Memnonion'un yukarısında, mağaralarda, krallara ait taşı yontulmuş, yaklaşık 40 adet mezar bulunur. (Bunlar) harikulade işlenmiş ve görmeye değerdir. Thebai'da yer alan bazı obelisklerde o zamanki kralların zenginliklerini hatta iskitlere, Baktrialılara, Hindistan'a ve şimdiki Ionia'ya uzanan egemenliklerini gösteren yazıların yanı sıra vergi oranları, yaklaşık bir milyon askerden oluşan ordunun boyutu yazılıdır. Orada rahiplerin, bilhassa da astronomların ve filozofların olduğu söylenir. Bunların görevi günleri Ay'a göre değil Güneş'e göre ölçmektir, 30 gün için 12 aya her yıl 5 gün eklerler; günün bir kısmı fazlalık meydana getirdiği için bütün bir yılı tamamlamak adına tüm günlerden ve tüm bir yıldan bir periyod oluşturarak fazlalıkları tam bir gün haline getirirler. Bu tarz bütün bilgelikleri Hermes'e dayandırırlar. Bilhassa tapınım gösterilen Zeus'a da alımlı ve son derece meşhur bir aileden gelen, Hellenlerin *pallades* (= bakire rahibe) adını verdikleri genç bir kız rahibelik eder. Bu kız yataklık yapar ve istedikleriyle birlikte olur ta ki, bedeninin doğal arınma zamanı²⁹ gerçekleşene kadar. Arınmasından sonra bir adama evlenmesi için verilir; ancak evlilik için verilmenden önce, yataklık döneminden sonra onun için yas töreni yapılır.

[47]

μετὰ δὲ Θήβας Ἐρμωνθίς πόλις, ἐν ᾧ ὁ τε Ἀπόλλων τιμᾶται καὶ ὁ Ζεύς: τρέφεται δὲ καὶ ἐνταῦθα βοῦς: ἔπειτα Κροκοδείλων πόλις τιμῶσα τὸ θηρίον: εἴτα Ἀφροδίτης πόλις καὶ μετὰ ταῦτα Λατόπολις τιμῶσα Ἀθηνᾶν καὶ τὸν λάτον: εἴτα Εἰλειθνίας πόλις καὶ ἱερόν: ἐν δὲ τῇ περαίᾳ Τεράκων πόλις τὸν ἑρακα τιμῶσα: εἴτ' Ἀπόλλωνος πόλις καὶ αὕτη πολεμούσα τοῖς κροκοδείλοις.

[48]

ἡ δὲ Συήνη καὶ ἡ Ἐλεφαντίνη ἡ μὲν ἐπὶ τῶν ὅρων τῆς Αἰθιοπίας καὶ τῆς Αἰγύπτου πόλις, ἡ δ' ἐν τῷ Νείλῳ προκειμένη τῆς Συήνης νῆσος ἐν ἡμισταδίῳ καὶ ἐν ταύτῃ πόλις ἔχουσα ἱερὸν Κνούφιδος καὶ νειλομέτριον, καθάπερ Μέμφις. ἔστι δὲ τὸ νειλομέτριον συννόμῳ λίθῳ κατεσκευασμένον ἐπὶ τῇ ὄχθῃ τοῦ Νείλου φρέαρ, ἐν ᾧ τὰς ἀναβάσεις τοῦ Νείλου σημειοῦνται τὰς μεγίστας τε καὶ ἐλαχίστας καὶ τὰς μέσας: συναναβαίνει γάρ καὶ συνταπεινοῦται τῷ ποταμῷ τὸ ἐν τῷ φρέατι ὄντος. εἰσὶν οὖν ἐν τῷ τοίχῳ τοῦ φρέατος παραγραφαί, μέτρα τῶν τελείων καὶ τῶν ἄλλων ἀναβάσεων: ἐπισκοποῦντες οὖν ταύτας διασημαίνουσι τοῖς ἄλλοις, ὅπως εἰδεῖεν: πρὸ πολλοῦ γάρ ἵσασιν ἐκ τῶν τοιούτων σημείων * καὶ τῶν ἡμερῶν τὴν ἐσομένην ἀνάβασιν καὶ προδηλοῦσι. τοῦτο δὲ καὶ τοῖς γεωργοῖς χρήσιμον τῆς τῶν ὄντων ταμείας χάριν καὶ παραχωμάτων καὶ διωρύγων καὶ ἄλλων τοιούτων, καὶ τοῖς ἥγεμόσι τῶν προσόδων χάριν: αἱ γάρ μείζους ἀναβάσεις μείζους καὶ τὰς προσόδους ὑπαγορεύουσιν. ἐν δὲ τῇ Συήνῃ καὶ τῷ φρέαρ ἐστὶ τὸ διασημαῖνον τὰς θερινὰς τροπάς, διότι τῷ τροπικῷ κύκλῳ ὑπόκεινται οἱ τόποι οὗτοι [καὶ ποιοῦσιν ἀσκίους τοὺς γνώμονας κατὰ μεσημβρίαν]: ἀπὸ γάρ τῶν ἡμετέρων τόπων, λέγω δὲ τῶν Ἑλλαδικῶν, προϊοῦσιν ἐπὶ τὴν μεσημβρίαν ἐνταῦθα πρῶτον ὁ ἥλιος κατὰ κορυφὴν ἡμῖν γίνεται καὶ ποιεῖ τοὺς γνώμονας ἀσκίους κατὰ μεσημβρίαν: ἀνάγκη δὲ κατὰ κορυφὴν ἡμῖν γινομένου καὶ εἰς τὰ φρέατα βάλλειν μέχρι τοῦ ὄντος τὰς αὐγάς, κανὸν βαθύτατα ἦ: κατὰ κάθετον γάρ ἡμεῖς τε ἔσταμεν καὶ τὰ ὄρύγματα τῶν φρεάτων κατεσκεύασται. εἰσὶ δ' ἐνταῦθα τρεῖς σπεῖραι Ρωμαίων ἰδρυμέναι φρουρᾶς χάριν.

[49]

μικρὸν δ' ὑπὲρ τῆς Ἐλεφαντίνης ἐστὶν ὁ μικρὸς καταράκτης, ἐφ' ᾧ καὶ θέαν τινὰ οἱ σκαφῖται τοῖς ἥγεμόσιν ἐπιδείκνυνται: ὁ μὲν γάρ καταράκτης ἐστὶ κατὰ μέσον τὸν ποταμόν, πετρώδης τις ὀφρύς, ἐπίπεδος μὲν ἄνωθεν ὥστε δέχεσθαι τὸν ποταμόν, τελευτῶσα δ' εἰς κρημνόν, καθ' οὐ καταρρήγνυνται τὸ ὄντος, ἐκατέρωθεν δὲ πρὸς τῇ γῇ ρέιθρον, ὁ μάλιστα καὶ ἀνάπλουν ἔχει:

[47]

Thebai'dan sonra Hermonthis kenti (gelir). Burada Apollon ve Zeus tapınımı vardır. Burada da bir boğa beslenir. Ardından vahşi hayvan tapınımının görüldüğü Krokodeilonpolis (= Krokodil kenti) (gelir). Sonra Aphroditopolis ve ondan sonra da Athena ve *latus* (balığı) tapınımı olan Latopolis (gelir). Ardından Eileithya kenti ve bir tapınak (gelir). Nehrin öte yanında ise şahine tapınılan Hierakonpolis (= Şahin kenti) (bulunur). Sonra Apollonopolis (gelir); bu kent krokodillere karşı savaşa girmiştir.

[48]

Syene ve Elephantine; ilki Etiyopya ile Mısır sınırını oluşturan bir kent, öteki ise Nil'de Syene'nin yarımadanında stadia önünde uzanan bir adadır ve Knouphis Tapınağı ve Memphis gibi bir nilmetresi vardır. Nilmetre, Nil kenarında yontma taşla inşa edilmiş yapay bir sarnıçtır. İçinde Nil'in taşkınlığı yükseklik, alçaklık ve orta seviyesine göre işaretlenir. Zira sarnıcın içinde su nehirle birlikte yükselir ve alçalır. Sarnıcın duvarında kayıtlar yer alır; (bunlar) tamamlanmış ve diğer yükselişleri (gösteren) ölçülerdir. Bunları gözlemleyenler diğerleri bilgi sahibi olabilsinler diye işaretlerler. Zira uzun zamandan beri bu işaretlerden * ve günlerden gelecek taşın (zamanını) biliyorlar ve (bunu) önceden açılığa kavuştururlar. Bu, su taksimi, toprak setler, kanallar ve diğer bu tür şeyler açısından çiftçiler için; gelir sağladığından ötürü de valiler için kullanışlıdır. Daha yüksek taşınlar daha çok gelir getirmektedir. Syene'de yaz gündönümünü gösteren bir kuyu bulunur; bu topraklar tropik etki alanında bulundukları için [öğlen vaktinde güneş saatlerinde gölge oluşmaz]. Zira bizim topraklardan, Hellas'tan bahsediyorum, güneye yelken açanlar için burada ilkin güneş başımızın üstüne yükselir ve öğle vaktinde güneş saatleri gölge oluşturur. Zorunlu olarak da başımızın üstüne yükselse işinlarını kuyuya ve derin olsalar da suya kadar yansıtır. Zira biz de dimdik dururuz ve kuyuların çukurları da dik inşa edilmiştir. Burada koruma amaçlı üç Roma *cohors'*u konuşlanmaktadır.

[49]

Elephantine'nin biraz yukarısında küçük bir çağlayan bulunur. Bunun kıyısında serdumenler yöneticilere bir gösteri sunarlar. Zira çağlayan nehrin ortasında kayalık bir çıkıştırdır, yukarıda ise yer seviyesindedir; öyle ki nehri kucaklar ve uçuruma doğru da sonlanır; buradan da su aşağı dökülür. Her iki yanda ise toprağa doğru bir akıntı yer alır, özellikle bu çağlayan seyrüsefer edilebilir.

ἀναπλεύσαντες οὖν ταύτη καταρρέουσιν ἐπὶ τὸν καταράκτην καὶ ὥθοῦνται μετὰ τῆς σκάφης ἐπὶ τὸν κρημνὸν καὶ σώζονται σὺν αὐτῇ ἀπαθεῖς, τοῦ δὲ καταράκτου μικρὸν ἐπάνω τὰς Φιλὰς εἶναι συμβαίνει, κοινὴν κατοικίαν Αἰθιόπων τε καὶ Αἰγυπτίων, κατεσκευασμένην ὡσπερ καὶ τὴν Ἐλεφαντίνην καὶ τὸ μέγεθος ἵσην, ιέρᾳ ἔχουσαν Αἴγυπτια: ὅπου καὶ ὄρνεον τιμᾶται ὁ καλοῦσι μὲν ἱέρακα, οὐδὲν δὲ ὄμοιον ἔμοιγε ἐφαίνετο ἔχειν τοῖς παρ' ἡμῖν καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἱέραξιν, ἀλλὰ καὶ τῷ μεγέθει μείζον ἦν καὶ τῇ ποικιλίᾳ πολὺ ἔξτραγμένον: Αἰθιοπικὸν δ' ἐφασαν εἶναι, κάκεῖθεν κομιζεσθαι, ὅταν ἐκλίπῃ ἥ καὶ πρότερον: καὶ δὴ καὶ τότε ἐδείχθη ἡμῖν πρὸς ἐκλείψει ὃν διὰ νόσον.

[50]

ἢλθομεν δ' εἰς Φιλὰς ἐκ Συήνης ἀπήνη δι' ὁμαλοῦ σφόδρα πεδίου σταδίους ὁμοῦ τι ἔκατον. παρ' ὅλην δὲ τὴν ὁδὸν ἦν ἰδεῖν ἔκατέρωθεν πολλαχοῦ ὡσπερ ἐρμαῖα πέτρον ἡλίβατον στρογγύλον, λειον ἴκανῶς, ἐγγὺς σφαιροειδοῦς, τοῦ μέλανος καὶ σκληροῦ λίθου, ἔξ οὖ αἱ θυῖαι γίνονται, ἐπὶ πέτρῳ κείμενον μείζονι καὶ ἐπ' ἐκείνῳ πάλιν ἄλλον: ἔστι δ' ὅτε αὐτοὶ καθ' αὐτοὺς ἔκειντο οἱ πέτροι: ἦν δ' ὁ μὲν μέγιστος τὴν διάμετρον ποδῶν οὐκ ἐλαττόνων ἥ δώδεκα, ἀπαντες δὲ μείζους ἥ ήμίσεις τούτων. διέβημεν δὲ εἰς τὴν νῆσον ἐπὶ πάκτωνος: ὁ δὲ πάκτων διὰ σκυταλίδων πεπηγός ἔστι σκάφιον ὥστ' ἐοικέναι διαπλοκίνῳ: ἔστωτες δ' ἐν ὕδατι ἥ καὶ σανιδίοις τισὶ προσκαθήμενοι ράδιως ἐπεραιώθημεν δεδιότες μάτην: ἀκίνδυνα γάρ ἔστιν, ἂν μή τις ὑπέργομον ποιήσῃ τὸ πορθμεῖον.

[51]

καθ' ὅλην δὲ τὴν Αἴγυπτον τοῦ φοίνικος ἀγεννοῦς ὄντος καὶ ἐκφέροντος καρπὸν οὐκ εὑρίσκωτον ἐν τοῖς περὶ τὸ Δέλτα τόποις καὶ περὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὁ ἐν τῇ Θηβαϊδὶ φοίνιξ ἄριστος τῶν ἄλλων φύεται. θαυμάζειν οὖν ἄξιον πῶς ταύτῳ κλίμα οἰκοῦντες τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ ὅμοροι οἱ περὶ τὸ Δέλτα καὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν τοσοῦτον διαλλάττουσιν, ἐκείνης πρὸς ἄλλω φοίνικι καὶ τὸν καρυωτὸν γεννώσης, * οὐ πολὺ κρείττονα τοῦ Βαβυλωνίου. διττὸς δ' ἔστιν ὁ τε ἐν τῇ Θηβαϊδὶ καὶ ὁ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, ὁ τε ἄλλος καὶ ὁ καρυωτός: σκληρότερος δ' ὁ Θηβαϊκός, ἀλλὰ τῇ γεύσει εὐστομώτερος. ἔστι δὲ καὶ νῆσος ἡ μάλιστα ἐκφέρουσα τὸν ἄριστον, μεγίστην τελοῦσα πρόσοδον τοῖς ἥγεμόσι: βασιλικὴ γὰρ ἦν, ἰδιώτῃ δ' οὐ μετῆν, καὶ νῦν τῶν ἥγεμόνων ἔστι.

Burada nehir-yukarı yelken açanlar çağlayanın kıyısına sürüklenirler ve botlarıyla birlikte uçurumun kıyısına saplanırlar ama hasar almadan kurtulurlar. Bu çaglayanın biraz yukarısında Philai vardır, Etiyopya ve Mısırlıların ortak yerleşkesidir. Tıpkı Elephantine gibi ona eş değer büyülükté inşa edilmişdir ve Mısır tapınaklarına ev sahipliği yapar. Burada şahin adını verdikleri bir kuşa tapınırlar, bana göre, öyle görünüyor ki hiçbir şekilde bizdeki ve Mısır'daki şahinlerle benzerlikleri yoktur, lakin biraz daha büyütürler ve renkleri bakımından çok değişkendirler. Etiyopya'ya özgü (bir kuş) olduğunu ve her ne zaman ölse ya da (ölmeden) önce oradan getirildiğini söylerler. Kuş bize ise hastalıktan ölmek üzereyken gösterildi.

[50]

Syene'den dört tekerli bir araçla oldukça düz bir ovada yaklaşık 100 *stadia* (giderek) Philai'a ulaştık. Tüm yol boyunca her iki yanda, her yerde, *hermai-onlar*³⁰ gibi yüksek, silindirik, son derece pürüzsüz, neredeyse dairesel, siyah ve sert taştan kayalar görülebilirdi. Bu kayalardan havan yapılır (ve) biraz daha büyük olan kayanın yanında durur, bir diğeri de yine onun yanında. Bu kayaların kendi başlarına durdukları zamanlar da olur. Büyük olanın çapı 12 ayaktan daha kısa değildir, hepsi ise bunların yarısından daha genişir. Pakton ile adaya geçtik. Pakton sazlıklardan yapılmış bir saldır, öyle ki dokumaya benzer. Suyun üzerinde durarak ya da küçük binekler üzerinde oturarak kolaylıkla karşıya geçtik; nedensizce korkarak. Zira biri salı fazla yüklemese bir tehlike arz etmiyor.

[51]

Tüm Mısır boyunca hurmaların türü kötüdür ve Delta ile İskenderiye etrafındaki topraklarda yemeye uygun olmayan meyve üretirler; Thebais'taki hurma ise diğerlerinden daha iyi üretim sağlar. Yahudiyelerle aynı enlemi iskân edenlerin ve ona komşu olan Delta ve İskenderiye'dekilerin (birbirlerinden) nasıl bu kadar farklılık gösterdiği dikkate değer derecede şaşırtıcı bir durumdur. Yahudiyeler diğer hurmanın yanı sıra karyotik üretir * ve bu Babil'dekine nazaran çok da kaliteli değildir. İki türü vardır, biri Thebais'ta diğerı Yahudiye'de; ilki başka ikincisi ise karyotiktir. Thebais hurması daha serttir ama lezzet açısından daha uygundur. Ayrıca (orada) özellikle en kaliteli hurmayı üreten ve yöneticilere son derece iyi bir gelir getiren bir ada bulunur. Zira (burası) krala aittir ve hiçbir kimseyle paylaşılmazdı; şimdi ise yöneticilere aittir.

[52]

πολλὰ δ' Ἡρόδοτός τε καὶ ἄλλοι φλυαροῦσιν, ὥσπερ μέλος ἡ ρύθμῳν ἡ ἥδυσμά τι τῷ λόγῳ τὴν τερατείαν προσφέροντες: οἴον καὶ τὸ φάσκειν περὶ τὰς νήσους τὰς πρὸς τῇ Συήνη καὶ τῇ Ἐλεφαντίνῃ (πλείους δ' εἰσὶ) τὰς πηγὰς τοῦ Νείλου εἶναι, καὶ βάθος ἀβύσσον ἔχειν τὸν πόρον κατὰ τοῦτον τὸν τόπον. νήσους δ' ὁ Νείλος κατεσπαρμένας ἔχει παμπόλλας, τὰς μὲν καλυπτομένας ὅλας ἐν ταῖς ἀναβάσεσι, τὰς δ' ἐκ μέρους, ἐποχετεύεται δὲ τοῖς κοχλίαις τὰ λίαν ἔξαλα.

[53]

ἥν μὲν οὖν ἡ Αἴγυπτος εἰρηνικὴ τὸ πλέον ἐξ ἀρχῆς διὰ τὸ αὔταρκες τῆς χώρας καὶ τὸ δυσείσβολον τοῖς ἔξωθεν, ἀπὸ μὲν τῶν ἄρκτων ἀλιμένῳ παραλίᾳ καὶ πελάγει τῷ Αἴγυπτῳ φρουρουμένη, ἀπὸ δὲ τῆς ἔω καὶ τῆς ἐσπέρας ἐρήμοις ὄρεσι, τοῖς τε Λιβυκοῖς καὶ τοῖς Ἀραβίοις, ὥσπερ ἔφαμεν: λοιπὰ δὲ τὰ πρὸς νότον Τρωγλοδύται καὶ Βλέμμυες καὶ Νοῦβαι καὶ Μεγάβαροι οἱ ὑπὲρ Συήνης Αἰθίοπες: εἰσὶ δ' οὗτοι νομάδες καὶ οὐ πολλοί οὐδὲ μάχιμοι, δοκοῦντες δὲ τοῖς πάλαι διὰ τὸ ληστρικῶς ἀφυλάκτοις ἐπιτίθεσθαι πολλάκις: οἱ δὲ πρὸς μεσημβρίαν καὶ Μερόγην ἀνήκοντες Αἰθίοπες, οὐδ' οὗτοι πολλοὶ οὐτε ἐν συστροφῇ, ἀτε ποταμίαν μακρὰν καὶ στενὴν καὶ σκολιὰν οἰκοῦντες, οἵαν προείπομεν: οὐδὲ παρεσκευασμένοι καλῶς οὐτε πρὸς πόλεμον οὔτε πρὸς τὸν ἄλλον βίον. καὶ νῦν δὲ διάκειται παραπλησίως ἡ χώρα πᾶσα: σημεῖον δέ: τρισὶ γοῦν σπείραις οὐδὲ ταύταις ἐντελέσιν ίκανῶς ὑπὸ τῶν Ψωμαίων ἡ χώρα φρουρεῖται: τολμήσασι δὲ τοῖς Αἰθίοψιν ἐπιθέσθαι κινδυνεῦσαι τῇ χώρᾳ συνέπεσε τῇ σφετέρᾳ. καὶ αἱ λοιπαὶ δὲ δυνάμεις αἱ ἐν Αἴγυπτῳ οὐτε τοσαῦται τινές εἰσιν οὔτε ἀθρόαις ἐχρήσαντο οὐδ' ἄπαξ Ψωμαῖοι: οὐ γάρ εἰσιν οὕτ' αὐτοὶ Αἴγυπτοι πολεμισταί, καίπερ ὄντες παμπληθεῖς, οὔτε τὰ πέριξ ἔθνη. Γάλλος μέν γε Κορνήλιος, ὁ πρῶτος κατασταθεὶς ἐπαρχος τῆς χώρας ὑπὸ Καίσαρος, τὴν τε Ἡρώων πόλιν ἀποστᾶσαν ἐπελθὼν δι' ὄλιγων εἰλε, στάσιν τε γενηθεῖσαν ἐν τῇ Θηβαΐδι διὰ τοὺς φόρους ἐν βραχεῖ κατέλυσε. Πετρώνιός τε ὕστερον τοῦ Ἀλεξανδρέων πλήθους τοσούτων μυριάδων ὄρμήσαντος ἐπ' αὐτὸν μετὰ λιθων βολῆς, αὐτοῖς τοῖς περὶ ἑαυτὸν στρατιώταις ἀντέσχε, καὶ διαφθείρας τινὰς αὐτῶν τοὺς λοιποὺς ἐπαυσε. Γάλλος τε Αἴλιος μέρει τῆς ἐν Αἴγυπτῳ φρουρᾶς εἰς τὴν Ἀραβίαν ἐμβαλὼν εἱρηται τίνα τρόπον ἐξήλεγχε τοὺς ἀνθρώπους ἀπολέμους ὄντας: εἰ δὴ μὴ ὁ Συλλαῖος αὐτὸν προούδιδον, κἄν κατεστρέψατο τὴν εὐδαιμονα πᾶσαν.

[52]

Herodotos ve diğerleri, sözlerine tabiri caizse lirik şiir, ritim ya da bir takım merak uyandırıcı ve olağanüstü anlatılar ekleyerek oldukça zirvalarlar. Örneğin, Nil'in kaynaklarının Syene ve Elephantine yakınındaki adalarda (burada oldukça fazla ada vardır) olduğunu vurgulaması ve bu topraklardaki geçidin dipsiz bir derinlikte olması. Nil dağınık şekilde bulunan sayısız adaya sahiptir; bazıları tümden, bazılarının bir kısmı taşın zamanlarında gözden kaybolur, suyun çok yükseğinde kalan yerler ise sarmallarla (su taşınarak) sulanır.

[53]

Mısır başından beri genellikle otarşık bir ülke olması ve dışarıdan gelenlerce istilasının zor oluşu nedeniyle barış içindedir; kuzeyinden deniz kıyısında limansızdır ve Mısır Denizi'yle korunur, batı ve doğudan da, tipki bahsettiğimiz gibi, çorak Libya ve Arabistan dağlarıyla. Geriye kalan kısımlarını ise güneye doğru Troglodytai, Blemmyes, Noubai ve Syene'nin yukarısındaki Etiyopya halkı olan Megabaroı (oluşturur). Bunlar konargöcerdirler, sayıları ne fazladır ne savaşçıdırlar; sık sık korsanlar gibi korunmasızlara saldırdıkları için eskiler (böyle olduklarını) düşünürler. Güneye ve Meroe'ye doğru Etiyopyalılara gelinir; bunlar ne kalabalıktırlar ne de bir kitle halindedirler. Uzun, dar ve kavisli bir nehir kıyısında ikamet ederler; önceden de anlattığım gibi³¹. Ne savaşa karşı hazırlıklıdırlar ne de başka tür bir yaşam tarzına. Şu anda da tüm ülke benzer sekildedir. (Şunlar da) göstergesidir: Ülke Romalıların yetkisi altında yeterli derecede, iyi durumda olmasa da, üç *cohors* ile korunmaktadır. (Dolayısıyla) Etiyopyalılara saldırma cesaretini buldukları zaman kendi ülkelemini risk altına atarlar. Mısır'daki geriye kalan kuvvetler ise ne sayıca bu kadardırlar ne de Romalılar bir kere bile hepsini birlikte kullandılar. Zira bu Mısırlılar son derece kalabalık olsalar da ne civardaki tüm halkları oluştururlar ne de savaşçıdırlar. Gallus Cornelius, Caesar tarafından atanın ilk bölge valisiydi, ayaklanma çıkartan Hereonpolis'e gelerek az sayıdaki (askeriyle) onu ele geçirdi; Thebais'ta vergi nedeniyle meydana gelen bir durumu da kısa zamanda halletti. Daha sonra Petronius, İskenderiyeli bir güruh ona taşlarla saldırınca kendi nezdindeki askerleriyle onlara karşı direndi ve onlardan bazılarını ortadan kaldırdıktan sonra geriye kalanları bastırıldı. Gallus Aelius'un da Mısır'daki *cohors'*larının bir kısmıyla Arabistan'ı ne şekilde işgal ettiği ve savaş taraftarı olmayan insanları ele geçirdiği anlatılmıştı. Hatta Syllaeus ona ihanet etmeseydi, tüm Eudaimonia'yı³² boyunduruk altına alabilirdi.

[54]

ἐπειδὴ δὲ οἱ Αἰθίοπες καταφρονήσαντες τῷ μέρος τι τῆς ἐν Αἰγύπτῳ δυνάμεως ἀπεσπάσθαι μετὰ Γάλλου Αἰλίου πολεμοῦντος πρὸς τοὺς Ἀραβίας, ἐπῆλθον τῇ Θηβαΐδι καὶ τῇ φρουρᾷ τῶν τριῶν σπειρῶν τῶν κατὰ Συήνην καὶ ἐλόντες ἔφθασαν τήν τε Συήνην καὶ τὴν Ἐλεφαντίνην καὶ Φιλὰς ἐξ ἐφόδου διὰ τὸ αἰφνίδιον καὶ ἔξηνδραποδίσαντο, ἀνέσπασαν δὲ καὶ τοὺς Καίσαρος ἀνδριάντας, ἐπελθών ἐλάττοσιν ἡ μυρίοις πεζοῖς Πετρώνιος, ἵππεῦσι δὲ ὀκτακοσίοις πρὸς ἄνδρας τρισμυρίους, πρῶτον μὲν ἡνάγκασεν ἀναφυγεῖν αὐτοὺς εἰς Ψέλχιν πόλιν Αἰθιοπικήν, καὶ πρεσβεύεται τά τε ληφθέντα ἀπαιτῶν καὶ τὰς αἰτίας δι’ ἃς ἥρξαν πολέμου: λεγόντων δ’ ὡς ἀδικοῦντο ὑπὸ τῶν νομάρχων, ἀλλ’ οὐκ ἔφη τούτους ἡγεμόνας εἶναι τῆς χώρας ἀλλὰ Καίσαρα: αἰτησαμένων δ’ ἡμέρας τρεῖς εἰς βουλὴν καὶ μηδὲν ὡν ἐχρῆν ποιούντων, προσβαλὼν ἡνάγκασε προελθεῖν εἰς μάχην, ταχὺ δὲ τροπήν ἐποίησε συντεταγμένων τε κακῶς καὶ ὀπλισμένων: μεγάλους γὰρ εἶχον θυρεούς, καὶ τούτους ὡμοβοῖνους, ἀμυντήρια δὲ πελέκεις, οἱ δὲ κοντούς, οἱ δὲ καὶ ξιφη. τινὲς μὲν οὖν εἰς τὴν πόλιν συνηλάθησαν, οἱ δὲ εἰς τὴν ἐρημίαν ἔφυγον, τινὰς δὲ νῆσος πλησίον ὑπεδέξατο ἐμβάντας εἰς τὸν πόρον: οὐ γὰρ πολλοὶ ἦσαν ἐνταῦθα οἱ κροκόδειλοι διὰ τὸν ρόον. τούτων δ’ ἦσαν καὶ οἱ τῆς βασιλίσσης στρατηγοὶ τῆς Κανδάκης, ἡ καθ’ ἡμᾶς ἥρξε τῶν Αἰθίοπων, ἀνδρική τις γυνὴ πεπηρωμένη τὸν ἔτερον τῶν ὄφθαλμῶν: τούτους τε δὴ ζωγρίᾳ λαμβάνει ἅπαντας ἐπιπλεύσας σχεδίαις τε καὶ ναυσί, καὶ καταπέμπει παραχρῆμα εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἐπελθών τε τὴν Ψέλχιν αἱρεῖ: προσαρθμουμένου δὲ τοῖς ἑαλωκόσι τοῦ πλήθους τῶν πεσόντων ἐν τῇ μάχῃ, τοὺς σωθέντας ὀλίγους παντάπασι γενέσθαι συνέβη. ἐκ δὲ Ψέλχιος ἤκεν εἰς Πρῆμνιν ἐρυμνήν πόλιν διελθών τοὺς θίνας, ἐν οἷς ὁ Καμψύσου κατεχώσθη στρατὸς ἐμπεσόντος ἀνέμου: προσβαλὼν δὲ ἐξ ἐφόδου τὸ φρούριον αἱρεῖ, καὶ μετὰ ταῦτα ὥρμησεν ἐπὶ Ναπάτων: τοῦτο δ’ ἦν τὸ βασίλειον τῆς Κανδάκης, καὶ ἦν ἐνταῦθα νιὸς αὐτῆς: καὶ αὐτὴ δ’ ἐν τινὶ πλησίον ἴδρυτο χωρίω. Πρεσβευσαμένης δὲ περὶ φιλίας καὶ ἀποδούσης τοὺς ἐκ Συήνης αἰχμαλώτους καὶ τοὺς ἀνδριάντας, ἐπελθών λαμβάνει καὶ τὰ Νάπατα φυγόντος τοῦ παιδὸς καὶ κατασκάπτει: ἔξανδραποδισάμενος δ’ ἀναστρέφει πάλιν εἰς τούπισα μετὰ τῶν λαφύρων, δύσοδα κρίνας τὰ προσωτέρω: τὴν δὲ Πρῆμνιν τειχίσας βέλτιον, φρουρὰν ἐμβαλὼν καὶ τροφὴν δυεῖν ἐνιαυτῶν τετρακοσίοις ἀνδράσιν, ἀπῆρεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν: καὶ τῶν αἰχμαλώτων τοὺς μὲν ἐλαφυροπάλησε, χιλίους δὲ Καίσαρι ἐπεμψε νεωστὶ ἐκ Καντάβρων ἥκοντι,

[54]

Misir'daki kuvvetlerin bir kısmı, Gallus Aelius Araplara karşı savaş açtığı sırada, bölünunce Etiyopyalılar (onları) küçümseyerek Thebais'a ve Syene'deki üç *cohors*'un hisarına saldırdılar; öngörülmedik şekilde Syene, Elephantine ve Philai'ı ilk hamlede alarak ilerlediler ve (onları) köleleştirtiler; Caesar'in heykelini de devirdiler. Petronius on binden daha az piyade ve sekiz yüz süvarisiyle otuz bin adama karşı gelerek ilk onları Etiyopya kenti olan Pselkhis'e sürmeye çalıştı ve alınanları iade etmek ve aralarında patlak veren savaşın nedenlerini sormak için elçiler gönderdi. *Nomarkhos*'lar tarafından (kendilerine) adaletsizlik yapıldığını söylediğinde ülkenin bu yöneticilere ait olmadığı, aksine Caesar'in olduğu cevabını verdiler. Karar vermek için üç gün talep etmelerine rağmen yapmaları gerekeni yapmadıkları için bir saldırısı düzenleyerek onları savaşa girmeleri için zorladı. Kötü bir şekilde tanzim edilmiş silahlandıklarından hızla firar ettiler. Zira tabaklanmamış siğır derisinden yapılmış büyük *thyreos*'ları³³ ve savunma içinse kiminin baltası kiminin kargası kiminin de kılıcı vardı. Bazıları kente sürüldü, bazıları çöle kaçtı, boğazı aşan kimilerini de yakınlardaki bir ada konuk etti. Zira orada akıntı sebebiyle pek fazla krokodil bulunmuyordu. Bunlar arasında, kraliçe Kandake'nin komutanları da vardı. Bu kraliçe bizim zamanımızda Etiyopyalıları yönetiyordu; ereksi bir kadındı ve gözlerinden biri kusurluydu. Bunların hepsini, üzerlerine sallarla ve gemilerle yelken açıldıktan sonra canlı ele geçirdi ve dosdoğru İskenderiye'ye gönderdi; Pselkhis'i de saldırısı düzenleyerek aldı. Savaşta düşenlerin sayısı tutsakların sayısına eklenirse kaçarak kurtulanlar şüphesiz daha azdır. (Petronios), Kambyses'in ordusunun rüzgâra maruz kalınca yenik düşüğü kum tepelerinin arasından geçerek, Pselkhis'ten korunaklı bir kent olan Premnis'e geldi. Saldırılardan ilkini hisara yaparak ele geçirdi ve bunun ardından Napata'ya doğru yola koyuldular. Bu Kandake'nin krallığı idи ve oğlu buradaydı; hatta Kandake de yakın bir bölgede oturmaktaydı. (Kandake) dostluk adına, Syene'den alınan tutsakları ve heykelleri iade etmek için elçiler göndermesine rağmen (Petronios) saldırıyla geçip, (Kandake'nin) oğlunun kaçmasının ardından Napata'yı aldı ve yerle bir etti. (Halkını) köleleştirildikten sonra ganimetlerle birlikte, öte yandaki yerlerin ulaşılması zor olduğuna kanaat getirerek geri döndü. Premnis'i daha iyi surlarla çevirdikten sonra bir hisar yaptırdı; iki yıl süresince üç yüz adam için gıda takviyesi yaptı ve İskenderiye'ye doğru yola koyuldu. Tutsaklar arasından bazlarını ganimet olarak sattı, bin kişiyi Kantabroi'dan yenice gelen Caesar'a gönderdi,

τοὺς δὲ νόσοι διεχρήσαντο. ἐν τούτῳ μυριάσι Κανδάκη πολλαῖς ἐπὶ τὴν φρουρὰν ἐπῆλθε: Πετρώνιος δ' ἔξεβοήθησε καὶ φθάνει προσελθὼν εἰς τὸ φρούριον, καὶ πλείσιοι παρασκευαῖς ἔξασφαλισάμενος τὸν τόπον, πρεσβευσαμένων, ἐκέλευσεν ὡς Καίσαρα πρεσβεύεσθαι: οὐκ εἰδέναι δὲ φασκόντων ὅστις εἴη Καῖσαρ καὶ ὅπῃ βαδιστέον εἴη παρ' αὐτόν, ἔδωκε τοὺς παραπέμψοντας: καὶ ἦκον εἰς Σάμον, ἐνταῦθα τοῦ Καίσαρος ὄντος καὶ μέλλοντος εἰς Συρίαν ἐντεῦθεν προιέναι, Τιβέριον εἰς Ἀρμενίαν στέλλοντος. πάντων δὲ τυχόντων ὧν ἐδέοντο, ἀφῆκεν αὐτοῖς καὶ τοὺς φόρους οὓς ἐπέστησε.

II

[1]

πολλὰ δ' εἴρηται περὶ τῶν Αἰθιοπικῶν ἐν τοῖς πρότερον, ὥστε συμπεριωδευμένα ἄν εἴη τῇ Αἰγύπτῳ καὶ τὰ τούτων. ὡς δ' εἰπεῖν, τὰ ἄκρα τῆς οἰκουμένης τὰ παρακείμενα τῇ δυσκράτῳ καὶ ἀοικήτῳ διὰ καῦμα ἢ ψῦχος ἀνάγκη ἀποτεύγματα εἶναι τῆς εὐκράτου καὶ ἐλαττώματα: ταῦτα δ' ἐκ τῶν βίων δῆλα καὶ τῆς πρὸς τὰς χρείας τὰς ἀνθρωπικὰς ἀπορίας. κακόβιοι τε δὴ καὶ γυμνῆτες εἰσὶ τὰ πολλὰ καὶ νομάδες: τά τε βιοσκήματα αὐτοῖς ἐστὶ μικρά, πρόβατα καὶ αἴγες καὶ βόες: καὶ κύνες μικροί, τραχεῖς δὲ καὶ μάχιμοι. τάχα δὲ καὶ τοὺς Πυγμαίους ἀπὸ τῆς τούτων μικροφυῖας ὑπενόησαν καὶ ἀνέπλασαν: ἐωρακώς μὲν γὰρ οὐδεὶς ἔξηγείται τῶν πίστεως ἀξιῶν ἀνδρῶν.

[2]

ζῶσι τ' ἀπὸ κέγχρου καὶ κριθῆς, ἀφ' ὧν καὶ ποτὸν ποιοῦσιν * αὐτοῖς ἔστιν: ἔλαιον δὲ βούτυρον καὶ στέαρ: οὐδ' ἀκρόδρυνα ἔχουσι πλὴν φοινίκων ὀλίγων ἐν κήποις βασιλικοῖς: ἔνιοι δὲ καὶ πόσαν σιτοῦνται καὶ κλῶνας ἀπαλοὺς καὶ λωτὸν καὶ καλάμου ρίζαν: κρέασι δὲ χρῶνται καὶ αἴματι καὶ γάλακτι καὶ τυρῷ. σέβονται δ' ὡς θεοὺς τοὺς βασιλέας κατακλείστους ὄντας καὶ οἰκουροὺς τὸ πλέον. ἔστι δὲ τὸ μέγιστον αὐτοῖς βασίλειον ἡ Μερόη, πόλις ὁμώνυμος τῇ νήσῳ: τὴν δὲ νήσον θυρεοειδῆ φασι τὸ σχῆμα, τό τε μέγεθος τάχα πρὸς ὑπερβολὴν εἴρηται μῆκος μὲν ὅσον τρισχλίων σταδίων εῦρος δὲ χιλίων. ἔχει δ' ἡ νήσος συχνὰ καὶ ὅρη καὶ δάση μεγάλα: οἰκοῦσι δ' οἱ μὲν νομάδες οἱ δὲ θηρευτικοὶ οἱ δὲ γεωργοί: ἔστι δὲ καὶ χαλκωρυχεῖα καὶ σιδηρουργεῖα καὶ χρυσεῖα καὶ λίθων γένη πολυτελῶν:

bir kısmı ise hastalıktan öldü. Bu arada Kandake binlercesiyle hisar üzerine yürüdü. Petronius ise yardım etmek üzere yoldaydı ve hisara önce varacak şekilde geldi; bölgeyi pek çok teçhizatla güven altına alınca, elçiler geldiler, lakin onlara elçi olarak Caesar'a gitmelerini emretti. Caesar'ın kim olduğunu ve onun yanına nasıl gidildiğini bilmediğlerini bildirdikleri zaman onlara eşlik edecek kişiler verdi. Caesar Samos'ta olduğu ve Tiberius'u Armenia'ya gönderdikten sonra Suriye'ye gitmek niyetinde olduğu için Samos'a geldiler. (Elçiler) ihtiyaçları olan her şeyi elde ettikten sonra onları koyduğu vergiden de azat etti.

II

[1]

Önceki (bölmelerde) Etiyopya'ya ait şeyler hakkında epeyce anlatıldı, öyle ki bunların tasviri Mısır'a dahil edilebilir. Dediğimiz gibi, iskân edilen dünyanın iliman olmayan ve ıssız kısımlarında uzanan hudutları sıcak veya soğukluk nedeniyle ilman yerlere nazaran kusurlu ve kalitesiz olması gereklidir. Bu yaşama tarzlarından ve insanların geçim sıkıntısına yönelik ihtiyaçlarından anlaşılır. Şüphesiz kötü bir yaşam sürüyorlar, ekseriyetle çıplaklar ve konargöçerler. Hayvanları küçük ve koyun, keçi ve öküzleri vardır. Köpekleri ise küçük, yabani ve saldırgandır. Belki de bunların kısa boylu oluşlarından dolayı Pygmaios (= Pigme) olduklarını sandırlar ve (öyle) kurguladılar. Zira itimat etmeye değer kişilerden hiç kimse onları görmüş olduğunu belirtmedi.

[2]

(Etiyopyalılar) arpa ve daridan geçimlerini sağlarlar; bunlardan yaptıkları * içkileri vardır. Ayrıca zeytinyağı yerine tereyağı ve içyağı (kullanırlar). Saray koruluğundaki birkaç hurma ağacı dışında meyve veren ağaçları yoktur. Bazıları çim, taze dal, lotus ve karnı çökeyle beslenirler. Et, kan, süt ve peynir kullanırlar. Genellikle evlere kaptıkları krallarına tanrı gibi tapınım gösterirler. Büyük kralî merkezleri, adayla aynı adı taşıyan Meroe'dir. Adanın kalkan şekilli olduğunu söylerler. Büyüklüğünün ise son derece abartılı bir şekilde, üç bin *stadia* uzunluğunda ve bin *stadia* genişliğinde olduğu söylenilir. Ada pek çok dağ ve ağaçlık alan barındırır. Bir kısmını konargöçerler bir kısmını avcılar bir kısmını ise çiftçiler iskân eder. Bakır, demir, altın ve farklı türdeki değerli taş madenleri vardır.

περιέχεται δ' ἀπὸ μὲν τῆς Λιβύης θισὶ μεγάλοις, ἀπὸ δὲ τῆς Ἀραβίας κρημνοῖς συνεχέσιν, ἄνωθεν δ' ἐκ νότου ταῖς * συμβολαῖς τῶν ποταμῶν, τοῦ τε Ἀσταβόρα καὶ τοῦ Ἀστάποδος καὶ τοῦ Ἀστασόβα: πρὸς ἄρκτον δ' ἡ ἐφεξῆς ρύσις τοῦ Νείλου καὶ μέχρι Αἰγύπτου κατὰ τὴν λεχθεῖσαν πρότερον σκολιότητα τοῦ ποταμοῦ. ἐν δὲ ταῖς πόλεσιν αἱ οἰκήσεις ἐκ φοινικίνων σχιζῶν * διαπλεκόμεναι τοίχων ἡ πλίνθων: ὅρυκτοι δὲ ἄλες καθάπερ ἐν τοῖς Ἀραφῇ: πλεονάζει δὲ τῶν φυτῶν ὅ τε φοῖνιξ καὶ ἡ περσέα καὶ ὁ ἔβενος καὶ ἡ κερατία: θήρα δὲ καὶ ἐλεφάντων ἔστι καὶ λεόντων καὶ παρδάλεων: εἰσὶ δὲ καὶ δράκοντες οἱ ἐλεφαντομάχοι καὶ ἄλλα θηρία πλείω: καταφεύγει γὰρ ἀπὸ τῶν ἐμπυρωτέρων καὶ αὐχμηροτέρων ἐπὶ τὰ ὑδρηλὰ καὶ ἐλώδη.

[3]

ὑπέρκειται δὲ τῆς Μερόης ἡ Ψεβὼ λίμνη μεγάλη νῆσον ἔχουσα οίκουμένην ίκανῶς. συμβαίνει δὲ τοῦ Νείλου τὴν μὲν δυσμικὴν παραποταμίαν ἔχόντων τῶν Λιβύων, τὴν δὲ πέραν Αἰθιόπων, παρὰ μέρος αὐτῶν τὴν ἐπικράτειαν εἶναι τῶν νήσων καὶ τῆς ποταμίας, ἐξελαυνομένων τῶν ἑτέρων καὶ παραχωρούντων τοῖς κρείττοις γενομένοις. χρῶνται δὲ καὶ τόξοις Αἰθιόπες τετραπήχεσι ξυλίνοις πεπυρακτωμένοις: ὥπλίζουσι δὲ καὶ τὰς γυναῖκας, ὃν αἱ πλείους κεκρίκωνται τὸ χεῖλος τοῦ στόματος χαλκῷ κρίκῳ: κωδιοφόροι δ' εἰσίν, ἐρέαν οὐκ ἔχοντες, τῶν προβάτων αἰγοτριχούντων: οἱ δὲ γυμνῆτές εἰσιν, οἱ καὶ περιέζωνται μικρὰ κώδια ἡ τρίχινα πλέγματα εὐνυφῆ. θεὸν δὲ νομίζουσι τὸν μὲν ἀθάνατον (τοῦτον δ' εἶναι τὸν αἴτιον τῶν πάντων) τὸν δὲ θνητὸν ἀνώνυμόν τινα καὶ οὐ σαφῆ: ὡς δ' ἐπὶ τὸ πολὺ τοὺς εὐεργέτας καὶ βασιλικοὺς θεοὺς νομίζουσι, καὶ τούτων τοὺς μὲν βασιλέας κοινοὺς ἀπάντων σωτῆρας καὶ φύλακας, τοὺς δ' ἰδιώτας ἱδίως τοῖς εὖ παθοῦσιν ύπ' αὐτῶν. τῶν δὲ πρὸς τῇ διακεκαυμένῃ τινὲς καὶ ἀθεοὶ νομίζονται, οὓς γε καὶ τὸν Ἡλιόν φασιν ἔχθαιρειν καὶ κακῶς λέγειν ἐπειδὴν προσίδωσιν ἀνίσχοντα, ὡς καίοντα καὶ πολεμοῦντα αὐτοῖς, καταφεύγειν τε εἰς τὰ ἔλλη. οἱ δ' ἐν Μερόῃ καὶ Ἡρακλέᾳ καὶ Πᾶνα καὶ Ισιν σέβονται πρὸς ἄλλω τινὶ βαρβαρικῷ θεῷ. τοὺς δὲ νεκροὺς οἱ μὲν εἰς τὸν ποταμὸν ἐκρίπτουσιν, οἱ δ' οἴκοι κατέχουσι περιχέαντες ὕαλον: τινὲς δὲ ἐν κεραμέαις σοροῖς κατορύττουσι κύκλῳ τῶν ιερῶν, ὅρκον τε τὸν ὑπὲρ αὐτῶν ἀπαιτοῦσι καὶ πάντων ἀγιστεύουσι μάλιστα. βασιλέας τε καθιστᾶσι τοὺς κάλλει διαφέροντας ἡ ἀρετῇ κτηνοτροφίας ἡ ἀνδρείᾳ ἡ πλούτῳ. ἐν δὲ τῇ Μερόῃ κυριωτάτην τάξιν ἐπεῖχον οἱ ιερεῖς τὸ παλαιόν, οἵ γε καὶ τῷ βασιλεῖ προσέταττον ἔσθ' ὅτε ἀποθνήσκειν πέμψαντες ἄγγελον καὶ καθίστασαν ἀντ' αὐτοῦ ἔτερον:

Libya yönünden büyük kum tepeleriyle sınırlanırken Arabistan yönünden sarp kayalıklar, yukarıdan, güneyden ise birlikte akan nehirlerle sınırlanır; bunlar Astaboras, Astapos ve Astasobas'tır. Kuzeyde ise Nil'in diğer bir akıntısı bulunur ve Mısır'a kadar önceden bahsedilen nehir kavisi doğrultusunda uzanır. Kentlerde, konutlar hurma ağacından (elde edilen) keresteden örülürken ev duvarları ise briketten örülür. Araplardaki gibi tuz çıkartılan ocakları vardır. Bitkilerden hurma, *persea*, abanoz ve keçiboynuzu bolca bulunur. Av hayvanları arasında fil, aslan ve leopar bulunur. Ayrıca fillere saldıran yıılanları ve pek çok başka vahşi hayvan da vardır. Zira bunlar güneş gören ve kurak yerlerden nemli ve batak alanlara kaçarlar.

[3]

Meroe'nin yukarısında büyük bir göl olan ve uygun bir şekilde iskân edilmiş bir adaya sahip Psebo yer alır. Libyalılar Nil'in doğu yakasını, Etiyopyalılar ise karşı yakasını mesken tuttukları için, adaların ve nehrin idaresi dönüşümlüdür, iki taraftan biri kovulduğu zaman ve güçlü olanlara boyun eğdikleri zaman (yönetim diğerine geçer). Etiyopyalılar dört dirsek uzunluğunda ve ateşle sertleştirilmiş ağaçtan yaylar kullanırlar. Kadınlarını silahlandırırlar, bu kadınların çoğu dudaklarına bakır halka takar. Koyunlarının keçiye benzer tüyleri olduğundan, üzerinde yün olmayan koyun derisi giyerler. Bazıları ise çiplaktır. Bunlar bellerinin etrafına kısa koyun derisi ya da iyi dokunmuş saç örgüsü sararlar. Hem (her şeyin nedeni olarak varsayıdıkları) ölümsüz bir varlığı hem de adı sanı bilinmeyen ölümlü bir varlığı tanrı olarak varsayarlar. Lakin coğulukla hayırhahlarını ve sarayla ilişkili kişileri tanrı olarak görürler; bunların bir kısmı herkesin ortak kurtarıcısı ve koruyucusu olan krallardır, bir kısmı ise onların emri altında bireysel olarak fayda sağlayan özel kişilerdir. Kavurucu topraklarda yaşayanlardan bazıları ateist olarak nitelendirilir. Bunların Güneşten nefret ettiklerini, hatta Güneş doğarken ona bakarak küfrettiklerini söyleyler; zira Güneş onları kavurmakta ve onlara karşı savaş açmaktadır, (bu nedenle de) bataklıklara kaçarlar. Moroe'deki insanlar Herakles, Pan, İsis ve bunların yanı sıra bazı barbar tanrılarla taparlar. Bazıları ölülerini nehre atar, bazıları ise kaymak taşıyla kaplayarak evlerinde tutar. Kimileri de kil tabutlara koyarak tapınakların çevresine gömer; kendileri için ettikleri yemini her şeyden üstün sayarlar. Güzellikte çığır açmış, besicilikte üstün, cesaretsiz ya da zengin olarak ayırdıklarını kral ilan ederler. Eskiden Meroe'de en yetkili merci rahiplerindendi. Bunlar krala bile talimat verirlerdi; öleceği zaman elçi yollarlar ve yerine bir başkasını tayin ederlerdi.

νηστερον δὲ κατέλυσέ τις τῶν βασιλέων τὸ ἔθος, ἐπιών μεθ' ὅπλων ἐπὶ τὸ ιερόν, ὅπου ὁ χρυσοῦς νεώς ἐστι, καὶ τοὺς ιερέας ἀποσφάξας πάντας. ἐστι δὲ καὶ τοῦτο ἔθος Αἰθιοπικόν: δις γὰρ ἂν τῶν βασιλέων πηρωθῆ μέρος τι τοῦ σώματος ὄπωσοῦν, τὸ αὐτὸ πάσχουνσιν οἱ συνόντες αὐτῷ μάλιστα, οἱ δ' αὐτοὶ καὶ συναποθνήσκουσιν: ἐκ δὲ τούτου φυλακὴ τοῦ βασιλέως ἐστὶ πλείστη παρ' αὐτῶν. περὶ μὲν Αἰθιόπων ἀρκέσει ταῦτα.

[4]

τοῖς δ' Αἰγυπτιακοῖς καὶ ταῦτα προσθετέον ὅσα ιδιάζοντα, οἷον ὁ Αἰγύπτιος λεγόμενος κύαμος ἐξ οὐ τὸ κιβώτιον, καὶ ἡ βύβλος: ἐνταῦθα γὰρ καὶ παρ' Ἰνδοῖς μόνον: ἡ δὲ περσέα ἐνταῦθα μόνον καὶ παρ' Αἰθίοψι, δένδρον μέγα, καρπὸν ἔχον γλυκὺν καὶ μέγαν, καὶ ἡ συκάμινος ἡ ἐκφέρουσα τὸν λεγόμενον καρπὸν συκόμορον: σύκῳ γὰρ ἔοικεν: ἄτιμον δ' ἐστὶ κατὰ τὴν γεῦσιν: γίνεται δὲ καὶ τὸ κόρσιον καὶ ὅμοιόν τι πεπέρει τράγημα, μικρῷ αὐτοῦ μεῖζον. ἵχθύες δ' ἐν τῷ Νείλῳ πολλοὶ μὲν καὶ ἄλλοι χαρακτῆρα ἔχοντες ἴδιον καὶ ἐπιχώριον, γνωριμώτατοι δὲ ὅ τε δένδρυν γχος καὶ ὁ λεπιδωτὸς καὶ λάτος καὶ ἀλάβης καὶ κορακίνος καὶ χοῖρος καὶ φαγρώριος ὃν καὶ φάγον καλοῦσιν, ἔτι σίλουρος κιθαρὸς θρίσσα κεστρεὺς λύχνος φῦσα βοῦς: δόστρακίων δὲ κοχλίαι μεγάλοι φωνὴν δλολυγόσιν ὅμοίαν φθεγγόμενοι: ζῷα δ' ἐπιχώρια καὶ ὁ ἰχνεύμων καὶ ἡ ἀσπὶς ἡ Αἰγυπτία ἴδιόν τι ἔχουσα παρὰ τὰς ἐν ἄλλοις: διττὴ δ' ἐστίν, ἡ μὲν σπιθαμιαίᾳ ἡπερ καὶ δένδρον ανατωτέρα, ἡ δ' ἐγγὺς ὄργυιᾶς, ὡς καὶ Νίκανδρος ὁ τὰ Θηριακὰ γράψας εἴρηκε: καὶ τῶν ὀρνέων ἴβις καὶ ἱέραξ ὁ Αἰγύπτιος, ἥμερος παρὰ τοὺς ἄλλοθι, ὡς καὶ ἡ αἴλουρος: καὶ ὁ νυκτικόραξ ἴδιοτροπος ἐνθάδε: παρ' ἥμιν μὲν γὰρ ἀετοῦ μέγεθος ἵσχει καὶ φθέγγεται βαρύν, ἐν Αἰγύπτῳ δὲ κολοιοῦ μέγεθος καὶ φθογγὴ διάφορος: ἥμερώτατον δ' ἡ ἴβις, πελαργώδης μὲν κατὰ σχῆμα καὶ μέγεθος, διττὴ δὲ τὴν χρόαν, ἡ μὲν πελαργώδης ἡ δὲ ὄλη μέλαινα: μεστὴ δ' αὐτῶν ἄπασα τρίοδος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, πῆ μὲν χρησίμως πῆ δ' οὐ χρησίμως: χρησίμως μὲν ὅτι πᾶν θηρίον ἐκλέγει καὶ τὰ ἐν τοῖς κρεωπώλιοις καὶ τοῖς ὀψοπωλίοις ἀποκαθάρματα, δυσχρήστως δὲ ὅτι παμφάγον καὶ ἀκάθαρτον καὶ δυσκόλως ἀπειργόμενον ἀπὸ τῶν καθαρείων καὶ τῶν ἀλλοτρίων μολυσμοῦ παντός.

Daha sonra krallardan biri, altından *naos*'u bulunan tapınağı askerleriyle bastıktan sonra, bütün rahiplerin boğazlarını keserek bu geleneği bozdu. Şu da bir Etiyopya geleneğidir: ne zaman krallardan biri bedeninin bir yerini bir şekilde sakatlasa bilhassa yakınları da aynı şeyden nasiplerini alırlar, hatta onunla birlikte ölürlер. Bundan ötürü bunların arasındaki pek çoğu, kralın korumasıdır. Etiyopya hakkında bunlar yeterlidir.

[4]

Mısır'a ilişkin şeylere kendisine özgü olan şu şeyleri de eklemek gereklidir: Örneğin Mısırlı olduğu söylenen ve ondan *kiborion* elde edilen *kyamos*³⁴ (= Mısır fasulyesi) ile *byblos* (= papirus sırrı). Zira (papirus sırrı) sadece burada ve Hindistan civarında bulunur. *Persea* sadece burada ve Etiyopya civarında iri ve tatlı meyveler taşıyan büyük bir ağaçtır. *Sykomoros* (= frenkinciri) adındaki meyveyi üreten *sykaminos* ağaç da buradadır. Zira (meyvesi) *sykon*'a (= incir) benzer; ancak tatmaya değilmez. *Korsion* (= lotus yumrusu) da burada yetişir, biber gibi bir baharatdır fakat biraz daha iricedir. Nil'de çok sayıda çeşit çeşit ve yöreye özgü karakterde balıklar bulunur. En bilinenleri şöyledir: *oksyrhynchos* (= mersinbalığı), *lepidotos*, *latos* (= Nil Levreği), *alabes*, *korakinos*, *khairoros* (= domuz balığı), *phagros* da denilen *phagrrios* (= mercanbalığı), ayrıca *silouros* (= yayınbalığı), *kitharos*, *thrissa* (= tırsı balığı), *kestreos* (= tekir balığı), *lykhnos*, *physa* ve *bous*. Kabuklu canlılar arasında erkek kurbağa gibi ses çıkarıan büyük *kokhliai* bulunur. *Ikhneumon* ve diğer yerlerdeki kıyaslala kendine has özellikleri olan Mısır engereği yöreye özgü hayvanlardır. İki türü vardır, biri bir karış uzunluğundadır ve daha hızlı öldürür; diğer ise tíkpi *Theriaka* (Hayvanlar Üzerine) eserini kaleme alan Nikandros'un anlattığı gibi yaklaşık bir kulaç uzunluğundadır. Kuşlar arasında ibis ve diğer yerlere kıyasla tíkpi bir kedi gibi evcil olan Mısır şahını bulunur. Ayrıca *nyktikoraks* (= uzun kulaklı baykuş) buradaki karakteristik türlerdendir. Zira bizim ülkemizde bir kartal boyutundadır ve sert bir şekilde ötmektedir; Mısır'da ise cüce-karga boyutundadır ve farklı öter. *Ibis* ise en evcil olanıdır; Görüntüsü ve büyülüğu açısından leyleğe benzer. Rengi iki çeşittir, biri leylek gibi diğerininse her yeri siyahır. İskenderiye'deki her üç yol ağzı bunlarla doludur; bir yandan yararlarda diğer yandan değıllerdir: yararlıdlar zira her yavru hayvani ve balık dükkanları ile fırılardaki atıkları toplarlar; zararlıdlar çünkü her şeyi yerler ve pistirler. Tüm bu kirlilik dolayısıyla temiz şeylerden ve diğerlerinden zorla uzak tutulurlar.

[5]

ἀληθὲς δὲ καὶ τὸ Ἡροδότου καὶ ἔστιν Αἰγυπτιακὸν τὸ τὸν μὲν πηλὸν ταῖς χερσὶ φυρᾶν, τὸ δὲ στέαρ τὸ εἰς τὴν ἀρτοποίαν τοῖς ποσί. καὶ οἱ * κάκεις δὲ ἴδιόν τι ἄρτου γένος, στατικὸν κοιλίας, καὶ τὸ κῆκι καρπός τις σπειρόμενος ἐν ἀρούραις, ἐξ οὗ ἔλαιον ἀποθλίβεται εἰς μὲν λύχνον τοῖς ἀπὸ τῆς χώρας σχεδόν τι πᾶσιν, εἰς ἄλειψμα δὲ τοῖς πενεστέροις καὶ ἐργατικωτέροις καὶ ἀνδράσι καὶ γυναιξὶ: καὶ τὰ κοϊκίνα δὲ πλέγματα Αἰγυπτιακά ἔστι φυτοῦ τίνος, ὅμοια τοῖς σχοινίνοις ἢ φοινικίνοις. τὸ δὲ ζύθος ἰδίως μὲν σκευάζεται παρ' ἐκείνοις, κοινὸν δ' ἔστι πολλοῖς, καὶ παρ' ἐκάστοις δὲ αἱ σκευασίαι διάφοροι. καὶ τοῦτο δὲ τῶν μάλιστα ζηλουμένων παρ' αὐτοῖς τὸ πάντα τρέφειν τὰ γεννώμενα παιδία καὶ τὸ περιτέμνειν καὶ τὰ θήλεα ἐκτέμνειν, ὅπερ καὶ τοῖς Ἰουδαίοις νόμιμον: καὶ οὗτοι δ' εἰσὶν Αἰγύπτιοι τὸ ἀνέκαθεν, καθάπερ εἰρήκαμεν ἐν τῷ περὶ ἐκείνων λόγῳ. φησὶ δ' Ἀριστόβουλος ἐκ τῆς θαλάττης μηδὲν ἀνατρέχειν ὅψον εἰς τὸν Νεῖλον πλὴν κεστρέως καὶ θρίσσης καὶ δελφίνος διὰ τοὺς κροκοδείλους, τοὺς μὲν δελφίνας διὰ τὸ κρείττον εἶναι, τοὺς δὲ κεστρέας τῷ παραπέμπεσθαι ὑπὸ τῶν χοίρων παρὰ γῆν κατά τινα οἰκείωσιν φυσικήν: τῶν δὲ χοίρων ἀπέχεσθαι τοὺς κροκοδείλους στρογγύλων ὄντων καὶ ἔχοντων ἀκάνθας ἐπὶ τῇ κεφαλῇ φερούσας κίνδυνον τοῖς θηρίοις: ἀναθεῖν μὲν οὖν ἔφαρος τοὺς κεστρέας γόνον ἔχοντας, μικρὸν δὲ πρὸ δύσεως πλειάδος καταβαίνειν τεξομένους ἀθρόους, ὅτε καὶ ἡ ἄλωσις αὐτῶν γίνεται περιπιτόντων τοῖς φράγμασιν ἀθρόων: τοιαύτην δέ τινα οἰκάζειν ἔστι καὶ περὶ τῆς θρίσσης αἰτίαν. ταῦτα καὶ περὶ Αἰγύπτου.

III

[1]

περὶ δὲ Λιβύης ἐφεξῆς λέγωμεν, ὅπερ λείπεται μέρος τῆς συμπάσης γεωγραφίας. εἴρηται μὲν οὖν καὶ πρότερον πολλὰ περὶ αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ νῦν ὅσα καίρια προσυπομνηστέον, προστιθέντας καὶ τὰ μὴ λεχθέντα πρότερον. οἱ μὲν οὖν πρὸς τὰς ἡπείρους τὴν οἰκουμένην διελόντες ἀνίσως διείλον: ἐμφαίνει γάρ τὸ τριχῆ τὸ εἰς τρία ἵσα: τοσοῦτο δ' ἀπολείπεται τοῦ τρίτον εἶναι μέρος τῆς οἰκουμένης ἡ Λιβύη ὥστε καὶ συντεθεῖσα μετὰ τῆς Εὐρώπης οὐκ ἀν ἐξισάζειν δόξειε τῇ Ἀσίᾳ: τάχα δὲ καὶ τῆς Εὐρώπης ἐλάττων ἔστι, κατὰ δὲ τὴν δύναμιν καὶ πολλῷ τινι: ἔρημος γάρ ἔστιν ἡ πολλὴ τῆς μεσογαίας καὶ τῆς παρωκεανίτιδος, κατοικίαις δὲ κατάστικτός ἔστι μικραῖς καὶ σποράσι καὶ νομαδικαῖς ταῖς πλείσταις: πρὸς δὲ τῇ ἔρημίᾳ καὶ τὸ θηριοτρόφον ἔξελαύνει καὶ ἐκ τῆς δυναμένης οἰκεῖσθαι:

[5]

Herodotos'un³⁵ dediği şu şey de doğrudur: Kili elliyle, ekmek hamurunu ise ayaklarıyla yoğurmak Mısır'a özgüdür. Ayrıca *kakeis* de bağırsakları düzenleyen özel ekmek çeşididir; *kiki* ise tarlalardan hasat edilen bir tür meyvedir. Bundan bu topraklardaki hemen herkesin kandil için kullandığı, fakir insanların ve ağır işlerde çalışan kadın ve erkeklerin vücutlarına sürdüğü bir yağı çıkarılır. *Koikina* ise bir bitki kullanılarak yapılan Mısır'a özgü bir dokumadır, tıpkı sazlıktan ya da hurmadan yapılanlar gibi. *Zythos* ise Mısırlılarca özel bir şekilde hazırlanır. Herkes için ortak bir içecktir, fakat her birinde hazırlanışı farklılık gösterir. Şüphesiz ki Mısırlılarca, doğurdukları tüm çocuklarını yetiştirmek ve Yahudiyelilere ait bir adet olan erkek ve kızları sünnet etmek sevilen geleneklerdir. Bunlar da, onlar hakkında yazdığım bölümümde söylediğim gibi yukarı Mısırlılardır. Aristobulos, denizden krokodiller nedeniyle *kestreos* (= tekir balığı), *thrissa* (= tırsı balığı) ve yunus haricinde başka hiçbir balığın Nil'e girmedğini söyler. Zira yunuslar krokodillerden daha güçlündür; *kestreus*'lara *khoiroslar* (= domuz balığı) tarafından kendisine has doğası nedeniyle kıyı yönünde eşlik edilir. Zira krokodiller, topalak oldukları ve başlarında hayvanlara zarar veren dikenler taşıdıkları için *khoiros*'lardan uzak dururlar. *Kestreus*'lar ise yumurtlamak için baharda (nehre) girerler; *Pleiades* (= ülker takımıyıldızı) gökyüzünden kaybolmadan kısa süre önce sürüler halinde yumurtalarlar. Bu sırada ağlara takılan balık sürüsü yakalanır. Büylesi bir özellik *Thrissa*'lar için de düşünülebilir. Mısır hakkındaki şeyler bunlardır.

III

[1]

Şimdi ise Libya'dan (= Afrika) bahsedeyim, zira bu tüm coğrafya eserimin geriye kalan tek kısmıdır. Önceden bu ülke hakkında çok şey anlatıldı, fakat şimdi ayrıca bahsedilmesi gereken ve önceden söylememiş şeyleri ekleyeceğim. İskân edilen toprakları kitalara bölenler eşit bir şekilde bölmelişlerdir. Zira üçe bölünmüş olan bu kısım üç eş parçaya bölünmüş görünüyor. İskân edilmiş toprakların üçüncü parçası Afrika'ya ayrılmıştır, öyle ki Avrupa ile birleştirilse bile Asya'ya eşit olamaz. Belki de Avrupa'dan daha küçüktür; güç bakımından ise çok daha zayıftır. Zira iç kesimlerin ve deniz kıyısının büyük bir kısmı, öbek öbek yerleşilmiş olan küçük, dağınık ve çoğulukla kırsal yerleşkelerden oluşan bir çöldür. Çölün yanı sıra vahşi hayvanlarla dolu olan yer iskâni mümkün olan yerlerden (insanları) sürer.

πολὺ δὲ καὶ τῆς διακεκαυμένης ἐπιλαμβάνει ζώνης. ἡ μέντοι καθ' ἡμᾶς εὐδαιμόνως οἰκεῖται πᾶσα παραλία ἡ μεταξὺ Νείλου καὶ στηλῶν, καὶ μάλιστα ἡ ὑπὸ Καρχηδονίοις γενομένη: ἀνυδρίαι δέ τινες κάνταῦθα παρεμπίπτουσιν, οἵαι περὶ τε τὰς Σύρτεις καὶ τὸν Μαρμαρίδας καὶ τὸν Καταβαθμόν. ἔστι δὲ ὁρθογωνίου τριγώνου τὸ σχῆμα, ὡς ἂν τις ἐν ἐπιπέδῳ νοήσειε, βάσιν μὲν ἔχον τὴν καθ' ἡμᾶς παραλίαν τὴν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου καὶ Νείλου μέχρι Μαυρουσίας καὶ στηλῶν, πρὸς ὁρθὰς δὲ ταύτη πλευρὰν ἦν ὁ Νεῖλος ποιεῖ μέχρι Αἰθιοπίας, προσεκβαλλόντων ἡμῶν ἔως Ωκεανοῦ, τὴν δ' ὑποτείνουσαν τῇ ὁρθῇ τὴν παρωκεανίτιν ἄπασαν τὴν μεταξὺ Αἰθιόπων καὶ Μαυρουσίων. τὸ μὲν οὖν κατ' αὐτὴν τὴν κορυφὴν τοῦ λεχθέντος σχήματος ἥδη πως ὑποπίπτον τῇ διακεκαυμένῃ λέγομεν ἔξ εἰκασμοῦ διὰ τὸ ἀπρόσιτον, ὥστ' οὐδὲ τὸ μέγιστον πλάτος τῆς χώρας ἔχοιμεν ἄν λέγειν: τὸ μέντοι τοσοῦτον ἐν τοῖς πρόσθεν λόγοις ἔφαμεν ὅτι ἔξ Ἀλεξανδρείας εἰς Μερόην τὸ βασίλειον τῶν Αἰθιόπων πρὸς νότον ἰόντι στάδιοι εἰσὶ περὶ μυρίους, ἐκεῖθεν δ' ἐπ' εὐθείας ἐπὶ τοὺς ὄρους τῆς διακεκαυμένης καὶ τῆς οἰκουμένης ἄλλοι τρισχίλιοι: τὸ γοῦν αὐτὸ θετέον τὸ μέγιστον πλάτος τῆς Λιβύης, μυρίους καὶ τρισχίλιους ἢ τετρακισχίλιους σταδίους, μῆκος δὲ μικρῷ ἐλαττον ἢ διπλάσιον. τὰ καθ' ὅλου μὲν ταῦτα περὶ Λιβύης: τὰ καθ' ἔκαστα δὲ λεκτέον ἀρξαμένοις ἀπὸ τῶν ἐσπερίων μερῶν καὶ τῶν ἐπιφανεστέρων.

[2]

οἰκοῦσι δ' ἐνταῦθα Μαυρούσιοι μὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων λεγόμενοι, Μαῦροι δ' ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν ἐπιχωρίων, Λιβυκὸν ἔθνος μέγα καὶ εὐδαιμόν, ἀντίπορθμον τῇ Ἰβηρίᾳ. κατὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ κατὰ τὰς στήλας τὰς Ἡρακλείους πορθμός ἔστι, περὶ οὐ πολλὰ εἴρηται. ἔξω δὲ προελθόντι τοῦ κατὰ τὰς στήλας πορθμοῦ, τὴν Λιβύην ἐν ἀριστερᾷ ἔχοντι ὄρος ἔστιν, ὅπερ οἱ μὲν Ἑλληνες Ἀτλαντα καλοῦσιν οἱ βάρβαροι δὲ Δύριν. ἐντεῦθεν δὲ πρόπους ἔκκειται τις ὕστατος πρὸς δύσιν τῆς Μαυρουσίας αἱ Κώτεις λεγόμεναι: πλησίον δὲ καὶ πολίχνιον μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης, ὅπερ Τρίγγα καλοῦσιν οἱ βάρβαροι, Λύγγα δ' ὁ Ἀρτεμίδωρος προστηγόρευκε, Ἐρατοσθένης δὲ Λίζον: κεῖται δ' ἀντίπορθμον τοῖς Γαδείροις ἐν διάρματι σταδίων ὀκτακοσίων, ὃσον ἐκάτερα διέχει τοῦ κατὰ τὰς στήλας πορθμοῦ: πρὸς νότον δὲ τῇ Λίζῳ καὶ ταῖς Κώτεσι παράκειται κόλπος Ἐμπορικὸς καλούμενος, ἔχων Φοινικικὰς ἐμπορικὰς κατοικίας.

Ayrıca kurak bölgenin büyük bir bölümünü de kapsar. Bizim karşımızda yer alan Nil ile sütunlar arasındaki tüm sahil şeridi ve bilhassa Kartaca'ninki uygun bir şekilde iskân edilmiştir. Oradaki su bulunmayan bazı yerler, örneğin Syrtes, Marmaridai ve Katabothmos gibi, içeri doğru genişlerler. (Afrika) şekil itibariyle dik açılı bir üçgendir; düz bir yüzeyde (olduğu) varsayırlırsa alt kenarı bizim karşımızda duran Mısır ve Nil'den Moritanya ve sütunlara kadar uzanan bir sahil şerididir. Burada, Nil'in Etiyopya'ya kadar şekillendirdiği, bizimse Okeanos'a (= okyanus) kadar uzattığımız düz bir kenar yer alır; hipotenüs ise Etiyopya ile Moritanya arasında kalan tüm sahil şeridini dik bir açıyla oluşturur. Böylece sözü edilen şeklin tepe noktası yaklaşık olarak kavurucu bölgeye denk düşmektedir, ulaşımı zor olduğu için bunu varsayımsal olarak söylüyoruz. Zira ülkenin en geniş yeri hakkında hiçbir şey söyleyemiyoruz. Lakin önceki notlarımda bundan bahsettik, güneye doğru yol alan biri için İskenderiye'den Etiyopyalıların başkenti Meroe'ye uzaklık yaklaşık on bin *stadia*'dır; oradan düz bir hat halinde kurak bölgenin ve iskân edilen toprakların sınırlarına kadar üç bin *stadia* daha çeker. Aslında bu Afrika'nın en geniş yeri olarak da varsayılmalıdır ki (toplamda) 13 ya da 14 bin *stadia*'dır; uzunluğu ise iki katından biraz kısadır. İşte bunların hepsi Afrika hakkındadır. Batıdan ve bilinen bölgelerden başlayarak (Afrika'dan) ayrıntılı bir şekilde bahsetmek gereklidir.

[2]

Burada Hellenler tarafından Maurousioi (= Moritanya), Romalılar ve yerli-ler tarafından da Mauroi denilen halk yaşar. Büyük ve zengin bir Afrika halkıdır ve İberia'daki boğazın karşısını iskân ederler. Buranın karşısında Herakles Sütunları boyunca bir boğazdır; bu boğaz hakkında uzun uzadıya bahsedildi. Sütunlar boyunca boğazın dışına ilerleyen biri için, Afrika'yı soluna aldığı zaman bir dağ bulunur; Hellenler Atlas, barbarlar ise Dyris olarak adlandırır. Buradan Moritanya'nın batısına doğru Koteis adı verilen uzun bir dağ mahmuzu yer alır. Yakınında, denizden içerisinde küçük bir kentçik bulunur, barbarların Trinks dedikleri, Artemidoros'un Lynks ve Eratosthenes'in ise Liksos olarak telaffuz ettikleri. Cadiz'in karşısında 800 *stadia*'lık bir geçiş mesafesinde, boğazda yer alır, bu uzaklık sütunların arasındaki boğazın mesafesidir. Güneye doğru Liksos ve Koteis'in yanında Fenikeli tüccarların ticâri yerleşkelerinin bulunduğu Emporikos denilen körfez bulunur.

ἔστι μὲν οὖν πᾶσα ἡ συνεχής τῷ κόλπῳ τούτῳ παραλία κολπώδης, ὑπεξαιρουμένῳ δὲ τοὺς κόλπους καὶ τὰς ἔξοχὰς κατὰ τὸ σχῆμα τὸ τριγωνοειδές ὁ ὑπέγραφα, νοείσθω μᾶλλον ἐπὶ τὴν μεσημβρίαν ἅμα καὶ τὴν ἕω λαμβάνουσα τὴν αὔξησιν ἡ ἥπειρος. τὸ δ' ὄρος διὰ μέσης ἐκτεινόμενον τῆς Μαυρουσίας τὸ ἀπὸ τῶν Κώτεων μέχρι καὶ Σύρτεων οἰκεῖται καὶ αὐτὸ καὶ ἄλλα παράλληλα αὐτῷ κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπὸ τῶν Μαυρουσίων, ἐν βάθει δὲ τῆς χώρας ὑπὸ τοῦ μεγίστου τῶν Λιβυκῶν ἔθνῶν, οἱ Γαίτουλοι λέγονται.

[3]

πλεῖστα δὲ πλάσματα τῇ Λιβυκῇ παραλίᾳ τῇ ἐκτὸς προσεψεύσαντο οἱ συγγραφεῖς ἀρξάμενοι ἀπὸ τοῦ Ὀφέλα περίπλου, περὶ ὧν ἐμνήσθημέν που καὶ πρότερον, καὶ νῦν δὲ λέγομεν, συγγνώμην αἰτούμενοι τῆς τερατολογίας, ἐάν που βιασθῶμεν ἐκπεσεῖν εἴς τι τοιοῦτο, φεύγοντες τὸ πάντα σιγῇ παραπέμπειν καὶ τρόπον τινὰ πηροῦν τὴν ἴστορίαν. φασὶ δ' οὖν τὸν Ἐμπορικὸν κόλπον ἄντρον ἔχειν εἴσω δεχόμενον τὴν θάλατταν ἐν ταῖς πλημμυρίσι μέχρι καὶ ἐπτὰ σταδίων, προκείμενον δὲ τούτου ταπεινὸν καὶ ὄμαλὸν χωρίον ἔχον Ἡρακλέους βωμόν, ὃν οὐκ ἐπικλύζεσθαι φασιν ὑπὸ τῆς πλημμυρίδος. ἐν δὲ δή τι τῶν πλασμάτων νομίζω τοῦτο, ἐγγὺς δὲ τούτῳ τὸ ἐν τοῖς ἔξης κόλποις κατοικίας λέγεσθαι παλαιὰς Τυρίων, ἀς ἐρήμους εἶναι νῦν, οὐκ ἐλαττόνων ἡ τριακοσίων πόλεων, ἀς οἱ Φαρούσιοι καὶ οἱ Νιγρῖται ἔξεπόρθησαν: διέχειν δὲ τούτους τῆς Λυγγός φασιν ἡμερῶν τριάκοντα ὁδόν.

[4]

τὸ μέντοι τὴν Μαυρουσίαν εὐδαίμονα εἶναι χώραν πλὴν ὀλίγης ἐρήμου, καὶ ποταμοῖς τε καὶ λίμναις κεχορηγησθαι παρὰ πάντων ὁμολογεῖται. μεγαλόδενδρός τε καὶ πολύδενδρος ὑπερβαλλόντως ἔστι καὶ πάμφορος: τὰς γοῦν μονοξύλους τραπέζας ποικιλωτάτας καὶ μεγίστας ἐκείνη τοῖς Ψωμαίοις χορηγεῖ. τοὺς δὲ ποταμοὺς ἔχειν φασὶ καὶ κροκοδειλούς καὶ ἄλλα γένη ζώων ἐμφερῆ τοῖς ἐν τῷ Νείλῳ: τινὲς δὲ καὶ τὰς τοῦ Νείλου πηγὰς πλησιάζειν οἰονται τοῖς ἄκροις τῆς Μαυρουσίας. ἐν ποταμῷ δέ τινι γεννᾶσθαι βδέλλας ἐπταπήχεις, κατατετρημένα ἔχούσας τὰ βραγχία δι' ὧν ἀναπνέουσι. καὶ ταῦτα δὲ λέγουσι περὶ τῆς χώρας ὅτι ἄμπελος φύεται δυστὸν ἀνδράσι τὸ πάχος δυσπερίληπτος, βότρυν πηχυαῖόν πως ἀποδιδοῦσα: βοτάνῃ τε ὑψηλὴ πᾶσα καὶ λάχανον * νεαρὸν καὶ δρακόντιον, οἱ δὲ τῶν σταφυλίνων καυλοὶ καὶ ἵππομαράθου καὶ σκολύμων δωδεκαπήχεις, τὸ δὲ πάχος παλαιστῶν τεττάρων:

Bu körfeze komşu olan tüm sahil şeridi koylarla çevrilidir, bu koyları ve tasvir ettiğim üçgen şeklin uzantılarını hesaba katmazsa, kitanın daha çok güney yönünde aynı zamanda da doğuya doğru genişlediği varsayılabılır. Moritanya'nın ortalarına kadar uzanan dağ Koteis'ten Syrtis'e kadar iskân edilir; hatta bu dağ ve diğerleri de ona paralel olarak başından beri Moritanyalılar tarafından, ülkenin derinlikleri ise Gaitoulioi denilen Libya halklarından en büyüğü tarafından iskân edilir.

[3]

Tarihçiler *Ophelas'ın Periplus'*'ndan başlayarak Afrika sahili hakkında pek çok uydurma anlatılar kaleme aldılar, biz de bunlar hakkında önceden bir yerde (bahsettiğimizi) hatırladık, bu hikayelerden ötürü affınızı dileyerek şimdi de bahsedeceğiz. Ne zaman bu tarz bir şeyi yapma zorunluluğuna girsek hepsini sessizce göz ardı ediyoruz ve bir şekilde anlatımı eksiltiyoruz. Emporikos Körfezi'nde gelgit zamanlarında denizi içine alan yedi *stadia* kadarlık bir mağara bulunduğu söylerler. Bunun önünde Herakles altarını taşıyan düşük düzeyli ve düz bir zemin bulunur. Bunun gelgit ile su altında kalmadığı söylenir. Uydurma hikayelerden birinin bu olduğunu düşünüyorum; bunun yanında sonraki koylarda Tyrialıların eski yerleşkelerinin olduğu söylenir. Bunlar artık terk edilmişlerdir ve (sayıları) 300 kentten daha az değildir; ve bunları Pharousialılar ile Nigritler yağmamışlardır. Bunların Lynks'ten 30 günlük bir yol uzaklığında olduğunu söylerler.

[4]

Ayrıca herkes tarafından Moritanya'nın, küçük çölü hariç bereketli bir ülke olduğu ve nehir ile göllerle kaplı olduğu kabul edilir. Son derece uzun ve sayıca fazla ağaçlarla kaplıdır ve tümü verimlidir. Orası, Romalılarca tek parça ağaçtan, büyük ve son derece renkli masaların temin edildiği yerdir. Nehirlerinde krokodilleri ve Nil'dekilere benzer diğer canlı türlerinden olduğunu söylerler. Bazıları Nil'in kaynaklarının Moritanya'nın tepelerine yakın olduğunu düşünür. Bir nehrinde yedi dirsek uzunluğundaki bufalılarının ürediği, solungaçlarının deliklerden oluştuğunu ve bunlar aracılığıyla soluduğu söylenir. Bu ülke hakkında şunları da söylerler; (burada) iki adamın birlikte kavramasının zor olduğu kalın (gövdeye sahip) asma yetişmekte ve üzüm salkımı yaklaşık bir dirsek boyutundadır. Ayrıca bütün otlar ve sebzeler uzun boyludur; * *nearos* (= danaayağı), *drakontion* (= yılanyastığı), *kaulos* (= yabanhavucu), *ippomarathon* (= at-rezenesi sıriği) ve *skomylos* (sarı diken) on iki dirsek boyunda ve kalınlığı ise dört avuçtur.

καὶ δρακόντων δὲ καὶ ἐλεφάντων καὶ δορκάδων καὶ βουβάλων καὶ τῶν παραπλησίων ζῷων, λεόντων τε καὶ παρδάλεων, παντοδαπή τροφὸς ἡ χώρα ἔστι. φέρει δὲ καὶ γαλᾶς αἰλούροις ἵσας καὶ ὁμοίας πλὴν ὅτι τὰ ρύγχη προπέπτωκε μᾶλλον, πιθήκων τε πάμπολυ πλῆθος, περὶ ὧν καὶ Ποσειδώνιος εἴρηκεν ὅτι πλέων ἐκ Γαδείρων εἰς τὴν Ἰταλίαν προσενεχθείη τῇ Λιβυκῇ παραλίᾳ καὶ ἵδοι τῶν θηρίων μεστόν τινα τούτων ἀλιτενῆ δρυμόν, τῶν μὲν ἐπὶ τοῖς δένδρεσι τῶν δ' ἐπὶ γῆς, ἔχοντων ἐνίων καὶ σκύμνους καὶ ἐπεχόντων μαστόν: γελᾶν οὖν ὄρῶν βαρυμάστους, ἐνίους δὲ φαλακρούς, τοὺς δὲ κηλήτας καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἐπιφαίνοντας σίνη.

[5]

ὑπὲρ ταύτης δ' ἔστιν ἐπὶ τῇ ἔξω θαλάττῃ ἡ τῶν ἑσπερίων καλουμένων Αἰθιόπων χώρα κακῶς οἰκουμένη τὸ πλέον. ἐνταῦθα δὲ καὶ καμηλοπαρδάλεις φησίν * Ἰφικράτης γεννᾶσθαι καὶ ἐλέφαντας καὶ τοὺς καλουμένους ρίζεις, οἱ ταυροειδεῖς μὲν εἰσὶ τὴν μορφήν, κατὰ δὲ τὴν διαίταν καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἀλκήν τὴν πρὸς μάχην ἐλέφασιν ἐοίκασι: δράκοντάς τε λέγει μεγάλους ὥστε καὶ πόσαν ἐπιπεφυκέναι: τοὺς δὲ λέοντας τοῖς πώλοις τῶν ἐλεφάντων ἐπιτίθεσθαι, αἵμαξαντας δὲ φεύγειν ἐπιουσῶν τῶν μητέρων: τὰς δ' ἐπειδὰν ἴδωσιν ἡμαγμένους, κτείνειν. ἐπανιόντας δὲ τοὺς λέοντας ἐπὶ τὰ πτώματα νεκροφαγεῖν. Βόγον δὲ τὸν βασιλέα τῶν Μαυρουσίων ἀναβάντα ἐπὶ τοὺς ἑσπερίους Αἰθιόπας καταπέμψαι τῇ γυναικὶ δῶρα καλάμους τοῖς Ἰνδικοῖς ὁμοίους, ὃν ἔκαστον γόνυ χοίνικας χωροῦν ὀκτώ: καὶ ἀσπαράγων δ' ἐμφερῆ μεγέθη.

[6]

εἰς δὲ τὴν ἐντὸς θάλατταν πλέουσιν ἀπὸ Λυγγὸς πόλις ἔστι Ζῆλις καὶ * Τίγα, εἴτα τῶν ἐπτὰ ἀδελφῶν μνήματα καὶ τὸ ὑπερκείμενον ὅρος ὄνομα Ἀβίλη πολύθηρον καὶ μεγαλόδενδρον. τοῦ δὲ κατὰ τὰς στήλας πορθμοῦ τὸ μὲν μῆκος λέγεται σταδίων ἑκατὸν εἴκοσι, τὸ δ' ἐλάχιστον πλάτος κατὰ τὸν Ἐλέφαντα ἔξηκοντα. εἰσπλεύσαντι δ' ἔξῆς πόλεις τε καὶ ποταμοὶ πλείους μέχρι Μολοχὰθ ποταμοῦ, ὃς ὁρίζει τὴν Μαυρουσίων καὶ τὴν Μασαισυλίων γῆν. καλεῖται δὲ καὶ ἄκρα μεγάλη πλησίον τοῦ ποταμοῦ καὶ Μεταγώνιον τόπος ἄνυδρος καὶ λυπρός, σχεδὸν δέ τι καὶ τὸ ὅρος τὸ ἀπὸ τῶν Κώτεων μέχρι δεῦρο παρατείνει: μῆκος δὲ τὸ ἀπὸ τῶν Κώτεων ἐπὶ τοὺς ὅρους τοὺς τῶν Μασαισυλίων στάδιοι πεντακισχίλιοι:

Ayrıca ülke yılan, fil, ceylan, manda ve bunun gibi canlılar ile aslan ve leoparların muhtelif besi alanıdır. Ayrıca burunlarının daha çıkışlı olması dışında kedilere benzeyen ve onlarla aynı boyda olan gelincikler ve çok sayıda *pithakos* (= taklitçi maymun) da bulunur. Poseidonios bunlar hakkında der ki, Cadiz'den İtalya'ya yelken açtığı sırada Afrika sahiline yaklaşırılmış ve bu tarz hayvanlarla dolu bir sahil koruluğu bulunurmuş. Bu (hayvanların) kimisi ağaç üstünde kimisi ise yerdeymiş. Hatta bazlarının emzirdiği yavruları varmış. Bazılarının iri göğüslü, bazılarının dazlak, bazılarının parçalanmış ve diğerlerinin de sakatlıklarını gösterdiğini görünce kahkaha atmış.

[5]

Bunun (Moritanya) yukarısında, dış denizin kıyısında³⁶ Batı Etiyopyalıları adı verilen ve büyük bir kısmı kötü şekilde iskân edilmiş olan ülke bulunur. Iphikrates * burada zürafaların, fillerin ve *rhizis* denilen (hayvanların) üretliğini; bunun (*rhizis*'in) görünüş itibariyle öküze; yaşam tarzları ve büyülüklükleri ve savaşma güçleri açısından ise fillere benzediklerini anlatır. Üstlerinde çim bitecek kadar uzun yılanlar olduğunu söyler. Aslanlar, fil yavrularına saldırırlar ve yaraladıklarında, şayet anne fil yaklaşıyorsa, kaçarlar. (Anne fil) ne zaman yavrusunu yara aldığına görse onu öldürür. Böylece aslanlar ceset için geri dönerler ve onu yerler. Moritanyalıların kralı Bogos'un Batı Etiyopyalılarla karşı sefere çıktığı zaman karısına hediye olarak Hintlerinkine benzer, her bir bağı sekiz *khoeniks* çeken kamışlar ve benzer ağırlıkta kuşkonmaz gönderdiğini anlatır.

[6]

Lynks'ten iç denize doğru yelken açınca Zelis ve * Tiga kentleri gelir. Ardından Yedi Kardeşler Anıtı ve bunun yukarısında uzanan, vahşi hayvanların ve büyük ağaçların çokça bulunduğu Abile adındaki dağ yer alır. Sütunların bulunduğu boğazın uzunluğunun 120 *stadia* olduğu, en dar genişliğinin ise Elphas (Dağı) karşısında 60 *stadia* olduğu söylenir. İleri doğru yelken açıldığında Molokhath (= Mulucha) Nehri'ne kadar sırasıyla pek çok kent ve nehir bulunur. Bu nehir Moritanya ile Masaisylialıların topraklarının sınırıdır. Nehir yakınındaki büyük buruna Metagonion denir ve bu topraklar susuz ve kuraktır; dağ ise yaklaşık olarak Koteis'ten buraya kadar uzanır. Uzunluğu Koteis'ten Masaisylialıların sınırlarına degen 5000 *stadia*'dır.

ἔστι δὲ τὸ Μεταγώνιον κατὰ νέαν που Καρχηδόνα ἐν τῇ περαιᾷ: Τιμοσθένης δ' οὐκ εῦ κατὰ Μασσαλίαν φησίν: ἔστι δ' ἐκ Καρχηδόνος νέας διαρμα εἰς Μεταγώνιον στάδιοι τρισχίλιοι, παράπλους δὲ εἰς Μασσαλίαν ὑπὲρ ἔξακισχιλίων.

[7]

οὗτο δ' εὐδαίμονα χώραν οἰκοῦντες τὴν πλείστην οἱ Μαυρούσιοι διατελοῦσιν ὅμως καὶ μέχρι δεῦρο τοῦ χρόνου νομαδικῶς ζῶντες οἱ πολλοί. καλλωπίζονται δ' ὅμως κόμης ἐμπλοκῆς καὶ πώγωνι καὶ χρυσοφορίᾳ σμήξει τε ὀδόντων καὶ ὄνυχισμῷ: σπάνιόν τε ἄν ἴδοις ἀπτομένους ἀλλήλων ἐν τοῖς περιπάτοις τοῦ παραμένειν αὐτοῖς ἄθικτον τὸν κόσμον τῶν τριχῶν. μάχονται δ' ἵπποται τὸ πλέον ἀπὸ ἄκοντος, σχοινοχαλίνοις χρώμενοι τοῖς ἵπποις καὶ γυμνοῖς: ἔχουσι δὲ καὶ μαχαίρας: οἱ δὲ πεζοὶ τὰς τῶν ἐλεφάντων δορὰς ὡς ἀσπίδας προβάλλονται: τὰς δὲ τῶν λεόντων καὶ παρδάλεων καὶ ἄρκτων ἀμπέχονται καὶ ἐγκοιμῶνται. σχεδὸν δέ τι καὶ οὕτοι καὶ οἱ ἐφεξῆς Μασσαισύλιοι καὶ κοινῶς Λίβυες κατὰ τὸ πλέον ὅμοιόσκευοι εἰσὶ καὶ τὰ ἄλλα ἐμφερεῖς, μικροῖς ἵπποις χρώμενοι, δξέσι δὲ καὶ εὐπειθέσιν ὥστ' ἀπὸ ῥαβδίου οἰακίζεσθαι: περιτραχήλια δὲ ξύλινα ἢ τρίχινα, ἀφ' ὧν ὁ ρυτήρ ἀπήρτηται: ἔνιοι δὲ καὶ χωρὶς ὀλκῆς ἔπονται ὡς κύνες: πέλτη μικρὰ βυρσίνη, πλατύλογχα μικρά, ἄζωστοι πλατύσημοι χιτῶνες, ἐπιπόρπημα, ὡς ἔφην, δορὰ καὶ προθωράκιον. Φαρούσιοι δὲ καὶ Νίγρητες οἱ ὑπὲρ τούτων οἰκοῦντες πρὸς τοῖς ἐσπερίοις Αἰθίοψι καὶ τοξεύουσι, καθάπερ καὶ οἱ Αἰθίοπες: χρῶνται δὲ καὶ δρεπανηφόροις ἄρμασι: μίσγονται δὲ καὶ τοῖς Μαυρούσιοις οἱ Φαρούσιοι διὰ τῆς ἐρήμου σπανίως, ὑπὸ ταῖς κοιλίαις τῶν ἵππων ὑπαρτῶντες τοὺς ἀσκοὺς τοῦ ὄντας: ἔστι δ' ὅτε καὶ εἰς Κίρταν ἀφικνοῦνται διά τινων τόπων ἐλωδῶν καὶ λιμνῶν. τινὰς δ' αὐτῶν καὶ τρωγλοδυτικῶς οἰκεῖν φασιν ὁρύττοντας τὴν γῆν. λέγεται δὲ κάνταυθα τοὺς θερινοὺς ὅμβρους ἐπιπολάζειν, χειμῶνος δὲ εἶναι ἀνυδρίαν. ἐνίους δὲ τῶν ταύτη βαρβάρων καὶ ὅφεων καὶ ἰχθύων δοραῖς ἀμπεχόνταις τε καὶ στρώμασι χρῆσθαι. τοὺς δὲ Φαρουσίους ἔνιοι φασιν Ἰνδοὺς εἶναι τοὺς συγκατελθόντας Ἡρακλεῖ δεῦρο. μικρὸν μὲν οὖν πρὸς ἡμῶν οἱ περὶ Βόγον βασιλεῖς καὶ Βόκχον κατεῖχον αὐτήν, φίλοι Ρωμαίων ὄντες: ἐκλιπόντων δὲ τούτων, Ἰούβας παρέλαβε τὴν ἀρχήν, δόντος τοῦ Σεβαστοῦ Καισαρος καὶ ταύτην αὐτῷ τὴν ἀρχήν πρὸς τῇ πατρῷα: νιὸς δ' ἦν Ἰούβα τοῦ πρὸς Καισαρα τὸν θεὸν πολεμήσαντος μετὰ Σκιπίωνος. Ἰούβας μὲν οὖν νεωστὶ ἐτελεύτα τὸν βίον, διαδέδεκται δὲ τὴν ἀρχὴν νιὸς Πτολεμαῖος γεγονὼς ἔξ Αντωνίου θυγατρὸς καὶ Κλεοπάτρας.

Metagonion ise diğer tarafta ve yaklaşık olarak Nea Kartaca'nın karşısında yer alır. Timosthenes hatalı bir şekilde Marsilya karşısında olduğu söyler. Nea Kartaca'dan Metagonion'a denizden geçiş 3000 *stadia*'dır fakat Marsilya'ya sahil çevresinden 6000 *stadia* üzerinde bir yelken açım mesafesindedir.

[7]

Moritanyalıların iskân ettiği ülkenin büyük bir kısmı bereketli olmasına karşın pek çoğu bu zamana kadar konargöçer bir şekilde yaşamaya devam ediyorlar. Hâlâ daha saçlarını örerek, sakal (uzatarak), altın takılar takarak, dişlerini temizleyerek ve tırnaklarını keserek kendilerini güzelleştirirler. Yolda yürülerken, saçlarındaki süsler bozulmasın diye, birbirlerine dokunduklarını nadiren görebilirsin. Süvarileri çoğunlukla bir mızrakla ve sazlıktan yapılmış dizgilleri olan egersiz atları kullanarak savaşır. Ayrıca hançerleri de vardır. Piyadeler ise fil derisini kalkan olarak tutarlar. Aslan, leopar ve ayı derilerine sarınırlar ve onların içinde uyurlar. Genel itibarıyle bunlar, devamındaki Masaisyalıları ve bilumum Libyalıları çoğunlukla benzer şekilde giyinirler ve diğer şeyler hususunda da benzerdirler; kısa boylu ama süratlı ve itaatkâr olan atlar kullanırlar, öyle ki onları bir değnekle idare edebilirler. Atlara tahtadan ya da saçtan yapılmış tasmalar takarlar ve bunlara dizgin bağlanır. Bazıları ise típkî köpekler gibi (dizginden) çekilmeden takip ederler. Deriden, küçük hafif bir kalkanı, geniş uçlu kısa (mızrakları) vardır; uzun etekli, kemersiz tunik giyiler; dedığım gibi manto ve kalkanları deridir. Bunların yukarısını Etiyopyallara doğru, típkî Etiyopyalılar gibi ok atan Pharousioi ve Nigretes (halkları) iskân eder. Tırpan taşıyan araçlar kullanırlar. Pharousioi halkı su tulumlarını atlarının karınlarına asıp çölü geçerken Maurisialılarla ara ara karışırlar. Bazen ise bazı bataklık ya da göllerin bulunduğu topraklar vasıtıyla Kirta'ya gelirler. Bunların bir kısmının Troglodytes halkı gibi toprağı kazarak yaşadıklarını söylerler. Burada yaz yağmurlarının hâkim olduğu, kışın ise susuz olduğu söylenir. Buradaki barbarlardan bazlarının yılan ve balık derilerini giysi ve yatak örtüsü olarak kullandıkları (söylenir). Bazıları, Pharousioi halkın Herakles ile birlikte buraya gelen Hintler olduğunu söyler. Bizim zamanımızdan kısa zaman önce, Romalıların dostu olan Bogos ve Bokkhos kralları burayı işgal ettiler. Bunların ölümünden sonra Sebastus Caesar buranın yönetimini, babasından kalma olduğu için Ioubas'a verince, yönetimi o devraldı: Ioubas, Scipio ile beraber Divus Caesar'a karşı savaşan Ioubas'ın³⁷ oğlu idi. Ioubas³⁸ yakın zaman önce yaşamının sonuna geldi ve yönetimi Antonius ile Kleopatra'nın kızından doğan oğlu Ptolemaios devraldı.

[8]

ἀρτεμίδωρος δ' Ἐρατοσθένει μὲν ἀντιλέγει, διότι Λίξον τινά φησι πόλιν περὶ τὰ ἄκρα τῆς Μαυρουσίας τὰ ἐσπέρια ἀντὶ Λυγγός: Φοινικικὰς δὲ πόλεις κατεσπασμένας παμπόλλας τινάς, ὡν οὐδὲν ἵδεν ἔστιν ἔχνος; ἐν δὲ τοῖς ἐσπερίοις Αἰθίοψι [τοὺς ἀέρας πλατεῖς φήσας] ταῖς τε ὁρθιναῖς ὥραις καὶ ταῖς δειλιναῖς παχεῖς καὶ ἀχλυώδεις εἶναι τοὺς ἀέρας: πῶς γὰρ ἐν αὐχμώδεσι καὶ καυματηροῖς τόποις ταῦτ' εἶναι; αὐτὸς δὲ τούτων πολὺ χειρώ λέγει περὶ τοὺς αὐτοὺς τόπους: μετανάστας γάρ τινας ἴστορει Λωτοφάγους, οἱ τὴν ἄνυδρον νέμοιντο, σιτοῖντο δὲ λωτόν, πόαν τινὰ καὶ ρίζαν, ἐφ' ἣς οὐδὲν δέοιντο ποτοῦ. παρήκειν δ' αὐτοὺς μέχρι τῶν ὑπέρ Κυρήνης τόπων: τοὺς δ' ἐκεῖ καὶ γαλακτοποτεῖν καὶ κρεωφαγεῖν, καίπερ ταυτοκλινεῖς ὄντας. καὶ Γαβίνιος δὲ ὁ τῶν Ρωμαίων συγγραφεὺς οὐκ ἀπέχεται τῆς τερατολογίας τῆς περὶ τὴν Μαυρουσίαν: πρὸς γάρ τῇ Λυγγὶ Ἀνταίου μνῆμα ἴστορει καὶ σκελετὸν πηχῶν ἔξήκοντα, ὃν Σερτώριον γυμνῶσαι καὶ πάλιν ἐπιβαλεῖν γῆν. καὶ τὰ περὶ τῶν ἐλεφάντων μυθώδη: φησὶ γὰρ τὰλλα μὲν θηρία φεύγειν τὸ πῦρ, τοὺς δ' ἐλέφαντας πολεμεῖν καὶ ἀμύνεσθαι, διότι τὴν ὑλὴν φθείρει: πρὸς δὲ τοὺς ἀνθρώπους διαμάχεσθαι, κατασκόπους προπέμποντας, καὶ ὅταν ἰδωσιν ἐκείνους φεύγοντας, φεύγειν καὶ αὐτούς, ἐπειδὰν δὲ τραύματα λάβωσιν, ἵκετηρίαν προτείνειν κλάδους ἢ βιτάνην ἢ κόνιν.

[9]

μετὰ δὲ τὴν τῶν Μαυρουσίων γῆν ἡ τῶν Μασαισυλίων ἔστιν, ἀπὸ τοῦ Μολοχὰθ ποταμοῦ τὴν ἀρχὴν λαμβάνουσα, τελευτῶσα δὲ ἐπὶ τὴν ἄκραν, ἥ καλεῖται Τρητόν, ὅριον τῆς τε Μασαισύλων καὶ τῆς Μασυλίεων γῆς: στάδιοι δ' εἰσὶν ἀπὸ τοῦ Μεταγωνίου μέχρι τοῦ Τρητοῦ ἔξακισχίλοι: οἱ δ' ἐλάττους φασίν. ἔχει δ' ἡ παραλία πόλεις τε πλείους καὶ ποταμοὺς καὶ χώραν εὐφυῆ, τῶν δ' ἐν ὄνόματι ἀρκεῖ μνησθῆναι. ἔστι δὲ πόλις Σίγα ἐν χιλίοις σταδίοις ἀπὸ τῶν λεχθέντων ὄρων, βασίλειον Σόφακος: κατέσπασται δὲ νῦν: τὴν δὲ χώραν μετὰ Σόφακα κατέσχε Μασανάσσης, εἴτα Μικιψας, εἴτα καὶ οἱ ἐκείνον διαδεξάμενοι, καθ' ἡμᾶς δὲ Ἰούβας ὁ πατήρ τοῦ νεωστὶ τελευτήσαντος Ἰούβα: κατέσπασται δὲ καὶ Ζάμα τὸ τούτου βασίλειον ὑπὸ Ρωμαίων: μετὰ δὲ τὴν Σίγαν Θεῶν λιμὴν ἐν ἔξακοσίοις σταδίοις: εἴτ' ἄλλοι ἄσημοι τόποι. τὰ μὲν οὖν ἐν βάθει τῆς χώρας ὁρεινὰ καὶ ἔρημα ... ἔσθ' ὅτε παρέσπαρται, ἡ κατέχουσιν οἱ Γαίτουλοι μέχρι καὶ Σύρτεων: τὰ δ' ἐκεῖ πρὸς θαλάττη καὶ πεδία εὐδαιμονά ἔστι καὶ πόλεις πολλαὶ καὶ ποταμοὶ καὶ λίμναι.

[8]

Artemidoros, Eratosthenes'in aksini söyler. Çünkü (Eratosthenes) Moritanya'nın batı ucu civarında Lynks yerine Likson diye bir kentin olduğunu söyler. İzini görmek mümkün olmayan pek çok yıkılmış Fenike kentinin bulunduğu; batı Etiyopya'da [havanın tuzlu olduğunu söylediğinden sonra] sabahları ve öğleden sonraları havanın boğuk ve sisli olduğunu söyler. Kurak ve çok sıcak topraklarda bu nasıl olabilir ki? Fakat o (Artemidoros) bu topraklar hakkında bunlardan çok daha kötü şeyler söyler: Lotophagoi (= Lotus Yiyenler) halkın göçmen olduklarını, susuz bir ülkeyi iskân ettiklerini, bir bitki ve onun kökü olan lotus ile beslendiklerini, bundan ötürü de hiçbir şekilde içeceğe ihtiyaçları olmadığını anlatır. Bunlar Kyrene'nin yukarısındaki topraklara kadar uzanırlar. Oradakiler ise, aynı enlemede bulunmalarına rağmen, süt içip et yerler. Romalılardan tarihçi Gabinius Moritanya hakkında olağanüstü hikâyeler anlatmaktan çekinmez: zira Lynks yakınındaki Antaios'un mezarını, Sertorius'un açıp tekrardan toprakla kapattığını ve iskeletin 60 dirsek (= yak. 26.64 m) uzunluğunda olduğunu anlatır. Filler hakkında da efsaneler (anlatır): Diğer hayvanların ateşten kaçtığını, fillerin ise, ormanı yok ettiği için (ateşe karşı) savaşıklarını ve kendilerini savunduklarını söyler. Öncüler gondererek insanlara karşı savaşırlar ve ne zaman onları kaçarlarken görseler kendileri de kaçarlar; yaralandıkları zaman ise çare olsun diye ya bir dala, bitkiye ya da toprağa sürtünürler.

[9]

Moritanyalıların topraklarından sonra Masaisylio halkının gelir. Başlangıcını Molokhath Nehri'nden alarak, Masaisylio ile Masylieis topraklarının sınırını oluşturan Treton adındaki burunda son bulur. Metagonion'dan Treton'a kadar 6000 *stadia*'dır; kimileri ise daha az olduğunu söyler. Sahilde pek çok kent, nehir ve bereketli yerler bulunur; bunları adlarıyla anmak yeterlidir. Sözü edilen sınırlardan itibaren bininci *stadia*'da Sophaks'ın sarayı olan Siga kenti bulunur. Şimdilerde yoktur. Sophaks'tan sonra Masanasses ülkeye egemen oldu, ardından Mikipsas, sonra ise onun ardılları; bizim zamanımızda ise yakın zamanda vefat eden Ioubas'ın babası Ioubas. Bunun sarayı olan Zama, Romalılar tarafından yıkıldı. Siga'dan sonra altı yüzüncü *stadia*'da Theon Limen (= Tanrıların Limanı) yer alır; sonra ise bilinmeyen diğer topraklar bulunur. Ülkenin derinliklerinde ise dağlık ve çöl (yerler vardır) ... Gaitoulialarının Syrtes'e kadar iskân ettiği bu yerler ara sıra ekilir. Oradaki deniz kıyısında ise verimli ovalar, pek çok kent, nehir ve göller bulunur.

[10]

ποσειδώνιος δ' οὐκ οἶδ' εἰ ἀληθεύει φήσας ὄλιγοις καὶ μικροῖς διαρρεῖσθαι ποταμοῖς τὴν Λιβύην: αὐτὸνς γάρ, οὓς Ἀρτεμίδωρος εἴρηκε, τοὺς μεταξὺ τῆς Λυγγὸς καὶ Καρχηδόνος καὶ πολλοὺς εἴρηκε καὶ μεγάλους, ἐν δὲ τῇ μεσογαίᾳ ταῦτ' ἀληθέστερον εἰπεῖν: εἴρηκε δὲ τούτου τὴν αἰτίαν αὐτός: μὴ γὰρ κατομβρεῖσθαι τοῖς ἀρκτικοῖς μέρεσι, καθάπερ οὐδὲ τὴν Αἰθιοπίαν φασί: διὸ πολλάκις λοιμικὰ ἐμπίπτειν ὑπὸ αὐχμῶν καὶ τὰς λίμνας τελμάτων πίμπλασθαι καὶ τὴν ἀκρίδα ἐπιπολάζειν. ἔτι φησὶ τὰ μὲν ἀνατολικὰ ὑγρὰ εἶναι, τὸν γὰρ ἥλιον ἀνίσχοντα ταχὺ παραλλάττειν, τὰ δ' ἐσπέρια ξηρά, ἐκεī γὰρ καταστρέφειν ... ὑγρὰ γὰρ καὶ ξηρά, τὰ μὲν παρ' ὑδάτων ἀφθονίαν ἡ σπάνιν λέγεται, τὰ δὲ παρὰ τὴν τῶν ἥλιων: βούλεται δὲ λέγειν τὰ παρὰ τοὺς ἥλιους: ταῦτα δὲ πάντες ἀρκτικοῖς καὶ μεσημβρινοῖς κλίμασιν ἀφορίζουσι: καὶ μὴν ἀνατολικά τε καὶ δυσμικά, τὰ μὲν πρὸς τὰς οἰκήσεις λεγόμενα, καθ' ἕκαστην τὴν οἰκησιν καὶ τὴν μετάπτωσιν τῶν ὄριζόντων ἄλλα καὶ ἄλλα ἐστίν, ὥστ' οὐδ' ἔνεστι καθολικῶς εἰπεῖν ἐπὶ τῶν ἀπεριλήπτων τὸ πλῆθος, ὅτι τὰ μὲν ἀνατολικὰ ὑγρά, τὰ δὲ δυσμικά ξηρά. ὡς δὲ λέγεται πρὸς τὴν οἰκουμένην ὅλην καὶ τὰς ἐσχατιὰς τὰς τοιαύτας, οἷα καὶ ἡ Ἰνδικὴ καὶ ἡ Ἰβηρία, λέγοι ἂν εἰ ἄρα τὴν τοιαύτην ἀπόφασιν. τίς οὖν ἡ πιθανότης τῆς αἰτιολογίας; ἐν γὰρ περιφορᾷ συνεχεῖ τε καὶ ἀδιαλείπτω τοῦ ἥλιου τίς ἄν εἴη καταστροφή; τό τε τάχος τῆς παραλλαγῆς πανταχοῦ ἵσον. ἄλλως τε παρὰ τὴν ἐνάργειάν ἐστι, τὰ ἐσχατα τῆς Ἰβηρίας ἡ τῆς Μαυρουσίας τὰ πρὸς δύσιν ξηρὰ λέγειν ἀπάντων μάλιστα: καὶ γὰρ τὸ περιέχον εὔκρατον ἔχει καὶ πλείστων ὑδάτων εὐπορεῖ. εἰ δὲ τὸ καταστρέφειν τοιοῦτον εἰληπται, ὅτι ἐνταῦθα * τὰ ὕστατα τῆς οἰκουμένης ὑπὲρ γῆς γίνεται, τί τοῦτο συντείνει πρὸς ξηρασίαν; καὶ γὰρ ἐνταῦθα καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις τόποις τῆς οἰκουμένης τοῖς ταυτοκλινέσι τὸν ἵσον διαλιπών χρόνον τὸν τῆς νυκτὸς ἐπάνεισι πάλιν καὶ θερμαίνει τὴν γῆν.

[11]

ἔστι δέ που αὐτόθι καὶ ἀσφάλτου πηγὴ καὶ χαλκωρυχεῖα: καὶ σκορπίων δὲ καὶ πτηνῶν καὶ ἀπτέρων λέγεται πλῆθος, μεγέθει δὲ ... ἐπασπονδύλων, ὁμοίως δὲ καὶ φαλάγγια καὶ μεγέθει καὶ πλήθει διαφέροντα: σαύρας δὲ διπήχεις φασίν. ἐν μὲν οὖν τῇ παρορείῳ λίθους εὑρίσκεσθαι φασὶ τοὺς λυχνίτας καὶ καρχηδονίους λεγομένους:

[10]

Poseidonios'un, Afrika'nın az sayıda ve kısa nehirlerle sulandığı konusunda doğru söyleyip söylemediğini bilmiyorum. Zira Artemidoros'un anlattığı bu Lynks ile Kartaca arasındaki (nehirlerin) çok sayıda ve uzun olduklarını söyler. İç kesim için daha gerçekçi şeylerden söz eder. Bizzat bunun sebebini de anlatır: Zira kuzey bölgeler yağış almaz, tipki Etiyopya'nın da hiçbir şekilde (almadığını) söyledişi gibi. Bu nedenle, kuraklık yüzünden sık sık vebayla karşılaşılır, göller balıkla dolar ve çekirgeler çoğalar. Ayrıca doğu bölgelerin nemli olduğunu çünkü Güneş'in doğarken hızla yer değiştirdiğini; batı bölgelerin ise kurak olduğunu çünkü (Güneş'in) orada geriye döndüğünü söyler... zira nem ve kuraklığın, suyun ve güneş ışınlarının bolluğundan veya kıtlığındanoluştugu söylenir. (Poseidonios burada) güneş ışınlarına ilişkin şeyleri anlatmak ister. Herkes bunları kuzey ve güney enlemleriyle tanımlar. Yerleşim yerlerine doğru olduğu söylenen doğu ve batı bölgeleri gerçekten de her bir yerleşime ve ufuk çizgisinin (konum) değişikliğine göre farklı farklıdır, öyle ki doğu bölgeleri nemli, batı ise kurak olduğu için, sayısı kesin olmayan bu yerler hakkında genel hatlarıyla konuşmak pek mümkün değildir. Ancak tüm iskân edilen yerler ve Hindistan ile İberia gibi en uzak noktalar için konuşulursa, belki de bu tarz bir açıklama yapabilir. O halde argümanının akla yatkınlığı nedir? Zira Güneş'in aralıksız devam eden döngüsünde ne gibi bir geri dönüş olabilir? Güneş'in görünen hareketi her yerde aynıdır. Ayrıca İberia veya Moritanya'nın doğu uzantılarının bilhassa hepsinden kurak olduğunu söylemek görünen gerçeklige aykırıdır. Zira İlman bir havası vardır ve bol su barındırır. (Güneş'in) bu geri dönüşü, yeryüzünde iskân edilen en uzaktaki topraklar burası * olacak şekilde ele alınırsa o zaman kuraklığa ne sebep olmaktadır? Zira burada ve aynı enlemede bulunan iskân edilmiş diğer yerlerde (Güneş) bir gecelik süre bırakıktan sonra tekrardan yükseler ve yeryüzünü ısitır.

[11]

Yaklaşık burada bir yerde (*Masaisylia*) petrol kaynakları ve bakır madeni yatakları vardır. Ayrıca hem kanatlı hem de kanatsız akreplerin sayısının fazla olduğu söylenir, ... yedi omur uzunluğunda ve tarantulaya benzer fakat boyut ve sayıca farklılık gösterirler. Kertenkelelerin ise iki dirsek boyunda oldukları söylenir. Dağlık kısımda ise *lykhnites* ve *karkhedonios* denilen taşlar bulunduğu söylenir.

ἐν δὲ τοῖς πεδίοις ὀστρακίων καὶ χηραμύδων πλῆθος, οἶον ἐν τοῖς περὶ τοῦ Ἀμμωνος λόγοις εἰρήκαμεν: καὶ δένδρον δέ ἐστι μελίλωτον καλούμενον, ἐξ οὗ σκευάζουσιν οἶνον: τινὲς δ' αὐτῶν καὶ δίκαρπον ἔχουσι τὴν γῆν, καὶ δύο θεριστικὰ καρποῦνται, τὰ μὲν θερινὰ τὰ δ' ἑαρινά: ἔστι δὲ ἡ καλάμη πεντάπηχυς τὸ ὑψος, πάχος δὲ τοῦ μικροῦ δακτύλου, τὸν δὲ καρπὸν διακοσιοκατετταρακοντάχουν ἀποδίδωσι: τοῦ δὲ ἑαρος οὐδὲ σπείρουσιν, ἀλλὰ παλιούροις συνδεδεμέναις ἐπικαταψήσαντες τὴν χώραν τῷ ἐκπεσόντι στάχυι κατὰ τὸν θερισμὸν ἀρκοῦνται: τελεσικαρπεῖ γὰρ τὸν θερινὸν καρπόν. διὰ δὲ τὸ πλῆθος τῶν θηρίων κνημῖδας ἔχοντες ἐργάζονται καὶ τάλλα δὲ μέρη διφθεροῦνται: καθεύδοντες δὲ περιχρίουσι τοὺς κλινόποδας σκορόδοις τῶν σκορπίων χάριν καὶ παλιούροις περιδοῦσιν.

[12]

ἐν δὲ τῇ παραλίᾳ ταύτῃ πόλις Ἰώλ ὄνομα, ἣν ἐπικτίσας Ἰούβας ὁ τοῦ Πτολεμαίου πατὴρ μετωνόμασε Καισάρειαν, ἔχουσα καὶ λιμένα καὶ πρὸ τοῦ λιμένος νησίον. μεταξὺ δὲ τῆς Καισαρείας καὶ τοῦ Τρητοῦ μέγας ἐστὶ λιμήν, ὃν Σάλδαν καλοῦσι: τοῦτο δ' ἐστὶν ὅριον τῆς ὑπὸ τῷ Ἰούβᾳ καὶ τῆς ὑπὸ τοῖς Ῥωμαίοις πολυτρόπως γὰρ οἱ μερισμοὶ γεγένηνται τῆς χώρας, ἄτε τῶν νεμομένων αὐτὴν πλειόνων γενομένων καὶ τῶν Ῥωμαίων ἄλλοτ' ἄλλως τούτων τοῖς μὲν φίλοις χρωμένων, τοῖς δὲ καὶ πολεμίοις, ὥστε καὶ ἀφαιρεῖσθαι καὶ χαρίζεσθαι συνέβαινεν ἄλλοις ἄλλα καὶ οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον. ἦν δὲ ἡ μὲν πρὸς τῇ Μαυρουσίᾳ προσοδικωτέρα τε καὶ δυναμικωτέρα, ἡ δὲ πρὸς τῇ Καρχηδονίᾳ καὶ τῇ Μασυλίέων ἀνθηροτέρα τε καὶ κατεσκευασμένη βέλτιον, καίπερ κεκακωμένη διὰ τὰ Καρχηδόνια τὸ πρῶτον, ἐπειτα διὰ τὸν πρὸς Ἰουγούρθαν πόλεμον: ἐκεῖνος γὰρ Ἄδαρβαλα ἐκπολιορκήσας ἐν Ἰτύκῃ καὶ ἀνελών, φίλον ὄντα Ῥωμαίων, ἐνέπλησε τὴν χώραν πολέμου: εἴτ' ἄλλοι ἐπ' ἄλλοις συνέστησαν πόλεμοι, τελευταῖος δὲ ὁ πρὸς Σκιπίωνα Καίσαρι τῷ θεῷ συστάς, ἐν ὧ καὶ Ἰούβας ἀπέθανε: συνηφανίσθησαν δὲ τοῖς ἡγεμόσι καὶ αἱ πόλεις, Τισιαοῦς τε καὶ Ὄνάγα καὶ Θάλα, ἔτι δὲ καὶ Κάψα, τὸ γαζοφυλάκιον τοῦ Ἰουγούρθα, καὶ Ζάμα καὶ Ζίγχα καὶ πρὸς αἵς κατεπολέμησε Καίσαρ Σκιπίωνα ὁ θεός, πρὸς Ρουσπίνῳ μὲν πρῶτον νικῶν, εἴτα πρὸς Οὐζίτοις, εἴτα πρὸς Θάψων καὶ τῇ πλησίον λίμνῃ καὶ ταῖς ἄλλαις: πλησίον δὲ καὶ Ζέλλα καὶ Ἀχόλλα, ἐλεύθεραι πόλεις: εἰλε δ' ἐξ ἐφόδου Καίσαρ τὴν Κέρκινναν νῆσον καὶ Θέναν, πολίχνην ἐπιθαλαττίδιαν. τούτων πασῶν αἱ μὲν τελέως ἡφανίσθησαν, αἱ δ' ἡμίσπαστοι κατελείφθησαν: Φαρὰν δ' οἱ Σκιπίωνος ἵπεῖς ἐνέπρησαν.

Ovalarda çok sayıda istiridye ve tarak kabuğu vardır, buna benzer şeyi Ammon ile ilgili notlarda anlattık. Ayrıca (burada) şarap hazırladıkları *melilotos* denilen bir ağaç bulunur. Bu (insanlardan) bazlarının çift ürün getiren toprakları vardır ve biri baharda diğer yazın olmak üzere iki kez hasat edilir. Ekin sapı 5 dirsek uzunlığında, serçe parmağı kalınlığındadır ve 240 misli ürün verir. Baharda hiçbir şey ekmezler fakat hasat zamanında bir araya getirdikleri *paliouros*'larla³⁹ toprağa sürgü çekerlerken (sürgüden) düşen başaklarla yetinirler. Zira (bunları) yazılık ürün olarak yetiştirirler. Hayvanların sayıca fazlalığı nedeniyle tozluk giyerek çalışırlar ve diğer yerlerini da deriyle örterler. Uyumak için yattıkları zaman yataklarının ayak uçlarına, akreplerden ötürü, sarımsak sürüp *paliouros* ilişirirler.

[12]

Bu sahil şeridine Ptolemaios'un babası Ioubas'ın tekrardan kurduğu (ve sonra) adını Caesarea olarak değiştirdiği lol isimli bir kent bulunur; bir limanı ve limanının önünde de bir adacıği vardır. Caesarea ile Treton arasında Salda denilen büyük bir liman yer alır. Bu Ioubas ve Romalılar tarafından yönetilen toprakların sınırlıdır. Yaşayanların sayıca fazla olması ve Romalıların farklı zamanlarda farklı şekillerde bunların bir kısmını dost ve bir kısmını ise düşman ilan etmeleri gibi çeşitli sebeplerden ülke kısımlara ayrılmıştır. Öyle ki (bu durumun) sonucu olarak ülke aynı tarzda olmasa da bölünmüş ve başkalarına tahsis edilmiştir. Moritanya yakınındaki bölge daha kazançlı ve kullanışlıdır; Kartaca ve Masyliaşların yakınındaki (bölge) ise, İlkin Kartaca sonra da Iugurtha Savaşı nedeniyle kötü duruma düşse de, daha ongun ve daha iyi inşa edilmiştir. Zira o, Roma dostu olan Adarbal'ı Ityke'de kuşatıp teslim olmaya zorladıkten sonra öldürdü ve Ülkeyi (Libya) savaşa gark etti. Sonra savaş üzerine savaşlar meydana geldi ve en sonucusu da Ioubas'ın olduğu, Divus Caesar ile Scipio'ya karşı olan savaştır. Tisiaous, Vaga ve Thala kentleri liderleriyle birlikte yok edildiler; hatta Iugurtha'nın hazinesini tuttuğu Kapsa, ayrıca Zama, Zinkha ve Divus Caesar'in Scipio'yu yendiği yerin yakınındaki kentler de: İlkin Rouspinon'da zafer kazanır, ardından Uzita yakınında, sonra Thapsos ve yakınındaki gölün kıyısında ve diğer kentlerde. Ayrıca yakınında bağımsız olan Zella ve Akholla kentleri vardır. Caesar ilk saldırıyla Kerkinna Adası'nı ve sahil kasabası olan Thena'yı ele geçirdi. Tüm bunlar arasında bazı kentler tümüyle yok edildi, bazı ise yarı yıkık şekilde terkedildi. Scipio'nun süvarileri ise Phara (kentini) ateşe verdiler.

[13]

μετὰ δ' οὖν Τρητὸν ἡ Μασυλιέων ἐστὶ καὶ ἡ Καρχηδονίων παραπλησία χώρα. Κίρτα τέ ἐστιν ἐν μεσογαίᾳ, τὸ Μασανάσσου καὶ τῶν ἔξῆς διαδόχων βασίλειον, πόλις εὐέρκεστάτη καὶ κατεσκευασμένη καλῶς τοῖς πᾶσι καὶ μάλιστα ὑπὸ Μικίγα, ὅστις καὶ Ἐλληνας συνώκισεν ἐν αὐτῇ καὶ τοσαύτην ἐποίησεν ὥστ' ἐκπέμπειν μυρίους ἵππεας, διπλασίους δὲ πεζούς. ἡ τε δὴ Κίρτα ἐνταῦθα καὶ οἱ δύο Ἰππῶνες, ὁ μὲν πλησίον Ἰτύκης ὁ δὲ ἀπωτέρω πρὸς τῷ Τρητῷ μᾶλλον, ἄμφω βασίλεια. ἡ δὲ Ἰτύκη δευτέρα μετὰ Καρχηδόνα τῷ μεγέθει καὶ τῷ ἀξιώματι: καταλυθείσης δὲ Καρχηδόνος ἐκείνη ἦν ὡς ἄν μητρόπολις τοῖς Ρωμαίοις καὶ ὄρμητήριον πρὸς τὰς ἐν Λιβύῃ πράξεις: ἴδρυται δ' ἐν αὐτῷ τῷ κόλπῳ τῷ Καρχηδονιακῷ πρὸς θατέρῳ τῶν ἀκρωτηρίων τῶν ποιούντων τὸν κόλπον, ὃν τὸ μὲν πρὸς τῇ Ἰτύκῃ καλοῦσιν Ἀπολλώνιον, θάτερον δὲ Ἐρμαίαν, καὶ εἰσὶν ἐν ἐπόψει ἀλλήλαις αἱ πόλεις, ῥεῖ δὲ τῆς Ἰτύκης πλησίον ὁ Βαγράδας ποταμός: εἰσὶ δ' ἀπὸ Τρητοῦ μέχρι Καρχηδόνος στάδιοι δισχίλιοι πεντακόσιοι: οὕτε τοῦθ' ὄμολογεῖται δὲ τὸ διάστημα οὕτε τὸ μέχρι Σύρτεων.

[14]

καὶ Καρχηδῶν δὲ ἐπὶ χερρονήσου τινὸς ἴδρυται, περιγραφούσης κύκλου τριακοσίων ἔξηκοντα σταδίων ἔχοντα τεῖχος, οὐ τὸ ἔξηκονταστάδιον μῆκος αὐτὸς ὁ αὐχὴν ἐπέχει, καθῆκον ἀπὸ θαλάττης ἐπὶ θάλατταν, ὅπου τοῖς Καρχηδονίοις ἥσαν αἱ τῶν ἐλεφάντων στάσεις, τόπος εὐρυχωρής, κατὰ μέσην δὲ τὴν πόλιν ἡ ἀκρόπολις ἦν ἐκάλουν Βύρσαν, ὀφρὺς ἱκανῶς ὀρθία, κύκλῳ περιοικουμένη, κατὰ δὲ τὴν κορυφὴν ἔχουσα Ἀσκληπιεῖον, ὅπερ κατὰ τὴν ἄλωσιν ἡ γυνὴ τοῦ Ἀσδρούβα συνέπρησεν αὐτῇ. ὑπόκεινται δὲ τῇ ἀκροπόλει οἵ τε λιμένες καὶ ὁ Κάθων, νησίον περιφερὲς εὐρίπῳ περιεχόμενον, ἔχοντι νεωσοίκους ἑκατέρωθεν κύκλῳ.

[15]

κτίσμα δ' ἐστὶ Διδοῦς ἀγαγούσης ἐκ Τύρου λαόν: οὗτοι δ' εὐτυχῆς ἡ ἀποικία τοῖς Φοίνιξιν ὑπῆρξε καὶ αὐτῇ καὶ ἡ μέχρι τῆς Ἰβηρίας τῆς τε ἄλλης καὶ τῆς ἔξω στηλῶν ὥστε τῆς Εὐρώπης ἔτι νῦν τὴν ἀριστηνέμονται Φοίνικες κατὰ τὴν ἡπειρον καὶ τὰς προσεχεῖς νήσους, τὴν τε Λιβύην κατεκτήσαντο πᾶσαν, ὅσον μὴ νομαδικῶς οἴόν τ' ἦν οἰκεῖν. ἀφ' ἣς δυνάμεως πόλιν τε ἀντίπαλον τῇ Ρώμῃ κατεσκευάσαντο καὶ τρεῖς ἐπολέμησαν μεγάλους πρὸς αὐτοὺς πολέμους, γένοιτο δ' ἄν εὑδηλος ἡ δύναμις αὐτῶν ἐκ τοῦ ὑστάτου πολέμου, ἐνῷ κατελύθησαν ὑπὸ Σκιπίωνος τοῦ Αἰγαλιανοῦ, καὶ ἡ πόλις ἄρδην ἡφανίσθη.

[13]

Treton'dan sonra Masyalialıların ve ona benzeyen Kartacalıların toprakları gelir. İç bölgede Masanassos'un ve ardıllarının yönetim merkezi olan Kirta kenti gelir. Bu kent son derece iyi tahkim edilmiş ve bilhassa Mikipsas tarafından her açıdan muhteşem bir şekilde inşa edilmiştir; (Mikipsas) burayı Helenlerle birlikte iskân etti ve on bin süvari ile iki katı piyade gönderebilecek şekilde de geliştirdi. Kirta ve iki Hippo kenti de (buradadır), biri Ityke yakınında, diğeri ise Treton'un biraz ötesinde (yer alır) ve her ikisi de yönetim merkezidir. Ityke, Kartaca'dan sonra büyülüük ve önemi bakımından ikinci sıradadır. Kartaca yıkıldıkten sonra bu (kent) Romalılara ait bir metropolis olarak kaldı ve Afrika'daki işler için bir hareket üssü oldu. (Burası) aynı Karkhedonikos Körfezi kıyısında, körfezi oluşturan iki burundan birinde kuruludur; bunlardan Ityke'de olana Apollonian, diğerine de Hermaia denir ve bu kentler birbirlerinin görüş alanı içinde kalırlar. Ityke yakınlarından Bagradas Nehri akar. Treton'dan Kartaca'ya kadar 2500 *stadia*'dır. Ne bu mesafe ne de Syrtes'a kadar olan mesafe konusunda ortak bir görüşe varılmıştır.

[14]

Kartaca bir yarımada üzerine kuruludur, çevresi 360 *stadia*'dır ve duvarla çevrilidir. Burada 60 *stadia* uzunlığında, denizden denize doğru uzanan bir kışak bulunur. Burası Kartacalılara ait fillerin durduğu geniş bir yerdır. Kentin ortasında Byrsa denilen akropolis yer alır, etrafı iskân edilmiş oldukça sarp bir yamaçtır. Tepesinde bir Asklepion bulunur, kentin işgali sırasında Asdrubal'ın karısı kendini buraya beraber ateşe vermiştir. Akropolis'in aşağısında limanlar ve bir boğaz ile çevrelenmiş dairesel bir adacık olan Kothon yer alır ve her iki tarafta da tersaneler bulunur.

[15]

(Kartaca), Tyros'tan bir güruhla gelen Dido'nun kurmasıdır. Böylece bu koloni de, Iberia'ya kadar olan diğerleri ve sütunların arasındaki (koloniler) de Fenikeliler için talihli (yerleşimler) olmuşlardır; zira şimdi de kita boyunca Avrupa'nın en iyi (yerini) ve komşu adaları Fenikeliler iskân ediyorlar, konargöçer bir şekilde olmaksızın yaşanabilen tüm Afrika'yı da ellerinde tuttular. Bu muktedirlikleri sayesinde Roma'ya karşı koyabilecek bir kent inşa ettiler ve onlara karşı üç büyük savaş yaptılar. Muktedirlikleri, Scipio Aemilianus tarafından yıkıma uğratıldıları son savaştan da anlaşılabılır; ve kentleri tamamen yok edildi.

ὅτε γάρ ἥρξαντο πολεμεῖν τοῦτον τὸν πόλεμον, πόλεις μὲν εἶχον τριακοσίας ἐν τῇ Λιβύῃ, ἀνθρώπων δ' ἐν τῇ πόλει μυριάδας ἐβδομήκοντα: πολιορκούμενοι δὲ καὶ ἀναγκασθέντες τραπέσθαι πρὸς ἔνδοσιν πανοπλῶν μὲν ἔδοσαν μυριάδας εἴκοσι καταπελτικὰ δὲ ὄργανα τρισχίλια, ὡς οὐ πολεμηθῆσόμενοι. κριθέντος δὲ πάλιν τοῦ ἀναπολεμεῖν, ἔξαιφνης ὄπλοποιίαν συνεστήσαντο, καὶ ἐκάστης ἡμέρας ἀνεφέροντο θυρεοὶ μὲν ἑκατὸν καὶ τετταράκοντα πεπηγότες, μάχαιραι δὲ τριακόσιαι καὶ λόγχαι πεντακόσιαι, χίλια δὲ βέλη καταπελτικά, τρίχα δὲ τοῖς καταπέλταις αἱ θεράπαιναι παρεῖχον: ἔτι τοίνυν ναῦς ἔχοντες δώδεκα ἔξ ἐτῶν πεντήκοντα κατὰ τὰς ἐν τῷ δευτέρῳ πολέμῳ συνθήκας, τότε καίπερ ἥδη συμπεφευγότες εἰς τὴν Βύρσαν ἐν διμήνῳ κατεσκευάσαντο ναῦς ἑκατὸν εἴκοσι καταφράκτους, καὶ τοῦ στόματος τοῦ Κώθωνος φρουρούμενου διώρυξαν ἄλλο στόμα, καὶ προῆλθεν αἰφνιδίως ὁ στόλος: ὅλη γάρ ἦν ἀποκειμένη παλαιὰ καὶ τεχνιτῶν πλῆθος προσεδρεῦον καὶ σιταρχούμενον δημοσίᾳ. τοιαύτη δ' οὕσα Καρχηδόνων ὄμως ἑάλω καὶ κατεσκάψῃ. τὴν δὲ χώραν τὴν μὲν ἐπαρχίαν ἀπέδειξαν Ρωμαῖοι τὴν ὑπὸ τοῖς Καρχηδονίοις, τῆς δὲ Μασανάσσην ἀπέδειξαν κύριον καὶ τοὺς ἀπογόνους τοὺς περὶ Μικίψαν. μάλιστα γάρ ἐσπουδάσθη παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ὁ Μασανάσσης δι' ἀρετὴν καὶ φιλίαν: καὶ γάρ δὴ καὶ οὗτός ἐστιν ὁ τοὺς νομάδας πολιτικοὺς κατασκευάσας καὶ γεωργούς, ἔτι δ' ἀντὶ τοῦ ληστεύειν διδάξας στρατεύειν. ἴδιον γάρ τι τοῖς ἀνθρώποις συνέβη τούτοις: χώραν γάρ οίκουντες εὐδαίμονα πλὴν τοῦ θηρίοις πλεονάζειν, ἐάσαντες ἐκφέρειν ταῦτα καὶ τὴν γῆν ἐργάζεσθαι μετὰ ἀδείας ἐπ' ἀλλήλοις ἐτρέποντο, τὴν δὲ γῆν τοῖς θηρίοις ἀφεῖσαν. οὕτω δ' αὐτοῖς συνέβαινε πλάνητα καὶ μετανάστην βίον ζῆν μηδὲν ἥττον τῶν ὑπὸ ἀπορίας καὶ λυπρότητος τόπων ἡ ἀέρων εἰς τοῦτο περισταμένων τῶν βίων, ὥστε καὶ ἴδιον τοῦθ' εύρισκεσθαι τοῦνομα τοὺς Μασαισυλίους: καλοῦνται γάρ Νομάδες. ἀνάγκη δὲ τοὺς τοιούτους εὐτελεῖς είναι τοῖς βίοις καὶ τὸ πλέον ῥιζοφάγους ἢ κρεοφάγους, γάλακτι δὲ καὶ τυρῷ τρεφομένους. ἥρημωμένης δ' οὖν ἐπὶ πολὺν χρόνον τῆς Καρχηδόνος, καὶ σχεδόν τι τὸν ἀντὸν χρόνον ὄνπερ καὶ Κόρινθος, ἀνελήφθη πάλιν περὶ τοὺς ἀυτούς πως χρόνους ὑπὸ Καίσαρος τοῦ θεοῦ πέμψαντος ἐποίκους Ρωμαίων τοὺς προαιρουμένους καὶ τῶν στρατιωτῶν τινας, καὶ νῦν εἴ τις ἄλλη καλῶς οἰκεῖται τῶν ἐν Λιβύῃ πόλεων. [Κατὰ μέσον δὲ τὸ στόμα τοῦ Καρχηδονίου κόλπου νῆσός ἐστι Κόρσουρα. ἀντίπορθμος δ' ἐστὶν ἡ Σικελία τοῖς τόποις τούτοις ἡ κατὰ Λιλύβαιον, ὅσον ἐν διαστήματι χλίων καὶ πεντακοσίων σταδίων: τοσοῦτον γάρ φασι τὸ ἐκ Λιλυβαίου μέχρι Καρχηδόνος: οὐ πολὺ δὲ τῆς Κορσούρας διέχουσιν οὐδὲ τῆς Σικελίας ἄλλαι τε νῆσοι καὶ Αἰγαίουρος.

Bu savaşa girişiklerinde Afrika'da 300 kentleri (vardı) ve kente (Kartaca'da) de 700 bin insan (bulunuyordu). İşgal altındakiler teslim olmaya zorlandılar ve savaşılmaması şartıyla 200 bin zırh takımı ile 3000 mancınık malzemesi teslim ettiler. Yeniden savaşma kararı verince hızla teçhizat üretimine giriştiler ve her gün tamamlanmış 140 *thyreos* (büyük dikdörtgen kalkan), 300 kılıç, 500 mızrak, bin mancınık oku ürettiler; kadın hizmetkarlar da mancınıklar için saçlarını bağışladılar. Ayrıca ikinci savaştaki anlaşma uyarınca elli yıldır 12 gemiye sahiplerken, o zaman topyekûn Byrsa'ya kaçmalarına rağmen, iki ayda donanımlı 120 gemi inşa ettiler. Kothon'un ağızı korunmaya alındığı sırada başka bir ağız kazdılar ve donanma umulmadık bir şekilde ilerledi. Eski keresteler depolanmıştı ve halkın kesesinden ücreti ödenen çok sayıda kalifiye işçi bulunduruluyordu. Kartaca böyle olmasına karşın hâlâ işgal altında ve yıkılmıştı. Romalılar, Kartacalılar tarafından iskân edilen toprakları eyalet yaptılar, Masanasses'i ve Mikipsas'ın soyunu hükümdar olarak atadılar. Bilhassa Masanasses, Romalılar nezdinde erdemî ve dostluğu nedeniyle saygı görürdü. Ayrıca konargöçerleri ve çiftçileri haydutluk yapmak yerine asker olmayı öğreterek vatandaş yapan o idi. Bu insanlara has olan bir şey de şudur: Vahşi hayvanlarla dolu olmasına karşın verimli topraklarda yaşarlar, onları kovmayı yasaklarlar, korkusuzca topraklarını işlerler, karşılıklı yer değiştirirler ve topraklarını hayvanlara bırakırlar. Böylece onların payına, toprak ya da iklimin zorluk ve kitliği tarafından kuşatılmış bir hayatı katlanmak değil de gezgin ve yer değiştiren bir hayatı yaşamak düşü; öyle ki Masaisylialılar kendilerine özgü bir ad buldular: Zira (onlar) Nomades (konargöçer) olarak adlandırılırlar. Böyleleri hayatlarını basit bir şekilde idare ettirmek ve çoğunlukla da etten ziyade köklerle, süt ve peynirle beslenmek zorundadır. Kartaca uzun bir süre, Korinthos ile yaklaşık aynı süre kadar, harap halde kaldıktan sonra, yaklaşık aynı zamanda Divus Caesar tarafından Romalılar ve askerler arasından seçilen bazı kolonistler gönderilerek tekrardan ayağa kaldırıldı. Şimdi ise Afrika'daki kentler arasında güzel bir şekilde yerleşilmiş bir kenttir. [Kartaca Körfezi'nin ağızının ortasında, karşısında Karsoura Adası yer alır. Sicilya ise boğazın karşısındadır, bu toprakların karşısında ise yaklaşık 1500 *stadia*'lık bir mesafede Lilybaion yer alır. Zira bu mesafenin Lilybaion'dan Kartaca'ya kadar olduğunu söylerler. Diğer adalar ve Aigimouros ne Sicilya'dan ne de Korsoura'dan çok uzaktadır.]

[16]

διάπλους δ' ἐστὶν ἐκ Καρχηδόνος ἔξήκοντα σταδίων εἰς τὴν προσεχῆ περαίαν, ὅθεν εἰς Νέφεριν ἀνάβασις σταδίων ἑκατὸν εἴκοσι, πόλιν ἐρυμνὴν ἐπὶ πέτρας ϕικισμένην. ἐν αὐτῷ δὲ τῷ κόλπῳ ἐν ὦπλῃ καὶ ἡ Καρχηδών, Τύνις ἐστὶ πόλις καὶ θερμὰ καὶ λατομίαι τινές: εἰθ' ἡ Ἐρμαία ἄκρα τραχεῖα καὶ ἐπ' αὐτῇ πόλις ὁμώνυμος: εἴτα Νεάπολις: εἴτ' ἄκρα Ταφίτις, καὶ ἐπ' αὐτῇ λόφος Ἀσπὶς καλούμενος ἀπὸ τῆς ὁμοιότητος, ὅνπερ συνώκισεν ὁ τῆς Σικελίας τύραννος Ἀγαθοκλῆς καθ' ὃν καιρὸν ἐπέπλευσε τοῖς Καρχηδονίοις: συγκατεσπάσθησαν δὲ τῇ Καρχηδονίᾳ ὑπὸ Ρωμαίων αἱ πόλεις αὗται. ἀπὸ δὲ τῆς Ταφίτιδος ἐν τετρακοσίοις σταδίοις νῆσός ἐστι Κόσσουρος κατὰ Σελινοῦντα τῆς Σικελίας ποταμόν, καὶ πόλιν ἔχουσα ὁμώνυμον, ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα σταδίων οὖσα τὴν περίμετρον, διέχουσα τῆς Σικελίας περὶ ἔξακοσίους σταδίους: ἔστι δὲ καὶ Μελίτη νῆσος ἐν πεντακοσίοις σταδίοις ἀπὸ τῆς Κοσσούρου. εἴτα Ἄδρυμης πόλις, ἐν ᾧ καὶ νεώρια ἦν: εἴθ' αἱ Ταριχεῖαι λεγόμεναι, νησία πολλὰ καὶ πυκνά: εἴτα Θάψος πόλις, καὶ μετὰ ταύτην νῆσος πελαγία Λοπαδοῦσσα: εἴτα ἄκρα Ἀμμωνος ... Βαλίθωνος, πρὸς ἥν θυννοσκοπείον: εἴτα Θένα πόλις παρὰ τὴν ἀρχὴν κειμένη τῆς μικρᾶς σύρτεως: πολλαὶ δ' εἰσὶ καὶ ἄλλαι μεταξὺ πολίχναι οὐκ ἄξιαι μνήμης: παράκειται δὲ τῇ ἀρχῇ τῆς σύρτεως νῆσος παραμήκης ἡ Κέρκιννα εὐμεγέθης ἔχουσα ὁμώνυμον πόλιν, καὶ ἄλλη ἐλάττων Κέρκιννῖτις.

[17]

συνεχῆς δ' ἐστὶν ἡ μικρὰ σύρτις, ἣν καὶ Λωτοφαγῖτιν σύρτιν λέγουσιν. ἔστι δ' ὁ μὲν κύκλος τοῦ κόλπου τούτου σταδίων χλίων ἔξακοσίων, τὸ δὲ πλάτος τοῦ στόματος ἔξακοσίων: καθ' ἑκατέραν δὲ τὴν ἄκραν τὴν ποιοῦσαν τὸ στόμα προσεχεῖς εἰσὶ τῇ ἡπείρῳ νῆσοι, ἥ τε λεχθεῖσα Κέρκιννα καὶ ἡ Μῆνιγξ, πάρισοι τοῖς μεγέθεσι. τὴν δὲ Μήνιγγα νομίζουσιν εἶναι τῶν Λωτοφάγων γῆν τὴν ὑφ' Όμήρου λεγομένην, καὶ δείκνυται τίνα σύμβολα, καὶ βωμὸς Οδυσσέως καὶ αὐτὸς ὁ καρπός: πολὺ γάρ ἔστι τὸ δένδρον ἐν αὐτῇ τὸ καλούμενον λωτόν, ἔχον ἥδιστον καρπόν: πλείους δ' εἰσὶν ἐν αὐτῇ πολίχναι, μία δ' ὁμώνυμος τῇ νήσῳ: καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ σύρτει πολίχναι τινές εἰσι. κατὰ δὲ τὸν μυχὸν ἔστι παμμέγεθες ἐμπόριον, ποταμὸν ἔχον ἐμβάλλοντα εἰς τὸν κόλπον. διατείνει δὲ μέχρι δεῦρο τὰ τῶν ἀμπώτεων πάθη καὶ τῶν πλημμυρίδων, καθ' ὃν καιρὸν ἐπὶ τὴν θήραν τῶν ἰχθύων ἐπιπηδῶσιν οἱ πρόσχωροι κατὰ σπουδὴν θέοντες.

[16]

Kartaca'dan karşıki komşu sahile deniz yolcuğu 60 *stadia*'dır. Buradan kayalıkrlara inşa edilmiş korunaklı kent Nepheris'e yürüyerek 120 *stadia*'dır. Kartaca'nın da bulunduğu aynı körfezde Tynis kenti, termal kaynaklar ve bazı taş ocakları bulunur. Ardından engebeli bir burun olan Hermaia ve üzerinde aynı adı taşıyan kent gelir. Sonra ise Neapolis. Ardından Taphitis Burnu ve üzerinde şeklärin benzerliğinden ötürü Aspis (yuvarlak kalkan) denilen tepe (gelir). Burası, Sicilya tiranı Agathokles'in Kartacalılara karşı yelken açtığı zaman iskân ettiği tepedir. Fakat bu kentler Romalılar tarafından Kartaca ile birlikte aynı zamanda yıkılmıştır. Taphitis'ten 400 *stadia* uzaklıkta, Sicilya'nın Selinounta Nehri'nin tam karşısındaki Kossouros Adası yer alır ve aynı ismi taşıyan bir kenti vardır; (bu kentin) çevresi 150 *stadia*'dır ve Sicilya'dan yaklaşık 600 *stadia* uzaklığıdadır. Kossouros'tan 500 *stadia* uzaklıkta Melite Adası bulunur. Sonra içinde bir savaş limanı barındırmış olan Adrymes kenti gelir. Ardından Tarikheai denilen birbirine yakın konumdaki pek çok ada gelir. Sonra Thepsos kenti ve bunun ardından da açık denizde konumlanan Lopadoussa Adası gelir. Sonra kıyısında tuna balığı gözlemevi bulunan Ammon Balithon Burnu ... yer alır. Syrtis Mikra'nın başlangıcında konumlanan Thena kenti bulunur. Bunların arasında pek çok farklı ama anımsamaya gerek olmayan küçük kentler bulunur. Syrtis'in başladığı yerin yakınında uzun bir ada olan Kerkinna yer alır; son derece uzun olan ada aynı isimli bir kenti barındırır ve daha küçük bir diğer ada olan Kerkinnitis de buradadır.

[17]

Devamında Lotophagatis Syrtis de denilen Syrtis Mikra yer alır. Bu körfezin çevresi 1600 ve ağzının genişliği 600 *stadia*'dır. Ağızı oluşturan her iki burunda, anakaraya yakın uzanan eş büyüklükte adalar bulunur, biri sözü geçen Kerkinna diğeri ise Meninks. Meninks'in Homeros tarafından sözü edilen Lotophagon ülkesi olduğunu düşünürler ve birtakım deliller, Odysseus'un altarı ve bizzat meyve, gösterilir. Zira burada *lotos* denilen ağaç boldur, son derece lezzetli bir meyvesi vardır. Burada fazlaca küçük kent yer alır, birisi de adayla aynı ismi taşır. Bizzat Syrtis'te de bazı küçük kentler bulunur. İç kısımda körfeze dökülen bir nehre sahip son derece büyük bir *emporion* vardır. Gelgitin etkileri buraya kadar uzanır; gelgit zamanında komşu ülkelerdekiler hızla balık avlamaya koşarlar.

[18]

μετὰ δὲ τὴν σύρτιν Ζοῦχις ἔστι λίμνη σταδίων τετρακοσίων στενὸν ἔχουσα εἴσπλουν καὶ παρ' αὐτὴν πόλις ὄμώνυμος πορφυροβαφεῖα ἔχουσα καὶ ταριχείας παντοδαπάς; εἰτ' ἄλλη λίμνη πολὺ ἐλάττων: καὶ μετὰ ταύτην Ἀβρότονον πόλις καὶ ἄλλαι τινές, συνεχῶς δὲ Νεάπολις, ἣν καὶ Λέπτιν καλοῦσιν: ἐντεῦθεν δ' ἔστι δίαρμα τὸ Λοκρῶν τῶν Ἐπιζεφυρίων τρισχίλιοι ἔξακόσιοι στάδιοι. ἔξῆς δ' ἔστι Κίνυψ ποταμός: καὶ μετὰ ταῦτα διατείχισμά τι, ὃ ἐποίησαν Καρχηδόνιοι γεφυροῦντες βάραθρά τινα εἰς τὴν χώραν ἀνέχοντα: εἰσὶ δὲ καὶ ἀλίμενοι τινες ἐνταῦθα τόποι, τῆς ἄλλης παραλίας ἔχούσης λιμένας; εἰτ' ἄκρα ὑψηλὴ καὶ ὑλώδης, ἀρχὴ τῆς μεγάλης σύρτεως, καλοῦσι δὲ Κεφαλάς: εἰς ταύτην δὲ τὴν ἄκραν ἐκ Καρχηδόνος στάδιοι εἰσὶ μικρῷ πλείους τῶν πεντακισχίλιων.

[19]

ὑπέρκειται δὲ τῆς ἀπὸ Καρχηδόνος παραλίας μέχρι Κεφαλῶν καὶ μέχρι τῆς Μασαι-
συλίων ἡ τῶν Λιβοφοινίκων γῆ μέχρι τῆς τῶν Γαιτούλων ὁρεινῆς ἥδη Λιβυκῆς
οὖσης. ἡ δ' ὑπὲρ τῶν Γαιτούλων ἐστὶν ἡ τῶν Γαραμάντων γῆ παράλληλος ἐκείνη,
ὅθεν οἱ καρχηδόνιοι κομίζονται λιθοι: τοὺς δὲ Γαράμαντας ἀπὸ τῶν Αἰθιόπων τῶν
παρωκεανιτῶν ἀφεστάναι φασὶν ἡμερῶν ἐννέα ἡ καὶ δέκα ὄδόν, τοῦ δὲ Ἄμμωνος
καὶ πεντεκαίδεκα. μεταξὺ δὲ τῆς Γαιτούλων καὶ τῆς ἡμετέρας παραλίας πολλὰ μὲν
πεδία, πολλὰ δὲ ὅρη καὶ λίμναι μεγάλαι καὶ ποταμοί, ὧν τινες καὶ καταδύντες ὑπὸ
γῆς ἀφανεῖς γίνονται: λιτοὶ δὲ σφόδρα τοῖς βίοις εἰσὶ καὶ τῷ κόσμῳ, πολυγύναικες
δὲ καὶ πολύπαιδες, τάλλα δὲ ἐμφερεῖς τοῖς νομάσι τῶν Ἀράβων: καὶ ἵπποι δὲ καὶ βόες
μακροτραχηλότεροι τῶν παρ' ἄλλοις: ἵπποφόρβια δ' ἐστὶν ἐσπουδασμένα διαφε-
ρόντως τοῖς βασιλεῦσιν, ὥστε καὶ ἀριθμὸν ἔξετάζεσθαι πώλων κατ' ἔτος εἰς
μυριάδας δέκα. τὰ δὲ πρόβατα γάλακτι καὶ κρέασιν ἐκτρέφεται, καὶ μάλιστα πρὸς
τοῖς Αἰθιοψι. τοιαῦτα μὲν τὰ ἐν τῇ μεσογαίᾳ.

[20]

ἡ δὲ μεγάλη σύρτις τὸν μὲν κύκλον ἔχει σταδίων τρισχίλιων ἐνακοσίων τριάκοντά
που, τὴν δ' ἐπὶ τὸν μυχὸν διάμετρον χιλίων πεντακοσίων, τοσοῦτον δέ που καὶ τὸ
τοῦ στόματος πλάτος. ἡ χαλεπότης δὲ καὶ ταύτης τῆς σύρτεως καὶ τῆς μικρᾶς ... ὅτι
πολλαχοῦ τεναγώδης ἐστὶν ὁ βυθὸς καὶ κατὰ τὰς ἀμπώτεις καὶ τὰς πλημμυρίδας
συμβαίνει τισὶν ἐμπίπτειν εἰς τὰ βράχη καὶ καθίζειν, σπάνιον δ' εἶναι τὸ σωζόμενον
σκάφος. διόπερ πόρρωθεν τὸν παράπλουν ποιοῦνται φυλαττόμενοι μὴ ἐμπέσοιεν
εἰς τοὺς κόλπους ὑπὸ ἀνέμων ἀφύλακτοι ληφθέντες: τὸ μέντοι παρακίνδυνον
τῶν ἀνθρώπων ἀπάντων διαπειρᾶσθαι ποιεῖ, καὶ μάλιστα τῶν παρὰ γῆν παράπλων.

[18]

Syrtis'ten sonra çevresi 400 *stadia* ve girişi dar olan Zoukhis Gölü gelir. Kıyısında aynı ismi taşıyan ve purpur ile her çeşit balığın tuzlandığı işletmelein yer aldığı bir kent bulunur. Ardından çok daha küçük olan başka bir göl gelir. Bundan sonra Abrotonon kenti ve diğerleri gelir; devamında da Leptis de denilen Neapolis bulunur. Buradan Epizephyria Lokrisi'ne denizden geçiş 3600 *stadia*'dır. Ardından Kinyps Nehri gelir. Bunlardan sonra, Kartacalıların bir bataklığa ülkelerine doğru geçen bir köprü kurmak için inşa ettikleri bir payanda duvarı yer alır. Burada, diğer sahil kesiminin limanları olmasına karşın limanı bulunmayan topraklar uzanır. Ardından yüksek ve ağaçlarla kaplı, Syrtis Megale'nin başladığı burun gelir; buraya Kephalai adını verirler. Kartaca'dan bu buruna mesafe 5000 *stadia*'dan biraz daha fazladır.

[19]

Sahilin arkasında Kartaca'dan Kephalai'a ve Masaisylialıların topraklarına ve Afrika'ya ait olan Gaitoulia'nın dağlık ülkesine degen Libya-Fenikelilerinin topraklarıdır. Gaitoulialıların yukarısında ona paralel (uzanan) Kartacalılar taş getirdiği Garamantların ülkesi yer alır. Garamantların okyanus kenarında yaşayan Etiyopyallılardan dokuz veya on, Ammon'dan ise 15 günlük bir yol mesafesinde olduğu söylenir. Gaitoulialıların ülkesi ile bizim kıyı şeridimiz arasında pek çok ova, pek çok dağ, büyük göller ve nehirler bulunur. Bunlardan bazıları yerin altına girerek gözden kaybolmuştur. Yaşam tarzları ve giyimleri açısından son derece basittirler; çok eşli ve çok çocukludurlar, bunun dışında Arap konargöçerlerine benzerler. At ve sığırlar diğer (ülkelere) göre daha uzun boyunludur. At yetiştirciliği krallar tarafından ayrıca ilgi görür, öyle ki tayların sayısı her yıl yüz bini bulur. Koyunlar ise bilhassa Etiyopya'ya yakın yerlerde sütü ve eti için beslenir. İç bölgelerdeki durum da böyledir.

[20]

Syrtis Megale'nin çevresi yaklaşık 3930 *stadia*, çapı ise en geniş yerinde 1500 *stadia*'dır; ağızının genişliği de yaklaşık olarak bu kadardır. Bu Syrtis ile Styrtis Mikra'nın zorluğu (şudur), taban her yerde sığdır, gelgit zamanlarında kimileri sığ yere düşüp batabilir ve (buralardan) kurtulan tekne ise nadir görülür. Bu nedenle rüzgarlara hazırlıksız yakalananlar koylara sürüklenebilmesi diye önlem alarak sahil boyunca süren deniz yolculuğunu açıktan alırlar. Esasen insanların hepsinin aldığı bu risk (onları) deneyim sahibi yapar, bilhassa da sahil boyunca süren deniz yolculuklarında.

είσπλέοντι δὴ τὴν μεγάλην σύρτιν ἐν δεξιᾷ μετὰ τὰς Κεφαλὰς ἔστι λίμνη τριακοσίων που σταδίων τὸ μῆκος ἑβδομήκοντα δὲ τὸ πλάτος, ἐκδιδούσα εἰς τὸν κόλπον, ἔχουσα καὶ νησία καὶ ὑφορμὸν πρὸ τοῦ στόματος, μετὰ δὲ τὴν λίμνην τόπος ἔστιν Ἀσπίς καὶ λιμὴν κάλλιστος τῶν ἐν τῇ σύρτει. συνεχῆς δὲ ὁ Εὐφράντας πύργος ἔστιν, ὅριον τῆς πρότερον Καρχηδονίας γῆς καὶ τῆς Κυρηναίας τῆς ὑπὸ Πτολεμαίῳ: εἴτ' ἄλλος τόπος Χάραξ καλούμενος, ὡς ἐμπορίῳ ἐχρῶντο Καρχηδόνιοι κομίζοντες οἶνον, ἀντιφορτίζομενοι δὲ ὅπὸν καὶ σίλφιον παρὰ τῶν ἐκ Κυρήνης λάθρᾳ παρακομίζόντων: εἴθ' οἱ Φιλαίνων βωμοί: καὶ μετὰ δὲ τούτους Αὐτόμαλα φρούριον φυλακὴν ἔχον, ιδρυμένον κατὰ τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου παντός. ἔστι δ' ὁ διὰ τοῦ μυχοῦ τούτου παράλληλος τοῦ μὲν δι' Ἀλεξανδρείας μικρῷ νοτιώτερος χλίοις σταδίοις, τοῦ δὲ διὰ Καρχηδόνος ἐλάττοσιν ἥ δισχιλίοις: πίπτοι δ' ἂν τῇ μὲν καθ' Ἡρώων πόλιν τὴν ἐν τῷ μυχῷ τοῦ Ἀραβίου κόλπου, τῇ δὲ κατὰ τὴν μεσόγαιαν τῶν Μασαιουλίων καὶ τῶν Μαυρουσίων: ὅπου τὸ λειπόμενον ἥδη τῆς παραλίας ἔστιν εἰς πόλιν Βερενίκην στάδιοι χιλιοὶ πεντακόσιοι. ὑπέρκεινται δὲ τοῦ μήκους τοῦδε² παρήκοντες καὶ μέχρι τῶν Φιλαίνου βωμῶν οἱ προσαγορευόμενοι Νασαμῶνες, Λιβυκὸν ἔθνος: ἔχει δὲ τὸ μεταξὺ διάστημα καὶ λιμένας οὐ πολλοὺς ὑδρεῖα τε σπάνια. ἔστι δὲ ἄκρα λεγομένη Ψευδοπενιάς, ἐφ' ἣς ἡ Βερενίκη τὴν θέσιν ἔχει παρὰ λίμνην τινὰ Τριτωνίδα, ἐν ἣ μάλιστα νησίον ἔστι καὶ ἰερὸν τῆς Ἀφροδίτης ἐν αὐτῷ: ἔστι δὲ καὶ λίμνη Εσπερίδων, καὶ ποταμὸς ἐμβάλλει Λάθων. ἐνδοτέρω δὲ τῆς Βερενίκης ἔστι τὸ μικρὸν ἀκρωτήριον λεγόμενον Βόρειον ὃ ποιεῖ τὸ στόμα τῆς σύρτεως πρὸς τὰς Κεφαλάς: κεῖται δὲ ἡ Βερενίκη κατὰ τὰ ἄκρα τῆς Πελοποννήσου, κατὰ τὸν καλούμενον Ἰχθύν καὶ τὸν Χελωνάταν, καὶ ἔτι κατὰ τὴν Ζάκυνθον, ἐν διάρματι σταδίων τρισχιλίων ἔξακοσίων. ἐκ ταύτης τῆς πόλεως τριακοσταῖος πεζῇ περιώδευσε τὴν σύρτιν Μάρκος Κάτων, κατάγων στρατιὰν πλειόνων ἥ μυρίων ἀνδρῶν, εἰς μέρη διελὼν τῶν ὑδρείων χάριν: ὥδενσε δὲ πεζὸς ἐν ἅμμῳ βαθείᾳ καὶ καύμασι. μετὰ δὲ Βερενίκην πόλις ἔστι Ταύχειρα ἦν καὶ Ἀρσινόην καλοῦσιν: εἴθ' ἡ Βάρκη πρότερον, νῦν δὲ Πτολεμαῖς: εἴτα Φυκοῦς ἄκρα, ταπεινὴ μὲν πλεῖστον δ' ἐκκειμένη πρὸς ἄρκτον παρὰ τὴν ἄλλην τὴν Λιβυκὴν παραλίαν: κεῖται δὲ κατὰ Ταίναρον τῆς Λακωνικῆς ἐν διάρματι δισχιλίων ὀκτακοσίων σταδίων: ἔστι δὲ καὶ πολίχνιον ὄμώνυμον τῇ ἄκρᾳ. οὐ πολὺ δὲ τοῦ Φυκοῦντος ἀπέχει τὸ τῶν Κυρηναίων ἐπίνειον ἡ Ἀπολλωνία, ὃσον ἔκατὸν καὶ ἑβδομήκοντα σταδίοις, τῆς δὲ Βερενίκης χιλίοις, τῆς δὲ Κυρήνης ὄγδοήκοντα, πόλεως μεγάλης ἐν τραπεζοειδεῖ πεδίῳ κειμένης, ὡς ἐκ τοῦ πελάγους ἔωρᾶμεν αὐτήν.

Syrtis Megale'ye girince sağ tarafta Kephalai'ın ardından yaklaşık 300 *stadia* uzunlığında ve 70 *stadia* genişliğinde, sularını körfeze boşaltan ve küçük adalar ile ağzında demir atma yerine sahip bir göl gelir. Gölün ardından Aspis topraklarına ve Syrtis'tekiler arasındaki en güzel göle gelinir. Devamında, Kartaca'nın önceki arazisiyle Ptolemaios⁴⁰ hakimiyetindeki Kyrene arazisinin sınırlarını oluşturan Euphrantas kulesi yer alır. Sonra Kharaks adı verilen diğer topraklar gelir; Kartacalılar bunu *emporion* (= ticaret merkezi) olarak kullanırlardı; şarap götürüp karşılığında Kyrene'den gizlice getirilen *silphion* ve suyunu alırlar. Ardından Philainoi altarları gelir. Bunlardan sonra bir garnizonu olan Automala hisarı gelir ve tüm körfezin en uzak kısmına inşa edilmiştir. Bu kısımdan geçen paralel İskenderiye'den geçen 1000 *stadia* daha az güneydeyken, Kartaca'dan geçen ise 2000 *stadia* daha azdır. Bu, Arabistan Körfezi'nin en iç noktasında yer alan Heroonpolis'e ve Massaisylia ile Moritanyalıların iç bölgesine denk gelecektir. Buradan sahil şeridinin geri kalanı Berenike kentine degen 1500 *stadia*'dır. Bu kısmın arasında Philainos altarlarına kadar Nasamon olarak adlandırılan Afrika halkı oturur. (Syrtis ile Berenike) arasındaki mesafede az sayıda liman ve sınırlı sayıda su kaynağı bulunur. Pseudopenia denilen burun burada yer alır, üzerinde Tritonis denilen bir göl civarında Berenike'nin yerleşkesi bulunur. Özellikle bu gölde küçük bir ada ve adada da Aphrodite Tapınağı vardır. Hesperides Gölü ve (ona) dökülen Lathon Nehri (burada) yer alır. Berenike'den içeri doğru Boreion adı verilen küçük bir burun vardır; bu burun Kephalai yönünde Syrtis'in ağzını oluşturmaktadır. Berenike, Peloponnesos burunları olan Ikhthys adı verilen burun, Khelonatas ve Zakynthos'un karşısında yer alır ve (buraya) deniz yolcuğu 3600 *stadia* sürer. Marcus Cato bu kentten Syrtis'in etrafını yürüyerek 30 günde dolaştı. 10 bin adamdan daha fazlasını barındıran bir orduya, (onları) su kaynaklarına göre bölgelere ayırarak komuta etti. (Kendisi de) yolu yoğun kumda ve kavurucu sıcakta yürüyerek geçti. Berenike'den sonra Arsinoe de denilen Taukheira kenti gelir. Ardından da önceden Barke ama şimdi Ptolemais (denilen kent). Sonra diğer Afrika sahiline nazaran kuzeye doğru çıkıştı yapan deniz seviyesindeki Phykous burnu (gelir). Lakonia'nın Tainaron Burnu karşısında uzanır ve buraya denizden geçiş 2800 *stadia* sürer. Burada burunla aynı adı taşıyan küçük bir kent de bulunur. Kyrenelillerin savaş limanı olan Apollonia (kenti) Phykos'tan çok uzak değildir, yaklaşık 170 *stadia*'dır; Berenike'den 1000 *stadia*, Kyrene'den ise 80 *stadia*'dır. (Kyrene) büyük bir kenttir ve denizden baktığımızda yamuk şekilli (trapezoid) görünen bir ovada bulunmaktadır.

[21]

ἔστι δὲ Θηραίων κτίσμα, Λακωνικῆς νήσου, ἣν καὶ Καλλίστην ώνόμαζον τὸ παλαιόν, ὡς φησι καὶ Καλλίμαχος ‘καλλίστῃ τὸ πάροιθε, τὸ δ’ ὕστερον οὐνομα Θήρη, μήτηρ εὐίππου πατρίδος ἡμετέρης.’ κεῖται δὲ τὸ τῶν Κυρηναίων ἐπίνειον κατὰ τὸ ἑσπέριον τῆς Κρήτης ἄκρον, τὸ τοῦ Κριοῦ μέτωπον, ἐν διάρματι δισχλίων σταδίων: ὁ δὲ πλοῦς λευκονότῳ. λέγεται δὲ ἡ Κυρήνη κτίσμα Βάττου: πρόγονον δὲ τοῦτον ἔαυτοῦ φάσκει Καλλίμαχος: ηὗξήθη δὲ διὰ τὴν ἀρετὴν τῆς χώρας: καὶ γάρ ιπποτρόφος ἔστιν ἀρίστη καὶ καλλίκαρπος, καὶ πολλοὺς ἄνδρας ἀξιολόγους ἔσχε καὶ δυναμένους ἐλευθερίας ἀξιολόγως προΐστασθαι καὶ πρὸς τοὺς ὑπερκειμένους βαρβάρους ἰσχυρῶς ἀντέχειν. τὸ μὲν οὖν παλαιὸν αὐτόνομος ἦν ἡ πόλις: εἴτα οἱ τὴν Αἴγυπτον κατασχόντες Μακεδόνες αὐξηθέντες ἐπέθεντο αὐτοῖς, ἀρξάντων τῶν περὶ Θίβρωνα τῶν ἀνελόντων τὸν Ἀρπαλον. βασιλευθέντες δὲ χρόνους τινὰς εἰς τὴν Ρωμαίων ἔξουσίαν ἥλθον, καὶ νῦν ἔστιν ἐπαρχία τῇ Κρήτῃ συνεζευγμένη: τῆς δὲ Κυρήνης ἔστι περιπόλια ἡ τε Ἀπολλωνία καὶ ἡ Βάρκη καὶ ἡ Ταύχειρα καὶ Βερενίκη καὶ τὰ ἄλλα πολίχνια τὰ πλησίον.

[22]

όμορει δὲ τῇ Κυρηναίᾳ ἡ τὸ σίλφιον φέρουσα καὶ τὸν ὅπὸν τὸν Κυρηναῖον, ὃν ἐκφέρει τὸ σίλφιον ὄπισθέν: ἐγγὺς δ’ ἥλθε τοῦ ἐκλιπεῖν ἐπελθόντων τῶν βαρβάρων κατὰ ἔχθραν τινὰ καὶ φθειράντων τὰς ρίζας τοῦ φυτοῦ: εἰσὶ δὲ νομάδες.

ἄνδρες δ’ ἐγένοντο γνώριμοι Κυρηναῖοι Ἀρίστιππός τε ὁ Σωκρατικός, ὅστις καὶ τὴν Κυρηναϊκὴν κατεβάλετο φιλοσοφίαν, καὶ θυγάτηρ Ἀρήτη τοῦνομα, ἥπερ διεδέξατο τὴν σχολήν, καὶ ὁ ταύτην πάλιν διαδεξάμενος νίος Ἀρίστιππος ὁ κληθεὶς Μητροδίδακτος, καὶ Ἀννίκερις ὁ δοκῶν ἐπανορθώσαι τὴν Κυρηναϊκὴν αἵρεσιν καὶ παραγαγεῖν ἀντ’ αὐτῆς τὴν Ἀννικερείαν. Κυρηναῖος δ’ ἔστι καὶ Καλλίμαχος καὶ Ἐρατοσθένης, ἀμφότεροι τετιμημένοι παρὰ τοῖς Αἴγυπτίων βασιλεῦσιν, ὃ μὲν ποιητὴς ἄμα καὶ περὶ γραμματικὴν ἐσπουδακώς, ὁ δὲ καὶ ταῦτα καὶ περὶ φιλοσοφίαν καὶ τὰ μαθήματα εἴ τις ἄλλος διαφέρων. ἀλλὰ μὴν καὶ Καρνεάδης (οὗτος δὲ τῶν ἐξ Ἀκαδημίας ἄριστος φιλοσόφων ὄμολογεῖται) καὶ ὁ Κρόνος δὲ Ἀπολλώνιος ἐκεῖθέν ἔστιν, ὁ τοῦ διαλεκτικοῦ Διοδώρου διδάσκαλος τοῦ καὶ αὐτοῦ Κρόνου προσ-αγορευθέντος, μετενεγκάντων τινῶν τὸ τοῦ διδασκάλου ἐπίθετον ἐπὶ τὸν μαθητήν.

[21]

(Kyrene) Lakonia adası olan Thera'nın bir kurmasıdır. Buna eskiden Kallisthe adı verilirdi, Kallimakhos'un dedигine göre: "Kallisthe idi önceden adı, sonrasında There oldu, atlariyla ünlü vatanımızın annesi". Kyrenelilerin savaş limanı Girit'in batı ucu olan Krioumetapon'un karşısındadır, (buraya) deniz yolculuğu 2000 stadia'dır. Deniz yolculuğu Leukonotos (= güney rüzgârı) ile yapılır. Kyrene'nin Battos'un kurması olduğu söylenir. Kallimakhos Battos'un kendi sinin atası olduğunu iddia eder. (Kyrene) toprakların verimliliği vesilesiyle gelişti. Zira at yetiştirciliği için elverişlidir ve iyi ürün getirir. Pek çok saygın insanı vardır ve takdire şayan şekilde özgürlüğü savunabilirler ve yukarılarında yaşayan barbarlara karşı tüm güçleriyle direnirler. Eskiden otonom bir kentti. Sonra Mısır'ı işgal eden Makedonyalılar güçlenince Harpalos'u öldüren Thibron ve komutasındaki önderliğinde bunlara saldırdılar. Bir süredir krallıkla yönetilen kent Romalıların hakimiyetine girdi ve şimdi Girit ile beraber bir eyalettir. Kyrene'nin çevresinde ise Apollonia, Barke, Taukheira, Bere-nike ve yakındaki başka küçük kentler yer alır.

[22]

Silphion yetişen ve *silphion'*dan özütlenerek elde edilen Kyrene-suyunun imal edildiği ülke Kyrene ile sınırlıdır. Barbarlar düşmanca saldırdıkları zaman bitkinin köklerini telef ettikleri için (bitki) yok olmak üzereydi. (Buradakiler) ise konargöçerdir.

Kyrene felsefesinin temellerini atan Sokratik (filozof) Aristippos, okulun yönetimini devralan Arete adındaki kızı, sırasıyla okulu devralan Metrodidaktos denilen (Arete'nin) oğlu Aristippos ve Kyrene ekolünü yenilemeye karar verip buna karşı Annikeraia ekolünü ileri süren Annikeris tanınmış Kyreneli kişiler oldular. Eratosthenes ve Kallimakhos da Kyreneli idi, ikisi beraber Mısır kralları nezdinde onurlandırılmışlardır. Kallimakhos bir şair olarak aynı zamanda yazarlıkla; Eratosthenes ise bunların yanı sıra felsefeye ilgilenir ve diğerlerinden matematiğe olan ilgiyle ayrıldı. Ayrıca Karneades (bunun Akademia'dan olan filozoflar arasında en iyisi olduğu düşünülür) ve Apollonios Kronos da buradandır. Apollonios Kronos, aynı şekilde Kronos olarak adlandırılan mantık bilimci Diodoros'un eğitmenidir; bazıları eğitmenin lakabını öğrenciye nakleder.

μετὰ δὲ τὴν Ἀπολλωνίαν ἐστὶν ἡ λοιπὴ τῶν Κυρηναίων παραλία μέχρι Καταβαθμοῦ σταδίων δισχιλίων διακοσίων, οὐ πάνυ εὐπαράπλους: καὶ γὰρ λιμένες ὀλίγοι καὶ ὑφορμοὶ καὶ κατοικίαι καὶ ὑδρεῖα. τῶν δὲ μᾶλιστα ὄνομαζομένων κατὰ τὸν παράπλουν τόπων τὸ τε Ναύσταθμόν ἐστι καὶ τὸ Ζεφύριον πρόσορμον ἔχον καὶ ἄλλο Ζεφύριον καὶ ἄκρα Χερρόνησος λιμένα ἔχουσα: κεῖται δὲ κατὰ * {Κώρυκον⁴¹} τῆς Κρήτης ἐν διάρματι χλίων καὶ πεντακοσίων σταδίων νότω: εἴτα Ήράκλειόν τι ἵερὸν καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ κώμη Παλίουρος: εἴτα λιμήν Μενέλαιος καὶ Ἀρδανίς ἄκρα ταπεινὴ ὑφορμοὶ ἔχουσα: εἴτα μέγας λιμήν καθ' ὃν ἡ ἐν τῇ Κρήτῃ Χερρόνησος ἰδρυται, δισχιλίων που σταδίων διαρματα ἀπολείπουσα μεταξύ: δλη γὰρ σχεδόν τι τῇ παραλίᾳ ταύτῃ ἀντίκειται παράλληλος ἡ Κρήτη στενὴ καὶ μακρά. μετὰ δὲ τὸν μέγαν λιμένα ἄλλος λιμήν Πλυνός, καὶ ὑπὲρ αὐτὸν Τετραπυργία. καλεῖται δὲ ὁ τόπος Κατάβαθμος: μέχρι δεῦρο ἡ Κυρηναία. τὸ δὲ λοιπὸν ἥδη μέχρι Παραιτονίου κάκεῖθεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν εἱρηται ἡμῖν ἐν τοῖς Αἰγυπτιακοῖς.

[23]

τὴν δὲ ὑπερκειμένην ἐν βάθει χώραν τῆς σύρτεως καὶ τῆς Κυρηναίας κατέχουσιν οἱ Λίβυες, παράλυπρον καὶ αὐχμηράν: πρῶτοι μὲν οἱ Νασαμῶνες, ἐπειτα Ψύλλοι καὶ τινες Γαίτουλοι, ἐπειτα Γαράμαντες: πρὸς ἔω δὲ ἔτι μᾶλλον οἱ Μαρμαρίδαι, προσχωροῦντες ἐπὶ πλέον τῇ Κυρηναίᾳ καὶ παρατείνοντες μέχρι Ἀμμωνος. τεταρταίους μὲν οὖν φασιν ἀπὸ τοῦ μυχοῦ τῆς μεγάλης σύρτεως τοῦ κατ' Αὐτόμαλά πως βαδίζοντας ώς ἐπὶ χειμερινὰς ἀνατολὰς εἰς Αὔγιλα ἀφικνεῖσθαι. ἔστι δὲ ὁ τόπος οὗτος ἐμφερῆς τῷ Ἀμμωνι, φοινικοτρόφος τε καὶ εὔνδρος, ὑπέρκειται δὲ τῆς Κυρηναίας πρὸς μεσημβρίαν: μέχρι μὲν σταδίων ἑκατὸν καὶ δενδροφόρος ἐστὶν ἡ γῆ, μέχρι δὲ ἄλλων ἑκατὸν σπείρεται μόνον, οὐκ ὀρυζοτροφεῖ δὲ ἡ γῆ διὰ τὸν αὐχμόν. ὑπὲρ δὲ τούτων ἡ τὸ σίλφιον φέρουσά ἐστιν: εἴθ' ἡ ἀοίκητος καὶ ἡ τῶν Γαραμάντων: ἔστι δὲ ἡ τὸ σίλφιον φέρουσα στενὴ καὶ παραμήκης καὶ παράξηρος, μῆκος μὲν ώς ἐπὶ τὰς ἀνατολὰς ἴοντι ὅσον σταδίων χλίων, πλάτος δὲ τριακοσίων ἦ μικρῷ πλειόνων τὸ γε γνώριμον. εἰκάζειν μὲν γὰρ ἄπασαν πάρεστι διηγεκῶς τὴν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ παραλλήλου κειμένην τοιαύτην εἶναι κατὰ τε τοὺς ἀέρας καὶ τὴν τοῦ φυτοῦ φοράν: ἐπεὶ δὲ ἐμπίπτουσιν ἐρημίαι πλείους, οὐ τοὺς πάντας τόπους ἴσμεν: παραπλησίως δὲ ἀγνοεῖται καὶ τὰ ὑπὲρ τοῦ Ἀμμωνος καὶ τῶν αὐάσεων μέχρι τῆς Αἰθιοπίας, οὐδὲ ἄν ἔχοιμεν λέγειν τοὺς ὄρους οὕτε τῆς Αἰθιοπίας οὕτε τῆς Λιβύης, ἀλλ' οὐδὲ τῆς πρὸς Αἰγύπτῳ τρανῶς, μή τι γε τῆς πρὸς τῷ ὠκεανῷ.

Apollonia'dan sonra Katabathmos'a kadar 2200 *stadia* uzunluğundaki, (fakat) sahil boyunca seyrüsefer etmeye çok elverişli olmayan Kyrenelilerden arda kalan sahil şeridi gelir. Zira çok az liman, demir atma yeri, yerleşke ve su kaynağı bulunur. Özellikle sahil şeridi boyunca bilinen topraklar arasında Naustathmos ve bir rihtımı olan Zephyrion, başka bir Zephyrion daha ve bir limanı bulunan Kherrhonesos burnu yer alır. Burası Girit'teki Korykos'un * karşısında yer alır ve denizden geçiş güney rüzgârıyla 1500 *stadia*'dır. Ardından bir Herakles Tapınağı ve bunun arkasında Paliouros köyü (yer alır). Sonra Menelaos limanı ile deniz seviyesinde bulunan ve demir atma yeri olan Ardanis burnu (gelir). Ardından büyük bir liman (gelir), bunun karşısında Girit'teki Kherrhonesos yer alır; aralarında kalan deniz yolcuğu mesafesi yaklaşık 2000 *stadia*'dır. Girit yaklaşık olarak bu sahil şeridinin karşısında paralel ve ince uzun bir şekilde uzanmaktadır. Büyük limandan sonra başka bir liman olan Plynos gelir, bunun arkasında Tetrapyrgia (yer alır). Bu topraklara Katabathmos adı verilir. Buraya kadar da Kyrene'dir. Geriye kalan kısım ise Paraitonion'a kadar, oradan da İskenderiye'ye uzanır, ki bu bizim tarafımızdan Mısır bölümünde anlatıldı.

[23]

Syrtis ve Kyrene'nin arkasını, iç kesimde yer alan verimsiz ve kurak ülkeyi Libyalılar iskân ederler. İlkin Nasamonlar, sonra Psyllialılar ve bazı Gaitoulialılar ardından da Garamantlar gelir. Biraz daha doğuda büyük çapta Kyrene'yle sınırdaş olan ve Ammon'a kadar uzanan Marmaridai (halkı) bulunur. Syrtis Megale'nin en uzak noktasından, yaklaşık olarak Automala'dan, kış gündönümüne yakın bir yönde yürüyenlerin Augila'ya dört günde varılacağını söylerler. Bu topraklar Ammon'u andırır, palme ağaçlarıyla kaplıdır ve sulaktır; Kyrene'nin arkasında güneşye doğru uzanır. Yüz *stadia* kadar arazi ağaçlıktır, diğer bir yüz *stadia* ise sadece ekilir; fakat kuraklık nedeniyle toprakta pirinç yetişmez. Bunların arasında *silphion* yetiştiren ülke bulunur. Sonra iskân edilmemiş olan bir ülke ve Garamantların ülkesi gelir. *Silphion* üreten ülke ince uzun ve oldukça kuraktır. Uzunluğu yaklaşık olarak doğuya doğru giden biri için 1000 *stadia* kadardır, bilinen genişliği ise 300 *stadia* ya da biraz daha fazladır. Zira aynı paralel üzerinde bulunan aralıksız tüm (ülkelerin) hem iklim hem de bitki üretimi açısından böyle olduğunu varsayılabılır. Fakat çok fazla çölle karşılaşıldığı için tüm toprakları bilmiyoruz. Ammon'un ve vahaların arkasında Etiyopya'ya kadar olan yerler aynı şekilde bilinmiyor. Ne Etiyopya'nın ne Afrika'nın sınırlarını kesin bir şekilde söyleyebiliriz, ne de, bırak okyanus kıyısındaki, Mısır yakınındaki ülkenin sınırlarını dahi.

[24]

τὰ μὲν οὖν μέρη τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης οὕτω διάκειται: ἐπεὶ δ' οἱ Ρωμαῖοι τὴν ἀρίστην αὐτῆς καὶ γνωριμωτάτην κατέχουσιν, ἅπαντας ὑπερβεβλημένοι τοὺς πρότερον ἥγεμόνας ὡν μνήμην ἴσμεν, ἔξιον διὰ βραχέων καὶ τὰ τούτων εἰπεῖν. ὅτι μὲν οὖν ἐκ μιᾶς ὄρμηθέντες πόλεως τῆς Ρώμης ἀπασαν τὴν Ἰταλίαν ἔσχον διὰ τὸ πολεμεῖν καὶ πολιτικῶς ἄρχειν εἴρηται, καὶ διότι μετὰ τὴν Ἰταλίαν τὰ κύκλω προσεκτήσαντο τῇ αὐτῇ ἀρετῇ χρώμενοι. τριῶν δὲ ἡπειρων οὐσῶν τὴν μὲν Εὐρώπην σχεδόν τι πᾶσαν ἔχουσι πλὴν τῆς ἔξω τοῦ Ἰστρου καὶ τῶν μεταξὺ τοῦ Ρήνου καὶ τοῦ Τανάϊδος παρωκεανιτῶν, τῆς δὲ Λιβύης ἡ καθ' ἡμᾶς παραλία πᾶσα ὑπ' αὐτοῖς ἐστιν, ἡ δὲ ἄλλη ἀοίκητός ἐστιν ἡ λυπρῶς καὶ νομαδικῶς οἰκεῖται. ὁμοίως δὲ καὶ τῆς Ἀσίας ἡ καθ' ἡμᾶς παραλία πᾶσα ὑποχειρίος ἐστιν, εἰ μή τις τὰ τῶν Ἀχαιῶν καὶ Ζυγῶν καὶ Ἡνιόχων ἐν λόγῳ τίθεται, ληστρικῶς καὶ νομαδικῶς ζῶντων ἐν στενοῖς καὶ λυπροῖς χωρίοις. τῆς δὲ μεσογαίας καὶ τῆς ἐν βάθει τὴν μὲν ἔχουσιν αὐτοὶ, τὴν δὲ Παρθυαῖοι καὶ οἱ ὑπὲρ τούτων βάρβαροι, πρός τε ταῖς ἀνατολαῖς καὶ ταῖς ἄρκτοις Ἰνδοὶ καὶ Βάκτριοι καὶ Σκύθαι, εἴτ' Ἀραβεῖς καὶ Αἰθίοπες: προστίθεται δὲ ἀεί τι παρ' ἐκείνων αὐτοῖς. ταύτης δὲ τῆς συμπάσης χώρας τῆς ὑπὸ Ρωμαίοις ἡ μὲν βασιλεύεται, ἦν δὲ ἔχουσιν αὐτοὶ καλέσαντες ἐπαρχίαν, καὶ πέμπουσιν ἥγεμόνας καὶ φορολόγους. εἰσὶ δέ τινες καὶ ἐλεύθεραι πόλεις, αἱ μὲν ἐξ ἀρχῆς κατὰ φιλίαν προσελθοῦσαι, τὰς δὲ ἥλευθέρωσαν αὐτοὶ κατὰ τιμῆν. εἰσὶ δὲ καὶ δυνάσται τινὲς καὶ φύλαρχοι καὶ ἱερεῖς ὑπ' αὐτοῖς: οὗτοι μὲν δὴ ζῶσι κατά τινας πατρίους νόμους.

[25]

αἱ δὲ ἐπαρχίαι διήρηνται ἄλλοτε μὲν ἄλλως, ἐν δὲ τῷ παρόντι ὡς Καῖσαρ ὁ Σεβαστὸς διέταξεν. ἐπειδὴ γάρ ἡ πατρὶς ἐπέτρεψεν αὐτῷ τὴν προστασίαν τῆς ἥγεμονίας, καὶ πολέμου καὶ εἰρήνης κατέστη κύριος διὰ βίου, δίχα διεῖλε πᾶσαν τὴν χώραν καὶ τὴν μὲν ἀπέδειξεν ἔαυτῷ τὴν δὲ τῷ δῆμῳ, ἔαυτῷ μὲν ὅση στρατιωτικῆς φρουρᾶς ἔχει χρείαν: αὕτῃ δὲ ἐστὶν ἡ βάρβαρος καὶ πλησιόχωρος τοῖς μήπω κεχειρωμένοις ἔθνεσιν ἡ λυπρὰ καὶ δυσγεώργητος, ὥσθ' ὑπὸ ἀπορίας τῶν ἄλλων ἐρυμάτων δὲ εὐπορίας ἀφηνάζειν καὶ ἀπειθεῖν, τῷ δῆμῳ δὲ τὴν ἄλλην ὅση εἰρηνικὴ καὶ χωρὶς ὅπλων ἄρχεσθαι ῥᾳδία: ἐκατέραν δὲ τὴν μερίδα εἰς ἐπαρχίας διένειμε πλείους, ὡν αἱ μὲν καλοῦνται Καίσαρος αἱ δὲ τοῦ δῆμου.

[24]

Bizim zamanımızda iskân edilen toprakların bir kısmı bu şekildedir. Romalılar, hatırladığımız tüm önceki liderlere üstün gelerek, bu (toprakların) en iyi ve en bilindik yerlerini zapt ettikleri için kısaca onların imparatorluğundan bahsetmeye değer. Bir kentten, Roma'dan yola çıktıktan sonra savaşarak tüm İtalya'ya hâkim oldukları ve anayasal bir düzende hüküm sürdürükleri söylenir. Bu nedenle İtalya'dan sonra aynı üstün niteliğini kullanarak etraftaki bölgeleri de ele geçirdiler. Üç kita arasından; Istros'un (= Tuna) ötesindeki ve Rhenos (= Ren) ile Tanais (= Don) (nehirleri) arasında okyanusa kıyısı olan (topraklar) haricinde Avrupa'nın hemen hemen tamamına sahip oldu. Afrika'nın bizim denizimizdeki tüm sahil şeridi onlara bağlıdır, diğer yerler ise ya iskân edilmemiştir ya da vasat ve konargöçer şekilde iskân edilir. Aynı şekilde, dar ve verimsiz bölgelerde hırsız ve konargöçer olarak yaşayan Akhaia, Zygos ve Heniokhoi halkları hesaba katılmazsa, Asya'nın bizim denizimizdeki tüm sahil şeridi de (onların) komutasındadır. İç bölgenin ve ülke derinliklerinin bir kısmına bunlar (Romalılar), bir kısmına Parthlar; bunların yukarısına da barbarlar hâkimdir. Doğuya ve kuzeşe doğru Hintler, Baktrialılar ve İskitler (yaşarlar); sonra Araplар ve Etiyopyalılar gelir. Romalıların yönetimi altındaki tüm bu toprakların bir kısmı krallıkla yönetilirken, bir kısmını da eyalet adı altında ellerinde tutarlar ve (buralara) valiler ile vergi toplayıcıları gönderirler. Bazı kentler ise bağımsızdır, bunlar en başta dostlukla geldikleri için Romalılar onları onurlandırarak bağımsız kıldılar. Bazı hükümdarlar, *phylarkhlar* ve rahipler onların emrindedir. Bunlar atadan gelen bazı geleneklerle yaşırlar.

[25]

Eyaletler ise farklı zamanlarda farklı şekillerde bölünmüştür, şu andakiler ise Augustus Caesar'ın düzenlediği gibidir. Vatanı ona imparatorluğun hamiliğini teslim ettiği ve yaşam boyu savaş ve barışta söz sahibi kıldığı için tüm ülkeyi iki (kısma) ayırdı ve bir kısmını kendine bir kısmını da halka tahsis etti; kendisine askeri korumaya gereksinim olan yerleri tahsis etti. Buralar diğer savunma mekanizmalarının yokluğu ve bolluğu nedeniyle isyan ve itaatsizlik edebilecek kadar barbar ve henüz boyunduruk altına alınmamış halklara komşu ya da çorak ve ekilmesi zor yerlerdir. Barışçıl olan ve askeri güç olmadan kolaylıkla yönetilebilir diğer (yerleri) ise halka (tahsis etti). Her iki kısmı da daha fazla eyalete ayırdı: Bazlarına Caesar (imparator) eyaletleri, bazlarına ise halk eyaletleri adı verilir.

καὶ εἰς μὲν τὰς Καίσαρος ἡγεμόνας καὶ διοικητὰς Καίσαρ πέμπει, διαιρῶν ἄλλοτε
ἄλλως τὰς χώρας καὶ πρὸς τοὺς καιροὺς πολιτευόμενος, εἰς δὲ τὰς δημοσίας ὁ δῆμος
στρατηγούς ἢ ὑπάτους: καὶ αὗται δ' εἰς μερισμοὺς ἄγονται διαφόρους, ἐπειδὴν
κελεύῃ τὸ συμφέρον. ἀλλ' ἐν ἀρχαῖς γε διέθηκε ποιήσας ὑπατικὰς μὲν δύο, Λιβύην
τε ὅση ὑπὸ Ρωμαίοις ἔξω τῆς ὑπὸ Ιούβᾳ μὲν πρότερον νῦν δὲ Πτολεμαίῳ τῷ ἐκείνου
παιδὶ, καὶ Ἀσίαν τὴν ἐντὸς Ἀλυος καὶ τοῦ Ταύρου πλὴν Γαλατῶν καὶ τῶν ὑπὸ¹
Ἀμύντα γενομένων ἔθνῶν, ἔτι δὲ Βιθυνίας καὶ τῆς Προποντίδος: δέκα δὲ στρατη-
γικάς, κατὰ μὲν τὴν Εὐρώπην καὶ τὰς πρὸς αὐτῇ νήσους τὴν τε ἐκτὸς Ἰβηρίαν
λεγομένην, ὅση περὶ τὸν Βαϊτίν ποταμὸν [καὶ τὸν Ἄναν], καὶ τῆς Κελτικῆς τὴν
Ναρβωνίτιν, τρίτην δὲ Σαρδὼ μετὰ Κύρου, καὶ Σικελίαν τετάρτην, πέμπτην δὲ καὶ
ἐκτην τῆς Ἰλλυρίδος τὴν πρὸς τῇ Ἡπείρῳ καὶ Μακεδονίαν, ἐβδόμην δ' Ἀχαϊαν
μέχρι Θετταλίας καὶ Αιτωλῶν καὶ Ἀκαρνάνων καὶ τινῶν Ἡπειρωτικῶν ἔθνῶν ὅσα
τῇ Μακεδονίᾳ προσώριστο, ὁγδόην δὲ Κρήτην μετὰ τῆς Κυρηναίας, ἐνάτην δὲ
Κύπρον, δεκάτην δὲ Βιθυνίαν μετὰ τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Πόντου τινῶν μερῶν:
τὰς δὲ ἄλλας ἐπαρχίας ἔχει Καίσαρ, ὧν εἰς ᾖς μὲν πέμπει τοὺς ἐπιμελησμένους
ὑπατικούς ἄνδρας, εἰς ᾖς δὲ στρατηγικούς, εἰς ᾖς δὲ καὶ ἵππικούς: καὶ βασιλεῖς δὲ καὶ
δυνάσται καὶ δεκαρχίαι τῆς ἐκείνου μερίδος καὶ εἰσὶ καὶ ὑπῆρξαν ἀεί.

İmparator, Caesar eyaletlerine, ülkeyi farklı zamanlarda farklı şekillerde bölündüğünden, uygun bir şekilde yönetmek için valiler ve yöneticiler gönderir. Halka ait olana ise halk ya komutan ya da *consul* gönderir. Bu eyaletler, her ne zaman bir menfaat gerekse, farklı kısımlara ayrılırlar. Fakat (Augustus Caesar) en başta iki *consul'luk* (eyaleti) düzenledi: Önceden Ioubas'ın şimdi ise onun oğlu Ptolemaios'un yönetimindeki bölge haricinde kalan Romalıların emri altındaki Afrika ile Galatyalılar ve Amyntas'ın yönetimindeki halk ve de Bithynia ile Propontis haricinde Halys (= Kızılırmak) ve Torosların arasında kalan Asya. (Ardından) on askeri eyalet: Avrupa ve yakınındaki adalar; Baitis ve [Anas] Nehri civarındaki Ektos İberia (Iberia Uterior) denilen yer; Keltike'deki Narbonitis; üçüncüsü Korsika ile Sardinya; dördüncüsü Sicilya; beşincisi ve altıncısı Epeiros yakınındaki Illyria Bölgesi ve Makedonya; yedincisi Thessalia, Aitolia, Akarnania ve Makedonya'ya komşu olan Epiros halklarına degen uzanan Akhaia; sekizincisi Kyrene ile Girit; dokuzuncusu Kıbrıs ve onuncusu Propontis ve Pontos'un bazı kısımlarıyla beraber Bithynia. Diğer eyaletler ise imparatorundur, bunlardan bazlarına *consul* rütbesinde valiler, bazlarına *praetor*lar, bazlarına da askeri valiler gönderir. Ayrıca kralilar, hükümdarlar ve *dekarkhia*'lar da daima onun bölgesinde yer alırlar.

BİBLİYOGRAFYA

Antik Kaynaklar

- Hdt. (= Herodotos, *Historiae*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Herodotos, *Tarih*.
 Trans.: M. Ökmen. İstanbul 2002.
- Hom. *Il.* (= Homeros, *Ilias*)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Homer. *Homeric Opera*, 5 vols. Oxford 1920.
 Homeros, *İlyada*. Çev. A. Erhat – A. Kadir, İstanbul 2004.
- Hom. *Od.* (= Homeros, *Odysseia*)
 Kullanılan Metin ve Çevirler: Homer. *The Odyssey*. Trans. A. T. Murray, Cambridge- London 1919.
 Homeros, *Odysseia*. Çev. A. Erhat – A. Kadir, İstanbul 2006.

Modern Literatür

- Jones 1967 H. L. Jones, *The Geography of Strabo*. London 1967.
- Kærcher 1865 K. Kærcher, *Strabo's Geographie*. Band IX. Stuttgart 1865.
- Meineke 1877 A. Meineke (Ed.), *Strabo, Geographica*. Leipzig 1877.

Notlar

- ¹ Strabon'un XVII. kitabına ait bu metin K. Kærcher 1865, A. Meineke 1877 ve H. J. Jones 1967 edisyonlarından derlenmiştir. Metin içerisinde yer alan [] işaretleri arasındaki kısımlar Meineke edisyonundan eklenmiş olup {} işaretti, metinde yapılan düzeltmeleri ifade etmektedir.
- ² Bu yerin adı Hellence "tepe noktası" anlamına gelen κορυφή (Koryphe)'dır.
- ³ Ψυχομένη yerine τεταμένη sözcüğü tercih edilmiştir. Bk. Jones 1967, 16 dn. 3.
- ⁴ Hom. *Od.* IV. 581.
- ⁵ Ptolemaios I Soter (MÖ 323-285).
- ⁶ Hellas'ta pamuklu kumaştan dikdörtgen biçimde kesilen, dikişsiz ve sağ omuz üzerinde bir *fibula* ile tutturulan giysi, pelerin.
- ⁷ Hom. *Od.* XVII. 266.
- ⁸ Adını ilham tanrıçalarından alan ve ilim, sanat, edebiyat gibi çalışmalar için inşa edilmiş bina, okul.
- ⁹ Tuzlu balık satıcısı anlamına gelmektedir.
- ¹⁰ Hom. *Od.* IV. 483.
- ¹¹ Söz konusu anlatı için bk. I. 12.
- ¹² Arpadan hazırlanan biravari bir içecek.
- ¹³ Özellikle Dionysos onuruna yapılan şatafatlı ve eğlenceli geçit töreni.
- ¹⁴ Kanobos'taki şatafatlı ve lüks yaşam anlamına gelen bir söz.
- ¹⁵ Hom. *Od.* IV. 228.
- ¹⁶ Libya ile Poseidon'un oğlu Mısır kralı.
- ¹⁷ Typhon, Mısır mitolojisindeki Osiris ve İsis'in erkek kardeşi Seth ile özdeşleştirilmektedir.
- ¹⁸ MÖ 609-593 yılları arasında hüküm süren firavun Nekhos.
- ¹⁹ MÖ 26-24 yılı Mısır valisi.
- ²⁰ *Skhoinos* için bk. 1. 24.
- ²¹ Strabon, doğum yeri olan Amasya'dan bahsetmektedir.
- ²² Bk. 1. 3.
- ²³ Bal, süt ve su karışımından elde edilen bir tür içecek.
- ²⁴ Krokodil yumurtasıyla beslenen Mısır mongosu, bir tür firavunfaresi.
- ²⁵ Bk. 1. 44.
- ²⁶ Mersin balığı ailesinden sıvri başlı bir tür balık.
- ²⁷ Hom. *Il.* I. 528.
- ²⁸ Hom. *Il.* IX. 383-385.
- ²⁹ Mensurasyon dönemi.
- ³⁰ Üzerinde Hermes büstü ya da bezemesi bulunan dört köşeli sınır taşları.
- ³¹ Bk. 1. 3-4.

³² Eudaimonia (bereketli ya da mutlu ülke), Arabistan Yarımadası'nın güneyine verilen isimdir, Latince terminolojide *Arabia Felix* şeklinde anılır.

³³ İnce uzun kalkanlara verilen ad.

³⁴ Bk. 1. 15.

³⁵ Hdt. II. 36.

³⁶ Atlas Okyanusu.

³⁷ I. Ioubas (lat. Iuba; MÖ yak. 60-46).

³⁸ II. Ioubas (lat. Iuba; MÖ 52/50- MS 23).

³⁹ Dikenli bir tür bitki.

⁴⁰ Ptolemaios Soter; bk. 1. 5.

⁴¹ κύκλον yerine Κώρυκον sözcüğü tercih edilmiştir. Bk. Kærcher 1865, 1495; Jones 1967, 206 dn. 1.